

קובץ גליונות

פרשת האזינו - חג הסוכות

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה

הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק

רבי ישראל אליהו וינטרויב

זצוק"ל

הגאון האדיר

רבי אברהם גנהובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול

רבי שלום בן ציון פלמן

זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה

הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה

הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור

הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י

הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגאון

רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיח בחוקיך

גאון יעקב

משנת החפץ חיים

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

זכות הלימוד בקובץ לע"נ

הר"ר שרגא פייבל

ב"ר צבי קנול זצ"ל

קובץ זה מוקדש לע"נ הרבנית הצדקנית אמן של בנות ישראל

מרת בת שבע אסתר ע"ה

א"ח לרבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שיבלחט"א
נתבקשה לשיבה של מעלה בש"ק חוה"מ סוכות י"ז תשרי תשע"ב

ואלה יעמדו על הברכה אשר זכו להיות שותפים בהדפסת הקובץ

בנה הגאון רבי שלמה קניבסקי שליט"א

והרבנים החשובים:

הר"ר דרור לביא שליט"א
הר"ר יעקב חיים סופר שליט"א
הר"ר שמעון סלומון שליט"א
הר"ר אברהם סרוסי שליט"א
הר"ר דוד קולדצקי שליט"א
הר"ר הלל קופרמן שליט"א
הר"ר יעקב קניבסקי שליט"א
הר"ר שלמה שפר שליט"א
הר"ר יעקב שרמן שליט"א

הר"ר יצחק אוהב ציון שליט"א
הר"ר אהרון בלומנטל שליט"א
הר"ר גדליה ברקלי שליט"א
הר"ר ישראל גולדברג שליט"א
הר"ר יעקב ישראל דימנט שליט"א
הר"ר ישראל דרדק שליט"א
הר"ר דוד יצחק הופנר שליט"א
הר"ר יעקב הילדסהיימר שליט"א
הר"ר יוסף חיים נ. שליט"א

להצלחת

נתן צבי בן מלכה

יניב עזר בן אמירה כרמלה

להצלחה בכל העניינים

לזכות התורם החשוב לו ולב"ב

להצלחה בכל העניינים

לעילוי נשמת הורינו הדגולים והיקרים
הרב יהודה זצ"ל בן ר' אברהם שמחה ז"ל
נלב"ע ביום כ"ג טבת תשע"ו
ואימנו מורתנו מרת צפורה ע"ה
בת הרב אהרן שרגא ז"ל
נלב"ע ז"ך בתמוז תשע"ג תנצב"ה.

לע"נ הגאון

רבי יעקב משה ב"ר בונם שוורץ ז"ל

להצלחת

מנחם בן חוה

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [*ללא הזמנה מראש]

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900 | הפצה בארה"ב: 6463428424

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

גליון זה יוצא
לע"נ שלום ב"ר יצחק יהודה הכהן ז"ל
נלב"ע ב' דראש השנה תשמ"ח
ולע"נ יוכבד זיסל ב"ר גרשון ע"ה
נלב"ע י"ב תשרי תשמ"ז
תנצב"ה
נדבת הר"ר גבריאל כהן שליט"א

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

דבר העורך

הנהגות שונות המלמדות על חביבות מצות ישיבה בסוכה ומצות ארבעה מינים מובאות בספר "ארחות רבנו" אודות הסטיפלר זצ"ל:

אחד מתלמידיו ספר כי בשנת תשל"ב הציע לו אדם להסיע אותו בהושענא רבה ברכבו לכותל המערבי. הוא שאל את הסטיפלר אם רצונו להצטרף לנסיעה זו, אך הוא מאן וטעמו עמו: **חבל לו להפסיד כל רגע ממצות סוכה...**

"אני נסעתי" - המשיך התלמיד לספר - "אלא שבאמצע הדרך התקלקלה המכונית ונאלצנו לשוב כלעומת שבאנו. כשספרתי לו על כך אמר לי: 'כך טוב יותר, משום שהצלחת להרויח עוד פרק זמן של מצוה סכה!'..."

ביציאתו מן הסוכה נהג הסטיפלר לנשק את הדפנות מרוב חביבות של מצוה!

חביבות זו נכרה גם כלפי ארבעת המינים - הסטיפלר לו הניח את הלולב על הרצפה גם בעמידה והקפיד תמיד להניחם על שלחן או על גבי כסא, באמרו כי מצוות לא מניחים על הרצפה.

הנהגה מעניינת נוספת שנכרה בבחירת ארבעת המינים, שבה הבחין אותו תלמיד כמה וכמה פעמים, היתה כאשר בחר אתרוג ושלם עבירו, ולאחר מכן נמצא עבירו אתרוג מהודר יותר - תמיד היה מעדיף את הראשון שלקח ושלם עבירו, גם אם היה פחות מהודר, וזאת, על אף שבעל האתרוגים היה רוצה שיחליף ויקח את המהודר יותר.

ספרות שנת 2018
ואוסף 2018
ספרות 2018 (כ"ב)

פשט על הפרשה

"יערף כמטר לקחי תול כטל אמרתי" (לכ, ב)

ובתענית ז' א' אם תלמיד הגון הוא כטל ואם תלמיד שאינו הגון עורפהו כמטר. ויל"ע למה הקדימה התורה התלמיד שאינו הגון לפני ההגון. ויל"ע דכ"ז שהתלמיד שאינו הגון נמצא א"א ללמד גם את ההגון שהאינו הגון יקלקלנו לכן בתחלה מוכרח לערוף את האינו הגון ולהסירו ואח"כ יוכל ללמד את ההגון. "הקהל את העם וגו' וגרף אשר בשעריך" (לא, יא)

מעניני חג הסוכות

איך יישבו בסוכת ארעי לעתיד לבוא

איתא בבא בתרא דף ע"ה א' שלעתידי לבוא עתידין ישראל שיהיו גבוהין כל אחד מאה אמה. והקשה רבינו איך יישבו בסוכה והרי סוכה שהיא גבוהה למעלה מכל אמה פסולה (כדתנן ריש סוכה) ואמר דאפשר על ידי שיעשו ברצפת הסוכה חור להניח שם את הרגלים (א"ה, יעו"י בספר פסקי תשובה ח"ג סוף סי' שנג"ג סק"ד, בדפ"י דף מ"ב א').

אך בפעם אחרת שאלו את רבינו למ"ד ביומא כ"ח ב' קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, והרי היה גובהו כמו שבעים וארבע אנשים (מסכת סופרים פ"א, ט') ואיך קיים אברהם אבינו מצות סוכה בדירה גבוהה כל כך, והשיב דהרי סוכה גבוהה פסול כי אין זו דירת עראי (לאחד הטעמים, וכך נפסק במ"ב סי' תל"ג סק"ג) וא"כ זה אצל כל אדם אבל אצל מי שגבוה מאוד, ודאי עושים דירת עראי בגובה שיתאים לו (וכן אם מטעם שבגבוהה לא שלטא ביה עינא ויל"ע דכיון שאברהם אבינו ה' גבוה שלטא ביה עינא ביותר מכל').

(שיח הסוכות)

עלי שי"ח

"הרבנית ע"ה"

לקראת יום ה'א"צ החמישי של הרבנית הצדקנית מרת בת שבע אסתר ע"ה, אשת חבר למרן רבינו שיב"חט"א, אמרנו להעלות לחיוזק הכלל, נקודה נפלאה בה ראו אצלה בולט ביותר, והיה זה עילוי לנשמתה הטהורה.

בשני עשורים האחרונים לחייה, היתה הרבנית ידועה ומפורסמת מאוד, ומאות רבות של נשים (וגם אנשים) צבאו לפיתחה לענינה ולברכה, לחיוזק ולעידוד. נדמה היה כי 'החיים האירו לה פנים' וכי הכל הלך לה בקלות... אך לא רבים יודעים כי ההיפך הוא הנכון.

פעם, בשעה של זמן רגוע ושקט, חשפה הרבנית ע"ה לאחת מבני הבית, את הסוד הגדול שטמון בה: מיום שנישאתי לבעלי הגדול הרב שליט"א, כל הזמן עמדה דמותו לנגד עיני! בכל פעולה, בכל מעשה, אני חושבת אם זה יועיל לו בלמוד התורה - או - חלילה, יפריע לו מלשקוד על דלתות היראה.

"כך זה היה בכל הלידות של הילדים שיחיו, הרב שליט"א לא היה מעורב כלל, כך זה היה בכל צורכי הבית, בקניות, בבישולים, בהכנות, הוא היה טרוד בנושאים אחרים, בנושאים של סדרי לימוד וכתובת הידושי תורה, כך זה היה גם בגידול הילדים, בהכל דבר ראשון השיקול הוא מה יהיה טוב עבור הרב.

"כך גם כל סדר היום היה סביבו, ההל מהשכמת הבוקר מוקדם מוקדם, ובהמשך היום כולל תפילת מנחה גדולה וערבית עם הזמן, וכן בכל דבר".

נוסף עוד (מובא בספר באר שבע) כי הרבנית ע"ה סיפרה שנים רבות היתה מכינה בעצמה אפילו את היין. היא היתה סוחטת בעצמה אשכולות של ענבים כדי לייצר יין כמו ידיה, וכן לא ויתרה על שום טירחה במאכלי השבת ועשתה הכל לבד. פעם אחת הזדמנה לבית אשה מחוץ לארץ, והיה זה ביום חמישי סמוך לשבת, ולפתע היא מבחינה כי הרבנית מנפה קמח ומכינה תבשילים שבת המלכה, תמחה האשה "האם את צריכה לעשות הכל לבד, וכי אין לך עוזרת" והרבנית ע"ה משיבה כשבת שחוק על פניה: אני העוזרת... מה לא טוב בי? ...

יה"ר שנזכה שזכותה תגן ותסייע לכלל ישראל, כשם שהיתה לעוזר ואחיסמך כאן, כך תמליץ עלינו גם למעלה במרום. אמן.

הקבלת פני רבו ברגל

מבית מרן שליט"א נמסר, כי בימי חול המועד סוכות הבעל"ט לא יתקיים קבלת קהל כלל בסוכתו של רבינו שליט"א, אלא ניתן יהיה לעבור בבית מדרשו לקבל את ברכת המועד אחרי ג' התפילות.

הג הסוכות

א. מסכך סוכתו בענפי עצים כגון בדקלים או באקליפטוס אבל לא במחצלת, היינו ענפים קשורים.

בדרך כלל בעשרת ימי תשובה כבר מסיים לקטוף כל הסכך. (ויכן שמקפיד כל יום מעשית לסיים ספר התהילים, רגיל אז לומר תהילים).

עי' שו"ה סי' תרכ"ה י"ז י"ח.

ב. מרן נוהג ללכת בעצמו לקטוף את הסכך משום מצוה בו יותר מבשלוחו, (ולא קוטף בעצמו את כל הסכך אלא מעט ממנו).

עי' שו"ה סי' ת"ס א' לענין אפיית המצות. ומביא עמו בניו ונכדיו לחנכם לזרום ולחבב עליהם המצוות.

ג. נזהר ביותר שלא יהי' הסכך גזול, וקוטף במקום שאין חשש כלל.

ועי' שו"ה תרל"ז י"ב. וכמה פעמים הביא לו חתנו שליט"א ממושב חרדי מידו של בעל הבית שומר תורה ומצוות, וברוב השנים קטף בבני ברק בהיתר מפורש מבעל הקרקע, והעצים שגדלו על הקרקע שם היו גם הפקר (ולא שהקפיד על כך שיהיו ב' תנאים אלא שכך היה מעשה).

ד. מקפיד כדעת רבו החזו"א שגם מעמיד המעמיד בסוכה יהי' מדבר שאינו מקבל טומאה, ומ"מ לא מקפיד שהקורות שעליהם עומד הסכך לא יהיו צבועים.

עי' שו"ה תרכ"ט י"ט, ומרן הוסיף לי שבסוכתו של החזו"א היו הקורות צבועים והסתפק החזו"א אם זה טוב או לא, אבל לא אמר להוריד.

ה. אמר שמדינא אין להקפיד אם תולים נוי סוכה מחובר לסכך ובלבד שיהא פחות מד' טפחים, ומ"מ מחמיר שלא לתלות כלל על הסכך.

וכן נהג אביו זללה"ה. ועי' שו"ע תרכ"ז ס"ד האופנים בהם נוי פוסל.

ו. בכניסת יו"ט א' של סוכות נזהר שלא להיות ולשבת ללמוד בסוכה עד מעריב, מספק ברכה.

עי' שו"ה תרמ"א ב'. אבל אחר התפילה בליל יו"ט א' שכבר בא לקדש נכנס לסוכה ולא הי' ממתין ממש לרגע קודם הקידוש, ועי' מט"א סי' תרכ"ה מ"ב.

ז. במוצאי סוכות (ליל שמיני עצרת) נשאר לישב בסוכה עד ערבית.

וא"ל משום דספק דאורייתא לחומרא ועי' סי' תרס"ו מ"ב סק"ז שאם הוצרך לסעוד בביה"ש של יום השביעי יאכל בסוכה.

ח. כל ימי הסוכות שוהה בסוכה כל היום ויוצא רק לתפילות ושאר דברים הכרחיים.

עי' תרל"ט ס"ד כל ז' ימים קורא ולומד בתוך הסוכה וכו' ועי' במ"ב.

סיפר מקורבו ר"י אפשטיין שבכל פעם שהיה בא ללוות את הרב לתפילה או יציאה אחרת מחוץ לסוכה, היה מבקש ללבוש את המעיל בעודו בסוכה כדי להרוויח עוד כמה דקות בסוכה.

ט. קודם שנכנס לסוכה לא אומר שום יה"ר או תפילה. ואמר שלא נהגו בזה אצלם.

י. אינו אומר אמן לסעודתי אושפזין וכו'. וא"ל שכן התנהג מרן החזו"א אבל אביו מרן הקה"י ז"ל היה אומר.

יא. בליל יו"ט ראשון מהדר לאכול כזית ראשון מקמח שהכינו מזה המצות לפסח שזה ללא חשש תערובת

מעש"ר ומעש"ע, דילפינן ט"ו ט"ו מחג המצות. והורה למעט בזה התבלינים (שמן ומי פירות) שלא יהי' כמצה עשירה.

עי' בזה בדרך אמונה פ"ו מתרומות ה"ב בבהה"ל ד"ה כהני, ובפמ"ג במשב"ז בסוף סי' תרמ"ג.

יב. במוצאי יו"ט ראשון אחרי הבדלה מרבין בשמחה בסוכתו ואומרים ט"ו שיר המעלות והוא אומר פרק הראשון והאחרון, ואחר כל מזמור אומרים הקהל ושבתם מים וגו' ושרים מעט בין מזמור למזמור.

עי' מ"ב תרס"א סק"ב חסידים ואנשי מעשה עושים זכר לשמחת בית השואבה וכו', וככל הסדר הזה נהגו ג"כ בסוכת אביו הקה"י זללה"ה מידי שנה בשנה מלבד בשנה האחרונה לחיי הרבנית ע"ה שהיתה כבר מאד חולה וביקש מרן זצ"ל שיעשו את זה בסוכת בית הכנסת כדי שלא יפריעו את מנוחתה.

יג. נוהג להשאיר שולחן בעת השינה שיהיה בסוכה ואמר לי ששמע שכן נהג החפץ חיים.

ואף שבמשנ"ב תר"מ כ"ז כתב שיש לזהר שיהי' השולחן בתוך הסוכה שלא ימשך אחר השולחן מ"מ מזה אין ראייה על שעת השינה כי י"ל שקאי על שעת האכילה (עי' שו"ע תרל"ד ד') אמנם אחר שאומרים שכן נהג הח"ח מסתמא כוונתו ג"כ על שעת השינה. כן אמר לי.

יד. היקל לישן בסוכתו יחידי כדעת הגר"א.

מע"ר סי' ר"ד וא"ל שכן נהג מרן החזו"א.

טו. כשיוצא מסוכתו לתפילת שחרית, מברך בחזרתו לישב בסוכה אבל כשיוצא למנחה או ערבית אין מברך, ובערבית של מוצש"ק מברך כשחוזר כיון שהוא הפסק גדול יותר.

עי' שו"ה תרל"ט דין כ"ז כ"ח. ואמר לי שמרן החזו"א היה מברך לישב כשחזר מתפילת מעריב וטעמו משום שהתפילה היה אורך זמן כי היו מחכים לצה"כ.

במנחה של שבת שיש בה קריאת התורה הסתפק אם לברך בחזרתו, ולמעשה לא בירך וביקש מאחר להוציאו.

טז. כששב מההליכה (שהלך כל יום מסעמי בריאות כחצי שעה) הסתפק אם לברך וביקש מאחר להוציאו.

עי' שו"ה שם דין כ"ח.

יז. הורה לי לברך לישב בסוכה כשהלכתי לישן בסוכה אפי' שלא אכלתי שם קודם, וכן שהורה לברך אפי' על שהייה בסוכה בלי אכילה.

כדעת הגר"א במע"ר סי' רי"ב ועי' מ"ב תרל"ט סקט"ו ט"ז.

יח. אמנם מרן לעצמו מחמיר במידת האפשר גם לאכול או לשתות משהו, אבל מקדים ברכת לישב לברכת האוכל, שהרי העיקר כדעת הגר"א (ואם יברך על האוכל ואח"כ לישב יחשב הפסק).

כן שמעתי ממרן.

יט. כשנפרד מהסוכה (קודם ערבית של שמע"צ) אומר: יהי רצון שכשם שישבתי בסוכה זו כך אזכה לישב בסוכת עורו של לוינתן.

עי' רמ"א סי' תרמ"ז ס"א.

הושענא רבא ושמחת תורה

- א.** בליל הושענא רבא נוהג להיות נעור כל הלילה.
ע"י מ"ב ריש ס' תרס"ד נוהגין ישראל להיות נעורים בליל ערב.
- ב.** בתחילת הערב לומד סדרי הלימוד היומיומים השייכים למחרת ואחרי חצות הלילה מתחיל לומר תיקון ליל הושענא רבא, ושמול"ת של פ' וזאת הברכה.
ע"י שר"ע תרס"ד ס"א ושונה הלכות שם דין ה'.
- ג.** לא נוהג לשמוע קריאת תורה בליל ה'ר.
ואמר לי שאותם הקוראים משנה תורה מתוך ס"ת טעות בידם ואין לעשות כן שהרי מתחייבים בברכה"ת בלילה וא"א לברך ברכות התורה בלילה (אמנם בביה"כ שלו מתאספים אנשים לשמוע קריאת כל חומש דברים ואינו מוחה מידם) ומה שנוהגים בליל שמחת תורה לקרות בתורה, שם זה המנהג - והוא כמו חיוב, וכמש"כ בשו"ה ס' תרס"ט דין ו'.
- ד.** קודם עלות השחר טובל במקוה.
ע"י רמ"א תרס"ד ס"א שכך נוהגים, אבל המ"ב שם סק"ח כתב לטובל מבערב.
- ה.** נוהג לקשור הערבות להושענאות ולא מצריך שיהי' הקשר ממינו, אלא כל חוט טוב.
מ"ב תרס"ד סק"ז ומג"א ופמ"ג שם.
- ו.** כשנוטל הערבות לידו בהושענאות מנענע מעט בתחילה.
ע"י שו"ע ס' תרס"ד ס"ז וברמ"א. ולא נוהג כמו שיש נוהגים לנענע לד' רוחות.
- ז.** וכשאומרים קול מבשר חובט ה' פעמים בקרקע. וכשחובט ההושענאות אינו מדקדק שיפלו כל העלים וסגי אפילו בעלה אחד.
ע"י מ"ב תרס"ד סק"ט שא"צ להסיר כל העליון.
- ח.** נוהג להציע ההושענאות לשריפת חמץ.
ע"י רמ"א שם ס"ט שכך נהגו, וע"י מה שהעיר בשונה הלכות דין כ"א.
- ט.** בנוסח התפילות ובקידוש אומר שמיני חג העצרת.
וא"ל שכן אמר לו מרן החזו"א, וע"י שו"ע ומ"ב ריש ס' תרס"ח.
- י.** בהקפות של שמחת תורה, מקבל עפ"י רצונו הקפה ו', עוזר דלים וכו'.
- מלבד הקפה א' שנותנים לו מפני כבודו. והקפה זו היא תפילה גדולה וחשובה לזכות להרבה דברים וכמו שאומרים עוזר דלים הושיעה נא (ע"כ מפי חתנו הגרש"ש שליט"א בשם מרן) ופעם אמר מרן שבצעירותו היה מעט בושה לקבל הקפה זו כי היא שייכת לעניים והוא "התנדב" לקבל את זה, ע"כ. וברבות הימים כשראו שהוא שליט"א נוטל הקפה זו, נהייתה להקפה המכובדת והמיוחדת.
- יא.** לא אומר הפסוקים שכתוב בסידור לאומרים בין הקפה להקפה, רק מה שהציבור אומר בקול.
יש סידורים שנדפס שם פסוקים לומר בין הקפה להקפה ויש שנדפס לומר תפילות ופזמונים.
- יב.** בד"כ (בשנים האחרונות) יושב ומחזיק ס"ת בשעת הקפות כדי שלא יצטרך לעמוד מפני שאר ספרי התורה שמקיפים עמם וכן נהג גם אביו (וכמדומה שגם החזו"א).
עמש"כ לעיל בס' נ"ט אות י'.
- יג.** כשחל שמיני עצרת בשבת הורה לומר יזכור וכן נהגו. על פיו.
- יד.** בליל שמחת תורה אחרי ההקפות קוראים בתורה עם ברכותיה והורה לומר אח"כ חצי קדיש.
ואמר לי משום שאין זה סיום התפילה ודינה ככל קה"ת, שהרי יש אח"כ עלינו וקדיש
- ענייני ארבעת המינים**
- א.** בדרך כלל לברכה - נוטל לולב רגיל שראשו ישר, ומהדר עוד ליטול לולב נוסף שראש התימות כפופה במקצת וכמו שכתב הרא"ש ז"ל.
ע"י שו"ה תרמ"ה י"ז שסיכם פרטי הדינים בלולב כפוף ואופנים שונים. אודות אתרוג תימני אמר לי מן שלא מקפיד ליטול אתרוג כזה וגם החזו"א לא היה מחזיר אחרי אתרוג זה ותלמידי הגר"ז מבריסק מהדרי'ן אחר אתרוג זה עכ"ד.
- ב.** לא מקפיד אם יש מעט 'קורא' (שזה קליפה חומה) על ראשי הלולב וכן הקיל החזו"א.
וע"י כה"ח ס' תרמ"א ס"ק קכ"ד.
- ג.** בדרך כלל נוטל הדס שיש ג' עליו בכל קן, אמנם לאחרונה נתנו לו הדסים שיש ז' עליו בכל קן כדעת רש"י, ונענע גם בזה.
ע"י שו"ע תרמ"ו ס"א ומ"ב ורש"י סוכה ל"ב ב'.
- ד.** משתדל להדר לקחת אתרוג גדול וכן לולב ושאר המינים משום הידור מצוה, כה"א שהכוונה בגדול.
- ע"י מ"ב תרנ"ו סק"א במה שאמרו מצוה להוסיף עד שליש, אם הכונה להוסיף על אתרוג מהודר יותר או על אתרוג גדול יותר. ואמר לי שיש הידור ליקח גדול אפילו אם יש לפניו אתרוג שאינו שיעור בצמצום אעפ"כ יש הידור לנענע בגדול יותר. וע"י היטב מג"א ס' תרע"ב סק"ב.
- ה.** לא מחליף את הערבות בכל יום אלא כשמתחיל להתייבש והוא בערך כל יומיים.
- כתב הרמ"א ונוהגים ליקח כל יום חוה"מ ערבה חדשה וכו' וע"ש בבאר היטב שיש אופן שלא כדאי ליקח כל יום חדשה.
- ו.** האתרוג מעדיף שיהי' צהוב ולא ירוק, ושיהי' גדול ונאה.
- ואפי' ירקות כזו ההולכת ומצהיבה וכשירה, מ"מ מהודר יותר שכבר בעת הברכה זה צהוב.
- ז.** אינו מעיין הרבה באתרוג לחפש אם יש בלעטלך קטנים שאין נראים לעיל, או נקודות שחורות זעירות וכן נהג החזו"א.
- ע"י דרך אמונה רפ"ד משמיטה ויובל בבהה"ל ד"ה בין.
- ח.** לא הקפיד ליטול אתרוג בדווקא עם פיטם, כי הוא רק הידור וכשר גם בלי זה אם לא נפל, אלא גדל כך מתחילת ברייתו.
ע"י שו"ה תרמ"ח דין י' י"א סיכום הדינים לגבי ניטל פיטמתו.
- ט.** סדר איגוד ג' המינים. הדסים בימין וערבות בשמאל ולולב באמצע. ומניח את ההדסים וערבות בתוך קושיקיל נאים כשהלולב באמצע.

נוטל עלה של לולב וקושר ג' המינים בקשר על גבי קשר, ואח"כ אוגד גם עם טבעת, ואח"כ אוגד על הלולב עצמו ג' טבעות.

ע' משנ"ב ס' תרנ"א סק"ח ט' בענין בית יד שעושין וכו' ושם סק"ד פרטי הדין של שלושת הקשרים.

י. לא מקפיד לברך על ד' המינים בסוכה.

ואפילו שיש סוכה בסמוך לא נוהג כן. משנ"ב ס' תרנ"א סק"ד בשם האריז"ל לברך בסוכה.

יא. בשעת הברכה על נטילת הלולב, הופך האתרוג שהעוקץ יהי' כלפי מעלה כדי שלא יצא יד"ח קודם הברכה. אולם בברכת שהחיינו הופך בחזרה האתרוג ומעמידו כדרך גידולו.

ע' תרנ"א ס"ה או יהפוך האתרוג עד שיברך, ובמ"ב כ"ה הובא בשם הגר"א דזה העצה היותר מובחרת שבכולן.

יב. בסדר הנענועים מוליך ומביא ישר ולא מכסס, וסדר הצדדים הוא כמש"כ המשנ"ב. ולא הופך פניו וגופו לצד שמנענע.

ע' בזה שו"ע תרנ"א ס"ט ובמ"ב.

יג. הידר שלא יהי' המעש"ר ומעשר עני באתרוג משום לכס, ואפי' כשחל יו"ט א' בשבת.

ע' היטב בדרך אמונה פ"ו מתרומות ה"ב בבה"ל ד"ה כהנא ובצה"ל אות ע"ז, ובשו"ה תרמ"ט ב' בכל מה שציין שם.

יד. אחרי שמעשר את האתרוג אומר לחתוך אתרוג המעושר שלא יבואו לאוכלו, ולא לחתוך ע"י סכין אלא ביד.

ע' ד"א מתרומות הכ"א בבה"ל ד"ה על, שהביא לדון איך אפשר לעשר החלק שבלוע בסכין, ע"ש באורך, ולכן משתדל שיחתכו ביד או יקחו אתרוג שלם למעשר.

טו. האתרוג שעליו מברך הוא מהעץ של הגאון רמ"י ליפקוביץ זללה"ה (שקיבל זרעים לשתול, ממרן החו"א שזה בודאי אינו מורכב) אמנם אחרי שנוטל אתרוג זה מנענע עם אתרוגים מזנים אחרים.

ואמר לי מרן, שהחזו"א הי' מנענע באתרוגים נוספים שהביאו לו, רק אחרי שגמר הלל, וטעמו מפני שלחזו"א לא הי' ספק והי' בטוח שאתרוגו כשר ומהודר אבל אצלו שמסתפק לכן מנענע מיד (קודם הלל) בכולם. ואחרי פטירת רבנו הגרמ"ל זללה"ה אינו לוקח מהעץ של הגרמ"ל עצמו אלא מזן שנקלח מאתרוגי רמ"י שהם נאים יותר.

בירדו גשמים בליל א' של סוכות

בליל א' יו"ט של סוכות תשס"א ירד גשם באמצע הלילה, ולמחרת בבוקר אמר לי רבינו שליט"א: הנה הקב"ה הביא עלינו גשם בלילה... אמרתי לו: הרמב"ם בפירוש המשניות (במס' סוכה דף כ"ח ע"ב) כותב: "וירידת הגשמים 'בתחילת הסוכות' רמז וכו'", ולכאורה בשביל שלא יהיה סימן קללה מספיק במה שכבר אכל עכ"פ כזית ראשון, ואמר רבינו: מסתמא זו כוונת הרמב"ם, אך יתכן שעיקר כוונת הרמב"ם לתחילת הזמן שיכול לקיים המצוה, ואין תלוי בקיום המצוה עצמה.

ואמר רבינו שכאשר ירדו גשמים החזיר את הגג על הסכך, ושוב לאחר עשר דקות הסירו, והוסיף כי עדיף לישב תחת הגג מאשר לצאת לביתו, והראה מש"כ ה"משנה ברורה" (סימן תרכ"ט סק"ט) שבשעת הדחק כה"ג שיש גג יוצא יד"ח כיון שזה ארעי, ואין חילוק בין אם הגג תחת הסכך או שהוא על גביו, וכיון שזה רק על דעת להחזירו נקרא ארעי.

"אין יצר הרע תאב אלא בדבר האסור"

ש. המתנמנם חוץ לסוכה בשעת לימודו, וכן הנוסע במכונית ומתנמנם, לכאורה הדבר דומה להולכי דרכים - שגם בביתו ובכל השנה נוהג כך, אבל ב"לוח" כתוב שאלו הנעורים כל הלילה בהושענא רבה יזהרו שלא ינמנו בתפילה כי הוי שינה חוץ לסוכה.

ת. דברתי על זה עם מו"ח מרן שליט"א [זצוק"ל] וצידד בה להקל במתנמנם בדרכים, רק שאם כן גם הנרדם באמצע לימודו או באמצע התפילה אינו צריך להזהר בזה, כי כך גם דרכו בכל השנה, והפוסקים הרי זהירו ע"ז, ויש גדרים בזה, והנוסע לחצי שעה אפשר שאין זה בגדר "הולכי דרכים", ורק הנוסע נסיעה ארוכה שגם בכל ימות השנה היה ישן הוה ליה תשבו כעין תדורו, ולכן לא רצה לפסוק למעשה בזה. והג"ר גדליה נדל שליט"א [זצוק"ל] צידד בה להחמיר.

הנה בקשוני לבוא לברית בעיר נתניה בהושענא רבה, ותלוי אם מו"ח שליט"א [זצוק"ל] יתיר לי לישן במכונית, כי כל הלילה ערים ואני ארדם ברכב. ובכלל, אף אם מותר יתכן שעדיף לשבת בסוכה, ומצות סוכה עדיפא.

(דרך שיחה)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושיות מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

פניני הפרשה

קודם שמים ואח"כ ארץ

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי (האזינו לב, א)
הנה אצל יעקב כתוב מטל השמים ואח"כ משמני הארץ, ואצל עשו
כתוב להיפך?

ו"ל כעין מש"כ בספרי ר"פ האזינו על מה שמשה אמר האזינו השמים
ותשמע הארץ, וישעי' אמר להיפך שמעו שמים והאזינו ארץ דמשה הי'
יותר קרוב לשמים ורחוק מהארץ לכן אמר האזינו השמים ולא ארץ אמר
תשמע, אבל ישעי' שהי' רחוק מהשמים וקרוב לארץ אמר להיפך, וכך
י"ל דכיון שיעקב הי' יותר קרוב לרוחניות ויצחק הרגיש שנכנס עמו ריח
גן עדן משו"ה הקדים לברכו בטל השמים, משא"כ עשו שהי' קרוב
לארץ הקדים לברכו במשמני הארץ, ועי' כלי יקר ובמושב זקנים
מבעה"ת לעיל פסוק כ"ח.

עניני ברכת התורה

כי שם ה אקרא הבו גדל לאלקינו. (האזינו לב, ג)

ברכת התורה, על הלימוד או על המצוה

בגמ' ברכות כא. מניין לברכת התורה לפני מן התורה? שנאמר: כי שם
ה אקרא הבו גדל לאלקינו. מסקנת שאגת-אריה, הברכה מדאורייתא
(ומה שאין ללמוד בלא ברכה, אין זה דאורייתא. אמנם החינוך מצות
ת"ל כתב, שביטל מצוה דאורייתא).
בברכות יא: נחלקו אמוראים אם מברכים ברכת התורה על מקרא,
מדרש, או גם למשנה ולגמרא.

ולכאורה מובן המחלוקת רק אם ברכת-התורה מדרבנן?
וכן יל"ע מגמרא זו על מש"כ בביאור הגר"א או"ח מז, ד, המהרהר
בדברי תורה צריך לברך ברכות התורה. דכאן מברך רק על המצוה ולא
על הלימוד. וכי ליכא מצוה בהרהור, והלא נאמר והגית זו ר"ל בלב.
ולכאורה, מאחר ומבואר דלא על כל ד"ת מברכים, א"כ, על אף שגם
בהרהור מקיים המצוה, עדיין לא מוכרח שמברכים ב"קיום-המצוה". כי
זה לא נחשב כ"לימוד" כפי שלימוד משנה וגמרא לא לכולם נחשב
ל"לימוד".

בירך המפיל

הסתפק מרן הגר"ח שליט"א אם ברכת המפיל הוי היסח הדעת דלכן
אחרי זה יצטרך לברך ברכות התורה בכהאי גוונא שבירך המפיל ולא
נדרם.

והעיר רבנו דלכאורה זה תלוי דלפי הגר"א דאסור להרהר לפני ברכות
התורה נמצא דהסיח דעת מללמוד וצריך לברך ברכות התורה, אבל
להרמ"א דמותר להרהר בד"ת לפני ברכות התורה וא"כ עדיין לא הסיח
דעתו מתורה.

ורבינו הגר"ח ק השיב בזה"ל: הם דברי טעם, אבל לכא' הסיח דעתו
לגמרי שלא חשב שיצטרך לכך וצ"ע.

הפסק בברכה

התוס' בברכות י"א ב' מקשים על אלו שאינם לומדים לאחר התפילה
שטרודים והולכים כך בלא לימוד עד אמצע היום או יותר, למה אינם
מברכים ברכת התורה פעם אחרת כשמתחילין ללמוד וכו' וי"ל דשאני
תורה שאינו מייאש דעתו, דכל שעה אדם מחויב ללמוד דכתיב והגית
בו וכו' עכ"ל.

ולכאורה משמע מהתוס' דבזמן שאדם אינו יכול ללמוד תורה הוא
אנוס ולא פטור, דאם הי' פטור זה הי' צריך להיות הפסק, ויצטרך לברך
עוד פעם ברכות התורה כשמתחיל ללמוד.

אמנם הקהילות יעקב ברכות (סימן ט"ו) כתב דעל זמן שהוא אנוס
מללמוד אין זה בגדר מבטל מצוה באונס, אלא זהו גבול חיובו שהוא
עד כמה שאפשר לו.

ופ"א הגיע הגאון הגדול רבי אברהם גינחובסקי זצ"ל לבית רבנו, ומיד
כשראה אותו רבנו שליט"א אמר לו: נו ר' אברהם תגיד איזה שאלה
חדשה?

ושאל ר' אברהם מה הדין א' שניהיה שיכור כלוט באמצע היום, האם
מחויב אחר שהתפקח מחדש בבברכת התורה, דהרי היה פטור מברכת
התורה בשעת שכרותו והיה שם דיון גדול על זה. (מפי הרה"ר ג' יהושע
צביון שליט"א)

וצונו לעסוק בדברי תורה

בחידושי מרן רי"ז הלוי הל' ברכות כתב: והנה כבר הקשו אהא דנשים
מברכות ברכת התורה והא פטורות מת"ת וכו', ושמעתי מפי אאמו"ר
הגה"ח זצוקללה"ה לאמור דבברה"ת אין הברכה על קיום המצוה של
ת"ת, רק דהוא דין בפ"ע דתורה בעי ברכה וכדילפינן בברכות דף כ"א
מקרא דכי שם ה אקרא א"כ אין זה דין ששייך להמצוה כלל, רק דתורה
עצמה טעונה ברכה ונשים פטורות רק מהמצוה של ת"ת, אבל אינן
מופקעות מעצם החפצא של ת"ת ולימודם הוי בכלל ת"ת ושפיר יש
להם לברך על לימודם כיון דלא אתינן ע"ז מכח לתא דקיום המצוה
כלל עכ"ד.

ויל"ע דבשלמא על ברכת אשר בחר בנו אפשר להבין דאין הברכה על
מצות תלמוד תורה, אבל בברכה זו שמברכים אשר קדשנו במצותיו
וצונו לעסוק וכו' משמע שהברכה היא על מה שצונו בת"ת, וצ"ב עיין
מנחת חינוך מצוה ת"ל, ובקה"י ברכות סימן כ"ב.

שקבלו עליהם תורתו

ימצאוהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן יסבבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון
עינו. (האזינו לב ז')

פרש"י אותם מצא לו נאמנים בארץ מדבר שקבלו עליהם תורתו
ומלכותו ועולו, הנה לשון מציאה שייך על דבר מפתיע אבל אצל הקב"ה
זה לא שייך ולמה לא כתב שראה אותם נאמנים.

וכן צ"ב בספר נחמ"י ט' ח' שכתוב על אברהם אבינו ומצאת את לבבו
נאמן לפניך, ואע"פ שהוצרך לכפות עליהם הר כגיגית תוס' בשבת פ"א
א' מפרשים שעשה כן בכדי שלא יחזרו בהם כשיראו את האש הגדולה
אבל לולא זה לא הוצרכו לזה ע"כ.

מה הם ג' הדברים שכתב רש"י "תורתו ומלכותו ועולו" דבשלמא תורה
שייך בלי קבלת עול אבל עול בלי תורה ומצוות לא שייך.

וכעין זה צ"ב בהא דתנן בברכות י"ג א' אריב"ק למה קדמה פרשת שמע
לוהי' אם שמוע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ מקבל
עליו עול מצות, ולכאורה מה שייך קבלת עול מלכות שמים בלא קבלת
עול מצות דאם אינו מקבל לציית למה שאומר לו במה הוא מלך,
וכמש"כ רבינו יונה בשערי תשובה א' ו' כי אם אמור יאמר העבד לרבו
כל אשר תאמר אלי אעשה זולתי דבר אחד כבר עול אדוניו מעליו,
ואולי י"ל דמצות שכליות כשאנו מקיים אין נקרא מרידה במלכות
משא"כ מה שזה חוק לקיים מיקרי עול מלכותו.

ענין בפרשה - בין ישראל לאמים

כי חלק ישראל עמו יעקב חבל נחלתו

אילת השחר פר' האזינו לב, ט כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. פרש"י למה כל זאת, לפי שהיה חלקו כבוש ביניהם ועתיד לצאת. והנה מה שנבראו כל כך הרבה אומות, בשביל שהאבות יצאו מהם. יתכן דמה שהוצרכו להלחם כנגד יותר אנשים, זה העלה את דרגתם. ועוד, דכשיש כל כך הרבה גוים בעולם, והם [א.ה. ישראל] לא עושים כמותם, זה מגדיל את שכרם.

הברכה לאברהם, לקרב את הגויים אל האמונה, וכל הברואים גדלו בעתיד אל התורה

פרש"י, ואעשך לגוי גדול, זהו שאומרים: אלקי אברהם. ואברכך, זהו שאומרים: אלקי יצחק. ואגדלה שמך, זהו שאומרים: אלקי יעקב. לפירוש הראשון, ברכו בבנים ועשירות והודעת טבעו בעולם, כי הדרך ממטות דברים אלו, אבל לפירוש השני, מה שייכות ברכות אלו, אל הציווי ללכת בדרך הזו?

ו"ל, עפ"י דברי המגיד מדובנא (פרשת תזריע) ששאל להגר"א באיזה דרך יבא שפע וישפיע צדיק מיראתו לבני דורו? והשיבו הגר"א, משל לכלי-גדול אשר כלים קטנים סובבים אותו מכל צד, ואתה תעמוד ותמזוג אל הכלי הגדול בלא הפסק, בהכרח כאשר יתמלא על כל גדותיו יגיע אל הקטנים שאצלו. כך שאדם מתמלא ביראת-שמים, נעשית השפעה לכל הסובבים אותו.

כל שאיפת אברהם היתה להשריש אמונה בכלל-העולם אל הקב"ה. כפי שאמר (פר' חיי שרה כד, ז) לאליעזר: ה' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי. ופרש"י, לא אמר אלקי השמים והארץ, (כדלעיל שם, ד). דעכשיו הוא אלקי השמים והארץ, שהרגלתיו בפי הבריות. אבל כשלקחני מבית אבי, היה אלקי השמים, ולא אלקי הארץ, שלא היו באי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ.

והנה כשלקחני מבית אבי, היה כשנצטוו: לך לך מארצך. ואף שכבר היו לו נפש אשר עשה בחרן, שלקחם איתו לארץ-כנען. ומפרש רש"י, שהיה הוא ושרה מגיירים גרים, אבל בהמשך לא נזכר מהם. רק לוט וכנראה לא היה על-ידם חשיבות לה' להיקרא: אלקי הארץ, אלא רק לאחר ס"ה שנים, בעת ששלח את אליעזר לחפש אשה ליצחק, שאז כבר נעשתה מהפכה גדולה בעולם. ולעת הזו היתה כל שאיפתו.

כי כל תכלית הבריה בשביל התורה, ובשביל ישראל, ככתוב (ירמיה לג, כה): אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתני. שאם לא היו ישראל מקבלים התורה, לא היה בריה (רש"י בראשית א, לא). והראויה להביא את הבריה אל התורה, הם האבות הקדושים. אברהם לא הסתפק שיאמינו בה; אלא רצה שהבריה עצמה תבא למצב-של-תורה.

והוא עצמו קיים את כל התורה עד שלא ניתנה (יומא כח). ואף העצה להביא את בריהו שיתפתח לעתיד בעוד כמה דורות שיקבלו התורה? על ידי שהוא עצמו יתעלה, ויכניס הכרה בכל העולם שיש בורא עולם.

ועל זה הובטח: ואעשך לגוי גדול, שיאמרו אלקי אברהם. ואין בזה הבטחה פרטית לו, אלא שהוא עצמו בכלל הבריה שיכירו את אלקי-הארץ, ועי"ז יאמרו: אלקי אברהם. [א.ה. כפי שהכירוהו בעיתות שונים: נשיא אלקים - עפרון ובני חת. או, עשאוהו מלך עליהם - כל תשעת המלכים לאחר המלחמה]. וכיצד אברהם אבינו התעלה בעצמו עד שישפיע על כל העולם?

על ידי עמידה בנסיונות. ממילא מובן שייכות שעל ידי שיעמוד בנסיון של: לך לך מארצך, יגיע מצב שהכל יאמרו: אלקי אברהם, אלקי יצחק, ואלקי יעקב, אז הבריה תהא ראויה לתורה שלמענה נבראה.

הגויים לא יודעים היכן מצויה ברכתם

אילת השחר פר' לך לך יב, ג ונברכו בך כל משפחת האדמה. פרש"י וזה פשוט, אדם אומר לבנו: תהא כאברהם (אמנם המנהג לומר: ישימך אלקים כאפרים וכמנשה). במציאות לא רואים שהגויים כך מברכים, כי רובם הם שונאי ישראל, ולא רואים בזה ברכה. ואולי בזמן אברהם לא היה כך.

גוים השקועים בחטאים, אטומים מלחזות בניסים לנגד עיניהם. אילת השחר פר' נח, טז ויסגר ה' בעדו. פרש"י הגן עליו שלא שברוה. הקיף התיבה דובים ואריות והיו הורגים בהם. ומה שזה נקרא "סגירה" כי זהו מניעת כניסה.

לאחר שכל בני הדור ראו הניסים הללו, וראו בתחילת ירידת הגשמים, למה לא עשו תשובה? כי היו שקועים בחטאים.

באמת, בספר הדורות (אלף תרנו) כתוב, ויתקבצו כשבע מאות אלף איש ואשה ויבואו אל נח ויאמרו בקול גדול: פתח לנו, למה נמות. ויען בקול גדול: הלא ק' שנה לא שמעתם בקול ה' ... אך פתח לנו ונחיה. וצ"ל, שלא עשו תשובה גמורה. אמנם י"ל דבמצב זה, אין בחירה, ולא שייך תשובה.

[שמעתי מר' משה דינין ז"ל הגויים במינסק התחילו להחריב את בית הקברות לעשות כביש, וכשהגיעו לקבר בעל סדר-הדורות ניסו לעוקרו, ולא יכלו. והגיע המפקד ושאלם: מה הם כה מתקשים? ולקח המכוש לשבור המצבה, ונפל על הקבר (ונפצע או מת). כשראו

מי ברא אלה?

אומרים שזה נעשה מעצמו, וזהו הראש כל כך מטומטם, כאלה טפשים? הם הרי אנשים חכמים! צריכים להיות עש"פ! היכן השכלו? כך עשה הקב"ה שיהיה לאדם בחירה. הוא יכול לראות עין בעין את הקב"ה...לומר "זה קלי ואנחנו!" ורגע אח"כ...ממש שניה אח"כ...זה חכמת הקב"ה שעשה שיהא לאדם בחירה, אם לא הרי לא היה שייך אצל האדם בחירה! ואפי' משה רבינו ע"ה וכי לא היה לו בחירה, הרי בודאי היה לו בחירה, ואפי' שהיה ממש פה אל פה אדבר בו אעפ"כ היה לו בחירה, כי אם לא היה לו בחירה הרי לא היה מקבל שכר על האמונה שלו. ומה היה לו לחיות סתם. אלא ודאי שהיתה לו בחירה, וגם אצלו היה שייך נסיון שלא יהא נכשל ח"ו באפיקורסות! איך שייך? אך כך עשה הקב"ה חכמה כזו, ונתן באדם כח, לראות בחוש, ואינו מאמין...

דבר זה הרי רואים במציאות, אנשים שהם ממש, בלי שכל למשל, להבדיל אצל הגויים.

ראיתי פעם שכתב אחד משנחאי שהיו בעיתונים ביפן במלחמת העולם מודעה, שידוע שיש למלך יפן שייכות עם השמש! ופורסם הודעה מהמלך שיש לו מפגש באחד המימים עם השמש להתייעץ האין ללחום עם האמריקאים! ועליו אין קושיא שפרסם כך כי היה רמאי, אבל האין זה שכל האומה היפנית תאמין לכה שטות? האין זה? ואל תחשבו שהם היו טפשים, כי היו בהם הרבה מלומדים...ואעפ"כ רעדט מען זאך איין, מדמיינים לעצמם שהוא כך...

הם גרועים בלי תורה

אמר רבנו בשיחה לתלמידי תולדות ישראל - יוצאי רוסיה אתם מרגישים את האושר שהקב"ה נתן לכם שאתם יכולים להיות כאן למרות שגם כאן יש חסרונות, אבל שמה מכל הבחינות הגויים לא כ"כ אהובים את היהודים, גוי לא אוהב יהודי וברוך ד' שאתם זוכים שכאן אתם יכולים ללמוד את התורה שהקב"ה נתן רק לכלל ישראל באמת הגויים הם כ"כ רשעים בגלל שאין להם תורה הם רוצחים הם שיכורים הם חיים על השיכרות הם גנבים.

עוד זכורני כשהייתי ילד אמנם לא הייתי ברוסיה רק בפולין לא היו יכולים להשאיר דבר בחוץ בלילה כי בבוקר כבר לא היה זכר מזה, ונדמה לי שברוסיה עד היום זה ככה אם אתה משאיר דבר בבוקר כבר אין זכר מזה ולמה הם כל כך גרועים כי אין להם תורה, ואילו אתם זוכים ללמוד תורה שהקב"ה נתן רק לכלל ישראל ברוך ד' שאתם זוכים להיות בארץ ישראל ויכולים לקיים את התורה, ואם אחד רק יצא הוא יכול ללמוד את התורה לכן אתם צריכים לעלות יותר את התורה ולקיים את התורה לכן אתם צריכים לעלות יותר ויותר להרגיש את החסד מה שהקב"ה נתן לנו שאנחנו זוכים לחיות חיי תורה ד' יעזור שכולכם תעלו באמת תעלו בתורה תעלו ביראת שמים תדעו שהקב"ה מנהיג את העולם ועושה חסד אנשים שראו את המדינה ההיא שכולם גוים רשעים ועכשיו זוכים להיות כאן זה חסד מהקב"ה והקב"ה יעזור שתעלו עוד ועוד בתורה ויראת שמים ויהיה הרבה נחת מכם כל אחד יבנה בית ויהי לו משפחה ולא כמו שם שיש הפקרות שהכל הפקר אתם צריכים להיות מאושרים ומכח זה תעבדו את הקב"ה בשמחה ובנחת רוח יעזור הקב"ה יעזור לכל אחד מכם שתזכו לבנות בית לבנות משפחה וכולכם תהיו מאושרים וכולנו נזכה לגאולה האמיתית

ליקוט דברי מרן רשכבה"ג שליט"א,

עניני ישראל ואמות-העולם, מתוך ספריו עה"ת

מאת: הרה"ג ר' יוסף צבי רינהולד שליט"א

מה הנאה יש לנו מריבוי זרעו ?

בתפילות מוסף ברה"א אומרים: וגם את נח באהבה זכרת ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים ... להרבות זרעו כעפרות תבל ... יש להבין, איזה הנאה יש לנו מריבוי זרעו, הרי רובם רוצחים גזלנים ועוברים על ז' מצוות?

כל המין-האנושי רוצה המשך, גם אם אינם מודעים בהשראת נפשם

ואפשר, כל אחד (עיין מש"כ מרן שליט"א בפר' וישב מ, יט בשם התוספות יו"ט שגם אצל גוים יש זה) רוצה שישאר ממנו "המשך", ומשתדל אף למעלה מכוונותיו שיהיו לו ילדים, ושינשאנו. וזה מצד השראת-הנפש (אף שהרבה לא יודעים שזה סיבת מעשיהם). ה' יכל לעשות שכולם יבראו בזמן אחד, ולא עשה כן, כי רצה שיהיה "המשכיות".

במשך הדורות יהא דור-טוב, והעולם יתקון

וכך, דור לא טוב, יתקון על ידי דור טוב. וכך, רוב הבריה תבא לידי תיקון. אם כולם יהיו בזמן אחד, לא יבואו לתיקון.

וכן הטבע ה' בבריהא, שישתדל שיהא לו המשך. זכר. **בתוך הרע, ובעולם הגדול, יש ביניהם טוב**

גם בריבוי רעים, יש ביניהם גם טובים. ובכדי שייצאו טובים, כדאי הכל.

ה' ברא עולם גדול, על אף שהצדיקים שבו מועטים.

ברכה של נח, שישאל מקיימים מצוות על אף שהגויים מצירים להם

ועוד יש תועלת מהרשעים, שאף שמצירים לישראל, בני ישראל מקיימים מצוות. ולכן זה היה ברכה לנח.

ה' ברא הרבה אומות, כדי לרומם מתוכם את עם-ישראל

כך, עזבו קברו. ולמחרת כתבו, כיון שקבור שמה היסטוריון גדול, חשוב שישאר על מקומו. ולא רצו להודות שלא הצליחו לעקור את קברו ממקומו].

גם הגויים הבינו בהשגת-הנפש שלהם

אילת השחר וישב מ, יג בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשו מעליך. משמע שבתחילה ירהגו, ואח"כ יתלה ראשו. (כפי שעשו לבני המן. תוס' עירובין מח.) ... והנה, אפילו אם פרעה רצה להרגו, ולא הספיק להדיחו מתפקידו. למה הוסיף להענישו בתלייה, וכי שר-האופים עשה דבר כה חמור שצריך למען-ישמעו-וייראו.

והנה, משמע שגם לגוי אכפת שהעוף יאכל בשרו לאחר מיתתו. אומר התוספות יום טוב (אבות ב, ז) גם הגויים הבינו בהשראת הנפש, וזה קשה לנפש לראות בזיונה.

עונשי האומות, בשביל שישובו ישראל בתשובה

אילת השחר פר' וארא ואני אקשה, פרש"י, טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי ותכירו אתם את גבורותי. וכן מדתו של הקדוש ברוך הוא, מביא פורענות על האומות עובדי עבודה זרה כדי שישמעו ישראל וייראו, שנאמר (צפניה ג ו) הכרתי גוים נשמו פנותם וגו', (שם ז) אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר. ...

והנה, בודאי האומות נענשים על חטאים שחטאו, ולא רק בשביל שישראל ייראו (כש"כ רש"י שגלוי לפני הקב"ה שאינם עושים תשובה).

אלא, ה' מסבב שיענישו באופן-כזה שישראל "ישמעו" ו"ילמדו מוסר". (כתב השפתי-חכמים אות פ משום הטעם השני הענייני יותר מהראוי להם).

השפעת התורה שונה בין לימוד-ישראל לבין לימוד-הגויים

אילת השחר פר' משפטים כא, א, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. מובא בדעת-זקנים, פרש"י ולא לפני עכו"ם וגו' ואפילו דנין אותו כדן ישראל. ומשל הוא לשני חולים שנכנס הרופא לבקרם, אמר לאחד, האכילהו והשקהו מה שירצה. וזה, אמר, תשמרו ממאכל פלוני.

אמרו לו: אדרבה, זה מסוכן מזה מהו? אמר להם: היא הנותנת. לפי שידעתי שהוא חולה למות, אמרתי, אל תמנעו ממנו כלום, כי בין יאכל בין לא יאכל, ימות. אבל לזה שעומד לחיים, אמרתי, אל יאכל דבר פלוני, פן יכבד עליו חליו.

כן בחקות הגויים, כתיב: **ונתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם.** אבל בישראל כתיב: **ושמרתם את חקתי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וגו'.**

והיינו טעמא נמי דאסר לנו שרצים ולא לאומות. זהו שאמר הכתוב: **מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל וגו' לא עשה כן לכל גוי וגו'.**

ומעשה באונקלוס הגר בן אחרתו של אדרינוס קיסר, שביקש להתגייר, והיה מתיירא מדודו. אמר לו: אני מבקש לעשות סחורה. אמר לו: שמא חסר אתה כסף וזהב, הרי אוצרותי לפניך. אמר לו: מבקש אני לצאת לחוץ ולהתחכם להכיר הבריות, תן עצה באיזו פרקמטיא.

אמר לו: אותה שתראה שנפלה, עסוק. שסופה להתעלות, ואתה משתכר.

הלך לארץ-ישראל ובקש מהחכמים ללמוד תורה, קודם שימול. אמרו לו: אין דברי תורה מתקיימין אלא בנימול.

הלך ומל ולמד תורה הרבה, ומצאוהו רבי אליעזר ורבי יהושע וראו פניו משונות, אמרו זה לזה: אונקלוס למד תורה. מיד שבא אצלם התחיל לשאול שאלות הרבה.

הלך אצל אדרינוס דודו, אמר לו: למה פניך משונות? אמר לו: שלמדתי תורה, ולא עוד אלא שמלתי.

אמר לו: ומי יעץ לך כך?

אמר לו: אותה שאמרת לי עסוק בפרקמטיא הנפולה שסופה להתעלות. וחזרתי על כל אומה ואומה, ולא מצאתי אומה שפלה בישראל, וסופן להתעלות. כמו שאמר ישעיה: כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו הכה אותו על לחיו.

וחזר ואמר לו: למה עשית כן?

אמר לו: שביקשתי ללמוד תורה.

אמר לו: היה לך ללמוד תורה, ולא למול.

אמר לו: אין יכולת ללמוד בלא מילה, שנאמר: **מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל.** למי שהוא מהול כיעקב (נולד מהול). וכתיב:

לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום. ב-ל אין יכולין ללמוד תורה שמתחלת ב' ומסיימת בלמ"ד לעיני כל ישראל.

גם גוים שלומדים תורה, מכירים בעצמם שהם אינם מתעלים בה להיות התורה "חייהם" ממש.

והנה הא ודאי גם מהגויים היו קצת "מקיימים", אלא שאינם מוכשרים "לעלייה" של: ואתם הדבקים בה' ... חיים כלכם. שהתורה תיבלע בהם ובדמם ותהיה "חייהם" ממש, כי לזה מסוגלים רק

ישראל, ולכן אין להזהיר להם (כפי המשל, אזהרות של הרופא. וכפי הנמשל, תורה ומצוות), כי הם ישארו במדרגתם ולא יוכלו לבא לדרגה העליונה.

תכלית החוקים והמשפטים "להעלות" את האדם לדרגה שיתענג על ה'. שזה על ידי "ואתם הדבקים", ולזה אינם ראויים.

ואף ש"מקצת גויים" יכולים לקיים מצוות, אבל לא ה"כלל".

אדם אינו יכול בלא להתרומם לשאוף למדרגת: וחי בהם במעשה עם אונקלוס רואים, שללמוד תורה רק בתור "מדע וחכמה", אבל אי אפשר להשיג מזה את ה"תורה", כי את ה"תורה" צריך ללמוד בשביל "לקיים ואתם הדבקים", שיהיה "כל-חייו" בזה, וזה אי אפשר כשהוא גוי.

יש טמטום גופני, ויש טמטום רוחני שהחל מאז קבלת-התורה

אילת השחר פר' בהעלתך יא, ה ... אם גם לגויים יש טמטום הלב במאכלות אסורות (עיין מהרש"א ח"א ב"מ נח: ובפני יהושע שם), אז גם לישראל היה זה ממה שאכלו טרם מתן תורה. ואולי לפני התורה לא היה ענין של טמטום, ולאחר מתן תורה זה נעשה לטמטום גם לגויים. (מש"כ בשבת פו: חביל גופייהו בגלל השקצים ורמשים - זה ענין גופני, אבל טמטום הלב זה ענין רוחני).

ה' העמיד להם נביא שלא יאה להם פתחון פה בעולם-האמת.

אז למה העמיד נביא רשע?

אילת השחר פרשת בלק כב, ה, ארץ בני עמו לקרא לו. פרש"י, של בלק. משם היה, וזה היה מתנבא ואומר לו, עתיד אתה למלוך. ואם תאמר, מפני מה הישרה הקדוש ברוך הוא שכינתו על גוי רשע? כדי שלא יאה פתחון-פה לאומות, לומר, אילו היו לנו נביאים חזרנו למוט. העמיד להם נביאים, והם פרצו גדר-העולם. שבתחלה היו גדורים בעריות, וזה נתן להם עצה להפקיר עצמן לזנות.

ולכאורה שוב קשה, למה ה' העמיד להם נביא רשע? ולא העמיד אדם טוב.

בלעם היה נביא שלא "עבד" לתקן מידותיו, והם שלטו עליו אבל הענין הוא, כל המידות של האדם הטבועות בו, אם לא עובד עליהם לתקנם, הם נשארים בתוקפם. ואם נתעלה, גם המידות מתעלות איתו.

וכך, מידותיו-הרעות. כשגדל, גדלו אף המה איתו. וצדיקים יילכו, עם מידותיהם. ורשעים, יכשלו במידותיהם.

לכן, גם אם ה' היה מעמיד להם גוי אחר, כך היה, שלא יתקן את מידותיו.

ואת זה יראו לעתיד לבא לאומות-העולם, שהם "כולו רע", עד שמהפכים את השראת-השכינה לטומאה.

ולמה ה' לא העמיד להם נביא שגם יתקן מידותיו? והנה, מכיון שמטרת העמדת הנביא להם כדי שלא יאה להם פתחון פה, אז למה ה' לא בחר להם אדם טוב [א.ה. שיתקן את מידותיו] או פתוח רשע?

האמת, כי כל הגויים רשעים. ולא תמיד רשאים להרשיע... אלא באמת כל הגויים רשעים.

אם רואים גוי טוב, זה לא שאינו רוצה להרשיע, אלא שאינו יכול להרשיע. [חוץ מיחידים חסידי אומות העולם]

אוי להם לגוים שהפסידו בהחרבת בית המקדש

אילת השחר פר' פינחס כט, ז ... הנה גם בזמן המקדש, היה לגוים יסורים, אבל ללא הקרבנות יתכן שהיו מתייסרים יותר. והפסידו לעצמם כש"כ בגמ' סוכה נה: אמר רבי יוחנן, אוי להם לגויים, שאבדו ואין יודעין מה שאבדו. בזמן שבית המקדש קיים - מזבח מכפר עליהן, ועכשיו מי מכפר עליהן. ופרש"י ... לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם, לפי שנידוניו בחג על המים. (ולכן מוסבר, למה הקריבו פרים בסוכות ולא בפסח).

מורא ישראל על הגוי כשהוא צדיק

אילת השחר פר' נח ט, ב ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ. מסופר על צדיק א' [א"ה רבי שלום מנשה מברסק] דכשהיה נכנס לבתי פריצים גוים שהיו שם כלבים עזים שנבחו על כל הנכנס, וכשהוא נכנס לא חרצו לשונם.

יהודי, גוי

אילת השחר פר' נח י, ה אנו רגילים לקרא לגוי, אינו יהודי. החפץ חיים היה מברך: שלא עשאני עכו"ם, ולא אמר: שלא עשאני גוי. אמנם כשמברכים כך, לכאורה לא מוציא עצמו מגוים שאינם עובדי עבודה זרה? (ובשו"ת האלף לך שלמה מבאר נוסח זה). ובסידור ר' הירש ש"ץ כתוב: שעשאני ישראל.

לכתוב תאריך לועזי

אילת השחר פר' בא יב, ב הפוסקים כתבו שלא למנות תאריך למנין הגוים, ויש שכותבים ומוסיפים, למנינם. (דהיינו, כאילו אומר "אני" לא סופר כך).

ואומרים עצה בשם החת"ס זצ"ל, לחתום תחילה את שמו, ואח"כ לכתוב התאריך למנינם, ואז חתימתו איננה על התאריך שלהם כנראה מודה להם.

(וכשאין ברירה, אולי יש תועלת לכסות ביד את התאריך בעת החתימה).

יומא דהלולא דאדוננו הגאון רבי עקיבא איגר זיע"א גלב"ע י"ג תשרי תקצ"ח גליון האיזנו תשע"ו הבאנו מדברי רבו אודות הגרע"א ונביא כאן דברים נוספים.

מכתב רבנו להוצאת ספר הרעק"א

לידידי הרב הגאון ר' יוסף ארי' לורינץ שליט"א ולכל אשר לו אך טוב וברכה כל הימים.
שמחתי לשמוע שאתה הולך ומדפיס חזו"ת בנוים על דברי הגרעק"א זי"ע אשר לשמו ולזכרו תאות כל שוקדי ומביני תורה, ובמעללי יתנכר נער כי גם בהיותך צעיר היית מעודת לעלות מאד.

ובס"ד זכית ברוב עמל ויגיעת התורה לדברים אשר ראוה שרים ויהללוהו ושמעתתא מבדרן בי מדרשא, ואיך זקוק להסכמתו ואין לי אלא לברך אותך שתזכה עוד ללמוד וללמד ולחדש בחזו"ת ולחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל

בני ברק יצ"ו י"ז אייר תשנ"ט כברכת הדוש"ת אהרן יהודה ליב שטינמן

מה שכתבת בספר סימן ל"ז בדברי הרע"א ז"ל שהקשה דלבן עזאי ורבי עקיבא במעביר וזרק ח' אמות ברה"ר לחייב שנים בנודע וחזר ונודע עכ"ל רע"א.
וקשה דברוב מלאכות שבת הדרך לעשות הרבה שיעורים ביחד ומתחייב כמה חטאות בנודע וחזר ונודע ומאי קשיא אם לבן עזאי ור"ע חייב במעביר וזורק ברה"ר כמה חטאות על כל שיעור ושיעור יעו"ש בסימן הנ"ל דברי רעק"א ז"ל כפי שהדברים כתובים בפשוטם באמת אין להם מובן.

וצריך לומר שכוונת קושייתו, דבעיקר הסברא לב"ע ור"ע צריך להיות מעביר וזרק ד"א כרה"ר פטור כיון שנעשה מונח בכל אמה ואמה, אלא דילפינן מהלממ"ס דחייב ולא אמרינן מהלך כעומד וקלוטה לקולא, אולם לא מסתבר דלפ"ז יהא נמצא דב"ע ור"ע מחייבי יותר מדרבנן דלרבנן בח' אמות ברה"ר חייב רק חדא, ולב"ע ור"ע חייב תרתי ועוד דהיה צריך להיות כתוב בש"ס להדיא דהוה פלוגתא דתנאי כמה חטאות חייב מעביר ח' אמות ברה"ר.

דברי הרעק"א אמת

שח הגה"צ רבי אליעזר טורק שליט"א - מרבני אחוזת ברכפלד:

באחד משיעורי ההלכה שזכינו לשמוע בבחרותנו ממרן הגרא"ל שליט"א, זוכרני שפעם אחת הקריא מרן שליט"א את אחד מהגהותיו של הגרעק"א על השו"ע, שבהגהה זו העתיק הגרעק"א את דברי בעל היבשמים ראש' (אשר כידוע ישנם רבים שפקפקו על אמיתות הספר 'בשמים ראש', וטענו שהספר מזוייף).
ואמר מרן הגרא"ל: 'מכך שהעתיק הרעק"א את דברי בעל היבשמים ראש' אז רואים ש... (ולא המשיך דבריו). דהיינו שרצה רק לרמז...).

פתאום התפרץ אחד השומעים, שהיה תלמיד חכם יקר ושאל (בצורת ביקורת): 'אז רואים מה? המשיך מרן שליט"א: 'רואים שהרעק"א התייחס לדברי בעל הבשמים ראש כדברים מוסמכים...'

האברך הרהיב עוז ואמר: 'בסך הכל רואים שהבשמים ראש מדבר על זה, אולם עדיין אין ראיה מכך שהרעק"א סבר שדבריו מוסמכים.'

מרן שליט"א הביט בו במראה נוזף והתרעם על דבריו: 'זכי יעלה על דעתך הוי אמינא שהרעק"א יביא דברים שאינם נכונים ומוסמכים!! ולא נחה דעתו דקה ארוכה... (מתוך הספר 'אוצרותיהם אמלא', העומד לראות אור בקרוב א"ה)

גדלות הרע"א

סיפר חתב"נ הגר"ז ברלין שליט"א לרבנו, שהגר"ז סיפר שאחד אמר להגרע"א מה אומרים שהמת מקבל מכות ועונשים הנה גופו שוכב כאן שלם, אמר להגרע"א לח"ק שיגיע מת אליכם תקראו לי, ואכן קראו לו והביא עמו את האיש ההוא, ושפך עליו מהמים שרחצו את המת, והחל לצעוק ששורף לו, אמר עכשיו לך טובל במקוה ויעבור לך הכאבים מהמים.

[אמרתיו לרבינו שמסתמא דבר כזה רק הגרע"א יכול להראות, ואמר רבנו שפעם כשחתנו החת"ס, הי' אצל הגרע"א, אמר הגרע"א לאיזה בחור שהי' שם נו מה יש לך לומר איזה שאלה, ואמר שאלה חזקה, אמר החת"ס איך יתכן הא אותו בחור לאו בר הכי לשאול שאלה זו, אלא כיון שהגרע"א אמר לו לשאול שאל שאלה זו.]

חלק מהגהות מרן ראש הישיבה לשו"ת רע"א

רבנו הורגל מימי נערותו ללמוד כל שבוע תשובה מהרע"א ובקי בזה מילה במילה על הלשון, וציין הרבה הערות וצינונים על ספרו ונביא כאן חלק.

סימן ה' ד"ה ולזה נראה, כיון דיש לו היתר בשבת ע"י בורגנין. הגה עי' מ"ב סי' ש"ז סק"ל ולפ"ז לכאן אין התחלה של רא"י דודאי מלאכת שבת אין לומר דאין איסור עצם המלאכה אלא מה שחסר החולה שיב"ס. וזהו כעין מה שדוחה רבינו בעצמו אלא דלהנ"ל אף אם אז לא הי' כלל מלאכה לא דמי.

סימן ח' ד"ה ונ"ל דבר חדש, אבל מ"מ מקרי שגגת איסור. הגה צ"ע בריטב"א קידושין י"ט בשם הראב"ד.

סימן ח' ד"ה ובזה מובן, לי דברי תוס' פ"ק דשבת. הגה עי' מאירי ספ"ב דב"ק הובא בשיטמ"ק ד"ה לענין.

סימן ח' ד"ה ובההיא ענינא. הוא הוי מתעסק כמו סבר. הגה לסברא זו דהעלם מקדש הוי מתעסק יש הכרח ליסודו דמתעסק הוי איסור מה"ת מדברי התוס' שבועות ג' ע"א ד"ה מהן. אמנם יש לדחות דבעולה ויורד דחייב קרבן במתעסק לכן יש איסור גם היכא דפטור מקרבן וצע"ק.

סימן ח' בא"ד ובפרט למ"ש דמתעסק. הגה משמע דגם בל"ז אפשר דחייב כאן מתעסק וצ"ע דכיון דנתמעט לגמרי בכה"ת נהי דכאן אין מיעוט מקרבן מ"מ

מה"ת יתחייב כיון דאין כזו עבירה בכה"ת כולה. ואי ס"ל דבדבר שיש קרבן קבועה כיון דמיעטתו התורה מיעטתו לגמרי משא"כ לענין קרבן עולה ויורד בלי

מיעוט יש לחייבו אפי' קרבן וכו' איסור א"כ דחייבי לאו אסור מתעסק אף אם חייבי כריתות פטור לגמרי ואיך הוכיח לעיל מכלאים ומחמץ בפסח דאין אלא

לאו בעלמא.

סימן ל"ז ד"ה ובזה נראה, דבספיקא דדינא אי תפס מפקינן. הגה קוב"ש קידושין אות כ"ח.

סימן ס"ה בא"ד, היינו ע"כ מכח הביטול. הגה צ"ע באו"ח תקי"ג בהגהותיו דלכאן' סותר מש"כ כאן.

סימן ס"ה בא"ד וכן תרומה שנחמצה בפסח. הגה עי' רש"ש פסחים ל"ה.

סימן ע"ה ד"ה וההכרח לדחוק, ומשום דנקרא בני עבירה. הגה עבודה.

סימן ע"ז ד"ה לידידי אין, אבל באוכל כשיעור לא. הגה בתוס' הרא"ש שבועות נ"ד ב' מבואר דחייב גם באוכל כזית, ובקהלות יעקב שבועות ס' י"ח הביא מרש"י יומא בפ' יוהכ"פ כהמחבר.

סימן קל"ג ד"ה ולומר הסוגיא, וגם עליו שם עד חייב ק"ש. הגה ובתוס' סוטה ב' משמע לכאורה דלא צריך כלל לענין זה השם עד ועי' גליון הש"ס ב"ק נ"ו.

סימן קכ"ג ד"ה אמנם כ"ז, דעיקר העדות על הבנים. הגה עי' רשב"א ב"ב דף ל"ב ומ"מ י"ל דמחמת רוצה לפסול זרעה האמינה להתירה לינשא ולא היכא דכל

הנאמנות יהי' לענין לא לפסול זרעה.

סימן קכ"ג ד"ה גם ביש, י"ל דא"ב. הגה וצ"ע בריטב"א שבועות ל"ב.

סימן קכ"ד ד"ה גם אנכי, זה בכלל פסולי עדות. הגה צ"ע סנהדרין כ"ז לר' יוסי דעד זומם בממון כשר לדיני נפשות דלא חשוד על חמירתא וא"כ כל פסולו

דגזול אינו אלא משום משקר ואיך אמר במכות ו' דבד"נ נמצא א' קא"פ עדותן בטלה הא לא שייך שיהי' להם פסולו במשקר ואין לומר דיהי' להם דין פסול כיון

דגם בו אין דין פסול אלא דחשוד לשקר, עי' בגבורות ארי שם.

סימן קכ"ו ד"ה זהו לדרך השני, בדירה מדינא יש אונס. הגה עי' מאירי גיטין פ"ד א' ודבריו תמוהין מאד.

סימן קכ"ב ד"ה על דבר, קאמינא בשאר יורשין. הגה וכן כתב הראב"ד בש"מ ב"ב קנ"ט ע"ב.

סימן קל"ד ד"ה מזה נראה, ראית העיטור מהתוספתא. הגה עי' ש"מ בשם ר"י מיגש ב"מ מ"ז ע"ב.

סימן קל"ד בא"ד, דאף בהכיר בה מיירי. הגה וכן הוא בש"מ ב"מ ט"ו ב' בשם ריטב"א.

סימן קל"ז ד"ה ומה"ט אני, י"ל דבזה לא אזלינן בתר חזקה. הגה עי' מש"כ בפנ"י גיטין ט' א'.

סימן קכ"ז ד"ה ונוראות נפלאות, שכבר קנאתו בתורת מתנה. הגה עי' ברשב"א ב"מ דף י' הובא בשיטמ"ק שם.

סימן קע"ז ד"ה הדברים רחוקים, דלא העידו כלל על אחיך. הגה צע"ק מתוס' ב"ק פ"ח ד"ה זוממי.

סימן קע"ט ד"ה וצ"ל דענין, רק בעד כשר. הגה צע"ק רשב"א ב"ק נ"ו:

סימן קפ"ב ד"ה לא מבעי, בשם הרדב"ז. הגה בפ"י מגירושין הל' י"ח.

סימן קפ"ב בא"ד, כיון דבלא"ה עושה עבירה. הגה מרשב"א פ"א ע"ב דהוצרך לטעם דמזוהמת בעיניו לכן עושה בעילת זנות עיי"ש גיטין פ"א ב', הרי דמצד איסור

לא הי' אומרים זה.

סימן קפ"ה ד"ה ובעיקר היסוד, יכול לומר שרוצה לסלקה. הגה לפי"ד התוס' כתובות צ"א ע"ב ד"ה מאי נראה דכאן לא שייך לסלקו בזווי.

סימן קצ"ד ד"ה אחרי הימים, מדברי תוס' פ"ק דגיטין. הגה צ"ל ב'.

סימן ר"ד ד"ה לענ"ד אין דברי, אבל לענין אומר או מיתה ממש. הגה צע"ק ד' מ' א' ד"ה שור דלמה הוצרכו מכא דאין השור בסקילה וכו' הא לכו"ע כיון דזהמית

לא מיירי בכה"ג.

סימן רכ"א ד"ה וצריך להבין למה, אבל ברוצה לקנות אלא שרוצה. הגה כן הוא במבמ"מ פ"ב מזכ"ה הל' ט' ועיי' לעיל תשו' ל"ז.

סימן רכ"א ד"ה ומה שהביא, הגה לעיין תוס' עירובין דף פ"א ז"ה לא זכו אם זה נוגע לכאן.

סימן רכ"ב ד"ה תו כתב בני, גם הרא"ש סבירא ליה. הגה אולם בריטב"א ע"ח כתב שתי לשונות על הא דמהני ד"א בגט או משום אפקעינהו או משום הפקר ב"ד

וזכתה בחצר.

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

הלכות ההג

סוכה ולולב מה קודם

בשו"ת רעק"א (סי' ט') דן במי שאין לו אפשרות לקנות תפילין סוכה ולולב מי קודם.

ויש לעיין למה לא יהיו מצות סוכה או תפילין ומזוזה שמקיים בכל רגע ורגע מצוה עדיפין ממצות לולב שאינו מקיים אלא ברגע אחד פעם אחת?

וי"ל קצת דמה שמקיים כל רגע ורגע זה כבר חיוב חדש שמתחייב בכל רגע, ונמצא דאותו הרגע שרוצה ליקח לולב יש כנגדו רק מצוה אחת של סוכה.

ומכל מקום יש לעיין דהא אם יעשה סוכה יהיו לו הרבה מצוות. עוד כתב בשו"ת רעק"א שם דגם ההולך מביתו לעסקיו בשוק שעות הרבה לכאורה הדין דכשחוזר לביתו יברך על המצוה של מזוזה, ותמה על מה שאין נוהגין כן.

ובצמח דוד על הרע"א שם העיר דאין מברכין בלי מעשה ולכן בציצית ותפילין אף כשהניחם קודם אור היום מברך עליהם כשיאיר היום ע"י שממשמש בהם כמבואר בגמ' מנחות [דף ל"ו] וכן בסוכה כשנכנס לסוכה הוי מעשה בגוף המצוה, אבל במזוזה הרי אין מצוה לכנס לביתו לכן אינו מברך רק בשעת קביעות המזוזה.

וצ"ב דבמשמוש בציצית איזה מעשה מצוה יש בזה הרי המצוה היא הלבשה וההנחה והאין יברך על המשמוש?

ועל כרחק דאפשר מעיקר הדין לברך גם אחר קיום המצוה כשאין עושה כלום, אלא דהצריכו להראות שיש לו שייכות קצת להמצוה. וצ"ע ההבדל בין סוכה ומזוזה לציצית, וכן מש"כ דבסוכה הויא הכניסה לסוכה מעשה בגוף המצוה צ"ב דאין זה מעשה בגוף המצוה אלא בגופו של עצמו.

ואפשר דבמזוזה דכל דינה ע"כ בהתחשב עם העתיד דהא ודאי הרגע הזאת לא מחייבת במזוזה דשניה א' להיות בבית לא מקרי דירה דדירה מקרי כשמתגורר זמן מסוים כדרך שאנשים דרים, וע"כ אפילו אם ברגע שיוצא לחוץ אין לו קיום מצוה, כמו שהוכיחו מדוד המלך שבהיותו במרחץ חשב שאין לו קעת שום מצוה מ"מ כשנמצא בבית אז החיוב בהתחשב מה שיחזור אחרי כמה זמן להיות כאן דבלי זה לא נקרא חדר ולא יחוייב במזוזה, לכן הברכה של קביעת מזוזה דקאי על המצוה וזה הכל מצוה אחד מה שיבוא אחרי זמן העדרו, משא"כ טלית דאם אחד לובש רגע אחד ג"כ נקרא לבישה ושייך שזה יחייבו בציצית, לכן כשפושט וחוזר ולובש זה לבישה חדשה ואינה קשורה להלבישה הקודמת ולכן שייך לחייבו שוב בברכה. (בנתיבות הלכה לב)

[א"ה עיין הליכות שלמה תפלה עמוד תל"ו]

לאכול שיעור הקטן

בליל א' דסוכות מי שאין לו לאכול פת מצד הבריאות כיצד יעשו בכזית ראשון? ואמר להם רבנו שיאכלו כזית של השיעור הקטן של ר' חיים נאה, וזה מסתמא מותר להם לאכול ויצ"ח [אם גם מותר מבחינה בריאיתית]. (כ' צדיק כתמר יפרח)

באו אורחים

שאלה: באו אורחים ויושבים בסוכה, ואחד מבני הבית רוצה לילך לישון ואינו יכול, מה דינו?

תשובה: נחשב הדבר דאין לו סוכה לישון, דמה יעשה שיאמר הבעה"ב לאורחים שילכו, יש בזה משום דרכי שלום. (כ' צדיק כתמר יפרח) [א"ה, וכן

הוא בהליכ"ש עמוד קע"א דהוי כיתשים שפוטרים מסוכה עיי"ש]

מינו דהוי דופן

סוכה ז' א' מגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת.

העירו האם הלכה זו נאמרה גם לענין נשים שפטורים מסוכה או לא, וי"ל דמאחר דההלכה קובעת שיש לזה שם דופן, תו אין לחלק ואף לענין נשים הוי דופן.

ועוד העירו מה הדין ביו"ט שני של גלוית אם נמי נימא הלכה זו שמגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת.

וי"ל דאפשר דכיון דיו"ט הוי רק מדרבנן, לא אמרינן בכה"ג האי דינא דמגו [ולא מבעיא לשי' רש"י דאמרינן הלכה זו גם לדיני תורה, אלא אף לתוס' דנאמרה הלכה זו רק לענין דיני דרבנן, מ"מ י"ל דאמרינן הכי רק לדופן דמהני מדין תורה ולא לדופן של דרבנן] (כ' צדיק כתמר יפרח)

סוכה מקושטת

אחד שאל שיש לפניו ב' סוכות לילך לשם אחת מקושטת, ואחת לא האם עדיף, ואמר רבנו שיש לדון שמטעם זה קלי ואנוהו עדיף הסוכה המקושטת. [א"ה וראה בס' גינת אגוז עמ' קנ"ח דנקט בשם רבנו שאין בזה כ"כ מעלה]. (כ' צדיק כתמר יפרח)

עושה רעש בשינה

שאלתי לרבינו שיש משפ' שאחד מהם עושה רעש בשעה שישן, ובני הבית מופרעים ממנו בשעה שישנים איתו בסוכה ואינם יכולים לישון, ונעשה ויכוח ביניהם על מי לצאת מהסוכה.

אמר רבינו [בדרך מו"מ] דתלוי בשאלה על מי להרחיק את עצמו על המזיק או על הניזק, והכא הוי כגירי דיליה אף ר' יוסי מודה דעל המזיק להרחיק את עצמו. (כ' צדיק כתמר יפרח)

נו"י סוכה הנאסרין כל שבעה

חידש רבינו שזה דוקא בדבר התלוי לנוי, אבל אם תלוי בסוכה איזה דבר להתעוררות, כגון דף מספר מסילת ישרים, אי"ז נחשב לנוי סוכה, ואינו נאסר, דאין לזה שייכות עם הסוכה.

ומה"ט אמר שמואל להוריד באמצע החג שלט הכתוב עליו כונת מצות סוכה למען ידעו דורותיכם וכו', כיון שאין המטרה לנוי רק לעורר את עצמו לזכור כונת המצוה.

ובימי חול המועד כשבא ח"א שליט"א אמר לו רבינו סברא זו, ורצה הנ"ל לדמותו לנידון אם סדר האושפיזין נחשב לנוי סוכה, ואמר לו רבינו דדבר זה עדיף אף מאושפיזין. (כ' צדיק כתמר יפרח)

קישוטים תלויים

בבית הגר"א רייסנר זללה"ה התעוררה שאלה בערב סוכות שקנו קישוטים שהיו תלויים על הסכך, והחלק התחתון היה רחוק ארבע טפחים מהסכך, ובאו לרבנו לשאול אותו על כך. ורבנו לא מצא בספרים תשובה ברורה. [א"ה וראה הליכ"ש מועדים א עמוד קל"ז] ואמר באנחה 'מה צריך כאלו סוגי קישוטים', (קו' לזכרו של הגר"א רייסנר זללה"ה)

סוכה בקומה גבוהה

מעשה באדם שיש לו סוכה בחצר, ודר בקומה גבוהה, וטוען שקשה כל פעם לרדת לסוכה, מפני שהוא אדם מבוגר ורגליו כואבות לו:

הנה פטור מצטער ליכא בכה"ג כיון דאינו מצטער מחמת הסוכה, אלא דיש לדון בכה"ג כמו אחד שאין לו סוכה, דפטור כיון דאנוס הוא, אולי ה"נ נחשב הדבר כמי שאין לו סוכה, שאנוס הוא ופטור.

אלא דהנה נחלקו הראשונים (עי' בעה"מ ורמב"ן בסו"פ א' דשבת) לענין איסור ל"ת, אם מותר לו לאדם להכניס עצמו לאונס לענין לעבור על ל"ת, וכגון לעשות מילה ביום ו' כדי שיצטרכו לחלל שבת לחמם מים עבור התינוק, אמנם כ"ז לענין ל"ת, אבל לענין מ"ע כו"ע מודו דאינו יכול להכניס עצמו לאונס, דאל"כ אף פעם לא יצטרך לקיים מ"ע, דהא עד שמגיע זמן המצוה, הא פטור, וכשמגיע זמן

המצוה היא אנוס, אלא בע"כ שחייבה התורה ליישב בסוכה, כלול בזה נמי החיוב לבנות הסוכה, וכן בשאר מ"ע, דאחרת איך יקיים המצוה. וא"כ ה"נ הכא צריך הוא לדאוג קודם הסוכות שיהי' לו סוכה שיוכל לצאת בזה יד"ח המצות סוכה, וכגון לשכור בית עם סוכה במקום נמוך שיוכל לקיים המצוה. [והוא ענין רחב וכידוע בפוסקים] והנה רש"י במכות ח' א' ד"ה השתא נמי. כי לא מצא חטובה אין החטבה מצוה אלא עשיית הסוכה: הרי דכתב רש"י דאיכא מצוה בעשיית הסוכה, והוא מהטעם שנתבאר דכל מ"ע, איכא נמי מצוה לדאוג לעשות האפשרות שיוכל לקיימה. (כ' צדיק כתמר יפרח)

לאוכל באונס מחוץ לסוכה

אמר מרן הגרי"ג שליט"א בשיעור: וחכירה זו שייכא גם לסוכה אם גדר החיוב דהוי סתם מצוה בעלמא כשאוכל בסוכה, או שנאמר גדר כזה שכל היכא שרוצה לאכול שיעשה זאת בסוכה, דלחצד הא' כל היכא שאינו אוכל בסוכה מבטל הך קיום והחטא הוא באי הקיום. ולכא' יש להגדיר חטא זה שאינו חטא גמור, שהרי לא חייב לאכול אלא הוי חטא מצד שלא חמד בנפשו יופי המצוה וכו' וכו"ל, ואין נפק"מ מה שאוכל חוץ לסוכה שזה לא מוסיף בחומר החטא ולא הוי מעשה אסור מצד עצמו כך צריך לצאת לפי חשבון הדברים. אמנם דבר זה תמוה מאוד דבפשטות כשאוכל חוץ לסוכה יש בזה איסור דאף אם לא הוי עקירה במעשה סו"ס הוי עקירה בשב ואל תעשה, אבל להצד הב' הרי נאמר עליו שכשירצה לאכול שיעשה זאת בסוכה וממילא בשעה שאוכל חוץ לסוכה הוי עקירה בידים להך ציוי דהוי מעשה אסור מצד עצמו, ונפק"מ למקום אונס אם יהיה שרי לאכול חוץ לסוכה כל היכא דלא הוי פיקוח נפש.

ענין זה הראנו קמיה דמרן הגרי"ג שליט"א ואמר שזה חידוש גדול לדינא שגם במקום אונס יהיה אסור לו לאכול חוץ לסוכה.

[ואמר לו שרבינו הגרי"ג אמר רק בשיעור לפני התלמידים, ושם לא הוי להלכה למעשה, ואמר שאם הגרי"ג אמר דין זה אף שאמר רק בפני התלמידים הרי סבור שכן הוא האמת להלכה למעשה דבלא"ה לא היה אומר כן.] (קו ענני כבוד)

התערבו האתרוגים

סוכה ל"ה א' ושל ערלה פסול: מ"ט פליגי בה ר' חייא בר אבין ור' אסי חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה, וחד אמר לפי שאין בה דין ממון. העירו מה הדין היכי דיש לו ב' אתרוגים אחד ערלה ואחד כשר, ונתערבו וא"י מהו הערלה, ומהו הכשר, האם נימא כיון דלמעשה אינו יכול לאכול אף אם יטול שניהם לא יצא יד"ח, או דלמא כיון דאחד ודאי כשר אלא דהוא אינו יודע מיהו, יצא יד"ח.

ואמר רבינו שליט"א דהנה יש לדון אף באם יטול רק אתרוג אחד, אם יצא מספק או לא, ד"ל כיון דכל המצב הזה רק הוא חסרון ידיעה, והא אם יבא אחד ויאמר שהוא מכיר מהו האתרוג הכשר, ודאי שיטלנו ויצא יד"ח, לכך גם עכשיו, באם יטול אתרוג אחד יצא מספק, ואם יטול שניהם ודאי יוצא יד"ח, מ"מ. (כ' צדיק כתמר יפרח)

הלל כשהגיע הלולב

בדברי מרן הגרי"ג הל' חנוכה בענין הלל שלדברי הגרי"ג שהשריש שיש שני סוגי הלל א' הלל של קריאה בימים הקבועים בימים טובים ב' הלל בתורת שירה וכלשון הגמרא פסחים פו, א "אפשר ישראל שוחטין את פסחיהם ונוטלין את לולביהן ואין אומרים הלל", דלפי זה יתכן דלמי שנזדמן לו ד' מינים לאחר שאמר הלל בסוכות יצטרך לחזור ולומר הלל דשירה אולי בלי ברכה ע"ש בהגרי"ג שהרי ההלל שאמר בלי הלולב היה הלל של קריאה גרידא.

וכשהצטתי את הדברים למרן הגרי"ג שליט"א אמר בלי ברכה אפשר שכן. (קובץ קול התורה פא) [א"ה וראה הליכ"ש עמוד ר"ל מה שהביאו בשם הלקט יוסף]

וקדשתו

האם צריך להקדים כהן בנטילת לולב?

ראה סוכה דף מ"א ב' ולא היה לולב אלא לר"ג בלבד שלקחו באלף זוז נטלו ר"ג ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה, נטלו ר' יהושע ויצא בו ונתנו לר' אלעזר בן עזרי' במתנה, נטלו ר' אלעזר בן עזריה ויצא בו ונתנו במתנה לר"ע נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לר"ג.

והנה במו"ק כ"ח ב' איתא תנא דבי ר' ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון וע"ש ברש"י לפתוח בראש לקרות בס"ת ולברך ברכת המזון.

והנה אם עומדים כמה בנ"א ורוצים ליטול לולב האם יש דין להקדים כהן? ומגמ' זו לכא' מוכח שא"צ שהרי ר' אלעזר בן עזרי' היה כהן ור' יהושע בן חנניה היה לוי כמבואר במע"ש [פרק ה' מ"ט] ומ"מ נתן לר' יהושע קודם ראב"ע וי"ל ואמנם ר' יהושע היה חכם אבל גם ראב"ע היה חכם כדאי בברכות דף כ"ז.

והשיב ע"ז מרן הגרי"ג קנייבסקי שליט"א כבוד התורה קודם לכבוד הכהונה כדתנן סוף הוריות ומי שיותר חכם מחברו הוא קודם כמ"ש בירושלמי שם 'הסברן קודם לפלפולן, ולפ"ז צריך להקדים בנטילת לולב מי שיותר חכם.

והנה בברכות שם אי' שרצו למנות את ר' יהושע לנשיא אלא משום המחלוקת עם ר"ג לא מינוהו ורצו למנות את ר"ע ולא מינוהו משום שאין לו זכות אבות, ובסוף מינו את ראב"ע ומשמע שר"ע היה גדול מראב"ע וכאן נתנו לו את הלולב בסוף.

שוב שאלתי לרבינו הגרי"ג שליט"א ואמר בפשיטות שאין דין וקדשתו בד"ז.

והסביר רבנו, דאפשר דכל דין וקדשתו דוקא שנותן לו דבר במתנה, אבל הכא דהוי כעין שאלה [מתנה ע"מ להחזיר] ולא מתנה גמורה, בכה"ג ליכא דין וקדשתו. [שוב הראוני שהגאון האד"ת ז"ל בסי' חשבונות של מצוה סי' רס"ט עמד בקו ה"ל]. (צבא הלוי, וכ' צדיק כתמר יפרח)

בגדרי אגד

סוכה דף י"א ע"ב גמ' לולב צריך אגד.

במג"א (סימן תרמ"ט ס"ק ח') הקשה למה א"א לעשותו לכתחילה ע"י נשים דהא פסקינן דלולב אי"צ אגד ואינו מגוף המצוה?

ותירץ דנוי המצוה הוי כהמצוה וע"י"ש במחצית השקל, משמע דזה קלי ואנוהו אינו דין כללי אלא הוא משתייך על אותו המצוה, דאילו ה' דין כללי איך שייך למעט נשים מזה הא לא מכל המצוות נשים פטורות, וע"כ דלגבי כל מצוה יש דין ואנוהו על אותה מצוה, וכמדומני שכן מטו משמיה דמרן הגרי"ג ז"ל.

ועדיין צ"ע דהא ודאי דואנוהו אינו דין דוקא בעשיית המצוה דהא אמרינן בשבת (קל"ג ב') לולב נאה שופר נאה ואין דין ואנוהו דוקא עשייה, א"כ כמו דלא איכפת לן אם הגוי תלש האתרוג מעץ משום דאין דין לתלוש הפרי מהעץ, וה"נ אין שום דין על עצם אגד הלולב אלא דבשעת קיום המצוה יש דין שיהי' אז מהודר באגד ולמה לא יהא טוב ע"י אשה, ובשלמא למ"ד לולב צריך אגד ומפרשין הכא דילפינן מסוכה דיש דין עשייה, אבל למ"ד אינו צריך אלא משום נוי צ"ע.

ואולי מ"מ יש דין כיון דא"א אלא ע"י עשייה, יש על זה דין דבעי ע"י אחד שהוא שייך בהמצוה, ומ"מ כשר שגוי יתלוש את האתרוג דשם לא נעשה דבר ע"י הגוי דהתלישה אינו דבר בעצם האתרוג ולא מקרי עשייה, אבל באגד כיון דהוא דבר ששייך בו עשייה אז אמרינן דגם עשייה כזאת תהי' רק ע"י בר חיובא.

ומ"מ עדיין צ"ב דנמצא דבגזה"כ של ואנוהו כלול ב' אופנים א. דבר שלא שייך לעשות נאה אלא עצם הדבר צריך שיהי' נאה כגון שופר ולולב, ב. דבר שאינו נעשה מעצמו כתוב דין שצריך לעשותו נאה ע"י בר חיוב במצוה.

אמנם פשיטא שאם עצם העשייה היא ואנוהו כגון במצות מילה על הציצין שאינם מעכבים דהתם הנוי הוא עצם העשייה דהיינו חיתוך הציצין שם שייך יותר שיצטרך להיות ע"י בר חיובא, אבל כאן דאין באגוד שום קיום מצוה אם לא יטול אח"כ את הלולב מאי איכפת לן ע"י מי נעשה האגד. (אילת השחר גיטין)

תיקנו את המזבח

איתא בגמ' זבחים סב, א דתנא: אותו היום נפגמה קרן מזבח, והביאו בול של מלח וסתמוהו, ולא מפני שכשר לעבודה, אלא שלא יראה מזבח פגום.

לפ"ז לא הקריבו עוד קרבנות באותו היום דהיה המזבח פגום ואפשר שמעשה זה היה ביו"ט ראשון של סוכות ע"י סוכה מ"ח ב' שרגמוהו באתרוגיהן ולכן לא תקנו אותו היום את המזבח, רק סתמוהו בבול מלח וזה אינו מלאכה דלא סתמוהו על דעת לבטלו שם. (אילת השחר שם) ובגמ' בסוכה דף מ"ח ע"ב כהן צדוקי ניסך ע"ג רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהם ונפגם המזבח, וי"ל שלא עברו בלאו של נתיצת המזבח מפני שהיו מתעסקים (וגם בלא"ה הרי הרמב"ם הל' יסודי התורה פ"ו ה"ז כתב שאיסור זה הוא דוקא לעושה בדרך השחתה).

קצת הערות במס' סוכה מכת"י רבנו

וצ"ע דא"ך יש סברא דמחמת דזה ממין הסכך כשר, לכן זה סיבה שיהיה דופן משא"כ סכך פסול דאינו ממין הסכך לכן אינו ראוי להיות דופן.

דף י"ח ע"א חד אמר יש לבדו באמצע וחד אמר אין לבדו באמצע. צריך טעם מה החילוק בין אמצע להצד, ובפרט דהא לענין דפנות אין חילוק כמש"כ התוס' רק לענין למעלה. והנה למ"ד אין לבדו באמצע והוכיח מהמשנה דאהלות ולא הוי ס"ל לחלק דלענין טומאה שאני א"כ בהצד יועיל לבדו גם בטומאה, ולמ"ד דס"ל יש לבדו באמצע ג"כ תירץ דשאני הלכות טומאה פירש"י דהתם לא מהני באמצע אבל בהצד מהני גם לענין טומאה. וצריך לומר דהך מ"ד דדייק ממשנה דאהלות ס"ל דיש הוכחה מהמשנה דהיי הלכה מפורשת דלמעלה מהני לבדו רק בהצד ולא באמצע וצ"ע.

מאי טעמא דמ"ד אין לבדו באמצע דתנן ארובה שבבית וכו'. ופירש"י דהקושיא בין מביש בארובה פותח טפח בין באין בה. ולפירש"י כהתוס' בדפנות כו"ע מודו דיש לבדו אפי' באמצע א"כ למה לא מקשה לכו"ע דהא משנה מפורשת בפ"ג דאהלות דחלון שבין חדר לחדר מביא את הטומאה ולא צריך שיהא חלון ג' טפחים, ולמה הוא אמרין לבדו לכו"ע באמצע בדפנות.

שאני קורות דרבנן. צ"ע דהא בלי שיש הללמ"ס דלבוד רבנן לא היו מחדשין הלכה דלבוד, וא"כ באמצע דלא נאמרה הללמ"ס דלבוד איך נאמר דחידשו דין לבדו דליתא כזה דבר בדאורייתא.

דף כ"ח ע"ב גמ' דת"ר תשבו כעין תדורו וכו' ותנוי בר ממטללתא. פרש"י אם ירצה דמצטער הוא ומצטער פטור מן הסוכה והאוייר יפה לו להרחיב דעתו עכ"ל. העירו למה פרש"י צ"ל משום דהוא מצטער, הרי הגמ' כאן מדברת מדין תשבו כעין תדורו ואדם לא גר באופן כזה. וי"ל פרש"י בא לומר שאין כאן אפי' ענין של המחמיר הרי זה משובח (כדמצינו בס' תרל"ט סעיף ב' לענין שתיית מים חוץ לסוכה) כיון שזה צער.

דף מ"א ע"ב גמ' כך ה' מנהגן וכו'. המאירי כתב שאין המנהג לברך על לולב אלא פעם אחת ביום ובשעת ההלל, אלא שיש מצריכים לברך כל שעה שהוא בא ליטלו על דרך מה שה' מנהגם שהיו הולכים כל היום ולולבם בידם כמו שיתבאר בסוגיא זו, וכל שהניחו לקרוא בתורה או לישא את כפיו וחזר ונטלו חוזר ומברך עליו כל זמן שהוא נוטלו אלא שבזמנים הללו אין נוהגין בו כן עכ"ל. והעירו דכיון שמניחו על דעת לחזור וליטול למה יחזור לברך כשחוזר ונטלו? ונראה שהרי גם בציצית י"א שהפושט על דעת לחזור וללבוש צריך לחזור ולברך (עי' שו"ע סימן ח' סעיף י"ד), ואולי כך ס"ל למאירי ומש"ה יחזרו ויברכו.

דף מ"ב ע"ב גמ' גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירו ד' אמות ברה"ר, ופרש"י שילך ללמוד נענועו או ברכתו. והעירו דבשלמא כשיו"ט ראשון חל בשבת צריך לחשוש לזה, אבל כששאר הימים חלים בשבת הרי כבר יודע נענועו וברכתו מיום הראשון (כעין זה עי' בס' המנהיג הל' צום כיפור אות ס"ט, שבתקיעות דמוצאי יוה"כ פ' אין לחוש שמא ילך אצל הבקי ללמוד שכבר למדו הלכות התקיעה מר"ה והשופר בביהכ"נ ואין לחוש). וי"ל דאעפ"כ גזרו משום דיתכן שלא ה' מי שילמדו בימים הראשונים, ועכשיו ילך אצל בקי ללמוד.

דף נ"ג ע"א גמ' תניא א"ר יהושע בן חנני כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו וכו' לא טעמנו טעם שינה דהוה מנמנמי אכתפא דהדדי. [א"ה ראה שו"ת הרשב"ץ סימן ק] יל"ע הרי שינת עראי אסור חוץ לסוכה כדנפסק בשו"ע ס' תרל"ט סעיף ב' (ואולי נמנמו פחות מהילוך ק' אמה שזה מותר, עי' משנה ברורה ס"ק י"א, ובאמת המשך חכמה בפרשת פינחס כ"ט י"ב כתב דעולי רגלים פטורים משיבה בסוכה מדין הולכי דרכים ומשום מצטער).

דף ב' ע"א. רש"י ד"ה סוכה דאורייתא. וקודם שנשנית המשנה נאמרה שיעורה מסיני. משמע דשיעור כ' אמה נאמר מסיני. ויל"ע דלפ"ז ר' יהודה נחלק וס"ל שלא ה' כזה הלכה, והא הרמב"ם כתב (בהקדמה לפיהמ"ט) שלא נחלקו בהלכה למשה מסיני, וענין זה מקשה בבאור הלכה (סימן תרל"ד סעיף א') בענין ז' על ז' עי"ש.

רש"י ד"ה תני פסולה. כלומר לא נעשית כתורה וכהלכה. צ"ב מה הם שני הדברים, ולכאורה כתורה היינו מש"כ בפסוק, וכהלכה היינו מה שנאמר למשה מסיני, דמצינו מקומות שההלכה מכרעת את הדין שנלמד מהפסוק, וכמו מחיצות דההלכה מפרשת כמה מחיצות צריך.

תוד"ה דאורייתא. אבל במבוי דרבנן לא חייש וכו'. יל"ע למה לא ניחוש אם יעברו איסור דרבנן, ולמש"כ בנתיבות (סימן רל"ד) דעל איסור דרבנן א"צ כפרה כשעבר בשוגג א"ש.

דף ג' ע"א תוד"ה דאמר לך. לא יצא יד"ח אפי' דאורייתא. נראה דלענין הרוצה להחמיר לשתות בתוך הסוכה וכו' אין מגרע אם שולחנו בתוך הבית, דגזירה עושים רק על דין ולא על מה שנאמר הרי זה משובח.

דף ד' ע"ב בענין מחיצות הניכרות וליכא. והיינו לגבי סוכה, דלגבי שבת דינו כרה"י עד לרקיע. ויש לעי' אם זה דין מה"ת, דלכאורה לא משמע דאביי ורבא פליגי ורבא קיבל הללמ"ס דבענין מחיצות ניכרות, וא"כ מנ"ל לחדש מסברא דיש דין דצריך מחיצות ניכרות, ואם זה מדרבנן מסתבר ל' דרבנן יאסרו מחיצות כאלו. נראה דלאביי דמהני מחיצות כאלה גם לגבי סוכה, וכן למ"ד דמהני מחיצות הבית לענין שיוכלו לישב בסוכה שכל הגג משום גוד אסיק מחיצתא אם הדפנות כעת אסורין משום עצי סוכה דנאסרין כל שבעה לשיטת הרמב"ם (הל' סוכה פ"ו הט"ו) דגם עצים שבדפנות הם בכלל איסור הנאה כל שבעה, והיינו באופן שע"ז תתבטל המצוה כמבואר במשנה ברורה (סימן תרל"ח ס"ק ד') בשם הט"ז. והנה בתוד"ה אבל כתבו דהא דמהני על שפת הגג יותר מעמוד גבוה י' משום דניכרות בבית.

ויש לעיין אם אסור להשתמש בבית בימי החג, כגון שהסגירו הכהן כי יש בו נגע, כיון שאין המקום ראוי להשתמש שם והיו כעמוד י' דלא מהני, או דהעיקר שיש מקום ששם ניכר המחיצות ואע"פ שכעת הבית אסור בשימוש מ"מ הא שם ניכר שיש דפנות. לכאורה לפי מש"כ התוס' דהא דמהני על שפת הגג יותר מעמוד כיון שבתוך הבית יש מחיצות ניכרות, א"כ זה רק אם בחלל הבית יש דפנות עשרה, דאילו אם בפנים הבית יש רק ט' טפחים א"כ נמצא דהוי ט' טפחים וטפח עמוד ואין בפנים מחיצות ניכרות.

דף י' ע"א תוד"ה אמר ר' הונא, כתבו דכאן לא שייך חבט רמי. וכתב במהר"ם דבסכך שלם לא אמרין חבט רמי, ובהגהות מלא הרועים הקשה מהא דלעיל (ט' ב') דמשמע דגם בסכך שלם אמרין חבט רמי, ותירץ דהתם ג"כ אמרין על המקצת להכשיר הסוכה שתהא צלתה מרובה מחמתה, ועוד כיון דהעליונה חמתה מרובה לא חשוב סכך שלם.

ולכאורה גם כאן נימא חבט רמי על קצת שבעליונה באופן שישאר בעליונה חמתה מרובה וכהכשר הסוכה התחתונה. ובהגהות ר' שמחה אבד"ק יאסי כתוב משום דיש גזה"כ מסוכת דשני סככים פסול. וצ"ע אם משמע מהתוס' דזה כונתם. והי' אפשר לומר דהנה ודאי גם ע"י חבט רמי המציאות לא נשתנית דיש סכך למעלה, ונהי דיש דין דנוכל לצרפם למטה מ"מ גם למעלה הם נמצאים ונמצא דהוי סוכה תחת הסוכה.

דף י"ז ע"א. צריכא וכו' אבל סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו דסככה סכך פסול הוא אימא לא. והקשה בריטב"א כיון דחשבינן להכותל כאילו נתעקם מ"ש בין סכך כשר לסכך פסול לגבי האי מילתא? ותירץ דס"ד דרק סיכך כשר דזה מין במינו ואינו חוצץ כל כך ראוי להכשירו ע"י דופן עקומה, אבל סכך פסול דאינו ממין הסוכה כלל מספיק וחוצץ מאד.

ענינו של יום

הושענא רבא

שאלו את רבינו מדוע לא כתוב בספרים על הושענא רבא שזה יום דין?

ואמנם הביא המ"ב סי' תרס"ד את ה"ז שכתב שבהושענא רבא דנים על המים וחיי האדם תלויים במים והכל הולך אחר החיתום, אולם רואים שבספרי הפוסקים לא מודגש שזה יום דין יום שנמסרים הפתקים וכו'.

ואמרו רבינו שיש שאמרו שהטעם לכך ע"מ שלא לקלקל שמחת החג מעוצמת חרדת הדין [ראה הליכות שלמה עמוד רמ"א שכ"כ]

ורבינו אמר שיש עוד דברים חשובים שלא כתובים: למשל מעלת הסנדק לא כתוב בשום מקום לא בש"ס בבלי לא בירושלמי לא ברמב"ם ונזכר רק בילקוט תהילים רמז תשכ"ג ובהשגת הראב"ד הל' מילה פ"ג, ובכל זאת רואים החשיבות שגדולי הדורות הקודמים למשל החזו"א בעל הקהלות יעקב נתנו לדבר זה, ועל אותו משקל הושענא רבא. וראה יו"ד סימן רס"ה סעיף י"א אילה"ש עה"ת ויקרא ה' פרק ט"ז. (מזקנים אתבונן)

ושאבתם מים בששון

במוצאי שבת חול המועד סוכות תש"ע ביקר כ"ק האדמו"ר מפינסק קרלין שליט"א אצל רבנו, ושאל את רבנו שליט"א מה טעם עיקר השמחה היא בשאיבת המים כאמור בקרא 'ושאבתם מים בששון' כמבואר בסוכה דאזיל על שמחת שאיבת המים לניסוך המים בחג, והא היין משמח יותר כלישנא דקרא ויין ישמח לבב אנוש והיו גם מנסכים יין בחג ככל המועדות, ומ"ט אין עיקר השמחה בניסוך היין אלא בניסוך המים שלכאו' הוא דבר קטן ממנו.

ואמר רבנו שליט"א, בלשון זו 'דחזינו מהכא שעיקר השמחה היא בדבר הפשוט והטבעי הבא בצורת גזילתו בלא תוספות, שבפשטות יש את השמחה הכי גדולה וזה יותר משמחת היין'. עכ"ד. (מפי אחד השומעים)

ותן חלקנו בתורתך

מדוע מבקשים על תורה במועדים ומה המיוחד בשבת ויום טוב שמתפללים ותן חלקנו בתורתך.

וי"ל דהיות שעסוקים בימים אלו יותר בגשמיות, צריך לבקש יותר שלא ימשך אחרי הגוף וכדברי התוס' בכתובות קב, ב יותר וכו'.

תמידים כסדרן

הנה בתפילת מוסף אומרים ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספין כהלכתם.

ויש לפרש דתמידין כסדרן היינו כמו שכתוב סדרו מפורש בתורה מלבד עולת הבוקר, אבל מוספין שקודמין למוספין הרי אין מפורש בפסוק דמוספי שבת קודמין למוספי ר"ח רק מריבוי ילפינן לה וזה רק הלכה להקדימם לכן אומרים מוספים כהלכתם. (אילת השחר זבחים פ"ט, א)

עניני יו"ט וחול המועד

בעניני יו"ט וחול"מ כבר כתבנו באריכות בקונטרס הפסח וכאן נביא בס"ד דברים נוספים.

ונמצא דהדבר בספק וממילא מספק אי"צ לחזור ויסיים החזרת הש"ץ, אבל נשיאת כפיים דהוי עוד ברכה זה אין לנו להוסיף דדלמא הלכה כדברי הביה"ל דבשלא הזכיר של שבת לא יצא וא"כ אין כאן חזרת הש"ץ ואין נשיאות כפיים בלא חזרת הש"ץ ומה"ט לא ישאו הכהנים כפיהם עכ"ד.

ושמעתי מהגר"ד דיסקין שליט"א משמיה דמרן הגר"ל שטיינמן שליט"א דאפשר לישא כפיים גם שלא בחזרת הש"ץ, ושכן מבואר בפמ"ג וא"כ גם אי נימא דאין כאן חזרת הש"ץ כלל [וכדברי הבאור הלכה הנ"ל שנשאר בצ"ע] מ"מ היו הכהנים יכולים לישא כפיהם. והנה בפשוטו הדבר תמוה דהא להדיא אי בירושלמי רפ"ד דתענית אין נ"כ בלא תפילה והובא בביה"ל ר"ס קכ"ח. וחפשי הרבה בפמ"ג עד שמצאתי במשב"ז ס' קכ"ח סקל"ה שכ' בתו"ד דאם נשא כפיו בישיבה יחזור וישא כפיים לאחר התפילה. (נתיבי הלכה)

ושמחת בחגך

נשאל רבנו מא' שיש לו יסורים: ושאל כיצד יוכל לקיים מצות "ושמחת בחגך"?

והשיב: דהנה באם אחד נותן לשני מכה: ואח"כ נותן לו 200 דולר אף שיכאב לו המכה אבל בכל זאת ירגיש שקיבל על כך איזה שהוא פיצוי. ואם יתן לו אלף דולר אפילו יבקש אחר כך עוד מכה. ואם יתן לו מאה אלף דולר יתחנן שיתן לו עוד מכה. ואם יתן לו מליון דולר פשוט יפול לפני רגליו ויתחנן שיתן לו עוד מכה. וכו'.

כך בן אדם מחכה לו כזה שכר עבור היסורין שסובל כאן, דאם היה יודע גודל השכר שמצפה לו על כך היה כ"כ שמח בהם, והיה פשוט מתחנן ומבקש שיתנו לו עוד ועוד. (כ' צדיק כתמר יפרח)

לדאוג גם לגויים

במסיבת סיום החג בישיבת גאון יעקב אמר רבנו: ברוך השם עברו ימים כאלה קדושים, ודוקא בימים כאלה, הקריבו כל יום פרים בשביל אומות העולם? מה? אנחנו דאגנו בשביל האומות העולם? הקב"ה אמר לנו שנעשה כל יום כך וכך פרים, למה? בשביל אומות העולם. האין מבינים את זה? האם אנחנו צריכים לדאוג בשביל אומות העולם?

משמע כמו שכתב רבי חיים ויטאל [בשערי קדושה] שיאהב את כל האנשים ואפילו גויים, אַמְאָדָנֶע זָאך! וכאן יוצא שהקב"ה רמז לנו שצריך לדאוג אפילו לגויים, ובודאי העיקר זה כלל ישראל, אבל צריך לדאוג גם לגויים.

בסוכות הרי נהיים יותר גבוהים, נכנסים לסוכה מַעַן בְּאִקּוּמַט אַ הַעֲקָרָקִיט – מקבלים התרוממות, ודוקא שם מלמדת התורה שצריך לא לשכוח שיש גם גויים בעולם, צריך לדאוג גם לגויים.

הגויים החריבו את הבית המקדש, והרי הם הרסו את עצמם! כי בבית המקדש היה פרים שמכפר עליהם, ועכשיו אין להם. [ע"י סוכה נ"ה], ומה נשאר להם? כלום! בעולם הבא לא יהיה להם כלום! וגם היום הגויים כל מה שעושים הורסים לעצמם, בבחינת תמות נפשי עם פלשתים. (בנתיבות הלכה)

ראשון לחשבון עונות

העירו בהא דקתני ראשון לחשבון עונות על א' סוכות, ובגמ' קתני כריתות כ"ה א' אמרו עליו על בבא בן בוטא שהיה מתנדב אשם תלוי בכל יום חוץ מאחר יום כיפורים יום אחד.

ולכאו' היה צריך להמתין עד ראשון בסוכות, וצ"ל דאף דבאופן כללי, ראשון לחשבון עונות, אבל בודאי דבחשבון הפרטי אינו כן. (כ' צדיק כתמר יפרח)

עיקר העבודה ישיבת הסוכה

אמר רבינו: לגבי חג הסוכות עיקר העבודה של סוכות לקבוע ישיבתו בסוכה ופירט דבריו: ראשית לכל העבודות של חג הסוכות וקודם לכל הוא לקיים את הדין לישב בסוכה כל רגע שיושב בסוכה מקיים מצוה דאוריתא כל רגע מצוה חדשה.

ברכת כהנים בתפילת שבת ולא יו"ט

מעשה שהיה בשבת חוה"מ סוכות שטעה הש"ץ בתפילת מוסף וחתם מקדש ישראל והזמנים ולא הזכיר בחתימה של שבת.

והורה ג"א שליט"א שיסיים התפילה ואי"צ לחזור לראש הברכה, אכן הכהנים יצאו חוץ לבהכ"ס ולא ישאו כפיים, וטעמו ונימוקו דהנה עיקר הדבר היכא דלא הזכיר של שבת בחתימה כשצריך להזכיר גם שבת וגם יו"ט, הוא פלוגתא באחרונים אם מעכב וצריך לחזור.

ובביה"ל ס' תפ"ז ס"א ד"ה מקדש הביא בשם הפר"ח דבין אם הזכיר של שבת לבד בין הזכיר של יו"ט לבד לא יצא, ובשם הח"א כתב דבתרווייהו יצא, והביה"ל גופיה האריך להוכיח דחלוק בזה הזכרת שבת מהזכרת יו"ט דאם לא הזכיר שבת לא יצא יד"ח כיון דעיקר ההזכרה היא שבת, אבל אם לא הזכיר יו"ט יצא יד"ח ובסו"ד כתב וצ"ע למעשה.

איסור הוצאה

בחוה"מ נזהר רבנו במלאכת הוצאה ע"פ דברי העמודי אור סל"ה דיש לחוש בזה, וכן החמיר החזון איש, ולכן כשיצא מביתו עם נכדו שאל את הנכד אם יש לו מפתח של הבית, דא"כ הוא לא יקח את המפתח ג"כ, וכן הפריד את המפתח מהצרור ולקח רק מפתח אחד שלא ירבה סתם בטילטול. [א"ה וראה הליכ"ש מועדים א' עמוד רל"ב שגם הגר"ש החמיר בזה] וכן את הממחטה לוקח כמו שלוקח שבת ולא משתמש במקל בהליכה. (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א)

האם מותר להניח בלע"ך ע"ג הגז ביו"ט

דן רבנו [בדרך מו"מ] דלסברת החזו"א סי' ל"ז סק"א שאסור לחמם מתכת ביום טוב. נמצא שכשחל יום טוב בערב שבת אסור ליתן את הפח שקורין בלע"ך על גבי הגז לצורך שבת כדי שיהא גרופה וקטומה למנהג העולם שע"ז נחשב לגרופה וקטומה, דמה שמועיל לענין דינא אין זה צורך יום טוב. (בנתיבות הלכה עניני יו"ט)

היאך עדיף לחמם אוכל ביו"ט

הרוצה לחמם כמה קדירות ביום טוב ורוצה ליתן את הפח שקורין בלע"ך על גבי הגז כדי שיתפשט החום תחת כל הקדרות דאל"כ יהיה צריך להדליק כמה להבות מה עדיף?

ואמר רבנו ד"ל דעדיף שידליק כמה להבות מלחמם את המתכת, דהדלקת הלהבות הרי יהיה הכל לצורך, וחימום הפח אינו לצורך הבישול רק להרווח. (בנתיבות הלכה עניני יו"ט)

בכח היחיד להשפיע על רבים

בילקוט שמעוני (תחילת ספר שמואל) כתוב על אלקנה אבי שמואל שהוא ואשתו בניו ואחיותיו וכל קרוביו הי' מעלה עמו לרגל ובאים ולנים ברחובה של עיר, והיתה המדינה מרגשת והיו שואלין אותן להיכן תלכו, ואומרים לבית ה' שבשילה שמשם תצא תורה ומצות ואתם למה לא תבואו עמנו ונלך יחד, מיד עיניהם משגרות דמעות ואומרים להם נלך עמכם ואומרים להם הן, עד לשנה הבאה ה' בתים, לשנה אחרת י' בתים, עד שהיו כולם עולים, ובדרך שהי' עולה שנה זו לא הי' עולה שנה אחרת עד שהיו כולם עולים, אמר לו הקב"ה אלקנה אתה הכרעת את ישראל לכף זכות וחנכתם במצות וזכו רבים על ידך, אני אוציא בן ממך שיכריע את ישראל לכף זכות ויחנך אותם במצות, הא למדת שבשכר אלקנה שמואל עכ"ל.

וצריכים ללמוד מזה עד כמה אדם יחיד יכול לזכות, דכנראה אע"פ שעדיין לא עברו אז כ"כ הרבה דורות ממ"ת, מ"מ הם נתרפו מזה ולא עלו לרגל לשילה, ואלקנה ראה בזה מקום לחזק את היהדות, דאל"כ למה עשה כזה דבר דמשפחות שלימות לנו ברחוב, דבדרך כלל צריך להיות בהצנע לכת, וכדכתיב (מיכה ו' ח) והצנע לכת עם אלקיך, ורש"י בפרשת כי תשא (ל"ד ג) כתב דלוחות ראשונות שהיו בפרהסיא שלטה בהן עין רעה, אבל הוא עלה בפרהסיא ולא נכנסו ללון בבית אלא לנו ברחובה של העיר, דראה שיש צורך לעשות דבר שיעשה רושם חזק, וכמש"כ בילקוט דכל המדינה היתה מרגשת, וכיון דחשב שכל היהדות בסכנה ויש לזה צורך הוא עשה כן.

וכעין מה שאומרים בשם הגר"ס זצ"ל שאמר איך יתכן שיש היום ל"ו צדיקים נסתרים, **אם הם צדיקים ורואים שיש אש בכלל ישראל, איך הם יכולים להיות נסתרים, לשבת מרחוק ולא לעשות כלום,** ואלקנה ראה שהמצב לא טוב ואם ישאר כך מי יודע להיכן כלל ישראל יגיעו, לכן הוא עשה דברים שלא כדרך, ללון ברחובה של עיר וכו', עד שעשה מהפכה בכלל ישראל וכולם עלו לשילה, וע"י זה זכה לבן שהכריע את ישראל לכף זכות, ובעצם שמואל לא שהי' רק נביא אלא כתוב שהי' שקול כנגד משה ואהרן (עי' ר"ה כ"ה ב'), ועל חנה כתוב שאמרה דתעלה רק לאחר שיגמל ואז ישב שם עד עולם, וכך היא עשתה, וזה הי' החינוך שלה.

והנה בילקוט כתוב לשנה הבאה ה' בתים, לשנה אחרת י' בתים, והרי אפי' אם התנהג כך במשך כ' שנים הי' צריך להיות שעלו עמו מאתיים בתים, ואיך היתה השפעה על כל ישראל, וכנראה דההשפעה הרוחנית היתה גם על האחרים וגרם שגם הם יבואו, דעשה חיזוק גדול שע"י זה כל כלל ישראל נתקרבו להקב"ה.

ומה שראה לחזק במיוחד דבר זה, אפשר לפרש למש"כ תוס' בב"ב (כ"א א' ד"ה כי מציון) בשם הספרי מש"כ בפסוק (פרשת ראה י"ד

כ"ג) בענין מעשר שני למען תלמד ליראה, גדול מע"ש שמביא לידי תלמוד, לפי שהי' עומד בירושלים עד שיאכל מע"ש שלו והי' רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה גם הוא הי' מכוון ליר"ש ועוסק בעבודה עכ"ל.

דלאדם שהי' הרבה פירות מע"ש הוצרך לשהות בירושלים זמן מרובה עד שגמר לאכלם, ובנתיים הי' מתרשם מהרוח והאווירה שהי' בירושלים, ואע"פ שלא הי' כל היום בביהמ"ק, אבל כל ירושלים היתה באווירה של יר"ש דכולם עסקו בתורה ובעבודה.

ולכן אלקנה ראה תועלת לחזק את כלל ישראל ע"י מצוה זו, דאדם הנמצא במרחק סכ"ס הוא מתקרב קצת מאידישקייט וזה גורם חלישות גדולה, ורצה להציל את כלל ישראל שלא יתרשלו, דהי' לו צער גדול שכלל ישראל מתנתקים מהקב"ה, לכן הוא עשה כזה מאמץ ופעולה בפירסום שלא כדרך הצנע לכת בכדי שיעלו לשילה.

ועוד יתכן שראה דבר מיוחד לחזק מצוה זו, דבעליה לרגל יש ענין מיוחד דכביכול הקב"ה רוצה להתראות עם כלל ישראל, כדאיתא בחגיגה (ב' א') כדרך שבא לראות כך בא ליראות, דכביכול יש געגועים להקב"ה דכלל ישראל יבואו למקום השכינה, שיהא התקשרות להקב"ה עם כלל ישראל, וכמו אדם שרוצה לראות ידיו שלא ראהו זמן רב ומתגעגע ונהנה בראייתו, דאע"פ שבעצם הקב"ה א"צ לכלום, אבל רצונו בטובת כלל ישראל שיהיו קרובים אליו.

ועליה לרגל זה מצוה מיוחדת שהקב"ה רוצה שכלל ישראל יבואו אליו לראות את ידידיו, ובפסוק כתוב על מצוה זו מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב, ואיתא בחגיגה (ג' א') כמה נאין רגליהם של ישראל בשעה שעולין לרגל, שזה מאוד חביב להקב"ה ומקרב אליו את ישראל, ורצה לקרב את ישראל שירגישו את אהבת ה', ולכן אלקנה עשה את המאמצים האלה, דראה שיש ירידה ע"י שאינם באים להתראות בשילה, ולכן עשה דברים אפי' שהם בסתירה להצנע לכת. הרי רואים את הכח של אדם אחד שעשה דבר לש"ש, זה לא הי' קל שילינו משפחות ברחוב, וגם המשפחות שנצטרפו אליהם כנראה עשו כך, ובמשך השנים כל הכלל הושפעו וכולם עלו לראות את פני השכינה ברגל, והוא הי' הכח המניע.

כל יהודי בכוחו לעלות למדרגות גדולות מאוד, אם רק יקח את הדברים ברצינות וירצה לזכות בעצמו ולזכות את הרבים לש"ש, יוכל להגיע לדרגות גדולות מאוד וכלל ישראל יִבְנֶה, ואלקנה זכה לבן כשמואל הנביא, ולא יאמר וכי אני כמו אלקנה (שהי' ג"כ נביא), כל אחד לפי כוחותיו יכול מאוד, רק לא יחשוב שאין בכוחו לזה, כל אחד יכול לזכות, אם יהי' חזק באידישקייט לש"ש יכול לפעול מה שא"א לתאר.

וכמו בחנוכה דרוב הציבור נתיוונו רח"ל, ולקומץ קטן של אנשים שעשו במס"נ הי' כ"כ השפעה שרוממו את כלל ישראל, והקב"ה הראה להם חביבות ועשה נס בפך השמן, אע"פ דמצד הדין לא הי' נצרך לזה דהא טומאה הותרה בציבור כמש"כ המפרשים, אבל בכדי להראות חביבתם הקב"ה עשה להם כזה נס שהשמן המועט שהי' מספיק עבור יום אחד הספיק לח' ימים.

גם בדורות האחרונים ראינו אנשים יחידים שעשו מהפכות במדינות שלימות, אפשר לעשות גדולות ונצורות, האנשים הגדולים שהיו בדור הקודם עשו כ"כ השפעה הניכרת עד היום, אדם אחד כמו החפץ חיים עשה מהפכה מה שלא יכולים לעשות אלפים ורבבות, אבל זה כשבא עם האמת לש"ש כולו לתכלית האמיתית, אז אפשר לפעול אפי' על רבבות אנשים, ובסנהדרין (ל"ז א') תנן לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם, דאם רק יתמסר אז ביכלתו לבנות את כלל ישראל.

בימינו שיש כ"כ עזובה, שיש כ"כ שונאי דת, ביטול תורה וביטול מצוות, אם אחד יקח ברצינות ללמוד תורה ולקיים מצוות כמו שצריך, לא רק הוא יזכה בעצמו, אלא יזכה ג"כ לזכות את הרבים, ביכלתו להיות גדול מאוד, אלא שצריך לקחת ברצינות לא לבזבז את הזמן על כלום אלא לנצל לש"ש, ואז יהא מאושר ויזכה לכל טוב, והקב"ה יעזור שכל כלל ישראל יִבְנֶה ויזכו לגאולה האמיתית ולמצב שהקב"ה רוצה, שיהא תכלית של כלל ישראל שזה תכלית הבריאה, ונזכה לזה בב"א. (ימלא פי תהלתך עניני ציבור)

מגילת קהלת

ראה מה שהבאנו בגליון סוכות תשע"ה ונביא כאן עוד ענינים בס"ד

שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו. (קהלת יא, א)

סיפר רבינו, שסיפר לו יהודי מכפר סבא בשם ר' משה דינין, שהי' אחד ר' אברהם יהושע הורודנער [שהי' צדיק, וגם קצת גבאי צדקה, סב אשתו של הגאון ר' יוסף דב בן מרן הגר"ז מבריסק זצ"ל] שפעם באה אליו אשה לבקש צדקה ולא הי' לו, ונתן לה את הפמוט של שבת שלו שתמכרנו ומזה יהי' לה מה לקנות לשבת. והיה לה בן שהיה אז בן עשר ואח"כ נעשה פקיד ברוסיה, ולבסוף כשהיה צריך אישור לעלות לא"י, בנה של אותו אשה זכר אותו ונתן לו רשיון לעלות מרוסיה [רבינו אמר ברגש שנתקיים בו 'שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו', קהלת י"א א']. (צדיק כתמר יפרח)

ביום ההוא אבדו עשתונתיו.

משמע דבכל אותו יום של המיתה אבדו עשתונתיו. וכן מש"כ קהלת ח' ח' דאין שלטון ביום המות ופרש"י של שום מלך ניכר ביום מותו בכ"מ אתה מוצא והמלך דוד וביום מותו ויקרבו ימי דוד למות ולא הוזכר המלכות כאן ומשמע כל אותו היום דאפי' דוד המלך שהי' בריא באותו יום שמת ולמד תורה עי' שבת דף ל' מ"מ אין שלטון ביום המות. (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה)

מעות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות. (קהלת א, טו).

במדרש כאן וברות רבה (פ"ג, ג) איתא, וז"ל: בעוה"ז מי שהוא מעוות, יכול להיתקן, ומי שהוא בחסרון יכול להימנות, אבל לעתיד לבוא, מי שהוא מעוות, אינו יכול להיתקן, ומי שהוא בחסרון, אינו יכול להמנות. יש מן הרשעים שהיו חברים זה לזה בעולם, אחד מהם הקדים ועשה תשובה בחייו קודם מיתתו, ואחד לא עשה תשובה קודם מיתתו. זכה שעשה [תשובה] בחייו, עומד בצד חבורה של צדיקים, וזה [שלא עשה תשובה] עומד בצד חבורה של רשעים, והוא רואה את חבריו ואומר, שמא משוא פנים יש בעולם הזה? אוי לאותו האיש, הוא וזה היינו בעולם יחד, שהיינו כאחד, וגנבנו כאחד, וגזלנו כאחד, ועשינו כל מעשים רעים שבעולם כאחד, מפני מה זה בצד חבורה של צדיקים ואותו האיש בצד חבורה של רשעים?

ואומר לו: שוטה שבעולם! מנוול היית לאחר מיתתך ימים ושלשה, ולארוך לא הכניסוך ובחבלים גרורך לקבר, תחתית יוצע רמה ומכסיך תולעה וראה חברך בניוולך [ונתן לבו לדבר], ונשבע לשוב מדרך רשעתו, ועשה תשובה כצדיק, וגרמה לו תשובתו ליטול לכאן חיים וכבוד וחלק עם הצדיקים. וכל כך למה? שהיתה ספיקא בידך לשוב, ואילו שבתה היה טוב לך!

והוא אומר להם: הניחו לי ואלך ואעשה תשובה!

ומשיבין אותו ואומרים לו: אי שוטה שבעולם! אין אתה יודע (א) שהעוה"ז [העוה"ב] דומה לשבת, ועולם שבאת ממנו דומה לערב שבת, אם אין אדם מתקן מערב שבת, מה יאכל בשבת, (ב) ואין אתה יודע שהעולם שבאת ממנו דומה ליבשה, והעוה"ז דומה לים, ואם אין אדם מתקן לו ביבשה, מה יאכל בים? (ג) ואין אתה יודע שהעוה"ז [העוה"ב] דומה למדבר, ועולם שבאת ממנו דומה לישוב, אם אין אדם מתקן לו מן הישוב, מה יאכל במדבר?

מיד חורק את שיניו, ואוכל את בשרו, שנאמר (לקמן ד, ה): "הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו", והוא אומר, הניחו לי ואראה בכבוד חברי, והן אומרים: שוטה שבעולם, מצווין אנו מפי הגבורה, שלא יעמדו צדיקים בתוך רשעים, ולא רשעים בתוך צדיקים, ולא טהורים בצד טמאים, ולא טמאים בצד טהורים. ועל מה אנו מצווין? על השער הזה, שנאמר (תהלים קיח, כ): על השער הזה שנאמר (תהלים קי"ח) זה השער לה: וגו', מיד קורע את בגדיו ותולש את שערו שנאמר (שם) רשע יראה וכעס, עכ"ל המדרש.

וצ"ב בשלש המושלים שהביא המדרש, למה רומז כל משל ומה בא להוסיף על רעהו?

ואמר לנו מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, מכיון שחייב אדם לומר

בלשון רבו כדאמרין בברכות (מז, א) ובשבת (טו, א), לכן כל אחד מן התנאים אמר את המשל שקיבל הוא מרבו, וכולם מכוונים לאותו ענין.

אמנם תירוץ זה לכאורה אינו מספיק למעיין בדברי הקהלת רבה כאן, וכן הוא ברות רבה (פ"ג, ג), ששם לא נזכרו שמות התנאים, ושלושת המשלים כתובים שם בדברי הבית דין של מעלה אל אותם רשעים שלא חזרו בתשובה קודם מיתתם!

ועם ירידת הספר לדפוס, זכינו להיכנס שוב אל הקודש פנימה, ושאלנו את מרן הגר"ח שליט"א שאלה זו, וענה לנו: המדרש נסדר על ידי אחד מן האמוראים, שקיבץ מה ששמע מן התנאים והאמוראים שהיו לפניו וערך את הדברים. ומכיון שהוא שמע משל זה בג' לשונות מג' חכמים, שכל אחד אמר את המשל בלשון שקיבל מרבו, לכן כשקיבץ את הדברים אל פונדק אחד, הזכיר את ג' המשלים בלשון ששמע אותם כל אחד מפי רבו.

ומרן הגר"ח שליט"א שטיינמן שליט"א אמר לנו: אין כוונת המדרש לומר, שלכל רשע אומרים את כל המשלים, אלא לכל אחד אומרים בסגנון שהוא יבין, ואם אינו מבין את המשל הראשון, יאמרו לו את המשל השני וכו'.

והנה מצאנו עוד כמה משלים בענין זה במסכת שמחות ובפרקי דרבי אליעזר, ולא מסתבר שאומרים את כל המשלים לכל אחד, אלא שלכל אדם מתאים משל אחר כפי הבנתו והשגתו (ס' הלל נפשי על קהלת שם להר"ג ר' הלל קופרמן שליט"א)

ברא מזכה אבא, גם בעולם הבא!

ושבתי אני ואראה את כל העשקים אשר נעשים תחת השמש והנה דמעת העשקים ואין להם מנחם ומיד עשקיהם כח ואין להם מנחם (קהלת ד, א).

במדרש כאן איתא: ר' יהודה אומר, אלו הקטנים הנגנזים בחייהן בעוון אבותם בעולם הזה. לעתיד לבוא, הן עומדין בצד חבורה של צדיקים, ואבותיהם בצד חבורה של רשעים, והן [הילדים הקטנים] אומרים לפניו: רבש"ע, כלום מתנו אלא בעוון אבותינו יבואו אבותינו בזכותינו. והוא [הקב"ה] אומר להם: אבותיכם חטאו מאחריכם [אחר מיתתכם - מת"כ], וחטאתיהם מלמדן קטגוריא!

ר' יהודה ברבי אלעי בשם ריב"ל, באותה שעה אליהו זכור לטוב יושב ומלמד סגוריאב ואומר להם [לתינוקות], אמרו לפניו, רבש"ע, אי זו מדה מרובה, מדת הטובה או מדת הפורענות? אמור מדת הטוב מרובה, ומדת הפורענות מעוטה, ומתנו בעוון אבותינו, אם מדת הטוב מרובה, לא כל שכן שיבואו אבותינו אצלנו! אמר להם, יפה למדתם סגוריאב, יבואו אצלכם, דכתיב (זכריה י, ט): "וחיו את בניהם ושביו" - ששבנו מליד לגיהנם, והם נצלים בזכות בניהם! לפיכך חייב כל אדם ללמד את בנו תורה שיציליהו מגיהנם, ע"כ.

וכשנתבונן עוד בדברי חז"ל, הנה מתחילה משיב להם הקב"ה, שמכיון שאבותיהם המשיכו לחטוא אחרי מיתתם, אי אפשר להתחשב בזכויותיהם. ואח"כ חוזר אליהו הנביא ומלמד אותם לטעון טענת מדה טובה מרובה, וטענתם מתקבלת.

וזה צ"ע, שאם הדין נותן כדבריהם, מדוע לא קיבל הקב"ה מיד את טענתם: יבואו אבותינו בזכויותינו. ואם אין זו טענה להצילם מן העבירות שעשו לאחר מיתת בניהם, מה מועיל מה שאלהיו הנביא לימד אותם לטעון?

ושאלנו שאלה זו לפני מרן הגר"ח שליט"א, ואמר לנו: למציאות זו של דברי חז"ל קוראים "פרוטקציה"! וביאר, שידוע מאמר חז"ל (ברכות נח, א) מלכותא דארעא ענין מלכות דרקייעא, ובדינא דארעא יש מציאות שמישהו יוצא חייב בדין, ואעפ"כ הוא זוכה לחנינה מן המלך.

ושאל מרן שליט"א: וכי ע"י שזכה אותו אדם לחנינה, נמחקו עוונותיו

כאילו לא חטא מעולם! בודאי שלא! אך החנינה פוטרת אותו מן העונש הראוי לבוא עליו לפי גודל חטאו. כך בדיני שמים, ביחס לחטאים שחטאו לפני שמתו בניהם, מיתת בניהם מכפרת מן הדין, ואין צריך את אליהו הנביא, אבל לגבי מה שחטאו לאחר מיתת בניהם, מן הדין אין מיתת בניהם מכפרת עליהם והם ראויים לעונש! אבל הטענה של אליהו הנביא היא, שיש מקום לחון אותם, ויש לו כביכול "פרוטקציה", שעל ידה זוכים ההורים לחנינה מן העונש. (ס' הלל נפשי על קהלת שם להרה"ג ר' הלל קופרמן שליט"א)

טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה כאשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו. (קהלת ז, ב)

במדרש רבה כאן איתא: דבר אחר "והחי יתן אל לבו" - זה חי העולמים, שהוא משלם שכר לבר נש על כל פסיעה ופסיעה בגמילות חסדים! וצ"ב ענין זה של שכר על כל פסיעה ופסיעה, דמצאנו בגמרא סוטה (כב, א) שיש שכר פסיעות לענין הליכה לבית הכנסת, ואפילו מי שיש לו בית הכנסת סמוך לביתו והולך להתפלל ברחוק, מקבל שכר על כל פסיעה, אבל לא מצאנו בגמרא שיש שכר פסיעות במצות גמ"ח. [א"ה ראה רבנו בחיי תחילת פרשת עקב]

וכששאלנו שאלה זו לפני מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר לנו: שבוודאי יש שכר על כל פסיעה ופסיעה שאדם הולך לדבר מצוה, וכפי שאנו אומרים בתפילת "אלקי נצור": ובמצוותיך תרדוף נפשי! אך לגבי תפילה, יש חידוש מיוחד בענין זה. דהנה מי שיכול ללמוד תורה או לקיים מצוה קרוב לביתו, באותה מידה ממש כפי שהוא עושה זאת במקום רחוק יותר, אין שום מעלה בהליכה למקום הרחוק, וההולך למקום הרחוק, אינו מקבל שכר פסיעות על הליכתו, מכיון שלא היתה הליכה זו נחוצה לצורך לימוד התורה או קיום המצוה. אבל בתפילה, מלמדת אותנו הגמרא, שאפילו אם יש בית הכנסת קרוב יש קבלת שכר פסיעות אם הלך לבית הכנסת הרחוק, והרבה בהליכה עבור המצוה. (ס' הלל נפשי על קהלת שם להרה"ג ר' הלל קופרמן שליט"א)

מי כהחכם ומי יודע פשו דבר חכמת אדם תאיר פניו ועז פניו ישנא. (קהלת ח, א)

במדרש כאן (ונמצא גם בירושלמי שקלים פ"ג ה"ב ובגמרא נדרים מט, ב): גוי אחד ראה את ר' יהודה בר אילעי, חמתיה אפוי נהירין [ראה שפניו מאירים]. אמר [הגוי על ר"י ברבי אילעי]. הדין גברא, חד מן תלת מלין אית ביה [אדם זה יש בו אחד משלשה דברים - שבגללם מאירים פניו] או שתוי חמר [שתה יין הרבה]. או מוזיק רביבית [מלווה בריבית] או מרבי חזירי [מגדל חזירים, ושכרם מרובה]. אמר ליה, תיפח רוחיה דהוא גברא [תיפח רוחו של אותו האיש - הגוי], דחדא מן תלתיהון לית בי [שאין בי אף אחד מן השלשה דברים הללו]. לא מוזיק רביבית אנא... ולא מגדל חזירי אנא... ולא שתוי חמרא אנא, שאפילו ארבע כוסות שאני שותה בליל פסח, איזק לרישי מן פסחא לעצרתא [מזיק אותי, וראשי כואב מפסח עד חג השבועות]. אמר ליה [הגוי]. ועל מה אפך נהירין? אמר ליה, אורייתא היא דמנהרא אפוי [התורה היא שמאירה את פני], דכתיב: "חכמת אדם תאיר פניו!" ר' אבהו אזל לקיסרין, ואתא מן תמן ואפוי נהירין [ובא מקיסרין ופניו היו מאירים]. חמוניה תלמידיא [ראו אותו התלמידים], סלקין ואמרין לר' יוחנן, הדין ר' אבהו אשכח סימא [רבי אבהו הזה מצא מציאה]. אמר לון, למה [מדוע אתם חושבים שרבי אבהו מצא מציאה]? אמרין ליה, דאנפוי נהירין [כי פניו מאירים]. אמר לון, דילמא אורייתא חדתא שמע מר [אולי תורה חדשה שלא שמע עד היום, שמע]. סלקון לגבי [באו לר' אבהו]. אמרו ליה, ומה אורייתא חדתא שמע מר? אמר לון, תוספתא עתיקא אמרון. קרא עליו: "חכמת אדם תאיר פניו!" עכ"ל.

וצ"ע רב, דבשלמא אותו גוי שראה את פניו המאירות של רבי יהודה ב"ר אלעאי, לא היתה לו כל השגה בשמחת ובחדוות התורה, ולכן חשב בשכלו המגושם, שמאור הפנים הנפלא הזה הוא מחמת סיבה חמרית. אבל תלמידי ר' יוחנן שיודעים מהי תורה ומהי מעלתה, וראו את פני רבי אבהו זורחות ומאירות, כיצד לא אמרו והבינו מעצמם, שהתורה המחיה ומשמחת לב כל הברואים, היא היא שמאירה את פניו! ואיך תלו זאת בסיבת עושר גשמי חולף? וה' יאיר עינינו.

וכששאלנו שאלה זו לפני מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א, ענה לנו על פי המבואר בגמרא כתובות (יז, א) וסנהדרין (יד, א), שרבי אבהו היה מקורב אצל המלכות, וכמו שאמרו שם: רבי אבהו כי הוה אתי ממתבתא לבי קיסר, נפקי מטרונותא דבי קיסר ומשרין ליה: רבה דעמיה [נשיא בעמיו - רש"י]. מדברנא דאומתיה [מנהיג, על שם שהיה פרנס וקרוב למלכות]. בוצינא דנהורא [על שם שהיה גדול בנוי, כדאמרין בהשוכר את הפועלים (בבא מציעא פד, ב) שופריה דר' אבהו מעין שופריה דר' יוחנן (במסורת הש"ס: דיעקב אבינו)]. בריך מתייך לשלם, ע"כ.

ובהרבה מקומות מבואר בגמרא, שנהגו כבוד ברבי אבהו משום יקרא דבי קיסר, עיין גמרא יומא (עג, א), חגיגה (יד, א), יבמות (סה, ב), סוטה (מ, א). ועל כן היה מקום לומר, שגם לכסף יש חשיבות בעיני רבי אבהו, וגם הוא יכול לגרום אצלו להארת פנים, שהרי גדול הוא כח ההשפעה של הסביבה על האדם, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות (ריש פרק ו). ועוד, שהרי הכסף נחוץ לו כדי להיות חשוב בעיני המלכות, כמו שאמרו בגמרא עירובין (פו, א): רבי מכבד עשירים, ועל ידי שיהיה בעל נכסים יהיו דבריו נשמעים ויוכל לעזור יותר לאחיו היהודים בבית המלך.

אך רבי יוחנן שהכיר את רבי אבהו היטב, ידע שהארת פניו באה מדבר תורה שנתחדש לו, דאע"פ שרבי אבהו מקורב למלכות, מכל מקום כל דעתו נתונה לתורה, והיא המאירה את פניו ומשמחת את לבו! ומצאנו בקהלת רבה לעיל (פ"ז, יח): טוב אשר תאחוז בזה, זה מקרא, וגם מזה אל תנח ירך זה משנה, כי ירא אלהים יצא את כולם כגון רבי אבהו דקיסרין. ובפסיקתא זוטרתא שם נוסף: כגון ר' אבהו דקיסרין שהיה חכם בתורה ובמקרא ובתלמוד. (ס' הלל נפשי על קהלת שם להרה"ג ר' הלל קופרמן שליט"א)

שמח בחור בילדותיך ויטיב לבך בימי בחורותיך והלך בדרכי לבך ובמראי עיניך ודע כי על כל אלה יביאך האלקים במשפט. (קהלת יא, ט)

ברש"י ד"ה שמח בחור בילדותך - כאדם שאומר לעבדו ולבנו: חטא, חטא, כי פעם אחת תלקה על הכל. במצודת דוד הביא ג"כ פירוש זה בתוספת לשון: כאדם האומר לעבדו ולבנו חטא חטא כי שתתמלא הסאה, תלקה על הכל. אף כאן גזם ואמר, שמח בחור בעת ילדותך, עת שהיצר מתגבר, ולא תדאג מגמול המעשה וכו', ובטוח תהיה כי על כל אלה יביאך האלקים במשפט, עכ"ל.

ומהלך זה צ"ע רב, וכי זו הנהגה של אבא עם בנו האהוב - להניח לו לחטוא עד שתתמלא סאתו ולהענישו בעונש גדול! ובאמת בדין שמים מצאנו הנהגה הפוכה, שהקב"ה מייסר את האדם מעט מעט כדי שיוכל לעמוד ביסורים, כמו שאמרו בע"ז (ד, א): 'משל למה הדבר דומה, לאדם שנושה משני בני אדם, אחד אוהבו ואחד שונאו, אוהבו נפרע ממנו מעט מעט, שונאו נפרע ממנו בבת אחת'. וכן אמרו שם לעיל: 'אני נפרע מהן כפיד של תרנגולת', ופירש"י: 'נפרע מהן מעט מעט בהסתר פנים ב"והיה לאכול'יג, לפדותם מעונותיהן כדי שיזכו לעוה"ב'. ועיין.

ושאלנו שאלה זו לפני מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א והגרא"ח קנייבסקי שליט"א, וענו שניהם בסגנון אחד, שבודאי אין הכתוב מדבר בדרך החינוך הראויה מלכתחילה, אלא בילד המורד באביו, ודרך החינוך הרגילה אינה משפיעה עליו, ואין ברירה אלא להתרות בו בלשון קשה, ולהודיעו שכל מעשיו ידועים לאביו, ויבוא הזמן שבו הוא יענש על הכל! ואולי תוכחה קשה זו תשפיע עליו לתקן את דרכיו. (ס' הלל נפשי על קהלת שם להרה"ג ר' הלל קופרמן שליט"א)

סוף דבר

זכינו להיות נוכחים בקודש פנימה, במעונו של מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן שליט"א, בשעה שדיבר מרן על ההידרדרות הרוחנית הנוראה של דורנו, ואחד הנוכחים שאל את מרן שליט"א: מה העצה לשמור את עצמו ואת בני ביתו מפגעים רעים אלו? ומרן ראש הישיבה שליט"א דפק על השולחן וקרא בחרדת קודש ובשפתים דולקות: את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם!! כך אומר קהלת בפסוק האחרון! וכפל שנית ואמר: סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם!!

(ס' הלל נפשי על קהלת שם להרה"ג ר' הלל קופרמן שליט"א)

הליכות והלכות

להיות למדן

רבינו אמר פעם: מתקרב זמן חג הסוכות ומרמזים לנו משמים ללמוד תורה, ולהיות למדן כי הסוכה כולה בנויה עם למדנות, ומי שעושה סוכה בחצר זה יותר קל, שתהיה בנויה כהלכתה, אבל בבית יכול להיות הרבה בעיות הלכתיות. (צדיק כתמר יפרח)

אתרוגי חזון איש

סיפר רבנו שהחזון איש היה בצפת והלך עם מקורבו רבי שרגא פייבל שטינברג זצ"ל ושם גילה את העץ אתרוגים שלו. ובס' המינים המהודרים עמ' קמ הביא ששאל את רבנו שליט"א דהנה ז"ל הקובץ אגרות ח"א קצ"א אחדשה"ט נודעתי מהרכבה חדשה שמרכיבים אתרוג מן השוק באתרוג היער וזה קורין בלתי מורכב ועושין כן ע"פ הוראת הרב קוק, וראיתי אתרוגים אלו וחזותן כמו שלנו ועפ"ז בטלה הטביעות עין שסמכתי עליו ולזאת אבקש לקבל אתרוג מאותו האיש שכת"ר מקבל בכל שנה ושנה שאין בהם הרכבה של מין אחר כלל וכלל הדושה"ת אי"ש. ונשאל רבנו האם כונת החזון איש שיתבטל חזקת האתרוגים שלו. ואמר רבנו שכונתו שחזר בו שיותר א"א להכיר טביעות עין באתרוגים חדשים, לאחר שהתחדש הרכבות חדשות, אבל גבי האתרוגים הישנים שהכיר בהם ע"פ טביעות עינו לא חזר בו, משום שמאז שהכירם לא היה בהם חשש הרכבה חדשה. ואם החזון איש חזר בו מטיביות עין זה רק מעכשיו, אבל מן הקודם לא חזר בו. באחד השנים שלח הגאון ר' גדליה נדל את בנו אחרי סוכות וביקש מרבנו שליט"א את הגרעינים של האתרוג של רבנו כדי לשתול אותם.

שתי תיומות

סיפר ח"א שליט"א פעם אחת הבאתי לפני רבנו לולב מהודר של שתי תיומות כשיטת הגאונים (עי' תוס' ב"ק צו, א ד"ה נחלקה), ובדק וא"ל שהוא לשיטת הגאונים, ואנן לא קי"ל הכי, ושאל מה אעשה עמו, אמרתי שכנראה אחזיר למוכר, ואמר לי רבנו שאם באמת לא אחפוץ בו, אזי הוא רוצה לקנותו, כי הוא לולב נדיר ביופיו, ואף שאינו ניטל לכתחילה, רוצה לקיים גם שיטת הגאונים, אך חזר ואמר כמה פעמים "רק אם באמת לא תרצה אותו... ואם לא תרצה שני לולבים" וכו'. וכו'. וכנראה נזהר מאוד מלא תחמוד.

לאכול אתרוג

שנה אחת היה רבנו בירושלים והיה שלם זכר של נכדו [- הרה"ג ר' אשר שליט"א] ולא היה מקום בסוכה, וא' לקח כמה חתיכות ארבעס מהשולחן ויצא החוצה לאכול מחוץ לסוכה, והתפלא עליו רבנו למה אתה אוכל מחוץ לסוכה תתאמץ ותכנס. אמר לו הלה בלשון המש' (סוכה פ"ב מ"ה) מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולרבן גמליאל שני כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה, וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו. אמר לו רבנו מיד וכי גם מחר תאכל מאתרוג עפ"ד הגמ' לו, ב איתמר, אתרוג שנקבוהו עכברים. אמר רב: אין זה הדר. איני? והא רבי חנינא מטביל בה ונפיק בה! והגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל היה שם והשתומם מהערה וחשב כמה דקות ואמר בדרך צחות: את האתרוג שלי אני לא יכול לאכול כי זה חריף מדאי. (מפי הרה"ג ר' בנימין איזנשטיין שליט"א)

לא להפסיד אפי' רגע

(ליל יו"ט א' סוכות תשס"ז) מידי שבת ויו"ט נכדים מתחלפים לשהות עם רבינו, רבינו שם לב שהגיע הנכד השני וממתין בחדר השני, אמר רבינו לקרוא להיכנס לסוכה שלא יפסיד המצוה של ישיבה בסוכה אף לזמן מועט. (צדיק כתמר יפרח)

הושענות אחרי שחרית

שאלו לרבינו במנין בביתו כיצד לנהוג מחר בשחרית שבת חוה"מ, באמירת ההושענות, אחר הלל או אחר מוסף, בתחלה התחיל לומר רבינו נו העולם אומר לאחר מוסף, אח"כ אמר שהי' בשבת בברית של ר' ישראל אשר נ"י בר"מ נ"י והתפלל בבתי נייטין ושם אמרו ההושענות לאחר הלל, וסיכם רבינו שליט"א: כל השבוע אמרנו אחר הלל, גם מחר תאמרו ההושענות אחר הלל, בליל הוש"ר אמר רבינו לומר ההושענות אחר מוסף [כי אחר שכבר דופקים את הערבות כבר א"א להתפלל כי הבית כנסת מלוכלך] (כ' צדיק כתמר יפרח)

קניית הד' מינים

היה ר' יצחק לוינשטיין ז"ל מדקדק בקניית ארבע מינים עבור רבנו, וכשהיה מוצא אתרוג טוב היה מתמלא שמחה עד כדי כך, שהיה מנשק את האתרוג ויוצא בריקוד.

באחד הימים פנה ר' יצחק לסוחר לולבים גדול, וראה אצלו לולבים מהודרים המתאימים לרבנו. מרוב חשק ושמחה אמר לו שיבוא עמו מיד לבית רבנו. לאחר שבחר לעצמו לולבים שאל אותו רבנו, מה הוא רוצה, ענה לו שיש לו בן שעוד לא מצא זיווג, והוא מבקש עבורו ברכה, והנה לא עבר חודש ימים והבן התארס, לשנה הבאה התקשר הסוחר לר' יצחק שיבוא לקחת ראשון מהלולבים, בלי תשלום כי הוא כבר שילם לו... (יצחק ירנן עמ' 65).

הנהגות רה"י שנירשם ע"י נכדו הרה"ג ראי"ש שליט"א: (סוכות תשס"ח)

נוטל ד' מינים בסוכה. [-כשמתפלל בביתו]

מחזיק את אתרוג הפוך וביד בשמאל ובשהחיינו הופך שיהי' ישר (ובנו הגר"ש אמר: פעם לא החזיק אתרוג בברכה רק כיון על כולם).

מנענע לד' רוחות, ובשאר האתרוגים מנענע רק מעט. [א"ה וראה הליכ"ש. עמוד רכ"ט מקור לנענוע מעט]

אח"כ הופך אתרוג בימין ולולב בשמאל ומנענע שוב בכל האתרוגים רגע א'. [משום שהוא ספק איטר]

אח"כ הקנה לכולם שיכולים לנענע.

בהלל והושענות את הלולב החזיק בימין ואת האתרוג החזיק ביד שמאל.

כמדו' שבשעה שמנענע הד' מינים לא מכסס בלולב.

מסתובב לאחור כשמנענע (לצד מערב). [וד"ז רק בערוב ימיו, דלפני כן לא היה מסתובב]

עינים הם ולא יראו

שנה שעברה מוצאי שנת השמיטה טרח הרה"ג רי"א שליט"א להביא לרבנו אתרוג מזן חזון איש שגודל בקלפורניה, והיה לו חשש שבאחד המקומות יעשו בעיות להכניס אתרוג זה, ולפני הבדיקה התקשר לבית רבנו שיברך שלא יהיה תקלה, ואמר רבנו 'עינים להם ולא יראו', ומיד התחילו לפתוח מזוודתו, ולפתע נהיה מהומה במקום הנ"ל מאדם אחד שרצו לתופסו ואמרו לו תסגור מיד ותילך.

אבל לא לאתרוג

באחד השנים כשהראו לרבנו כמה אתרוגים לבחור, ובין האתרוגים היה אחד שהיה נקי ויפה מאוד אך ראשו היה כפוף מעט, ואמרו לרבנו שמקובל ממרן המהרי"ל דיסקין זיע"א שאמר על אתרוג מסוג זה 'אזוי דראף זיך אויס זיען אאאיד, ריין שיין און אביסאלע איין געבויגען. - כך צריך להראות יהודי - נקי יפה ומעט כפוף, החזיר לי רבנו שליט"א אבל אתרוג הוא לא לקח את זה כלומר: צורה זו מתאימה ליהודי אבל לא לאתרוג. (הגאון ר' ראובן א. שליט"א)

תקלה משמים

רבנו משתדל כמעט לא לצאת מהסוכה רק למקרים חשובים, ובעיקר משתדל לא לצאת מחוץ לעיר בסוכות, ופ"א מאוד לחצו שישע לאיזה ענין ובאמצע הדרך התקלקל המכונית [וכמזדמה שזה היה הפעם היחידה שקרה דבר כזה] ולקח מונית למקום ואמר רבנו שכנראה משמים הראו לו שלא היה צריך ליסוע ומאז חדל לגמרי ליסוע בחול המועד סוכות מחוץ לעיר. (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א)

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

פניני הפרשה

נתינת התורה

וזרח משעיר למו. (וזאת הברכה לג, ב)
פרש"י שפתח לבני עשו שיקבלו את התורה ולא רצו.
וצ"ב למה כתוב תחילה ה' מסיני בא ואח"כ כתוב וזרח משעיר למו
הרי סדר הדברים ה' להיפך דבתחילה הוא זרח בשעיר ושאלם אם
רוצים לקבל את התורה ואח"כ בא לסיני, ועי' אוה"ח ועי' ברש"י לעיל
ל"ב י"א.
והנה מאחר שכל האומות לא רצו לקבל את התורה למה הפסוק מזכיר
רק את עשו וישמעאל?
ובגור ארי' מפרש דכיון שהם היו בני אברהם ויצחק מסתבר יותר
שיקבלו את התורה, והנה לדברי חז"ל הקב"ה התגלה לכל האומות
שיקבלו את התורה ואף אחד לא הסכים חוץ מבני".
וצ"ב מה שאומרים אשר בחר בנו מכל העמים וכן אתה בחרתנו וכדו'
הרי אנחנו בחרנו בו ולא הוא בחר בנו, דאף אומה לא הסכימו לקבל
את התורה?

וי"ל לפי שהקב"ה יכול להעמיד תנאים אחרים לקבלת התורה שגם
אחרים יהיו יכולים לעמוד בהם, דוגמא לדבר כשעושים מכרז למכור
לא תמיד מוכרים את הדבר לזה שהציע את המחיר הכי גבוה, אלא יש
סיבות נוספות לקבוע למי למכור וכרצון עושה המכרז, וכיון שהקב"ה
בחר בנו מכל העמים הוא הציע תנאים שרק אנחנו יכולים לעמוד בהם.
ועוד י"ל דהי' יכול לכפות עליהם הר כגיגית והיו מקבלין, אבל לא רצה
כיון שאי אפשר לסמוך עליהם ובחר בישראל, ועי' בית הלוי (ר"פ יתרו
בשם מדרש איכה) שהי' דין ודברים בין הקב"ה לכנסת ישראל מי בחר
במי, ועי' בביצה כ"ה א' מפני מה ניתנה תורה לישראל ובמהרש"א.
והנה יל"ע באיזה אופן התגלה הקב"ה לשאול את האומות אם רצונם
לקבל את התורה, ועוד יל"ע אם שאלו את כל אנשי האומה.
ויתכן דאין המכוון שכל האומות נשאלו בפועל אם רוצים לקבל את
התורה, אלא דחז"ל פירשו בזה הסיבה למה כל אומה אינה ראויה לכך
וכ"נ במהר"ל.

ולפ"י קצת יותר ניחא דנחשב אשר בחר בנו בזה שהקב"ה הציע רק
לנו לקבל את התורה, אמנם בזוה"ק (בלק) כתוב שהקב"ה שאל לשרי
האומות בשמים ע"ש.

והנה תוס' בב"ק ל"ח א' ד"ה מפארן כתבו דמדבר סיני מדבר גדול
ומצד אחד נקרא סיני ומצד אחר נקרא פארן וכו' ובאותו צד ששמו
פארן נגלה לבני ישמעאל, ומשמע דס"ל שנגלה אליהם למטה ולא
שאל לשרי האומות למעלה.

ובתנא דבי אליהו זוטא (פ"א) איתא מיום שנברא העולם עד שיצאו
ישראל ממצרים ובאו להר סיני לקבל את התורה חזר הקב"ה על כל
אומה ולשון ואמר להם שיקבלו את התורה ולא קיבלוה, ובכל דור ודור
היו באים עדים ומעידין אותן, ואלו הן אליפז התמני, ובלדד השוחי,
וצופר הנעמתי, ואליהוא, ואיוב, ובעור, ובלעם בן בעור והוא ה' האחרון
שבכולם, והרמב"ם באגרת תימן כתב שהקב"ה שלח נביא לאדום וכו'.

מה יעשו בכסף

ברזל ונחשת מנעלך וכימין דבאך. (וזאת הברכה לג, כה)
פרש"י וכימים שהם טובים כך וכו' ימי נעורין כן יהיו ימי זקנותך וברכה
זו היא לכל יחיד ולא שייך לכללות האומה, ובפי' השני פרש"י שיהיו
כל הארצות מתפרנסות מא"י וממשיכות לה כספם וזהבם.
וצ"ב דמאחר שיהי' להם פירות טובים וכל מה שצריך איזה תועלת
יהי' מזה שכל הכסף והזהב יבוא לא"י מה יעשו עם זה?
נידוי על אשר

שם. הבעל הטורים כאן מפרש שהשבטים החרימו שלא לגלות
ממכירת יוסף וסרח בת אשר ידעה בנבואה שהוא נמכר ואמרו
השבטים מהיכן ידעה אם לא מאביה ועמדו ונידוהו.
צ"ב איך נידוהו מספק לפני שידעו בבירור שנודע לה על ידו ובא משה
והתירו, כי מנודה אסור בתה"מ אמר ברוך מבנים אשר היו אחיו בלדן

וכו' ה' אסור בנעילת הסנדל אמר ברזל ונחשת מנעליך עכ"ד. והנה
אע"פ שנידוהו בטעות הוצרך התרה, וי"ל כעין מש"כ במכות י"א ב'
דנידוי על תנאי בעי הפרה, ומפירושו משמע שמנודה אסור ללכת עם
מנעלים של ברזל.

ויל"ע לענין נעילת סנדל ברזל ביוה"כ?
ובעצם פירושו צ"ב שהרי אשר כבר מת ולמה משה הוצרך להתיר
דברים אלו ששייכים רק לאדם הנמצא בעוה"ז.

כוחו של משה

ויעל משה מערבת מואב אל הר נבו. (פרק ל"ד פסוק א')
פרש"י כמה מעלות היו ופסען משה בפסיעה אחת, והנה מה ה' הצורך
לנס זה?

וכן מש"כ במד"ר (וילך ט, ט) שמשה כתב י"ג ס"ת ביומו האחרון צ"ב
לאיזה צורך ה' הנס הזה?

וי"ל הא כמו שיש חילוק בכשרונות וכחות שהקב"ה נותן לאנשים אשר
נראה כמו למעלה מטבע האנשים, כגון מה שמסופר על הגאון מהרי"ל
דיסקין צ"ל שכשראה אילן עם עליו ידע לומר שיש כך וכך עליו, אע"פ
שאדם רגיל ה' צריך ימים כדי לספור כמה עליו יש בזה, ה"נ יש אדם
שכ"כ דבוק בבוראו ואז כל מה שעושה זה כאילו טבע אחר, ואדרבה
יש דברים שמתנהגים עמו לפי טבע שאר בני אדם, וכן מה דמובא
בתענית נ"ה א' על ר' חנינא בן דוסא שהעייזים הביאו דובים בקרניהם
אשר לכאורה ה' מספיק שלא יהרגום הדובים אבל אצלו ה' כאילו
טבע אחר לגמרי.

ראית ארץ ישראל

ויראהו ה' את כל הארץ. (שם)

הנה האוה"ח כתב שמשה ראה את הארץ בנס, וברמב"ן כתב שאת
בקעת ירחו הוא ראה בנס, וכן מש"כ בבעל הטורים בפרשת פינחס (ל"ז
י"ג) שהקב"ה הראה לו את המערות והמחילות ואוצרות כסף וזהב
שבא"י דברים אלו בודאי א"א לראות בלי נס.

ולפ"י צ"ב למה משה נצטוו לעלות להר מאחר שגם משם א"א
לראות בלי נס, ואפי' למש"כ הרמב"ן בפרשת נח (ו' י"מ) שהדרך למעט
בנס לעשות את מה שביד האדם לעשות והשאר ביד"ש מ"מ כמעט
אין תועלת בעלייתו להר, וזה לא נחשב שמפחיתים את הנס ולעיל ג'
כ"ז כתוב וראה בעיניך ומשמע קצת שראה ראי' טבעית.

וצ"ב והנה בפסוקים נזכרים רק חלק מהשבטים ולפרש"י שמפרש כל
מקום שנזכר שהראה לו את הדברים החשובים שאירעו עם השבט
א"ש דמשו"ה נזכרים רק מקומות אלו, ועי' רמב"ן שמפרש ע"ד הפשט
למה לא הוזכרו כל השבטים, ומ"מ גם לדבריו יש סיבה לאלו שהוזכרו,
והנה גם לפרש"י בודאי צריך לפרש כפשטו שמשה ראה את המקומות
הנזכרים בפסוקים דאם הוא ראה רק את מאורעות השבט למה הוצרך
לעלות להר, וכן מסתבר דהא רש"י להלן פסוק ב' מפרש מש"כ עד הים
האחרון שהראה לך את כל המאורעות עד היום האחרון.

ולפ"י למה צריך לפרט עוד את כל המקומות אלא ע"כ שהי' גם ראה
ממש, והנה מש"כ רש"י להלן פסוק ב' שהראה לך את חורבנה של א"י
נראה שזה ה' בכדי שיתעלה ע"י הראיה והי' עילוי לבריאה וזה השפיע
טובה וע"י זה ה' יותר קל לכבוש את א"י, ועי' במשך חכמה לעיל ל"ב
מ"ט ועי' מה שידע את כל מאורעות הבריאה נתוסף לו השגה גדולה,
וכן מה דאיתא במד"ר בראשית כ"ד ב' שהקב"ה הראה לאדם הראשון
דור דור וחכמיו וכו' זה ה' לו לתועלת רוחנית ועי' ספורנו להלן פסוק
ד' פסוק ב' עד הים האחרון פרש"י ד"א אל תיקרי הים האחרון אלא
היום האחרון הראהו הקב"ה כל המאורעות שעתידין ליארע לישראל
עד שיחיו המתים ממש"כ רש"י ליארע לישראל משמע שלא הראהו
את מה שיארע לעכו"ם, וכן משמע שהראה לו את הכל ולאו דוקא
מאורעות מיוחדים וממש"כ רש"י עד שיחיו המתים משמע
שהמאורעות שיהיו לאחר תה"מ לא הראה לו. ויל"ע אם הקב"ה הראה
למשה את כל המאורעות האלו בנבואה או שהראה לו את הכל בתורה
וכמש"כ בספרים שהכל רמוז בתורה, ועי' אוה"ח.

ענין בפרשה- עניני סיום

רבנו של"א מרבה להשתתף בסיומי מסכת הן אצל בחורים הן אצל אברכים, והן אצל בעלי בתים כדי לחזקם ולעודם בלימוד התורה, ונביא כאן מעט מני רבות מאשר רגיל רבנו לומר במקומות אלו, ועוד חזון למועד בל"נ

כל אחד משתתף

יש בעולם דברים גשמיים ודברים רוחניים, ובדברים גשמיים לא שייך שכן אדם יעשה בשביל השני. למשל אחד יגיד אתן לך כסף ותאכל בשבילי, או תישן בשבילי, כל הדברים הגשמיים לא שייך שאחד יעשה בשביל השני, אלא כל אחד צריך לאכול, והוא צריך בעצמו לישון, וכך כל הדברים האלה שכן אדם צריך.

אבל ברוחניות מצונו כן דברים שאחד יכול לעשות בשביל השני, אך לא הכל, למשל אחד לא יכול להגיד לחבירו תניח תפילין בשבילי, אני יתן לך חצי מהכסף, כמה עולה זוג תפילין כך וכך, תניח תפילין בשבילי ואני יתן לך חצי, אשתתף במצוה, זה שום דבר! אבל יש דבר שכן שייך, בתורה, כתוב ששייך הסכם יששכר וזבולון, שאחד יכול לתמוך בזה שלומד תורה, ויקבל שכר כמו זה שלומד.

אמנם זה רק ברוחניות! זאת אומרת שהקשר שיש בין אדם לחבירו, קשור יותר ברוחניות ממה שבגשמיות, בגשמיות לא שייך בשום אופן, שאדם יאכל בשביל השני, יהי נחשב שהוא אכל. אבל ברוחניות כן, אחד יכול ללמוד בשביל השני.

א"כ צריך לדעת שרוחניות זה דבר כזה ששייך כן מאדם לחבירו, וגם זה מוגבל לא הכל, למשל תפילין לא מועיל, אבל דברים כאלו כמו לימוד התורה, היות שכל העולם נברא רק בשביל תורה, זה עיקר החיים, אז על העיקר, התורה עושה שיהי קל להגיע, לא יהיה כל כך קשה, וכל אחד יזכה לדבר זה, אחרת מה יעשה בן אדם שלא יודע כל כך ללמוד, לכן צריך לעשות שיהי לו אפשרות להשתתף.

וגם סיום בנוי על סמך זה, האין שייך להשתתף בסיום, האם הוא גמרי, הרי הוא לא למד, הנה גומרים עכשיו מסכתא בבא קמא, האם האנשים כולם שנמצאים כאן באולם גמרו מסכתא בבא קמא? לא, אלא שבתורה שייך להצטרף גם מי שלא למד.

אם כן צריך לדעת איך להעריך רוחניות במדה אחרת לגמרי מגשמיות, יש דברים שבכלל אי אפשר להשוות, רוחניות זה דבר אחר לגמרי מאשר גשמיות, כי עיקר התכלית זה הרוחניות. ואמנם אי אפשר בלי גשמיות, בלי שיאכל בלי שישתה בלי שיעשה פעולה מעשית אי אפשר, ממילא מוכרחים לעשות גם את זה, אבל התכלית הוא "רוחניות", זה הדבר היחידי שחשוב אצל הקב"ה, וכל מה שאדם עולה ברוחניות, נחשב אצל הקב"ה.

ומה שלא מועיל אם הניח תפילין בשביל השני, הגם שזה רוחניות, אבל זה קשור עם גשמיות קצת, אבל דברים כאלה שהם רק רוחניות, כן אפשר לעשות כל אחד בשביל השני, כל מה שהדבר ברוחניות יותר, הוא רחוק מגשמיות, ויש קשר.

ממילא צריכים לדעת, כאן בסיום על אף שלא כולם סיימו, יש כאן ברוך השם הרבה אנשים ולא כולם סיימו בבא קמא, אבל זה נחשב, למה?

כי ברוחניות צריך להיות קשר חזק מאד אחד עם השני, וזה עושה נחת רוח להקב"ה בעיקר מהבריאה. ועלינו ללמוד מזה לכל דבר עד כמה להעריך את הדברים הרוחניים.

ונזכה שכל הבחורים שלמדו בבא קמא, א"ה ילמדו עוד מסכתות ועוד עד שיהיו תלמידי חכמים, והלואי שיהיו בקיאים בש"ס. הקב"ה יעזור שעי"ז כל עם ישראל יתרום למדרגה גדולה, עד שיזכו לגאולה האמיתית במהרה בימינו אמן סלה.

לחיות את המסכת

תמיד אם אחד גומר איזה מסכתא או איזה סדר, עושים סיום בציבור. והשאלה היא מה התועלת בזה, ואומרים שיש תועלת, כי אנשים רואים, ומתחזקים, ומתוך כך גם הם רוצים ללמוד, יכול להיות.

אבל השאלה היא אם למשל אחד גמר את המסכתא לפני שנה, ועכשיו יעשה סיום, האם יש בזה תועלת? הוא כבר לא יודע מהמסכתא כלום! כבר עבר שנה, ואפילו יותר משנה, עברו כמה שנים, האם עכשיו יעשה סיום, או שהתכלית היא דוקא בזמן שהוא יודע את המסכתא, הוא "חי במסכתא", אחרת מה הענין, בשביל השורה האחרונה? האם השמחה היא רק השורה האחרונה של המסכתא או שתים שלש שורות, זה כל

השמחה? על כרחך עושים סיום לכל המסכתא, וא"כ אם כבר לא זוכר את זה, מה יש לו, רק השתי שורות האחרונות, האם בשביל השתי שורות האחרונות זה השמחה, שהוא למד שלש שורות?

לכן אני רוצה לומר כך, **בדרך כלל בן אדם בזמן שהוא לומד, אם הוא לומד כמו שצריך, אז הוא "חי"**, הוא מרגיש שהוא לא סתם אומר מילים, הוא חי בסוגיא... ואז כל זמן שעדיין הוא חי, שייך לומר שהוא עושה סיום, אבל אם אחר כך, כשכבר לא חי, יגיד לפני כמה שנים גמרתי מסכתא, ועכשיו רוצה לעשות סיום, אין כזה דבר, אם הוא כבר לא חי בזה, מה רוצה, סתם להגיד כמה מילים.

העיקר אני רוצה לומר כך, מה שאנחנו רוצים בסיום מסכתא, כי בן אדם צריך ללמוד ולהישאר "חי" עם הלימוד הזה, הוא צריך להיות חי עם הסוגיות שהוא למד, בודאי כל אחד לפי מדרגתו, לא כל אחד שוה, יש אנשים שהם בעלי כשרונות, יש אנשים שיש להם הבנה טובה, אז יש לו שמחה בזה, הוא שמח, כמו שהפסוק אומר פיקודי ה' ישרים משמחי לב, אבל יש אנשים שלא משמחי לב, למה? כי הוא לא חי! כל הענין שצריך "לחיות" עם התורה, תורת "חיים" צריך להיות שחיים, בלי זה.

ממילא לכאורה אם אחד יגיד, לפני כמה שנים גמרתי מסכתא, עכשיו אני רוצה לעשות סיום, לא שייך, מה זה, הוא כבר לא חי... אם הוא חי בזה, בבקשה, אבל אם הוא לא חי, מה... זאת אומרת הסיום הוא - לא מה שגמרתי, רק זה **"שאני חי"** עם המסכתא הזאת.

זה מה שאנחנו רוצים לומר שהבחורים בודאי הם בחורים יקרים, הם רוצים באמת ללמוד תורה, ונהנים ושמחים אם לומדים איזה סוגיא, ומה שאדם יותר שמח, זה נותן לו יותר חיות.

התוס' בבבא בתרא דף כ"א ב' אומרים חידוש גדול מאוד, הרי יש מחלוקת בגמרא אם אחד לומד דבר עם שגיאה, אם שבשתי כיון דעל עיל, ממילא נשאר עם השבשתיא, והשני סובר שבשתיא ממילא נפקא. ואומרים שם תוס' שאפילו למאן דאמר שבשתיא ממילא נפקא, מ"מ אותו מילה שהיתה בטעות אף פעם לא חוזר... זאת אומרת מילה אחת שזה לא נכון, המילה הזאת תמיד יחסר לו, כל החיים, לא רק כאן בחיים אלא גם בעולם הבא יחסר לו המילה הזאת. ולשון תוס' הוא אותה שעה אין יכולין להחזיר לעולם, השעה הזאת - הזמן הזה שהוא למד את השגיאה, אף פעם כבר לא יכול להחזיר...

זאת אומרת כל דבר שאדם אומר - עושה זה הכל נצח, אדם חושב כאילו זה משהו. שאפשר לזלזל בזה, אבל אם היו יודעים עד כמה חשוב "מילה אחת" אם זה לא בסדר, לנצח!!! חסר, זה "אבוד" לנצח.

וזה אנחנו רוצים לדעת עד כמה לייקר את הלימוד של כל מילה של תורה. ולהבדיל בשטויות, בדברים של עולם הזה, זה שום דבר! זה מלכתחילה אבוד. אבל תורה זה דבר של נצח! ואם חסר מילה אחת, אוי ואבוי... יחסר לאדם, בעולם הבא יחסר לו מילה אחת שזה תורה.

ואנחנו מאוד צריכים להתחזק לדעת שתורה זה לא סתם דבר, זה לא משחק, מערעט אזיי, מעזאגט אזיי. מדברים ככה. אומרים בדיחה... והעיקר הוא לדעת עד כמה לייקר את הענין של תורה ללמוד ברצינות, ואם אחד לומד לא ברצינות, אז זה לא חי! זה לא חיים! ואם הוא לא חי בדבר אז הוא לא חי. וכשהוא חי צריך להרגיש את זה. ללמוד בשמחה שזכה לפיקודי ה' ישרים משמחי לב, ולדעת שכל מילה זה נצח! וממילא כשחסר לו, חסר נצח.

וזה בחורים צעירים צריכים לדעת, ברוך השם מסתמא הם נהנים בלימוד, אבל צריך לדעת לייקר כל רגע ורגע, "כל שניה ושניה לייקר", להכיר שזה עושה נצח, וחם ושלום אם לא, חסר לו בקיום של נצח.

הקב"ה יעזור שהבחורים היקרים ילמדו תורה, ויחיו בזה - יהיה חי, ברגע שהוא לא מרגיש חי, אז הוא לא חי. בן אדם בחיים כל שניה זה חיים בפני עצמו, זה לא חיים אחד ארוכים, רק כל שניה זה חי, ואם זה לא טוב, זאת אומרת שיש רגע שהוא לא חי! ומה שהוא חי ברגע שהוא כן מאושר, ברגע שהוא למד כמו שצריך להיות. וזה כל אחד יראה שהחיים שלו לא יהיה בבזבוז, החיים שלו יהיו בחיי נצח.

והקב"ה יעזור שע"י זה כל בחור, וכל יהודי בכלל, ילמד תורה עם "חיות", וזה יהיה טוב לו גם בעולם הזה וכ"ש בעולם הבא. וכל הבחורים, כל אחד ישתדל ללמוד עם כל החיות שלו, שהתורה תהיה חי בו, ואז הוא יחיה לנצח, גם לעולם הבא יחיה חיי נצח, הקב"ה יעזור שכולנו נזכה לזה.

דברי רבנו שליט"א בסיום הש"ס המרכזי בירושלים – י"ג מנ"א

בהתחלת החומש עה"פ בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, מביא רש"י מה שאחז"ל בראשית – בשביל התורה שנקראה ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית. התורה וכלל ישראל זה דבר אחד, קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא, בלי תורה אין כלל ישראל, די גאנצע וועלט איז באשאפן געווארן פאר תורה, כל העולם נברא רק בשביל התורה.

ומה זה תורה – כלל ישראל! להבדיל לאומות העולם אין שום שייכות לתורה, לתורה יש שייכות רק עם כלל ישראל. ועל זה הקב"ה ברא את העולם לכתחילה רק בשביל תורה ובשביל כלל ישראל.

והדורות הראשונים שלא היה להם תורה ולא היה עדיין כלל ישראל, באמת לא היה טוב, כל הדורות האלה לא היה מוצלח. היה דור המבול שהקב"ה ראה להשחית את כל העולם האנושי בהמות חיות, והכל, למה? כי בלי תורה העולם לא יכול להתקיים, ממילא עשו דברים לא טובים, חז"ל אומרים לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל, עכ"פ בלי תורה אי אפשר להיות עולם.

ועכשיו תורה יש ב"ה, אבל לא מספיק מה שהתורה מונחת בארון הקודש, אלא תורה צריך להיות שאנשים חיים עפ"י התורה, ובלי זה אין כלל ישראל.

וכלל ישראל גופא לדאבונינו לא זכינו שכל כלל ישראל.. הלאי שהקב"ה יעזור למצב שכל כלל ישראל ילמדו תורה.

ובשעת מתן תורה כתוב שכפה עליהם הר כגיגית, ואמר אם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, כי התכלית היא תורה, בשביל שכלל ישראל יקבלו את התורה – שישמרו אותה וילמדו אותה. זה אנחנו מצווים, וכל הדורות מסרו נפשם על התורה.

ואי"ה הקב"ה יעזור שנמשיך כך עד ביאת גואל צדק שלא ימוש התורה מפנינו ומפי זרעינו, הכל רק תורה!

הקב"ה יעזור שנזכה לזה שיוכלו כל הנוער וכל אחד ללמוד תמיד תורה בלי שום הפרעות, בלי שהצבא יפריע או דבר אחר יפריע, אלא רק תורה! בזכות זה אנחנו חיים, ובזכות זה נזכה לביאת הגואל במהרה בימינו אמן סלה.

ולא תתנשי

שמעתי כמה פעמים ממרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן שליט"א שהקשה בערך בזה הסגנון מהו ביאור מה שאנו אומרים בסיום מסכת ולא תתנשי מין לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי.

ולכאור אם לא ישכח המסכת בעולם הזה למה ישכחנה בעולם הבא? וכן איך שייך שיזכרנה בעולם הבא.

וביאר רבנו שליט"א שישנם שני מדות בהלומדים, יש שאין צריכים לעמול ולחזור וזוכרים בקל תלמודם, אולם יש שתלמודם קשה עליהם וצריכים לחזור ולשנן הרבה פעמים כדי לזכור, ולפעמים אף אח"ז אין זוכרים.

ואמר רבנו שליט"א דכל זה בעולם הזה דהדבר תלוי כ"א לפי מדת זכרונו, אבל בעולם הבא אין יתרון לבעל הזכרון אלא מי שעמל ויגע לחזור ולשנן יזכור אף אם בחייו לא הצליח לזכור, ומי שלא עמל אלא זכר בקל את תלמודו לעתיד לבא לא יזכור כ"כ מה שלמד, ועל זה אנו מבקשים שלא תשכח ממנו המסכת לא בעולם הזה ולא בעולם הבא דאין הזכרון בשתי העולמות תלוי זה בזה (תכלת מרדכי עמ"ס מגילה עמ' סה)

זכו לסיים

בס"ד. לכו אחינו בני ישראל תושבי העיר בית שמש המתכנסים לשמוח בשמחת התורה עם סיום לימוד הש"ס תלמוד בבלי ה' עליכם יחי

הנה בכל הדורות ובכל המקומות היו ת"ח מופלגים וגדולי תורה, ואף אותם האנשים שלא זכו להגיע לדרגה כזו בתורה ראו לנכון לקבוע עיתים לתורה ולהשתייך ולקבוע מקומם באחת מהחברות שהיו

במקומם כגון חברת ש"ס וכדו', וע"י כך הי' השפעה על כל אורח חייהם וחיי ב"ב, וע"כ עלינו לדעת עד כמה החובה על כל אחד לקבוע עיתים לתורה ולהצטרף לאותם אלו שזכו להיות בין אלו שזכו לקבוע עיתים לתורה ע"י שיצטרפו לשיעור קבוע.

וכ"א ישתדל בזה בכל כחו וע"י זה יזכה הוא וב"ב להתברך ברוחניות ובגשמיות, ויה"ר שיתרבו לומדי תורה והוגיה ומקיימיה כרצונו ית"ש, ונזכה במהרה למלאה הארץ דעה את ה' ית"ש כמים לים מכסים ובביאת גואל צדק בב"א.

אהרן יודא לייב שטיינמן

כ"ז אב תשע"ב לפ"ק

מסרו נפשם על לימוד התורה

בס"ד

לכו אחינו בני ישראל המתכנסים בעיר רחובות לשמוח בשמחת התורה עם סיום לימוד הש"ס בראשות הגאון ר' שמחה הכהן קוק שליט"א ה' עליכם יחי

הנה עיקר בריאת העולם הוא רק בשביל התורה, והעיקר הוא מה שאנשים חיים ע"פ התורה ועוסקים בה ושומרים מצוותיה, וכמו שבכל הדורות האנשים מסרו נפשם על לימוד התורה, כך גם היום אנו מצווים על כך, ונקוה שכל בני הישיבות וכל ישראל יוכלו להמשיך ללמוד תמיד תורה בלי שום הפרעות כלל.

ושמחה גדולה לראות איך שלומדי התורה זוכים ללמוד ולסיים הש"ס, כן נזכה למלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים במהרה בימינו א.ס.

א.ל. שטיינמן

י"ג אב תשע"ב לפ"ק

שם שמים נתקדש

בס"ד

לכו אנשי קהל קרית ישמח משה המתכנסים בשמחת התורה של סיום הש"ס בראשות הג"ר מנחם ארי' שלזינגר שליט"א והג"ר חנן אברהם כהנא שליט"א

הנה זוכים לשמוע כי דבר השי"ת מתרבה בכל תפוצות ישראל ושם שמים נתקדש על ידי זה, ויה"ר שיתרבו לומדי תורה והוגיה ומקיימיה כרצונו ית"ש, ונזכה במהרה לומלאה הארץ דעה את ה' ית"ש כמים לים מכסים ובביאת גואל צדק בב"א.

א.ל. שטיינמן

י"ד אב תשע"ב לפ"ק

כי דבר השי"ת מתרבה

בס"ד

לכו רבבות בני ישראל המתכנסים בארה"ב ע"י אגודת ישראל דאמריקה לשמוח בשמחת התורה עם סיום לימוד ששה הסדרים מתלמוד בבלי אשר הנחילנו רבינו הקדוש ורבינא ורב אשי אשר במ נלך לאורם כל ימי חיי כלל ישראל לנצח.

ה' עליכם יחי

אמר הכתוב לולי בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, וזה רק ע"י לומדי התורה שהם מקיימי העולם בכל מקום ומקום, והנה בשמחה רבה אנו זוכים לשמוע כי דבר השי"ת מתרבה בכל תפוצות ישראל ושם שמים נתקדש על ידי זה, ויה"ר שיתרבו לומדי תורה והוגיה ומקיימיה כרצונו ית"ש, ונזכה במהרה לומלאה הארץ דעה את ה' ית"ש כמים לים מכסים ובביאת גואל צדק בב"א.

אהרן י. לייב שטיינמן

י"ב אב תשע"ב לפ"ק

כל אחד לוקח מסכת

בס"ד

לכו קהילת בני הישיבות

רמת בית שמש

שמחתי לשמוע כי אתם מתחזקים בלימוד התורה ע"י שכל אחד לוקח ע"ע ללמוד מסכת אחת מסדר הש"ס וע"י זוכים להגיע ולסיים יחד את כל הש"ס כולו ואין להעריך גודל הזכות שבזה.

ובזכות זה שתוסיפו בלימוד התורה תזכו לראות נחת מכל יוצ"ח.

הליכות והלכות

היתר מחיאת כפים ורקידה

יש להעיר דכל ההיתר של הגאונים (עי' מהרי"ק שורש ט') שמותר לכבוד שמחת תורה למחות כפים ולרקוד, לכאן נאמר על חו"ל דשמחת התורה הוא מדברנן יו"ט שני, אבל כאן בארץ ישראל ששמחת תורה הוא מהתורה אולי לא היו מתירים, או דלמא מפני כבוד התורה התירו ולא שנא. ולמעשה המנהג הוא לרקוד גם בארץ ישראל וכן נוהג רבנו שליט"א.

מוריד הגשם בסגול

השיב רבינו בשנת תש"ס במכתב לשואל, ששאל איך צריך לומר מוריד הגשם – בסגול, או מוריד הגשם – בקמץ. והשיב לו רבינו בכת"י קדשו: **רוב רבנים סוברים גשם** [בסגול] אבל דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד.

ובשנים מאוחרות אמר רבנו בשיעור: הנה יש חיבור שלם בשם ס' ברכות החיים לרבי חיים קרויס זצ"ל שהאריך שיש לומר מוריד הגשם בסגול ולא בקמץ, ויש להביא ראיה לדבריו מסידור ר' הירץ ש"ץ שיצא בשנת ש"כ. [ובשנים האחרונות יצא עם הסכמת רבנו] ששם ניקד בסגול. **ורבנו שליט"א אומר בסגול.**

בעבורו אל תמנע מים

כתב הגר"א גינחובסקי זצ"ל: יש לשאול, מהו הדין אם אמר בחורף בברכת השנים במקום 'ותן טל ומטר לברכה', 'בעבורו אל תמנע מים', 'דזה מהפיוט של תפילת גשם. והיה נראה דשפיר דמי. אך שמעתי דשאלו כן את הגאון אילת השחר שליט"א, וקאמר דבפשוטו לא מהני. ונראה דטעמו של רבנו שליט"א דמנא לן דמים כוונה לגשם, שמא הכוונה שמבקש שיהיו לו מעינות ובארות לשתייה ולרחיצה, ואע"פ שהפיוט נתכוין לגשמים, מכל מקום לא קאמר להדיא. ולפי זה אם יאמר בעבורו אל תמנע גשם, יצא. וכן לאידך גיסא, אם יאמר 'ותן טל ומים לברכה', לא יצא. אך יש לחלק, דהתם ממשיך לומר על פני האדמה, וזה מורה יותר על גשם מאשר על מים דמעיינות ובארות, וצריך עיון. אך העירו דיש לבאר דברי האילת השחר באופן אחר, דמניעה אכתי אינה חשובה נתניה וצריך תלמוד. (פרורים משולחן רבנו פר' לך לך תשעו)

ברכה על התורה

מגילה דף כ"א ע"ב. תנא הפותח מברך לפניו והחותם מברך לאחריה והאידינא דכולהו מברכי לפניו ולאחריה וכו'. והנה באותו הזמן שרק הפותח הי' מברך לפניו, נראה דאפילו אם קראו לעלות לתורה מי שלא הי' בביה"כ בזמן שעלה הראשון ולא שמע ברכה דלפניה, הוא לא הי' מברך לפניו, דהתקנה היתה לברך על קריאה"ת ולא משום כל יחיד ששומע (אמנם בט"ז סימן תכ"ח ס"ק ה' לא ס"ל כן, ועי' בהגהות בכור שור שם).

בבית יוסף (או"ח סימן מ"ז) מביא משו"ת הרשב"א שאלה: כשאנו מברכים על התורה בכל בוקר למה אין אנו מברכים לאחריה, תשובה קריאת התורה מצוה ואין מברכין על המצות לאחריהם וכו', ואל תשיבני מקריאה"ת בב"ה שמברכין לאחריה דהתם תקנת משה ועזרא היא ועל התקנות מברכין לפניו ולאחריהם וכדמברכים בהלל ומגלה עכ"ל.

ויל"ע דאם ברכות אלו מברכים על התקנה, א"כ איך נפסק בשו"ע (סימן קל"ט סעיף ט') אם קראוהו לקרות בתורה קודם שיברך ברכת התורה לעצמו כבר נפטר מלברך ברכת אשר בחר בנו, הרי ברכות אלו שמברכים על קריאת התורה מברכים על תקנה ולא ברכות התורה וי"ל.

ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה

נודה לה' אלקי ישראל – שזכינו להוציא בס"ד את הגליונות על כל הפרשיות והמועדים במשך כל השנה מדי שבת בשבתו, במשך שלש שנים ב"ה, ונתקבלו בס"ד באהבה וחיבה יתירה בעולם התורה בכל אתר ואתר – ונתרבה כבוד התורה ולומדיה. כן יתן ה' שנזכה להיות חלקנו ממזכי הרבים להגדיל תורה ולהאדירה. הודאה מיוחדת מקרב לב להרבנים הגאונים המבקרים שליט"א המסייעים וטורחים רבות להוצאת הגליון שיצא סולת נקיה עד כמה שידם מגעת, וכן לקוראים החשובים דבכל אתר ואתר השולחים הערות והארות הוספות ותיקונים על הנכתב בגליון, ולכל אחד ואחד מן העוזרים ברוח ובגשם.

ונפרט כאן בעיקר את אלו העומדים לימינו בכל עת –

בני מרן רבנו שליט"א – הגאונים: רבי משה שליט"א, ורבי שרגא שליט"א.

נכדי רבנו שליט"א – הרבנים הגאונים: רבי צבי במברגר שליט"א – רבי אברהם ברלין שליט"א – רבי גדליה הוניסברג שליט"א מחבר הס' צדיק כתמר יפרח – רבי ישעיהו כהן שליט"א – רבי אברהם ישעיהו שטינמן שליט"א – רבי ישראל אשר שטינמן שליט"א – רבי דוד שפירא שליט"א – מערכת 'אעלה בתמר' על נתינת הספר 'אעלה בתמר על התורה' עם ההערות הנפלאות. ועל כל הסיוע במשך השנים.

להרב הגאון ר' איסר זלמן שוב שליט"א מנאמני בית רבנו, שרבות בשנים מסור להוצאת ספרי אילת השחר וימלא פי תהלתך, על עזרתו הרבה.

להרבנים הגאונים שומעי לקחו של רבנו שליט"א רבות בשנים, שפתחו אוצרותיהם למען כלל ישראל.

רבי חיים אוחנה שליט"א – רבי עקיבא גרוס שליט"א – רבי ישראל טרבלסי שליט"א מח"ס 'אפיקי איל' – רבי יעקב משה כהן שליט"א – רבי אהרן ניב שליט"א – רבי יואל סבו שליט"א – רבי משה סחייק שליט"א מח"ס 'מזקנים אתבונן ו"ח' – רבי ישראל מאיר רוזגרשן שליט"א – רבי יוסף שטראוס שליט"א

לרבי ישראל מאיר פלמן שליט"א – ורבי ראובן פלמן שליט"א שפחתו אוצרות אביהם – זקנם הגר"צ פלמן זצ"ל

ולרבי משה יהודה שניידר שליט"א על שפתח שערים רבים בתורת רבנו שליט"א לעולם התורה.

ולרבי יעקב אריאל שליט"א מחבר הספר 'מאחורי הפרגוד'. * לרבי הלל קופרמן שליט"א מחבר ספרי 'הללי נפשי' על עזרתו הרבה. * לרבי יוסף צבי רינהולד שליט"א על עזרתו המרובה בליקוט מספרי אילת השחר על התורה

ולכל המסייעים בהוצאת הגליון בעריכתו, ובהערותיהם, ובגיוס התרומות, הרבנים הגאונים: רבי שלמה קרויזר שליט"א – רבי יצחק אוהב ציון שליט"א – רבי יהודה בכר שליט"א – רבי אהרן ברנר שליט"א – רבי צבי גולדברג שליט"א – רבי יצחק גולדשוף שליט"א – רבי בנימין גינצבורג שליט"א – רבי מרדכי מאירוביץ שליט"א – רבי חייקל מילצקי שליט"א – רבי מאיר קליין שליט"א – רבי ישי קרעי שליט"א – רבי אברהם רייבין שליט"א – רבי יוסף אברהם שניידר שליט"א. ולהרב יעקב רוזנשטיין שליט"א מנהל ת"ת 'דרכי יושר' על תרומתו הקבועה בהדפסת מאות גליונות באחוזה ברכפלד.

לבעלי דפוס איכות באחוזה ברכפלד – ולר' יוני ידידי על עזרתם הגדולה בהדפסה הקבועה – ולמערכת 'גדיל תורה' על הדפסתם הקבועה בקובץ 'כל העלונים' ולעוד רבים וטובים ששלחו ענינים יקרים ממרן רבנו שליט"א ואי אפשר לפרטם כי רבים הם.

ולכל אותם ששים גיבורים שבזכותם יצאו הגליונות בשנה זו.

וכן לכל אותם המדפיסים את הגליונות בכוחות עצמם בכל קצווי תבל איש איש בשמו יבורך.

וכן לכל המפיצים והמחלקים את הגליונות בכל אתר ואתר, בישיבות, ובכוללים, ובתי מדרשות וכו'.

יתברכו מהעליון בכל מידי דמיטב בבני חיי ומזוני עד בלי די.

בס"ד אנו רוצים להוציא את כל הגליונות של שנת תשע"ו אגודים יחד, ולכן אנו פונים ומבקשים לכל מי שיש הערה או הארה הוספה או תיקון למש"כ בגליונות. וכן מי שיש בידו חידושים עה"ת עובדות והנהגות הוראות בענינים שונים מרבנו שליט"א עבור הגליונות הבאים נא לשלוח למערכת

נשיה בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ שליט"א**
גליון מס' 138 • סוכות תשע"ז

שו"ת ממרן רבינו פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א - ד' מינים - חג הסוכות, שמחת תורה

ד' מינים

כמה זמן לבטל מת"ת לחיפוש ד' מינים
שאלה: לענין ההנהגה בחיפוש ד' מינים, לענין אם מוצאים מין כשר ומחפשים אחר יותר טוב, כמה זמן יש לבטל מתורה על זה? תשובה: אבי הגאון רבי נחום מאיר קרליץ זללה"ה אחר נישואיו ראה שהחזו"א ביטל הרבה זמן על קניית ד' מינים, ושאלו אמאי לא יסתפק בד' מינים כשרים ולנצל את שאר הזמן ללמוד במקום לחפש את המהודר, והשיב החזו"א שזה באמת הוא מחפש רק שיהיו ד' מינים כשרים, והיינו שהיה סבירא ליה שכל זמן שיש חששות בדין שאינם כשרות, יש לבטל כדי למצוא כשר ודאי. והכא נמי אתרוג עם בלעטלך י"ל שיש חשש. וזה נוגע להרבה ענינים, לבטל תורה בשביל הידורים. רק שצריך לדעת מה נקרא הידור ומה הוא חשש.

ליטול ביו"ט אתרוג נוסף מזן אחר
שאלה: נטל אתרוג ביו"ט, האם מותר לו לקנות עוד אתרוג מזן אחר?
תשובה: אף לאחר שכבר נטל אתרוג מזן אחד, אין איסור לקנות ביום טוב מזן אחר, דלא גרע מחיבוב מצוה שרוצה להחזיק עוד קצת הד' מינים, ומיקרי מצווה, ומותר לקנות לצורך זה ביום טוב.

להרטיב מגבת בחוה"מ
שאלה: האם מותר להרטיב מגבת בחול המועד לצורך הלולב?
תשובה: מותר, וי"ל הטעם משום דהוי דבר האבד. אמנם נראה שאין צריך לטעם הזה, דכיון שהוא צורך המועד והרי אין כוונתו שתהיה המגבת מכובסת.

סוכה

להוציא ישן מהסוכה

שאלה: האם אדם ישן פטור מסוכה שיהיה מותר להוציאו מהסוכה כשישן?
תשובה: גם ישן חייב במצוות, ולכן אסור להוציאו דמבטל ממנו מצות עשה.

חבלי כביסה או סורגים מעל הסוכה

שאלה: מי שיש מעל סוכתו חבלי כביסה או סורגים האם הסוכה נפסלת בכך?
תשובה: יש מחמירין בזה, והעצה להניח סכך כשר ביניהם, וכיון שכ"ז רק חומרא, א"א לתבוע משכנו להסירם לימי הסוכות.
שאלה: סיכך תחת חבלי הכביסה של חבירו, ואח"כ הסיר שכנו את החבלים אם ינענע שוב הסכך?
תשובה: כיון שזוהי רק חומרא שלא לסכך תחת חבלי כביסה, א"צ להחמיר לנענע.

כביסה התלויה ע"ג הסוכה

שאלה: כביסה התלויה ע"ג סוכתו האם פוסלת את הסוכה?
תשובה: אם יש פרוץ מרובה על העומד הסוכה כשרה, וגם אם עומד מרובה על הפרוץ אם הבגדים מתנופפים ברוח, אי"ז סכך שפוסל כיון שהוא סכך עראי.

אופן נענוע הסכך

שאלה: באופן שצריך לנענע את הסכך להכשיר את הסוכה האם צריך להגביה את כל העץ כאחד?
תשובה: יכול להגביה צד אחד ואח"כ את הצד השני, דכל הגבהה שמגביה היא עשיית אותו הצד.

שיעור הגבהת הסכך

שאלה: כשצריך להגביה הסכך מה השיעור שצריך להגביה?
תשובה: אם מגביה ומניח במקום אחר א"צ שיעור, אבל כשמניחו במקומו צריך להגביה יותר מטפח שיהיה ניכר הגבהתו.

דפנות מתריסים על מסילות

שאלה: סוכה שדפנותיה הם תריסים על מסילות שזזים ממקום למקום אם כשר לדפנות?
תשובה: אם מסכך כשהתריסים במקומם סגורים ה"ז כשר, ורק שיזהר שלא לאכול בשעה שהתריסים אינם במקומם שאז חסר לה דפנות.

שאלה: באופן שדפנות הסוכה מתריסים עם צירים אם מותר להזיזם בשבת?
תשובה: מותר, כיון שיש להם צירים הוי כמו שפרוס טפח מבעוד יום.

שינה בסוכה תחת מטה או שולחן

שאלה: אם אפשר לישון בסוכה תחת המטה או תחת השולחן שהם פחות מ" טפחים?
תשובה: יש לחלק בין שולחן למטה שבשולחן אפשר לישון תחתיו.

קטן שסיכך

שאלה: קטן שסיכך את הסוכה אם הסוכה כשירה?
תשובה: מסתבר שהסוכה כשרה, אמנם העולם מחמיר בזה, ובאפשר לתקן יש לתקן.

להחמיר במעמיד דמעמיד

שאלה: המחמיר בסוכה במעמיד דמעמיד שלא יהא מדבר המקבל טומאה אם יכול להתארח במקום שלא מקפידים בזה?
תשובה: במקום הצורך יאכל וישן בסוכה זו דמותר לכתחילה לברך על סוכה זו, ואין לעשות מחלוקות ולגרום צער לאחרים בגלל שרוצה להחמיר במעמיד דמעמיד.

לסכך ע"ג קורות שלא הניחום לצל

שאלה: האם אפשר להעמיד את הסכך על קורות שלא נתנו לשם צל?
תשובה: מותר, אע"פ שאינם כשרים לסכך מ"מ כיון שאם ירצה לסכך בהם הם כשרים א"כ אין בהם גזירה לפסול.

לסכך במחצלת

שאלה: בזמנינו שרוב רובם של המחצלות אינם עומדים לשכיבה האם יש לחוש לסכך בהם?
תשובה: יש לחוש, כיון שאין אנו יודעים דשמא יש מקומות בעולם שמיוחדות לשכיבה ויש לחוש שנעשית מחצלת זו באותן מקומות.

לסכך בבלפונים

שאלה: האם אפשר לסכך בנסרים דקים הנקרא "בלפונים"?
תשובה: כשר לסכך דאין דרך לעשות בהם תקרה, וכן הגשם עובר שם, וכן הורה החזו"א.

סיכור בקנים המחוברים בחוט

שאלה: סכך העשוי מקנים המחוברים זה לזה ע"י חוט שאינו מק"ט האם כשר לסיכור?
תשובה: כשר לכתחילה, דעומד לסיכור ולא לשכיבה, ואין לחוש לגזירת תקרה בדבר רך כ"כ שמתקפל.

סכך שלא יכנס גשם

שאלה: סכך של חצאי קנים המורכב באופן שלא יוכל הגשם להכנס לסוכה האם כשר לסכך?
תשובה: כיון שעשוי באופן קבוע שלא יכנס גשם זה דומה לסוכת קבע ופסול.

ארון ספרים לשמש כדופן

שאלה: האם מותר להשתמש בארון ספרים לדופן עקומה?
תשובה: בארון עצמו מותר כיון שהוא רק תשמיש לקדושה, אבל בספרים יש לאסור.

בניית סוכה בחצר הבנין

שאלה: הבונה סוכה בחצר המשותפת לכל דיירי הבנין האם צריך רשות מהם להשתמש בחצר?
תשובה: א"צ רשות לבנות את הסוכה דזה משימושי החצר, אא"כ יש שכן אחר שרוצה לבנות סוכה ואין מקום לשניהם צריכים לחלוק.

בניית סוכה ברשות הרבים

שאלה: האם מותר לבנות סוכה ברשות הרבים במקום שעוברים שם רבים?
תשובה: אם משאיר לבני רה"ר מקום ראוי לעבור מותר לו לבנות וא"צ רשות כלל, דכולם מצווים לבנות סוכה.

צורת הפתח האם מחלקת את הסוכה

שאלה: סוכה שמחולקת באמצע בצורת הפתח ועי"ז אין לאחד החלקים שיעור סוכה האם פוסל את הסוכה?
תשובה: אם אי"ז מחלק את השימוש הסוכה ולא נעשה לשם חילוק אי"ז פוסל.

נוי סוכה שמונח בסוכה

שאלה: נוי סוכה שמונח בסוכה ואינו מחובר לסכך או לדפנות האם דינו כנוי סוכה?
תשובה: נאסר בהנאה גם כשאינו מחובר כלל, ולכן בהניח עציץ שיהי' כל החג בסוכה נאסר לכל החג, אבל פמוטים יפים שמיועדים להדלקה לשבת ויו"ט אי"ז נוי סוכה דאי"ז שייך לסוכה.

אור הסוכה אם דינו כנוי סוכה

שאלה: נורות החשמל התלויים בסוכה האם דינם כנוי סוכה?
תשובה: נראה דאי"ז נוי סוכה דעשוי לשימוש ולא לנוי, אא"כ הם יפים במיוחד.

להזיז וילונות של נוי סוכה בשבת

שאלה: וילונות התלויים לנוי סוכה האם מותר להזיזם בשבת?
תשובה: אם נעשה לפתיחה וסגירה מותר דלא הוקצה מהשימוש בו, אבל בהיה נעוץ מכל צדדיו ונפרד החיבור כעת אסור לסלקו.

כלי לנטילת ידיים להכניסו לסוכה

שאלה: האם מותר להכניס לסוכה כלי לנט"י שחרית?
תשובה: לכתחילה אם יכול ליטול ידיו מחוץ לסוכה וזה תוך ד' אמות ממנו יטול חוץ לסוכה, ואם חוץ לסוכה יותר מד' אמות ממנו יטול בסוכה.

שאלה: נט"י לסעודה האם ראוי להביא זאת בתוך הסוכה?
תשובה: נט"י בסוכה מותר, ואם מכניס מיכל גדול לנט"י זה תלוי אם זה בצורה מכובדת.

סילוק כלי אכילה אחר הסעודה

שאלה: בדין שצריך לסלק כלי אכילה לאחר אכילה מהסוכה האם צריך לעשות זאת מיד לאחר אכילה?
תשובה: לאחר שכל בני הסעודה סיימו לאכול מסלקים את כלי האכילה שכן דרך הסעודה וא"צ שכל אחד שסיים לאכול יסלק.

משחקי ילדים בסוכה

שאלה: האם אפשר להתלבש בסוכה, וכן האם משחקי ילדים בסוכה זה בכלל תשבו כעין תדורו?
תשובה: דברים אלו מותרים דהם בכלל תשבו כעין תדורו ואי"ז בזיון לסוכה.

קטטר בסוכה

שאלה: מי שמחובר לו קטטר לקבלת שתן האם מותר לו להכנס לסוכה?
תשובה: מותר, ויכסה כמה שיכול לכסות.

לישון שינת עראי בנסיעה

שאלה: הנוסע בדרך האם מותר לו לנמנם מעט בדרך?
תשובה: אסור לו לכוון את הדרך לשינה, ורק אם תקפה אותו שינה מותר מעט דזה בכלל תשבו כעין תדורו.

ברכת ליישב בסוכה בהבדלה

שאלה: בהבדלה במוצ"ש האם מברכים ברכת ליישב בסוכה?
תשובה: דבר זה הוא ספק, ולכן ראוי שהוא או אחד השומעים יאכל אח"כ מזונות ויכון לפוטרו בברכה.

לחזור לשינה בסוכה כשפסק הגשם

שאלה: כשירד גשם בסוכה כשישן ונכנס לביתו ופסק הגשם הדין שאין מחוייב לחזור לסוכה לישון עד עלות השחר, האם כל זה גם כשיכול בקלות לחזור לסוכה?
תשובה: הכל לפי הענין, ואם אין לו טירחא גדולה אפשר שצריך לחזור לישון בסוכה.

ברכת ליישב בסוכה כשאינו אוכל בסוכה

שאלה: הבא לסוכה ואין דעתו לאכול שם, כגון הבא לבקר את חברו בסוכתו אם מברך ליישב?
תשובה: יברך.

אשה לענות בקידוש על ברכת ליישב

שאלה: אשה שיושבת בבית ושומעת בקידוש ברכת ליישב בסוכה האם מותר לה לענות אמן?
תשובה: מותר לענות, כיון שאצל המקדש הברכה חלק מהקידוש ע"כ לא נחשב הפסק בשבילה.

להאכיל מטו חוץ לסוכה

שאלה: האם מותר להאכיל קטן שהגיע לחינוך מחוץ לסוכה?
תשובה: אם מניח לפניו ואוכל מעצמו אי"ז נקרא שמאכילו ומותר.

שינה בסוכה בשנה ראשונה

שאלה: האם בשנה הראשונה שלאחר הנישואין יש פטור מלישן בסוכה?
תשובה: אין שום חילוק וחייב בסוכה כמו כולם.

לישן בבית כשאשתו לבד

שאלה: מי שאשתו מפחדת לישון לבדה בבית, ומפחדת גם לישון בסוכה, האם פטור משום מצטער?
תשובה: תלוי עד כמה מצטער בצערה, ואם הוא רגוע ורק היא מצטערת, אי"ז פטור.

להוציא הוצאות שלא יצטער בסוכה

שאלה: מי שחם לו בסוכה או קר לו מאוד האם צריך לקנות מזגן או תנור שלא יהיה מצטער ויהיה חייב בסוכה?
תשובה: אם זה במקום שכל הזמן חם או קר א"כ ה"ז בכלל בניית הסוכה שמחוייב בה, אבל אם זה מקום שבליילה לא חם שם כ"כ ואינו מצטער אין צריך להוציא הוצאות ע"ז.

שולחו בסוכה בזמן השינה

שאלה: האם צריך להקפיד שיהיה שולחן הסוכה בזמן השינה?
תשובה: מעיקר הדין א"צ שיהיה שולחן בזמן השינה וכוונת המ"ב שיהי' שיעור בסוכה שאפשר להכניס שולחן ויש אמנם ענין של כבוד הסוכה שיהי' שולחן ערוך בכל עת.

לשלשל האוכל לתוך הסוכה בשבת

שאלה: אדם גר בחיפה בבנין של ארבע עשרה קומות, וגרים בבנין חמישיים משפחות, כולם חילונים או גויים (ולא שייך לעשות עירוב חצרות ע"י שכירות מקום מכולם), ויש לו סוכה בחצר, האם בשבת חוה"מ אפשר לשלשל את האוכל מהחלון שבדירה לתוך הסוכה דרך פינה אחת שתישאר ללא סכך? יסוד השאלה הוא, היות שהיא חצר המשותפת ואסור לטלטל מהדירה לחצר או להיפך, והרי אויר החצר שייך לכולם, נמצא שעדיין מטלטל מחצרו למקום משותפת ואסור לעשות זאת ללא בלי עירוב.

תשובה: לא מבעיא אם הוא גר בקומה ראשונה והסוכה צמודה לבנין, נמצא שמוציא מהרשות הפרטית שלו לתוך הסוכה (שהמקום ג"כ מושאל לו והוא כשלו), ומותר לעשות כן. אלא אפילו הוא גר למעלה באחת הקומות או הסוכה נמצאת במרחק מהבנין, ונמצא שהולך דרך אויר רשות שאינה משותפת, מ"מ מכיון שאין שם שום הנחה, רק דרך שלשול שהוא כהושטה מרשה"י לרשה"י דרך אויר זו ומותר.

שמחת תורה

שאלה: הקונה "אתה הראת" עבור לימוד ש"ס עד שמחת תורה הבא, ועדיין נשאר לו הרבה, האם אפשר להתיר הנדר?
תשובה: לכתחילה בודאי אסור להתיר נדרי מצוה, ולכן עליו להשלים לימוד הש"ס אפילו בשנה הבאה עד שיגמור, ואם בכל זאת מפריעו מסדרי הישיבה, יש לעשות שאלת חכם.

שאלה: דגל לילדים בשמחת תורה האם מותר לטלטלו?

תשובה: דגל לילדים בשמחת תורה, מותר להוציאו ביום טוב דהוי בגדר שמחת יום טוב, ומותר נמי להחזירו אח"כ לביתו כשצריך לו למחר אם יש חשש שיאבד אם ישאיר אותו בבית הכנסת.

שאלה: הקפות בשמחת תורה אם הוא בכלל לה' או לכם?

תשובה: הקפות בשמחת תורה [כששמח לכבוד התורה], מסתברא דהוי בכלל חציו לה', ולומר דהוי גם לה' וגם לכם, זה אינו, דחציו לכם היינו שיש לאדם הנאת הגוף, והכא איזה הנאת הגוף איכא אם השמחה ששמח בה הוא לכבוד התורה.

"פסוק לי פסוק"

מה שיש אומרים שבעיר קלם היו דנים את חשיבות האדם לפי הפסוקים שקיבל בעלייתו לתורה אי אפשר לבנות על זה. ואע"פ שיש ענין של הקרו לו פסוק, מ"מ מהיכי תיתי דזהו בכלל, ומאי דאיתא איתא. וסיפר רבינו שליט"א, ששמע מאביו זצלה"ה שבשמחת בית השואבה שהיו מכבדים הפסוקים, היה לכל אחד מכוון בפסוק שכבודו, והיינו שלכתחילה היו מסדרין כן. (חוט שני הל' קריאת התורה)

הרב ש. י. קרליץ

רמת אהרן

רח' ר' מאיר 6, בני ברק

בס"ד, תשרי תשס"ב

מניעת תערובת אנשים ונשים

כאשר בנות ישראל באות לזכות ולראות בכבוד התורה בהקפות של שמחת תורה חייבים להיזהר שלא יהי' מכשולים ע"י עירוב אנשים ונשים וכמבואר ברמב"ם הלכות לולב, על כן יש לקבוע מקום ברחבה שע"י בית הכנסת מקום מיוחד לנשים ועל הנשים להיות רק במקום המיוחד. ובזכות נשים צדקניות עתידין להיגאל.

נסים קרליץ

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב): – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

זמן שמחתנו

מתוך דברים שנאמרו בכנס חיזוק בבית המדרש נחלת משה
בענין "השמחה בעבודת השם"

ישרים משמחי לב". ויש להבין מה היא השמחה הנדרשת כהכנה לתורה, ואיזה תוספת שמחה יש מחמת לימוד התורה.

והנה בילקוט בתהלים שם אמרו על הפסוק "תורת השם תמימה משיבת נפש" אימתי היא תמימה בשעה שהיא יוצאה מפי תמים, היינו כשהלומד הוא במדרגת תמים כמו שכתוב (דברים יח, ג) תמים תהיה עם השם אלוֹקִיךָ, וזוהי מדרגה גבוהה של תמימות באמונה שמוזכרת באברהם אבינו (בראשית יז, א) התהלך לפני והיה תמים. רק מי שהוא במדרגה זו, תורתו היא תמימה ומשיבת נפש, אבל מי שאינו תמים, תורתו אינה תמימה, ואינה משיבת נפש.

ועל דרך זה ביאר הילקוט את המשך הפסוק "עדות השם נאמנה מחכימת פתי" אימתי היא נאמנה בשעה שהיא יוצאה מפי נאמן, וזוהי גם כן דרגה גבוהה באמונה של אברהם אבינו שנאמר עליו (נחמיה ט, ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך, רק מי שהוא בדרגה גבוהה כל כך של אמונה, תורתו היא נאמנה ומחכימת פתי, אבל מי שאינו בדרגת נאמן גם תורתו אינה נאמנה ואינה מחכימת פתי.

נמצא שלא כל תורה היא משיבת נפש ולא כל תורה היא מחכימת פתי, אלא תלוי בדרגת האדם ובמהותו אם הוא תמים ונאמן.

משמחי לב

ונראה לפי זה לבאר גם את ההמשך "פיקודי השם ישרים משמחי לב" (בילקוט לא מוזכר כלום על זה, אבל נראה לפרש על פי הנ"ל) אימתי הם ישרים בשעה שהם יוצאים מפי אדם ישר, והיינו אם האדם הלומד הוא במדרגת "ישר", שזוהי מדרגה גבוהה מאד, כמו שמצינו באבות פרק ששי, שאמרו על העוסק בתורה לשמה "ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן", הרי שנזכרו תחילה הדרגות של צדיק וחסיד, ואחר כך ישר, שהוא במדרגה גבוהה מהם.

ובאמת האדם בטבעו הוא ישר, כמו שכתוב (קהלת ז, כט) האלוקים עשה את האדם ישר, והרמב"ם הזכיר לשון זה בסוף הלכות שמיטה ויובל "והלך ישר כמו שעשאו האלוקים", כי האדם מטבעו נברא ישר, אלא שיש חשבוניות רבים הגורמים לו לשנות טבעו מן הישרות.

וברוח חיים באבות שם ביאר כי "ישר" זהו אדם שכבר הצליח להתגבר על היצר הרע, שהיצר הרע כבר אינו שולט עליו, אם כי עדיין אפשר לפתות אותו מבחוץ, אבל מעצמו אין לו נגיעות שמשחדות אותו, רק מי שהוא במדרגה כזאת, הדברי תורה שהוא לומד הם ישרים ומשמחי לב, אבל מי שאינו במדרגת ישר, גם הדברי תורה שהוא לומד אינם ישרים וממילא אינם משמחי לב.

ולכאורה אם כן כדי לזכות לשמחה בתורה, צריכים להיות במדרגה גבוהה מאד של ישר, ולא כל אחד זוכה לזה.

אבל באמת מבואר בגמרא (ערכין יא, א) ששמחה ומשמחי לב הם שתי דרגות של שמחה, ומשמחי לב היא דרגה יותר גדולה של שמחה, ומעתה נראה כי מה שכתוב פיקודי השם ישרים "משמחי לב" היינו המדרגה הגבוהה של שמחה, ולזה באמת זוכה רק מי שהוא במדרגת ישר, ורק לאחר עסק התורה זוכים לזה. אבל יש שמחה פחותה מזה ששייכת גם לפני הלימוד, גם בלא המדרגה של ישר, וזוהי השמחה הנזכרת בקנייני התורה המביאה לידי הצלחה בתורה.

שמחה של מצוה

הנה שמחה של מצוה זה דבר גדול מאד, ורבינו יונה בשערי תשובה (ד, ט) כתב כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות, והזכיר בדבריו שלוש לשונות של הפלגה: יגדל, וישגא, מאד. משמע ששכר השמחה הוא גדול יותר משכר המצוה עצמה. ויש להתבונן בטעם הדבר, מפני מה שמחת המצוה נחשבת כל כך.

הביאור בזה, כי שמחה באה מתוך פנימיות הלב. שמחה איננה דבר חיצוני, אפשר לשמח אחרים עם שמחה חיצונית, אבל לשמוח בעצמו שייך רק אם יש סיבה פנימית הגורמת לשמחה.

ומה גורם לשמחה? כשיש לאדם דבר שהוא מחשיב אותו מאד, זה גורם לשמחה, וכגון שני ידידים, שמחים לפגוש זה את זה, מתוך האהבה שיש ביניהם. וכך גם **מי ששמח במצוות, זה סימן שבלבו הוא מחשיב את המצוה, ואוהב את הקב"ה שציווהו עליה.**

המסילת ישרים בפרק י"ט כתב ששמחה בתורה ובמצוות זה ענף מאהבת השם, כמו שורשים של עץ שטמונים באדמה ורק הענפים נראים מעל פני הקרקע, כך אהבת השם טמונה בעומק לב האדם, וכשמחה בתורה ובמצוות זהו ענף מענפי האהבה שנגלה כלפי חוץ, והשורש לזה הוא אהבת השם הקיימת בפנימיות הלב.

ויש מדרגות גבוהות באהבת השם כמו שהאריך החובות הלבבות בשער העשירי, אבל יש גם מדרגות פשוטות, כגון שמחה של מצוה, שהיא מענפי האהבה, וכל דרגה של אהבה זה דבר גדול מאד שנובע מתוך פנימיות הלב, לכן השכר על זה גדול וישגי מאד.

ולכן גם להיפך, אם חסר השמחה במצוה, זה חמור מאד, ועל זה באה התוכחה בפרשת כי תבוא (דברים כח, מז) "תחת אשר לא עבדת את השם אלוֹקִיךָ בשמחה ובטוב לבב", כי כשחסר שמחה זהו סימן שבפנימיות הלב לא מחשיבים את המצוה, ומזלזלים במי שציווה עליה, וזלזול בכבוד שמים הוא דבר חמור מאד.

יש הרבה מדרגות בשמחה, ויש גם אנשים פשוטים מאד ששמחים במצוות, לא שמחה חיצונית ומלאכותית, אלא שמחה אמיתית, הנובעת מהאמונה שבפנימיות הלב. אבי זצ"ל הראה לי בבית הכנסת ברמת השרון על אדם שפניו היו משתנות בשבת, והוא היה אדם פשוט מאד, שהיה בא לבית הכנסת בשעה מוקדמת, וקורא שניים מקרא ואחד תרגום בנעימות ובשמחה גדולה, וזה השפיע על מראה פניו עד כי פנים חדשות באו לכאן, ולעומת זה יש אנשים אחרים שפניהם לא משתנות בשבת, הכל תלוי כפי הפנימיות והשמחה במצוות.

וככל שהאמונה מושרשת יותר בפנימיות הלב, זה גורם להחשיב את המצוה, ולהחשיב את מי שציווה עליה, וממילא מקיימים את המצוה בשמחה ובטוב לבב, עם שמחה אמיתית של מצוה.

שמחת התורה

והנה באבות פרק ששי אמרו שהתורה נקנית בשמחה, היינו שהשמחה היא סיבה לתורה, על ידי שמחה זוכים לתורה, ומצד שני מצינו גם שמחה שבאה מחמת התורה כמו שכתוב (תהלים יט, ט) "פיקודי השם

שמחת מבקשי השם

וכן רואים במציאות, שיש גם אנשים פשוטים מאד, שלומדים תורה בשמחה, ובאים לשיעור דף היומי בשמחה, ונחנים וצמאים לשמוע עד שקשה להם להפסיק, וכבר לפני שמתחילים ללמוד יש להם שמחה, ובאים ללמוד בשמחה. ממה נובעת השמחה הזאת?

יש פסוק שאנו מזכירים בתפילה "ישמח לב מבקשי השם", וכבר עמדו המפרשים שהרי "מבקש" זהו אדם שמחפש ומשתדל ועדיין לא השיג את מה שהוא מבקש, וכיצד שייך לשמוח בזמן שעדיין חסר לו ולא קיבל את מה שהוא רוצה, ובסידור הגר"א בשיח יצחק כתב לבאר בזה: כי בכל העניינים מי שמבקש איזה דבר, אם לא השיג הדבר ההוא הנה היה עמלו לריק, לא כן מבקשי השם הבקשה בעצמה היא תכלית נשגב שהוא ההתקרבות אליו יתברך, עכ"ד.

ויש לפרש הענין כמו שכתב ברוח חיים בתחילת פרקי אבות "כי בעת יעלה על רעיוני איש לעשות מצוה נעשה רישומו למעלה ומתעורר עליו אור מקיף מהקדושה וסוכך באברתו והאדם בתווך והוא לו לעזר ולסעד לגומרה כי הוא יושב כמו בגן עדן ממש מקום קדוש". היינו שאם אדם חושב לעשות איזו מצוה, מיד קדושת המצוה מקפת אותו, אף על פי שעדיין לא קיים את המצוה, עצם השאיפה והמחשבה הקדושה כבר מקדשת אותו, ונעשה כמו אדם אחר, מוקף בקדושה.

וידוע שקדושה נותנת שמחה והרגשה נעימה מאד, כמו שכתוב (דה"י א טז, כז) עוז וחדווה במקומו, לכן יש שמחה למבקשי השם, כי עצם הביקוש וההשתדלות ללמוד תורה, כבר מקיף את האדם בקדושת התורה, והקדושה הזאת משמחת אותו.

דברים המפריעים לשמחה

הנה יש הרבה סיבות שמפריעות לשמחה, ויכול להיות אדם שהוא שמח בטבעו, אבל יש איזה דבר שאכפת לו, וזה מוציא ממנו את כל השמחה, מתוך כל מיני מידות, כגון מידת הכעס, אדם כועס על חברו, מפני שציער אותו ופגע בכבודו, והכעס מוציא אותו משלוותו, וגורם שלא יוכל להיות בשמחה כמו שצריך.

וכבר דיברנו כמה פעמים שכל כעס הוא נגד האמונה, כי הצער מגיע לאדם מן השמים, ומי שציער אותו הוא שליח מן השמים לזה, ואם הוא לא היה מצער אותו, היו שולחים מן השמים שליח אחר לצער אותו, ממילא לא שייך לכעוס על האדם המצער, רק צריך לחשוב בלבו למה פסקו עלי בבית דין של מעלה שמגיע לי צער, ויתכנו שתי סיבות לזה, או שהוא צדיק ונותנים לו ייסורים של אהבה כדי להגדיל שכרו בעולם הבא, או שהוא רשע ונותנים לו ייסורים לכפרת עוונות, וממה נפשך צריך לשמוח ולא לכעוס, כי בזה הוא זוכה לכפרת עוונות ולעולם הבא.

ויש עוד דבר שמפריע לשמחה, והוא מה שמצוי אצל צעירים שחושבים "מה אחרים חושבים עלי", האם מחשיבים אותי או שלא מחשיבים אותי, וכל אחד מחפש לעשות רושם כדי שיחשיבו אותו, עד כדי כך שיש כאלה שאינם רוצים ללמוד עם חברותא שהוא למדן פחות מהם, מפני שמפחדים שיזלזלו בהם ולא יחשיבו אותם, ובאמת יכול להיות דווקא להיפך שיחשיבו אותו שהוא עניו שמוכן ללמוד עם גם מי שאינו בעל כישרון ממנו, ויכבדו אותו דווקא מחמת זה שאינו חס על כבודו, ובפרט שהוא עושה מצוה בזה, שעושה חסד עם חברו, וממצוה אין מפסידים.

וכן יש קנאה שמפריעה לשמחה, כשאחד רואה את חברו שמצליח יותר ממנו, ומקבל מזה חלישות הדעת, ואכפת לו למה הוא לא מצליח כמו חברו. ועל פי רוב מה שמרגישים חלישות הדעת זה בטעות, בדרך כלל דווקא המצוינים הם אלו שמרגישים חלישות הדעת, וכבר פגשתי כמה פעמים בתלמידים שבאו אלי והתלוננו על עצמם כי אינם בעלי מדרגה, והרגישו בעצמם חסרונות בכל מיני עניינים, וכשדיברתי איתם התברר להיפך שהם בעלי מדרגה יותר מאחרים, ואין שום סיבה שירגישו חלישות הדעת, והם צריכים לשמוח במעלתם ובמדרגתם.

ולפעמים אפילו בענייני הגוף, יש טעויות שגורמות לאדם שיהיה שרוי בחוסר שמחה, מתוך חוסר הבנה, ומתוך כל מיני מידות שגורמות לו צער וסבל. לדוגמא יש מקרים שאדם יכול לקחת איזה תרופות שיועילו לבריאותו, ועל ידי זה ירגיש יותר טוב, ויהיה רגוע, ויוכל ללמוד כמו שצריך, אבל הוא מסרב לקחת את התרופות, מפני שאינו מוכן שאחרים יאמרו לו מה שטוב בשבילו, ועומד על דעתו ומתעקש שלא לקחת את התרופה.

והנה ידוע בשם הגר"א שאמר כי "העקשן יצליח" (עיין כתר רא"ש אות נ"א), אבל זה נאמר לגבי התקדמות במעלות הטובות, שמי שהוא עקשן ואינו מתיימש, וחוזר ומנסה שוב ושוב למרות שנכשל, אדם כזה סופו להצליח, מפני שיש לו סבלנות לסות שוב ושוב ואינו מתיימש, אבל עקשנות שבאה מתוך מידות רעות, שאינו רוצה להיכנע ולוותר על כבודו, ואינו שומע מה שאחרים אומרים לו, זוהי מידה רעה הגורמת לחוסר שמחה.

הדרך לשמחה אמיתית

והדרך לזכות לשמחה היא על ידי "שער הביטחון", מידת הביטחון נותנת שמחה לאדם, ואין הכוונה שיהיה בטוח שיקבל את כל מה שהוא רוצה, אלא יאמין ויבטח שכל מה שיעשו מן השמים הוא לטובתו, כמו שאמרו (ברכות ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד. זכורני לפני המלחמה בשנת תשכ"ז, שהיו שרויים בחד גדול, ולא ידעו מה שיהיה, ומרן המשיגח הגה"צ רבי יחזקאל צ"ל דיבר אז בישיבה ואמר כי צריכים להיות בטוחים שכל מה שיהיה הוא לטובתנו, אפילו אם ח"ו יהיו צער וייסורים, זה לטובה, כמו ניתוח שיש בו כאבים המרפא את האדם.

ואמנם בחובות הלבבות יש כמה שערים לפני שער הביטחון, השער הראשון הוא שער הייחוד, והיינו אמונה שהכל בידי שמים, והשני הוא שער הבחינה, להרגיש את טובות הקב"ה, שכל חיי האדם הם בחסד, וכל העולם מתקיים בחסד כמו שכתוב "עולם חסד יבנה", והשלישי הוא שער עבודת האלוקים, כיון שאדם מאמין שהכל בידי שמים וגם מרגיש את טובות הבורא עימו, הרי הוא חייב בעבודתו, ולאחר שמקיים את עבודת השם כמו שצריך, אז מגיע שער הביטחון.

וכשאדם חי לפי שער הביטחון של החובות הלבבות, זה מביא לידי שמחה, מפני שאין לו שום דאגות, והוא יודע שכל מה שיהיה זה לטובתו. שמעתי שיש גוי אחד שחיבר ספר המסביר באריכות כיצד לחיות בלי דאגות, והסוף היה שהוא בעצמו איבד את עצמו לדעת, כי כל מה שכתב היה עם חשבונות של עולם הזה, ולא לפי שער הביטחון של החובות הלבבות, רק מי שמתנהג וחי לפי החובות הלבבות, הוא הזוכה לשמחה אמיתית!

לקט בענין שמחה

דברי חיזוק ששמענו מרבינו שליט"א בזמנים שונים

חג הסוכות נקרא "זמן שמחתנו", ויש בו השפעה מן השמים לזכות לשמחה של מצוה יותר מכל השנה. שמחה של מצוה מביאה לידי אהבת השם, כמו שכתב המסילת ישרים פרק י"ט כי השמחה במצוות היא מענפי האהבה, ועל ידי זה זוכים לתשובה מאהבה. ותשובה מאהבה היא ההכנה הטובה ביותר לזכות לגמור חתימה טובה בהושענא רבה!

כמו שאמרו בספרי (פרשת קורח) על הפסוק "אני חלקך ונחלתך" – על שולחני אתה אוכל ועל שולחני אתה שותה, ועלינו להרגיש את השמחה בזה, ולשמוח בחלקנו שזכינו להיות בני תורה.

שמח בחלקו

שנינו באבות (ד, א) איזהו עשיר השמח בחלקו, ובפשוטו הכוונה לעשירות ממונית גשמית, שמי שמח בחלקו הוא העשיר האמיתי. כי אדם שאינו שמח בחלקו, מרגיש תמיד שחסר לו, כמאמרם (קהלת רבה ג, א) יש לו מנה רוצה מאתיים יש לו מאתיים רוצה ארבע מאות, ולעולם אין שמחתו שלמה, מפני שהוא רוצה תמיד עוד ועוד, ותמיד יחסר לו, אבל מי שמח בחלקו, עם מידת ההסתפקות, הוא עשיר באמת, שלא חסר לו כלום, ושמחתו שלמה, שהוא מרגיש תמיד שיש לו מה שצריך.

אכן גם בענייני רוחניות צריך להיות שמח בחלקו, כמו שכתב בספר מנוחה וקדושה (שער התורה ח"ב אות כג): "דע ששמעתי בשם הגר"א, שכן גם במילי דשמיא, צריך להיות שמח בחלקו. אף שבוודאי נכון לחמוד להיות לבו פתוח כפתחו של אולם לתורה, וגם לומר ולחמוד אימתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, מכל מקום צריך להיות שמח בחלקו שזכה לתורה ולמעשים טובים, כיון שעשה בכל כוחו המוטל עליו".

היינו שצריך לשמוח בחלקו בתורה ובמצוות ובכל המעשים הטובים, ויחד עם זה לשאוף להתעלות עוד, אך תחילה ישמח, כי השמחה נותנת מרץ וחיזוק להתעלות ולהוסיף עוד מעלות רוחניות.

שמחה במעלות

אדם צריך לשמוח במעלותיו, והשמחה במעלות אינה גאוה, כי הוא מבין שאין שום סיבה להחשיב את עצמו בזה, שכל המעלות וכל הכוחות שיש לו הם מן השמים, ורק מי שמחשיב את עצמו מחמת המעלות זה גאוה, אבל עצם ידיעת המעלות והשמחה בהם אינה שייכת לגאוה כלל.

ואדרבה יש תועלת לידע את מעלותיו ולשמוח בהם, שזה יגרום לו להתחזק בהם, כמו שכתב החובות הלבבות (שער הכניעה פ"ט) "והמשוּבָּח, כשמתגאה החכם בחכמתו והצדיק במעשהו, הודאה לגודל טובת הבורא עליו בהם ושמחה בעבורם, ויגרום לו להוסיף ולהשתדל בהם". וכן כתב המסילת ישרים (פרק ג') כי הרוצה לפקח על מעשיו צריך לדעת גם מה הם מעשיו הטובים כדי להתמיד בהם ולהתחזק בהם.

הנה רב יוסף היה מיוחד במידת הענווה, כדאיאת בסוטה (מט, ב) אמר רב יוסף לתנא לא תינני בטלה ענווה דאיכא אנא, ואף על פי כן מובא בגמרא (פסחים סח, ב) שרב יוסף היה אומר חדאי נפשאי חדאי נפשאי לך קראי לך תנאי, היינו שהיה משמח את עצמו בחשיבות התורה שהוא לומד, כי השמחה במעלות אינה שייכת לגאוה וכו"ל.

לימוד המוסר נותן שמחה

יש שחושבים שלימוד המוסר גורם עצבות, אבל האמת היא להיפך, לימוד המוסר נותן שמחה וחיים מאושרים, כי על ידי המוסר אדם יודע מה הם הדברים שצריך לתקן, וכיצד לתקן אותם.

וכמו אדם שסובל ממחלה גופנית, שהולך אצל הרופא, וכשנותן לו הרופא את התרופה, הוא כבר שמח, וכשלוקח את התרופה הוא יותר שמח, שהוא כבר מתקדם בדרך לרפואתו. כך גם ברוחניות, העבירות הם מחלות הנפש, כמו שכתוב (תהלים מא, ה) רפאה נפשי כי חטאתי לך, וספרי המוסר נותנים את התרופות לזה, כיצד להתרפא מהמחלות הרוחניות.

השמחה מצרכי הגוף

בספר החינוך (מצוה תפ"ח) כתב שהשמחה היא מצרכי הגוף, וביאר שם כי ישנם ארבעה דברים הנצרכים לבריאות הגוף, הא' הוא מזון, אכילה ושתייה, והב' הוא שינה, והג' הוא מנוחה, חוץ מהשינה צריך גם לנוח, ואי

שמחת יום טוב, כיצד?

כתב הרמב"ם (הלכות יום טוב ו, כ) "כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא יימשך ביין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנאמר תחת אשר לא עבדת את השם אלוֹקֶיךָ בשמחה ובטוב לבב הא למדת שהעבודה בשמחה".

לא סתם שמחה

בספר נחלת יעקב לבעל הנהיגות, מודפסת צוואתו, שכתב: "לא תשמעו לאותן האומרים כי מהראוי להיות כל ימיו בשמחה כי זהו הכל מעצת היצר הרע, ושחוק וקלות ראש מרגילים האדם לערווה, ובכל עצב יהיה מותר, רק בעת עשיית איזה מצוה או לימוד תורה יהיה בכוונה ובשמחת הלב", היינו שהשמחה אינה תכלית בפני עצמה, ואין לשמוח סתם ללא סיבה, רק שמחה בתורה ובעבודת השם, כמו שכתוב (קהלת ב, ב) עבדו את השם בשמחה, שזוהי שמחה הנובעת מהכרת חשיבות התורה והמצוות.

לשמחה מה זו עושה

כתוב בקהלת (ב, ב) "לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה", היינו שהשחוק הוא בודאי הוללות, אבל על שמחה יש שאלה, וצריך לברר בכל שמחה לגופה "מה זו עושה" – מה עושה את השמחה, ומה השמחה עשתה; מה היא סיבת השמחה, ומה השמחה פועלת. לפעמים השמחה היא טובה ולפעמים אינה טובה. אם שמחים סתם בהנאות העולם הזה, אין שום תועלת בזה, אבל שמחה של מצוה יש בה תועלת, שמחה שנותנת חיזוק, או שמחה שבאה מחמת חיזוק, זוהי שמחה טובה.

מיהו אדם גדול

בגמרא ברכות (ט, ב) אמרו על רב ברונא שהוא אדם גדול ושמח במצוות, שמעם אחת בתפילת שחרית סמך גאולה לתפילה, ובמשך כל אותו היום היה מחייך מרוב השמחה שהייתה לו בזה.

מבואר כי אדם גדול נחשב כפי דרגתו באהבת המצוה, עד כמה הוא אוהב את המצוה ושמח בה, כמו אדם שמקבל בשורה טובה מילדי האהובים, שמדבר על זה כל היום, ואינו מסיח דעת מזה, כך הייתה שמחתו של רב ברונא בקיום המצוה, שכל היום לא הסיח דעת מזה, ובכך נמדדת הגדלות, לא בגאונות ובכישורונות, אלא בפנימיות הלב, עד כמה הוא שמח במצוות, וכן להיפך, עד כמה הוא מצטער על חיסרון מצוה.

מעשה שהיה עם מרן הגר"י זצ"ל בתקופה האחרונה לחייו, שהיה חולה מאוד, ולא היה בכוחו לכוון בקריאת שמע כמו שהיה מכוון תמיד, ומרן הגרא"מ שך זצ"ל אמר לו כי הוא אנוס, ופטור מכך, אך הגר"י השיב ואמר, אף על פי כן, זה חסר לי! למרות שהיה מכוון את הכוונה הפשוטה, והיה חסר לו רק שלמות הכוונה כפי שהיה רגיל לכוון תמיד, הצטער על זה שחסר לו הזכות של דרגת הכוונה המעולה ביותר.

אלו הם שני הצדדים שבהם נמדד אדם גדול, מצד אחד השמחה במצוה, ומצד שני צער על חיסרון מצוה.

השמחה בתורה

הנה באבות פרק ששי אמרו שהתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, ושניים מתוכם הם "בשמחה" ו"השמח בחלקו".

וביאר המפרשים כי בשמחה היינו בשעת הלימוד, ללמוד מתוך שמחה, שהלימוד מעניין ומשמח מאוד, גם מצד הזכות של קיום מצות תלמוד תורה, ושמח בחלקו היינו גם שלא בשעת הלימוד, לשמוח בזכות שזוכים לעסוק בתורה. אדם שעוסק בתורה הרי הוא בן המלך, הסמוך על שולחן המלך,

אפשר לעסוק כל הזמן בפעילות בלי הפסקה, והדבר הרביעי הוא שמחה, שהשמחה גם כן נצרכת לבריאות הגוף, ונותנת כוחות לאדם, ומי ששרוי בעצבות ובחוסר שמחה, אינו יכול לתפקד כמו שצריך.

כיצד אפשר לשמוח?

שאלני פעם תלמיד בחודש אדר, כיצד שייך להרבות בשמחה, הלא כשעושים חשבונות על העבר רואים כי חטאנו עווינו פשענו, וכיצד אפשר לשמוח עם חטאים כאלו? ואמרתי לו כי אכן הוא צודק, ובדאי צריך להצטער, החרטה היא מעיקרי התשובה, ובחרטה יש הרבה דרגות, עד למדרגת היגון המובאת בשערי תשובה (א, יג) שהיא מדרגה שבאה מטוהר הנשמה העליונה, והיגון זו הכפרה הכי גדולה, שעל ידה אדם נעשה רצוי ומקובל לפני הקב"ה. אם כן באמת כיצד אפשר לשמוח?

אבל האמת היא שאי אפשר להיות שרוי כל הזמן ביגון ובלא שמחה, ולאחר זמן צריך להסיח דעת מהצער, וכך אמר החזון איש זצ"ל כי אין להצטער יותר מדי, אמנם כתוב (תהלים נא, ה) "וחטאתי נגדי תמיד" היינו שצריך תמיד לזכור את החטא, אבל יחד עם זה צריך לעסוק בתורה ובמצוות מתוך שמחה, כי די בתשובה שכבר עשה והצטער ומה אפשר לעשות עוד, ודאי צריך את החרטה והיגון, אך תיכף לאחר מכן יחזור לחיים מסודרים וישמח במה שזוכה לעסוק בתורה ובמצוות.

צהלתו בפניו

בספר חובות הלבבות (שער הפרישות פרק ד') כתב כי ההנהגה הראויה היא שתהא צהלתו בפניו ואבלו בלבו, ואין הכוונה רק לעשות הצגה להראות כביכול פניו צהלות, אלא באמת ישמח לראות אנשים ולפגוש אותם, כי האדם נברא בצלם אלוהים ואני אוהב אותו, ויש לי שמחה אמיתית לראות אותו, רק בלב יש להתאבל על חטאיו, כמו שכתב במרפא לנפש על חובת הלבבות שם: "צריך תלמיד חכם להיות דואג ומשתומם בוכה ונאנח בלבו על עוונות שעשה, ועל חורבן בית המקדש, ועל ישראל הנפוצים, ויצפין העצב בלבו, ויראה שמחה בפניו כדי שיקבל כל אדם בסבר פנים יפות ויהא לבו רחב להשיב לכל שואל על שאלתו".

צדיק הנראה כרשע

שמעתי (מאחד ששמע מבעל המעשה) על אחד שלמד בחוץ לארץ אצל הסבא מסלבודקא, והיה יושב ולומד בהתמדה ובחשק גדול הרבה שעות ברציפות, ופעם אחת לאחר שסיים את לימודו, פגש בו הסבא, ואמר לו: "אתה צדיק, אבל אתה נראה כמו רשע", כך סתם ולא פירש כוונתו, במה הוא צדיק, ובמה הוא נראה כמו רשע.

וניגש למחרת אל הסבא ושאל אותו מה הייתה כוונתו. והסביר לו הסבא, אתה יושב ולומד בהתמדה שעות רבות רצופות, ובוה אתה צדיק, אבל אתה נראה כמו רשע, שלא רואים עליך את השמחה לאחר הלימוד. רשע אינו שמח בתורה שהוא לומד, אבל צדיק שמח בתורה שלו, כי הוא יודע את ערך התורה, שעל ידי התורה זוכים להידיבק בהקב"ה כדאיתא בזוהר קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא, ואם היית מחשיב את התורה כראוי, בדאי היית שמח יותר, והנך נראה בזה כמו רשע, שאינך שמח כפי שהיה ראוי לך לשמוח בלימודך.

וסיפר לי האדם שהכיר את בעל המעשה כי הלה קיבל וקיים את דברי הסבא, ומני אותו היום ואילך היה שרוי תמיד בשמחה ובמצב רוח טוב, והייתה חברתו נעימה וצהלתו בפניו כמו שכתוב בחובות הלבבות, וגם לאחר לימודו הייתה השמחה ניכרת על פניו.

תפילה בשמחה

המסילות ישרים בפרק י"ט הביא בשם מדרש, כשאתה מתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לאלוקים שאין כיוצא בו. תפילה נותנת שמחה, שזוכים לדבר עם הקב"ה, שהוא מלך שאין כמוהו, שאפשר לבקש ממנו על כל מה שצריכים, ואינו כועס שמטריחים אותו, כדאיתא בירושלמי (ברכות ט, א) כי מלך בשר ודם אם מפצירים ומבקשים ממנו הרבה, הוא מתרגז וכועס על מה שמטריחים אותו, אבל הקב"ה אינו כן אלא להיפך, ככל שאדם מתפלל לפניו הוא יותר שמח, ומתאוה לתפילתם של צדיקים, וכן אמרו (ברכות לב, ב) שאם אדם רואה שלא נענה בתפילתו יחזור ויתפלל שנאמר קוה אל השם חזק ויאמץ לבך וקוה אל השם.

מעריבין שמחה בשמחה?

יש מקשים כיצד עושים שמחת תורה בשמיני עצרת, הרי הכלל ידוע שאין מעריבין שמחה בשמחה, ומטעם זה אין נושאים נשים במועד שלא לערב שמחת הנישואין בשמחת החג (מ"ק ח, ב), וכיצד מעריבין שמחת תורה בשמחת יום טוב. אבל האמת היא שאין זו קושיא, כי שמחת יום טוב עצמה היא שמחת תורה, שמחה בתורה ובמצוות, כמו שאמרו חז"ל (שיר השירים רבה א, לא) "זה היום עשה השם נגילה ונשמחה בו אמר רבי אבין אין אנו יודעין במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך בהקב"ה, בך בישועתך, בך בתורתך, בך ביראתך, אמר רבי יצחק בך בכ"ב אותיות שכתבת לנו בתורה, ב"ת שניים כ"ף עשרים הרי בך", והכל ענין שמחה אחד הוא.

שמחה פנימית

מור"ה הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל דיבר פעם בישיבה למחרת יום כיפור, ואמר כי עכשיו כל אחד נוסע לביתו, וחוזרים לישיבה לשמחת תורה, וצריכים לדעת כי מטרת הריקודים בשמחת תורה היא: "אריין טאנצן אין זיך די שמחת תורה" היינו להרקיד בתוך עצמו את השמחת תורה, שלא יהיה רק ריקוד ברגליים, בחיצוניות, אלא תהיה שמחה פנימית, שמחה עם התורה, מתוך הכרת חשיבות התורה.

על ידי הריקודים שהם מעשים של שמחה, מכניסים יותר את ההרגשים של שמחת תורה בלב.

שמחת תורה במיר

מסופר על הגה"צ רבי ירוחם זצ"ל ממיר, שבשמחת תורה אחרי ההקפות עלה אל ארון הקודש, ואמר דברי התעוררות בהתלהבות גדולה, להרגיש כי השמחה היא בתורה.

זכיתי לסיים נדרים

אבי זצ"ל למד תקופה קצרה בוואלוז'ין, וסיפר כי הוא זוכר שבשמחת תורה היה אחד מבני הישיבה שרקד בשמחה גדולה "איך האב גיענדיגט גאנצ נדרים" – זכיתי לסיים כל מסכת נדרים, כזו שמחת תורה היה!

קלאר ווערן ש"ס

הרב מפוניבז' זצ"ל היה רוקד בשמחת תורה ושר בניגון מיוחד "לערנען, לערנען" (ללמוד, ללמוד!) וניגש לבחורים תוך כדי ריקוד ואמר להם "קלאר ווערן ש"ס" – קבלו עליכם ללמוד בהתמדה עד שתהיו בקיאים בכל הש"ס!

שמחים בייסורים

מרן הגרא"מ שך זצ"ל היה אומר כי ייסורים שכבר היו לאדם, שווים מיליונים, וצריך לשמוח בהם, וח"ו לא יצטער עליהם.

הייסורים הם רווח עצום לאדם, כי לולי הייסורים מן הסתם מגיע לו גיהנום, והוא זוכה שמן השמים עושים לו טובה, ונותנים לו קצת ייסורים בעולם הזה להצילו מן הגיהנום, הרי זה ממש חסד גדול מאד.

מי שאינו בעל אמונה, קשה לו לסבול ייסורים, אבל מי שחי עם האמונה מבין את האמת, שבית דין של מעלה דנו עליו מה לעשות איתו, האם להשאיר אותו בינתיים עם החטאים שיש לו, ואחר כך יסבול ייסורים איומים בגיהנום רח"ל, או שיתנו לו קצת ייסורים בעולם הזה כדי להצילו מהגיהנום, ומן השמים ריחמו עליו ודנו אותו במידת הרחמים לחסוך ממנו את ייסורי הגיהנום, וכמה צריך לשמוח בזה!

לע"נ הרבנית הצדקנית, אמן של בנות ישראל, מרת בת שבע אסתר קניבסקי ע"ה
אשת חבר מרן שר התורה רבינו הגר"ח שליט"א
בית מרן גאון ישראל רבינו יוסף שלום זללה"ה
נלב"ע שבת קודש הול המועד סוכות י"ז תשרי תשע"ב – תנצב"ה

עצות מעשיות ללימוד המוסר

ליקוט קצר מדברי מרן הגר"ג אדלשטיין שליט"א

(מועתק מגיליונות "דרכי החיזוק")

- מחולק לארבעה ענפים -

לצורך סידור הדברים ולתועלת הרבים יש דברים שנשנו ונשתלשו, וכל פרשה שנשנית וכו'.

יש הטועים וחושבים כי לימוד המוסר גורם עצבות, אבל האמת היא להיפך שספרי המוסר נותנים שמחה, כי בלימוד המוסר אדם מגלה ויודע מה היא מחלתו הרוחנית, וכמו חולה ששמוח שמגלים מה היא מחלתו, שעל ידי זה הוא יודע כיצד לטפל בה, ומה התרופות שצריך לקחת לרפואתו, כך גם בלימוד המוסר, אדם רואה מה היא מחלתו הרוחנית, וכיצד לטפל בה.

ובודאי שאין נכון לטמון את ראשו בקרקע ולעצום עיניו שלא לראות את הסכנה, אלא צריך לעסוק בספרי המוסר להכיר את הסכנה, ולדעת מה הן העצות כנגדה, ועל ידי לימוד המוסר יזכה לסייעתא דשמיא כמאמרם (יומא לח, ב) הבא ליטהר מסייעים אותו.

ענף א' - מה ללמוד

יש הרבה ספרי מוסר שמשפיעים מאוד, לכל אחד יש את הספרים שמושכים אותו ומשפיעים עליו לפי טבעו, רבים אמרו לי שספרי החפץ חיים השפיעו עליהם מאוד, ואמנם כשלומדים בסדר המוסר בישיבה, יש ארבע ספרים עיקריים שנמצאים בישיבה, מסילת ישרים, שערי תשובה, חובות הלבבות ואורחות צדיקים, שהם ספרים של עבודה ונותנים חיזוק גדול. יש עוד הרבה ספרי מוסר שמשפיעים, וכדאי לעיין בהם, אך זהו בעיקר שלא בשעות הסדר.

ספרי החפץ חיים הם שווים לכל נפש ומשפיעים מאוד, וכתב בהקדמה לספר חפץ חיים מה היא הסיבה שחיבר חיבור זה, מפני שראה את אריכות הגלות שחורבן בית המקדש נמשך עד עצם היום הזה, וחשב מה ניתן לעשות כדי לקרב את הגאולה, והרי אמרו חז"ל כי חטא החורבן היה שנאת חנם ומידות רעות, ומפני שהחטא נמשך גם החורבן נמשך, לכן חיבר את החפץ חיים ושמירת הלשון, ועוד הרבה ספרים לתיקון המידות, שעל ידי זה יהיה הצלה לכלל ישראל ויפסק החורבן.

ושמעתי מכמה שאמרו לי כי כשהם לומדים בספרי המוסר של החפץ חיים, זה נותן להם הרגשה נעימה מאוד, והם מאושרים ושמחים בחלקם. ספרי המוסר מרגיעים את האדם, וגם היצר נרגע ואינו שולט, כי באמת כל התאוות והרצונות שבאות מהיצר הרע הם שטויות, וכמו שאמרו (סוטה ג, א) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, וכשלומדים בספרי המוסר יודעים את האמת שזה שטות, ומתגברים כנגד היצר הרע.

כל אחד יכול למצוא ספר מוסר שמעניין ומושך אותו, ומשפיע עליו לפי טבעו, אבל אם ילמד בספר שאינו מעניין אותו, רק מתוך כפיה עצמית, זה לא ישפיע עליו, ואדרבה עלול לשנוא את המוסר.

יש הרבה שנהנים מלימוד 'אורחות צדיקים' שהוא ספר נפלא מאוד, וכולל גם מספרי מוסר שלפניו, ומביא הרבה מחובות הלבבות ומשערי תשובה (לא בשמם), ושמעתי מצעירים רבים שזה מושך אותם מאוד ומשפיע עליהם, וספר מסילת ישרים הוא קצת יותר קשה, אך בוודאי מי שנהנה מלימוד מסילת ישרים זה הטוב ביותר שיכול להיות, וכן שערי תשובה שהוא מהראשונים.

זוהי העצה הטובה ביותר – לקבוע זמן ללימוד המוסר, כל אחד בספר מוסר שמעניין ומושך אותו, ועל ידי זה נזכה בעזרת השם להצלחה בתורה, בתפילה, במידות טובות ובכל העניינים!

כבר סיפרתי מה שאמרו לי כמה שלא היו רגילים ללמוד מוסר, והתחילו ללמוד מוסר בקביעות, ועל ידי זה קיבלו חיים מאושרים. יש הרבה ספרי מוסר מעניינים ומושכים מאוד, ולמשל ספרי החפץ חיים יש בהם דברים נפלאים, וכן אורחות צדיקים הוא ספר קל ומושך מאוד ומביא הרבה מהראשונים, הרמב"ם, רבינו יונה, חובות הלבבות ועוד.

ובפרט ספר מסילת ישרים יש בו תועלת גדולה, וכמו שאמר הגר"ח מוואלוז'ין לתלמידו רבי יוסף זונדל מסלנט "כל ספרי מוסר טוב ללמוד אך ספר מסילת ישרים יהיה מנהלך", כי המסילת ישרים נותן דרך ושיטה איך להתקדם לפי כוחות הנפש, ומבאר מה הם הדרכים לקנות כל מעלה, ומה הם המפסידים, וכיצד להתרחק מן המפסידים.

כל אחד יבחר לו ספר מוסר שמעניין אותו, כמו למשל חפץ חיים, מסילת ישרים, מנורת המאור, וכל ספרים שיש בהם דברי מוסר מוכרחים להשפיע, זה בדוק ומנוסה.

אדם שלומד מוסר בקביעות כל יום נמצא ליד מחנך 'בעל תורה אמיתי', כי ספר המוסר שהוא לומד בו מדריך אותו, וכשיראה מה שכתוב שם, מוכרח שיקבל השפעה בכל שטח ובכל עניין, זו היא עצה קלה וגדולה מאוד.

יש דרכים בספרי המוסר, ויש הרבה ספרי מוסר, כל אחד יכול למצוא ספר מוסר שמתאים לו ומושך את לבו והוא מרגיש שזה מחייה אותו. ושמעתי בזמן האחרון על בחור שלא היה לומד מוסר, והתחיל לאחרונה ללמוד מוסר בספר העיקרים, שיש שם ענייני אמונה, וידוע שבתולדות אהרן על התורה מציין מדברי חז"ל על הפסוקים, ודרכו לציין משניות וגמרות מתלמוד בבלי, וכן לפעמים מביא מדברי הזוהר, ומספר העיקרים וספר העקדה, כי אלו הם ספרי יסוד שמבארים מה זה אמונה, ויש שם דברים פשוטים ומובנים, לא סודות התורה, והבחור שהתחיל ללמוד בספר העיקרים מגיע בכל יום לסדר מוסר בשעה שבע, ואף על פי שלא היה רגיל ללמוד מוסר אינו מתבייש בזה, ולא חושש מה יאמרו עליו וכיצד נעשה פתאום צדיק, כי הוא עושה מה שטוב לו.

יש ספר מוסר קטן 'דברי אמת' מתלמיד של הגרי"ס, ולא מכבר היה אצלי תלמיד אחד שהיה צריך חיזוק, והשאלתי לו את הספר הנ"ל, ולמחרת חזר אלי ואמר כי זה השפיע עליו מאוד, וביקש להשאיר אצלו את הספר לעוד כמה ימים, וכהנה יש הרבה ספרי מוסר שמושכים ומשפיעים, ספרי החפץ חיים הם ספרים נפלאים, ועוד יש ספרים רבים, כל אחד לפי מה שמעניין אותו ומשפיע עליו.

ענף ב' - הדרכה בלימוד המוסר וחשיבות החזרות

הנה יש שחושבים כי כשלומדים ספר מסילת ישרים צריכים מיד לקיים את מה שלומדים, וכשלומדים מידת הזהירות מיד הם יכולים להיות זהירים, וכשאינם מצליחים הם מתייאשים ומפסיקים באמצע, אבל באמת התחלת לימוד המוסר הוא לדעת את הידיעות, וכדאי לקרוא במהירות את הידיעות, ולחזור עליהם שוב ושוב, כדי לקבל בקיאות בהם, וזה ישפיע עליו שבהמשך הזמן יחשוב על זה הרבה פעמים, ואז יוכל לקיים מה שלמד.

ואמנם הטבע הוא שהיצר הרע משכיח את הידיעות, והעצה לזה היא כמו שכתב המסילת ישרים בהקדמתו על ידי החזרה וההתמדה, ככל שחוזרים יותר על הדברים זה משפיע יותר.

ושמעתי בשם אחד שאמר כי מי שחוזר הרבה פעמים על הפרק הראשון במסילת ישרים נהפך לאדם אחר, ובאמת יש כאלה שיודעים בעל פה את הלשונות של המסילת ישרים והשערי תשובה, וידוע שמי שיש לו קביעות בספרי המוסר זה משפיע עליו מאוד, וככל שחוזרים יותר על הדברים זה משפיע ומשפיע.

ושמעתי מפי אדם נאמן כי מרן הגרי"ז זצ"ל היה לומד בקביעות בספר מסילת ישרים, ואמר לי אותו אדם כי פעם שאל את בנו של הגרי"ז איזה פרק במסילת ישרים למד אביו באותו היום, ואמר לו כי היום למד אביו את הפרק האחרון בספר, והגיע שוב למחר, ושאל את בן הגרי"ז, ואמר לו כי היום התחיל אביו ללמוד שוב מתחילת הספר, ולמד את הפרק הראשון במסילת ישרים.

ידוע שמי שיש לו קביעות ללמוד מוסר כל יום, לא משנה כמה זמן אבל קביעות יומית, לחשוב מחשבות של יראת שמים, או ללמוד מתוך איזה ספר, הוא משתנה ונעשה אדם אחר לגמרי, ובמשך הזמן הוא מתעלה ומתעלה על ידי הידיעות, ואמר לי תלמיד אחד שהוא מרגיש שאינו מקיים את כל מה שהוא יודע, ואמרתי לו שככל שיוסיף וידע עוד ידיעות זה ישפיע עליו, אם לומדים מוסר לשם ידיעה זה משפיע, ואפשר גם ללמוד מתוך התעוררות והתפעלות, אבל גם בלי התרגשות אם לומדים ביישוב הדעת זה משפיע, וככל שחוזרים על הידיעות הרי זה משפיע יותר.

כשלומדים ספרי מוסר וחוזרים על זה הרבה פעמים, אזי במשך הזמן הידיעות משפיעות לקיים את מה שלומדים, ולא צריכים עבודה מיוחדת ומאמצים מיוחדים לשינוי הטבע, כי הידיעות עצמן משפיעות, וכמו כל דבר שאדם חוזר הרבה פעמים שזה משפיע.

ואמנם דרך ההתקדמות אינה בבת אחת אלא צעד אחר צעד, ולפעמים אדם רוצה מיד לקבל את השלמות, וחושב שאם ילמד מידת הזהירות מיד יהיה זהיר, אבל זה לא שייך, וצריך קודם ללמוד ולדעת את כל הידיעות, ובמשך הזמן הקדושה שבזה תשפיע עליו לקיים את מה שלמד.

העצה לקיים את כל הדברים היא על ידי קביעות יומית של ספרי מוסר, ללמוד בספר מוסר שמרגיש שמועיל לו, ומושך את לבו, כי אז הדברים משפיעים ויש בהם תועלת, יש הרבה ספרי מוסר שכל הלומד בהם מקבל השפעה גדולה, וכן ספר חובות הלבבות נתחבר עליו פירוש לב טוב המבאר כל מילה בשפה קלה וברורה, ובפרט מי שנותן דעתו אחר כך להתבונן ולחשוב על מה שלמד, הרי זה משפיע ומועיל מאד. ויש לשים לב שעסק המוסר לא יהיה מתוך מתח, שאם אדם לומד מוסר ונכנס למתח, אסור לו שילמד מוסר, אבל רוב בני אדם אינם כן, ולימוד המוסר רק מועיל לזכות לחיים מאושרים, וכבר סיפרתי כי אלו שהתחילו ללמוד מוסר בקביעות, כל חייהם השתנו, וגם הבית נתמלא שמחה, שזה נותן הרגשה טובה ונעימה מאד. זוהי עצה קלה ופשוטה לכל אחד ואחד, לעסוק בספרי מוסר בקביעות יום יומית, ובעזרת השם נזכה כולנו להתחזק בכל הדברים הצריכים חיזוק, ונזכה להצלחה בכל העניינים!

ענף ג' - קביעות

יש דבר שצריך לעורר עליו, והוא לימוד המוסר, אין בזה יוצא מן הכלל, וכל אחד ואחד זקוק לזה, ללמוד מוסר בקביעות דבר יום ביומו, ובלא לימוד תמידי יכול להיות ירידה ח"ו. קביעות בספרי יראה לידע חובת האדם בעולמו זהו חיוב גמור, והמשנה ברורה בסימן א' כתב כי התבלין ליצר הרע הוא בלימוד תורת היראה וספרי המוסר, ובזה זוכים לחיים מאושרים.

צריכים ללמוד ספרי מוסר בקביעות. ספר 'מסילת ישרים' יש שם המון ידיעות, ולא שייך ללמוד מידת הזהירות ומיד לקבל שלמות בזהירות, אלא צריכים ללמוד את כל הידיעות, מה זה זהירות, מה זה זריזות, מה זה נקיות, טהרה ופרישות, עד מידת הקדושה, והידיעות משפיעות שבמשך הזמן יחשוב על זה הרבה פעמים, ויקיים את מה שלמד.

ואם אין קביעות בספרי מוסר שוכחים את הידיעות, מפני שאדם זוכר רק דברים בטלים, אבל בדברי תורה כתוב (משלי כג, ה) "התעייף עיניך בו ואיננו", לכן צריך שתהא קביעות בכל יום בספרי המוסר, ולחזור תמיד על הידיעות, וכמו שכתב המסילת ישרים בהקדמתו כי השפעת ספרי המוסר היא על ידי החזרה וההתמדה בהם.

כשיש לאדם קביעות יומית בספרי המוסר, זה משפיע עליו מאד, וגם ההרגשה מאד מאושרת, כי הוא יודע מה התרופה למחלתו, והוא עושה כמה שהוא יכול, בכל יום לומד עוד פיסקה, והדברים משפיעים עליו, וההשפעה היא בלא שירגיש בזה, כמו אדם בריא שאינו מרגיש שהוא בריא, וכמו ילד שגדל שאינו מרגיש את גדילתו, אלא אוכל להנאתו וממילא הוא גדל, כך גם דברי מוסר משפיעים על ההנהגה.

כל אחד יכול לקבוע לו קביעות בספר מוסר שמושך ומעניין אותו, ועל ידי זה יהיה חיזוק האמונה שזהו הדבר הראשון, וכמו שאמרו (מכות כד, א) בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, וכשמתנהגים לפי האמונה ההנהגה היא אחרת לגמרי, כי לפי האמונה אין סיבה לכעוס ואין סיבה להתגאות, אין סיבה לשנאה וקנאה ולא לנקמה ונטירה, אם יש אמונה אין מקום לכל הדברים האלה, וזהו על ידי שיש קביעות בכל יום להזכיר את האמת.

על כל פנים מי שרוצה לחיות חיים מאושרים אמיתיים, ולא להימשך אחר כל השטויות של היצר הרע שמושך את הלב, מה שיש היום בעולם יצר הרע שמתחדש ומתגבר כל הזמן רחמנא לצלן, העצה הטובה ביותר היא לקבוע זמן כל יום ללימוד המוסר, וכל אחד יקבע ללמוד בספר מוסר שנהנה ממנו.

כשיש לאדם קביעות בספרי המוסר, אם זה בקביעות עם רציפות יומיומית, רואים עליו את ההשפעה שהוא משתנה, והוא גם נעשה מאושר, וממילא גם התורה היא ביישוב הדעת כראוי.

ספרי המוסר מזכירים לאדם את מה שצריך לעשות, וכבר הבאנו מה שכתב במעשה רב הלכות תפילה (אות ס') בשם הגר"א ללמוד ספרי מוסר כמה פעמים בכל יום, כי בלא זה יש היסח הדעת, והרושם של החיזוק עובר, והיום נהוג בשיבות הקדושות ללמוד מוסר חצי שעה ביום, זהו לכל הפחות מה שצריך בשביל חיזוק תמיד.

וידוע שאם יש לאדם קביעות בכל יום לעסוק בספרי מוסר, זה משפיע מאד ונותן הרגשה מאושרת, ושמעתי מכמה שהתחילו ללמוד מוסר בקביעות, וקיבלו הרגשה נעימה מאד, כי בספרי המוסר אדם רואה מה הם הבעיות שלו, וכיצד לפתור אותם, וכמו אדם שאינו מרגיש טוב רחמנא לצלן, שכל זמן שאינו יודע את הסיבה לזה לא יוכל לדעת איזה תרופה לקחת, וצריך לבדוק ולמצוא את הסיבה שאינו מרגיש טוב, כדי לדעת מה התרופה לזה.

וכך גם בחטא שהוא חולי הנפש, מי שאינו יודע איזה שלמות חסר לו, אינו יודע מה לעשות וכיצד לתקן. לכן ספרי המוסר נותנים שמחה, כי בלימוד המוסר אדם רואה מה שחסר לו, וכשמרגיש מה שחסר לו זה כבר התיקון, וכמו ששמעתי בלומז'ה מהמשגיח הגה"צ רבי אבא גרוסברד זצ"ל כי אדם שמרגיש חיסרון שלמות בעצמו, זהו סימן שהוא בעל מדרגה, כי זה גופא מחזק אותו, שיועד להיזהר שלא לנהוג כפי החיסרון שיש לו. זהו העניין של ספרי המוסר.

ענף ד' - השפעת לימוד המוסר

העצה הפשוטה שאנו מזכירים תמיד היא לעסוק בקביעות בספרי המוסר, המזכירים לאדם שלא לשכוח מה חובתו בעולמו. והנה מי שלומד מוסר רק מתוך שהוא מוכרח ואין ברירה, אזי התוצאה היא שנעשה יותר גרוע, ועלול לשנוא את המוסר, כיון שעוסק בזה רק מתוך כפייה עצמית וחוסר התעניינות, אבל כשלומד מוסר מפני שרוצה באמת לקבל את התועלת מדברי המוסר, ועוסק בספר מוסר המשפיע עליו ומושך את לבו, אז באמת הדברים משפיעים עליו, ויש בזה תועלת גדולה לשינוי כל ההנהגה.

והנה יש כאלה שבדקים עצמם אחר הלימוד לראות אם הדברים השפיעו עליהם, ולפעמים אדם לומד בתחילת ספר מסילת ישרים, ואם רואה שעדיין אינו נעשה זהיר, הוא כבר מתאייש מעצמו, וכסבור שלימוד המוסר אינו משפיע עליו. אבל באמת זה לא נכון, כי אמנם ההשפעה אינה באה בבת אחת, ולא שייך שישתנה הטבע ברגע אחד, שכל שינוי לוקח זמן, ומתקדמים אט אט עד שמגיעים למדרגה, אבל במשך הזמן ודאי שיש התקדמות ושינוי בפנימיות הלב. וגם אם לא מרגישים את השינוי על ידי המוסר, בתוך הלב ודאי שיש השפעה, כי הידיעות משפיעות, וככל שחוזרים יותר על הידיעות זה משפיע יותר, כמו שכתב המסילת ישרים בהקדמתו שעיקר התועלת היא מהחזרה וההתמדה על הדברים הידועים.

ומה שלא מרגישים את ההשפעה, זהו כמו בבריאות הגוף, שאדם בריא אינו מרגיש שהוא בריא, אבל הוא בריא, וזה על ידי שאוכל מאכלים בריאים לחיזוק הגוף, וכן ילד קטן שאוכל וגדל ומתחזק בכוחו, אינו מרגיש שנוספים לו כוחות, רק אם יבדוק את עצמו במשך הזמן, יראה שיש לו כוחות חזקים יותר, והוא כבר יכול להרים משאות יותר כבדים וכיוצא בזה.

וכך גם השפעת המוסר על הנפש, היא השפעה שאין מרגישים אותה, ובריאות הנפש מתחזקת על ידי המוסר בלי שמרגישים בזה, רק במשך הזמן, אם יתבונן על עצמו, ישים לב שהנהגתו השתנתה וכל המעשים השתנו, והוא כבר מדבר אחרת וחושב אחרת, וגם אכילתו אינה כפי שהיה בעבר, וכל הנהגתו היא הנהגה שונה ממה שהיה בתחילה, אבל בשעת לימוד המוסר עצמו לא מרגישים בזה, רק אחר כך במשך הזמן רואים את ההשפעה והשינוי בכל ההנהגה.

ובאמת יש כאלו שמתחילים ללמוד מסילת ישרים ושערי תשובה, ותיכף כשמתחילים ללמוד הם רואים שהם רחוקים מהמדרגה הזאת, ומתאיישים ומפסיקים באמצע. אבל צריכים לדעת שאין זה נכון, כי את המדרגות שבספרי המוסר קונים לאט-לאט, וכל התעוררות הקטנה ביותר ומחשבה טובה של רצון טוב, הרי זה מקדש את האדם, וכמו שכתב ברוח חיים בתחילת פרקי אבות כי כשאדם חושב לעשות דבר טוב, מיד המחשבה מקדשת אותו, והקדושה נותנת לו כוח לקיים את מה שהוא חושב. והקביעות בספרי המוסר מעוררת את המחשבה, ומזכירה לאדם את החיובים, אך לא שייך להגיע מיד לכל המדרגות שבספרי המוסר, וצריכים תחילה לדעת את כל הידיעות, ללמוד מסילת ישרים עד רוח הקודש, וללמוד את כל השערי תשובה, וכשיודעים את הידיעות, ממילא הידיעות משפיעות על כל ההנהגה. וכמו כשנמצאים בבית שיש בו יראת שמים, החינוך משפיע ומקבלים השפעה של יראת שמים ממה שרואים, או אם שומעים דברי יראת שמים זה משפיע לקבל יראת שמים, כך אם אדם לומד בספרי המוסר, וקורא דברי יראה על תורה ועל מידות טובות, הידיעה עצמה משפיעה, אך לא צריך לחשוב שיקבל מיד את ההשפעה, אלא ימשיך בקביעות, וממילא במשך הזמן ישפיע עליו.

כבר סיפרתי מה שרבים אמרו לי שספרי המוסר השפיעו עליהם לחיות חיים מאושרים, כל אחד שלומד בספר מוסר המשפיע עליו ומעורר אותו לפי טבעו, לא בכפייה אלא מתוך אהבת המוסר, זה נקרא אוהב את התוכחות, וכמאמרם (תמיד כח, א) "איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם יאהב את התוכחות", והיינו תוכחה עצמית על ידי לימוד המוסר, וההבדל בין מי שלומד מוסר למי שאינו לומד מוסר זהו הבדל באיכות החיים, שעל ידי המוסר זוכים לחיים מאושרים. וכאשר מתכנסים בוגרי הישיבה, חשוב מאד להתחזק להמשיך את מה שהיה בישיבה, בקביעות של סדר מוסר קבוע, לתוספת יראת שמים ולחיזוק האמונה יום יום, כל אחד במקומות שהוא נמצא, ובאיזה תנאים שהוא נמצא, להמשיך בקביעות של ספרי מוסר, ועל ידי זה בטוח שיזכה להצלחה ולחיים טובים ומאושרים.

לע"נ הרבנית הצדקנית

מרת **חנה בילא דרבקין** ע"ה

בת הר"ר **מרדכי בנימין רלב"ג** זצ"ל

נלב"ע י"ז אלול תשס"ח

תנצב"ה

גליון מ"ח, חג הסוכות
מ"ו תשרי ה'תשע"ו
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

"אלפי סוכות"

תשמעו אז אין גשם ומיד מתפללים לשמים והקב"ה נותן חסד, כמו שאמר דוד הע"ה 'קרבתי אלוקים לי טוב', הוא עושה טוב מאוד לתושבי ארץ ישראל שירגישו קרבת אלקים. בעניין הגשמים ובעניין השמירה.

וכאן השמירה מאויבי ישראל זהו נס גדול... מתרגלים לנס וחושבים שזה טבע, זה לא טבע! זה לא נורמאלי!

יהי רצון שהחסד ימשיך על ידי שנהיה ראויים שהחסד ימשיך עלינו, אמן ואמן.

לקיחה דממילא בד' מינים

שיעור לסוכות עפ"י שיעורי מרן שליט"א מתוך הספר הנפלא 'בעקבי מנחת חינוך' חלק ב' (במדבר דברים) העתיד לצאת בקרוב לאור, ומצטרף לחלקו הראשון (בראשית שמות ויקרא) שכבר יצא לאור.

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל וגו'. לשון הכתוב ולקחתם ל' לקיחה. נתעוררה שאלה בספרי השו"ת מה הדין באדם שהשכים ונטל ד' מינים לפני עלות השחר דאז עדיין אינו זמן המצווה וממשיך באחיזתו עד אחר עלות השחר, האם יצא יד"ח, וצדדי הספק האם המצווה לעשות מעשה לקיחה כלשון הכתוב וליכא דהרי נעשה בזמן פטור, או שהמצווה היא שיהיו ד' מינים לקוחים בידיו ואפי' ממילא.

הג"ר יצחק אלחנן מקובנא היה סבור שהמצווה היא לעשות מעשה לקיחה והביא ראיה לכך מגמ' זכחים יד דשם כתוב ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו והזהר. ולומדת שם הגמ' דבעי לקיחה ולא מועיל ממילא ולכן אם קוף הושיט ידו למזרק הדם והניח לכהן על ידו פסול. וה"ה בלולב בעי לקיחה ול"מ ממילא. ועוד חידוש מכאן הג"ר יצחק אלחנן דין מחודש להלכה, לגבי מתנה ביום הראשון דבעינן לכם משלכם ושאלו פסול, ומתנה ע"מ

את כל הטילים שהתפוצצו ואכן הרבה התפוצצו במקומות שלא הסבו נזק. ושואלים פלא גדול, איך יכול להיות אם כך, ששני ערבים נכנסים לביה"כ והורגים חמישה יהודים ופוצעים עוד כמה וכמה?

הפלא הוא... שעד עכשיו לא עשו את זה!!

היתה שמירה, סוכה הלכתית, סוכה שהקב"ה פורס את סוכתו, התרגלנו שזה כמו מחיצה גשמית ממש והערבים לא מסוגלים לה... אבל כל יום ויום... יש נסים

אמש סיפר לי אחד שהיה פעם תלמיד שלי, בנו גר בנתניה, הבת מאורסת ולפני החתונה נסעה לירושלים להתפלל בכותל המערבי. היא נסעה ברכבת הקלה ומאחוריה ישבה ערביה, הערביה הוציאה סכין כדי לדקור אותה ולהרגה, בדיוק ברגע זה עצרה הרכבת ועלה אדם עם נשק ולא הספיקה הערביה לדקור. מיד תפס אותה אותו אחד והפיל אותה במכה חזקה - הסכין כבר היה באוויר. זה לא בדרך הטבע!

אותה כלה ביקרה אצלי עם אביה אמש, הם מתכוונים לחתונה, אז אבא שלה סיפר נס נוסף. באותו הבוקר היתה בירושלים כאמור, והיתה צריכה להגיע למקום מסוים בשכונת הר נוף ועברה בדיוק ליד ביה"כ היכן שהגוי עם הסכין, הגרזן והאקדחים היה. ועברה ליד המקום הזה ושמעה את הצעקות ליד המקום. זו רק דוגמא קטנה!

מאות ואלפי סוכות שהקב"ה מסכך על עם ישראל בסוכת שלומו, **אנחנו צריכים לדעת שהקב"ה קרוב אלינו מאוד!!** ! שרואים שאם רגע אחד מפסיק נס, מיד יש הרוגים ופצועים. כשיודעים שהאלקים קרוב אלינו, מתנהגים כמו קרבת אלקים. בדרך ארץ יותר, בזהירות בשמירת הלשון, בזהירות בין אדם למקום ובין אדם לחברו, מי כה' אלקינו בכל קראינו אליו. זה אחד הדברים שהקב"ה מביא לכלל ישראל.

בארץ ישראל, הקב"ה מראה הרבה יותר אהבה ולכן הסכנה כאן גדולה יותר. כדי שנרויח יותר קרבת אלקים, וכן אומר הרשב"ם, למה בארץ ישראל אין לנו כמו הנילוס שיש שם תמיד מים, אלא כדי שתהיה קרבת אלקים אני נותן לכם גשם, ואם לא

חלק משיעור במס' סוכה שנאמר בכ"ז חשון תשע"ה. כולל 'הוד-צבי' רמה"ש

הגמ' אומרת: שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני הגמ' אומרת 'מחיצין' לדוג' גוד, לכבוד, ודופן עקומה. הלכה למשה מסיני, שמחיצה שאינה מחיצה גשמית זה ג"כ כאילו שיש מחיצה [זו] מחיצה של הלכה. ההלכה אומרת שמחיצה שהיא גבוהה עשרה טפחים, זה לא רק עשרה טפחים, 'גוד' תמשוך בדמיון כאילו שמגיעה המחיצה עד לגג...

בשביל לשמח את הילדים היו מספרים שבסוכות היה מעשה בכך אדם שעשה סוכה ועשה מחיצה של 'גוד אסיק' ועשה שתיים כהילכתן שלישית אפי' טפח ובסוף השלישית עשה צורת הפתח ועשה כדת וכדין ואמרו לו פסק הלכה שסוכה זו כשרה למהדרין וכן אמרו לו שבהלכה זה נחשב לדופן. כאילו סגור באופן הרמטי.

בבוקר קם אותו אדם וראה שפמוטי הכסף וגביע הכסף נגנבו והתפלא, איך הם נגנבו... 'גוד אסיק' הרי זה סגור, איך הגנב נכנס? הרי זה לבוד סגור, פלא איך שהצליח הגנב להכנס... ונשאר בצריך עיון...

אנו נמצאים כעת בתקופה כזו, שמרוב ההרגל, לא מרגישים! **איננו מרגישים שעשרות שנים אנו רואים שהקב"ה כל כך קרוב אלינו**, 'ופרוס עלינו סוכת שלומך' שהקב"ה פורס עלינו סוכת שלומו. כל כך הרבה גוים רשעים שאומרים בפירוש שרוצים להרוג יהודים ובכל פעם רואים ניסים.

ראו את הניסים הגדולים של האזעקות, והיו מומחים שאמרו לי שה'כיפת ברזל' בכלל לא היתה מספיקה בדרך הטבע לעצור

לעילוי נשמת: עובדיה בן גורג'יה | חי בן יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר. סימה שמחה בת רבקה, בן ציון בן בנימין, שרה בת מנחם, שמעון בן אברהם

ככתוב ברמב"ם, למה צריך שהתקוע וכוין להוציאו, וכן הקשה בספר עמק ברכה, ואם יש מצות תקיעה בשופר הוי מצווה שבגופו ואין יכול לצאת יד"ח בתקיעת אחר. ומחדש דרשא, ותקעתם לכם, שיכולים כל ישראל לצאת בתקיעה אחת [כע"ז סוכה כז] וע"כ היינו ע"י תקיעה מאחר. וצ"ע בחידושו.

אבל הגרש"ר חידש דשיטת הרמב"ם דהמצווה היא השמיעה רק צריך לעשות מעשה כדי לשמוע, דא"א לצאת במצוות ממילא ולכן השמיעה שהיא המצווה צריך שישמע בגופו, אבל את התקיעה שהיא המעשה כדי שהמצווה יהיה לה התיחסות לעושה ולא תהיה ממילא, יכול לצאת יד"ח מהתקוע. והוספנו ע"ז שאת התקיעה לא מוציאו מדין שומע כעונה שלא מצאנו כן אלא בדיבור ולא בדברים אחרים, אלא מוציאו יד"ח מדין שליחות ממש. ומיושב בזה אמאי צריך כונת התקוע להוציאו.

ונהדר לסברת הנצי"ב הנ"ל דהכח שאוחז את הלולב נחשב למעשה לקיחה, אבל אם ידיו קשורות ולא עושה מעשה לקיחה, וכמו"כ אם אחר יכניס לו לולב לתוך כף ידו, לדעת ר' יצחק אלחנן לא יוצא יד"ח, לנצי"ב תלוי אם מפעיל כח לצורך האחיזה נחשב מעשה ובאינו מפעיל כח לא יוצא יד"ח. וכן אם ידיו משותקות ר"ל או יש לו גבס וכדו' לא מועיל. [ע' שע"ת תרנא סק"ן]

אבל אפשר לומר על הדרך שבארנו שמה שמונח ביד זה לקוח, והתורה רוצה שיהיה לקוח בידו, אמנם כדי שמצוות התורה לא יעשו ממילא, ויהיה להם שייכות לעושה המצווה, צריך האדם לעשות מעשה כדי שיהיה לקוח בידו וע"י זה המצווה תתייחס אליו. ויתכן שבשביל הדין הזה סגי בהגבתו ונענועו לדי' רוחות להחשב למעשה שיחשב למעשהו.

ובזה חשבתי להעיר על ד' הרב פראנק דמיעוט הענבים נחשבים להכנסה של ההדס לידו. אבל הרי יש בעיה כלפי הלולב שבו לא נעשה מעשה. ואף בנטל את הד' מינים בזא"ז כדעת הרמב"ם בפ"ד מלולב, עכ"פ גם בהדסים שצריך ג' הדסים ואם ליקט רק מא' מההדסים, נחשב למעשה בו אך לא בשאר ההדסים ואותם צריך ליטול בב"א, וליכא מעשה לקיחה לדרכו של הרב פראנק.

אבל לסברא שאמרנו אפי' פעולה בהדס א' יועיל לכל ההדסים ולכל הד' מינים, שכיון שעשה מעשה כ"ש לשם מצות נטילה סגי בהכי להחשב למעשה שמייחס את הנטילה אליו, שמעשה לקיחה יש במציאות הד' מינים הכשרים שבידו כעת לאחר הלקיטה, רק חסר פעולה שתייחס את המעשה לעושה ולזה סגי במעשה כ"ש.

רצונו שהלקיחה הזו תחשב לו רק אחר הברכה, ויש כאן מעשה לקיחה למצווה ולא שזה ממילא, ואין זה כמו שנטל שלא בזמן או שלא בכשרות ורוצה לצאת אח"כ בממילא. נויש בזה אריכות באחרונים דיש סברא שמעשה שמתמשך נחשב למעשה, כלובש בגד כלאים שלא פושט אותו נחשב למעשה ע"י הלבשה הראשונה, ואכמ"ל.

בספר ישועות יעקב סי' תרמו מתוך פלפולו משמע שגם מה שממשיך לאחוז את הלולב יוצא יד"ח, ול"צ לקיחה חדשה. דמקשה על המשנה סוכה דף לב אם ענביו מרובים מעליו אדומים פסול ואם מעטו כשר ואין ממעטין ביו"ט דהוי תקון מנא, ואם אין לו הדס אחר, לכא' שיהיה מותר לו למעט לכתחילה ביו"ט דאתי עשה דולקחתם לכם ודחי לאו דרבנן, ועוד דן שם דביו"ט אמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך, ובפרט שאינו אלא איסור דרבנן, ושמה תאמר שא"ז בעידניה עכ"פ אם אוחז בידו א' את הד' מינים ובידו השניה ממעט את ענבי ההדס באותו רגע מקיים את המצווה והוי בעידניה [ומבאר שם שחכמים לא התירו למעט, וע"ש [אלא"כ באופן המבואר בגמ' שם] עכ"פ משמע מדברי הישועות יעקב שאם עשה לקיחה פסולה ונתקנה אח"כ יוצא יד"ח וא"צ לקיחה מחודשת שוב.

ואמנם הג"ר צבי פסח פראנק במקראי קודש ח"ב ובהר צבי ח"ב סי' קו דן בנידון, וכותב שאין ראייה מהישועות יעקב של"צ לקיחה דיתכן שבאמת צריך לקיחה, ומה שממעט את ענבי ההדס זה מעשה להכשיר את ההדס שבידו והוי מעשה לקיחה, דכל הספק רק באופן שהד' מינים בידו לאחר שנטלם באיסור וכעת לא עושה מעשה כלל, אבל בעשה מעשה להכשיר את הד' מינים שבידו זה נחשב למעשה לקיחה, שגורם במעשיו להכשיר את הד' מינים שבידו ואי"ז ממילא.

ולראיה ממיעוט ענבי ההדס חשבתי לומר סברא דומה למה ששמענו ממורנו הג"ר שמואל רוזובסקי לגבי שמיעת קול שופר. ועיקר הסברא שמצוות התורה צריכות להעשות ע"י מעשה, וגם במצות שלכא' נעשות ממילא צריך לבאר שהמעשה של האדם לייחס עצמו למצווה זה המעשה שמצדו.

דלגבי שופר המנ"ח מביא במצווה תה את סברת האחרונים שהמצווה היא השמיעה והתקיעה, [והארכנו בזה במקו"א בראיות שבזה] אבל בספר יום תרועה בר"ה כט מקשה שתקיעה לתוך הבור שחסרונה רק בשמיעה דשמע קול הברה תצטרף לשמיעה של תקיעת חש"ו שחסרונה רק בתקיעה שאינה של בר חיובא. ומחדש דבעינן תקיעה ושמיעה בב"א, ומקשה עוד דאם מצות שופר היא רק בשמיעה

להחזיר שמה מתנה והוי לכם, אבל כאשר הבעלים נותן לחבירו ד' מינים לצאת בהם יד"ח באותה נטילה המקבל עדיין אינו בעלים עד שיכניסם לרשותו, נמצא שבנטילה זו הויא לקיחה ממילא ול"ה לקיחה בכשרות וצריך להניחם וליטול שוב לשם מצווה כך חידש ר' יצחק אלחנן. [ודין באים כא' יש לדון בנפרד] וכדיעה זו סובר גם הג"ר ישראל סלנטר.

ואמנם יש לדחות את הראיה מזבחים יד עפ"ד הנצי"ב בתשובות משיב דבר או"ח סי' מ, דשאני מעשה קוף שמניח את הדם ע"י הכהן ואז הכהן אינו אלא כאצטבה בעלמא, אבל בלולב שמונח בידו מלפני עלות השחר כעת הוא ממשיך את אחיזתו והוא מפעיל כח כדי להחזיק את הד' מינים, והרי אם ירדם וירפה אחיזתו הלולב יפול מידו נמצא שאף כעת עושה מעשה בלקיחתו את הד' מינים. ובאמת לפי סברא זו אם לא יאחז את הד' מינים וכגון שיקשרו לו אותם בידיו לא מהני נטילתו קודם הזמן, דס"ל שצריך לקיחה רק שהמשך האחיזה נחשב גם למעשה.

סבי הג"ר ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצ"ל בספר חידושי בן אריה סימן ז', כתב שהגמ' בזבחים אינה שייכת כלל לנידון זה, דאף אם מועילה לקיחה דממילא התם יש פסול בעבודה שנעשתה שלא ע"י כהן שצריך הולכה מהמזרק למזבח ע"י כהן ואפי' חלק מן ההולכה בור פוסלת, ול"ש כלל לדין של לקיחה דממילא.

ואדרכה מביא הסבא ראייה פשוטה מאד של"צ מעשה לקיחה בדוקא, שהרי יש דין שהברכה תהיה עובר לעשייתו, ומאידך צריך שתהיה סמוך לנטילה שלא יהיה עובר דעובר והראשונים מחפשים עצות לכך, והמנהג שהופכים את האתרוג ומברכים ואח"כ מעמידים האתרוג כדרך גידולו ומנענעים. וכן נפסק בשו"ע תרנא סע"ה דיברך קודם נטילת האתרוג או יהפוך, ויש עוד עצה ליטול את כל הד' מינים ולכוין בפירוש לא לצאת יד"ח עד גמר הברכה, והגר"א אמר שזו העצה המוכחרת.

והנה הרב פראנק במקראי קודש ח"ב מביא שרצו להביא ראייה של"צ לקיחה מזה שלוקחים את האתרוג הפוך וזו לקיחה פסולה. ואח"כ לא לוקח שוב, אך הרב פראנק דוחה בפשיטות דהפיכת האתרוג נחשבת ללקיחה לכל הד' מינים.

אבל סבי מוכיח מהאופן שנטל שלא לשם מצווה שלא עשה מעשה לקיחה כלל רק שינה מחשבתו, ואעפ"כ יוצא יד"ח א"כ מוכח של"צ מעשה לקיחה, ובהמשך אחיזת הד' מינים גם יכול לצאת יד"ח.

אמנם בכתבי אבי זצ"ל ראיתי שכתב שגם אם מכין שלא לצאת יד"ח עד סיום הברכה, נחשב שעשה מעשה לקיחה בכשרות גמורה, רק

זקניך ויאמרו לך

גליון מס' 16

ישמח לב מבקשי ה', לכל החפץ להתחמם לאורם של רבותינו שליט"א, גליון נושא, חג הסוכות,

מענה חלקי, לא דבר שאפשר לסמוך עליו, זה המטרה לקבוע בדעתך כי הקירות הם לא המגן האמיתי.

ללמדך כי כאן בעולם הזה קח רק את המינימום, אל תשתמש עם הרבה, זה יקר מאוד, כמו שאמר ר' ישראל כי העולם הזה הוא כמו בית מלון יקר, חבל לבזבז אותו על עניני העולם הזה.

ולהשלמת הדבר לשנן שוב את דברי חובת הלבבות, כי אלמלא קנאת איש מרעהו, היו מסתפקים במשהו לכסות את הגוף, ודרים בבית פשוט, רק מקנאת איש מרעהו כל אחד צריך בית מפואר וכדו', והמשגיח הגה"צ ר' יחזקאל לוינשטיין אמר, כי על פי דברי חוה"ל מוסבר היטב מדוע סוכות נקרא זמן שמחתנו כי חוסר השמחה אצל בני"א מקורו מקנאת איש ברעהו, ובחג הסוכות שכולם נמצאים בסוכה הסוכה מזכירה לכולם כי העוה"ז כולו ארעי וחבל לקנא בקניני עוה"ז, כאשר סר הקנאה ממילא שמחת בני"א שלמה.

חז"ל לימדונו כי אהבת עולם הזה ואהבת עולם הבא צרות הם זו לזו, ואכן יש יהודים שהבית שלהם נראה דירת ארעי, ואילו המצוות שלהם הם של דירת קבע, בדרך כלל זה הולך ביחד, מי שגר כאן בקביעות הרי נכסיו הגשמיים של קבע, ונכסיו הרוחניים הם נכסים של ארעי, לולב הוא קונה בזול, חבל על הכסף, הוא משיג תמיד בזול, וכן הלאה, אבל מכונית הוא קונה מהדגם הכי יקר כי אם כבר קונים שיהיה הכי טוב, זה להרבה זמן שיהיה משהו טוב, אבל משנהו יודע כי המצוה היא המלוה את האדם לנצח, לכן את המצוה הוא עושה בתכלית השלמות, אבל נכסיו הגשמיים בלאו הכי לא ילוו אותו תמיד אז למה להשקיע.

במאמר המוסגר, רבינו שליט"א מעורר תדיר על חי צניעות, אליבא דרבינו שליט"א כמה שיותר פשוט יותר טוב, למה להתרגל לרמה גבוהה של עולם הזה, זה ממש מיותר, מלבד הענין של עין הרע כמה שיותר פשוט יש פחות עין רעה, שאיפתו של רבינו כי האברכים יעשו שמחות בבית במידת האפשר.

אחד מהמאורעות היותר בולטים בחג הסוכות בזמן שבית המקדש היה קיים הוא שמחת בית השואבה, השמחה היתה לקראת המצוה המיוחדת של ניסוך המים, כמה קדושה והתרוממות נשפע במעמד זה של השמחת בית השואבה, שם נשמו כי השמחה הכי גדולה זה לעשות את מצוות ה', כידוע מה שכתבו כי האריז"ל אמר כי הגיע לדרגתו בגלל קיום

לקראת חג הסוכות הבעל"ט קצת התבוננות בעניניו של יום, מצוות ישיבת סוכה בחג הסוכות מהוה את הביטוי היותר חזק להגדיר את מצב היהודי כאן בעולם הזה, כאשר תטה את אזניך תשמע כי מהסוכה בוקע קול לאמור, זכור תזכור כי דירתך כאן בעולם היא דירת ארעי, לא דירת קבע, היום כאן ומחר בקבר, ולמה תאמץ את כוחך בקניית קנינים זמניים למה תשקיע את חייך בעולם חולף.

מורנו ורבנו הגראי"ל שליט"א מרבה לשוחח על ענין זה בכל עת מצוא, להשמיע את האמת הברורה כי תכלית חייו של היהודי הוא חי עוה"ב, יהודי יקר אל תהיה רדוד, צריך לחיות עם עומק, להבין את מטרת החיים, אל תתן לבלבל אותך, תמיד תמיד תזכור ותזכיר לעצמך מה אתה רוצה כאן, להיכן אתה רוצה להגיע, במה אתה מעונין להשקיע, כידוע הח"ח כאשר בא לבית שהיו בו וילונות על הקיר, הוא אמר כי הוא רואה דפי גמרא פרוסים על הקיר, כי לקח לבעה"ב זמן להרויח כסף לקנות קישוטים לבית וזה ממש מיותר, כמובן שאי אפשר להכנס לפרטים, כי לכל אחד יש את התנאים שלו, אבל המבט צריך להיות כך, כאן אני רק אורח, ואני משקיע רק במה שאני לוקח אתי לדירת הקבע שלי, כידוע הח"ח היה נכנס לאיזה חפירה בבית הקברות כדי להזכיר לעצמו את יום המיתה, כמובן כל אחד בדרגתו, אבל זה חשוב מאוד אל תשכח לא נמצאים כאן בעוה"ז הרבה זמן, לא שוה להשקיע, אחד מפלאי העולם כי כל אדם יודע בשכלו כי הוא בדרך לקבר, ומ"מ הוא כל הזמן שוכח מזה הוא לא חי עם זה.

חג הסוכות מכונה בתורה חג האסיף, כי סוכות בא בזמן אסיפה, היקבים השיקו תירוש ויצהר, הגרנות מלאו בר, ביתך מלא בכל טוב, כבר צברת לך אוכל לכל השנה הבאה, כביכול אתה רגוע, מסודר, אומרת לך התורה צא מדירת קבע שב בדירת ארעי, תזכור כי הדבר היחיד שעליו תוכל לבטוח זה הקב"ה, אין שום דבר אחר בטוח יציב, כמובן אין כונת התורה כי תנהג אחרת, תכין את עצמך לחורף תאגור כמובן אבל תזכור כי המבט הנכון הוא כי רק הקב"ה אפשר לסמוך עליו, זה דבר יציב ובטוח.

תזכור כי קניני רכוש אינם הקנינים שלך הם קנינים זמניים רק קנין רוחני הוא שלך לנצח, בסוכות קוראים מגילת קהלת, ומדוע, כי זה הזמן להבהיל קניני עולם תוהו כנגד קניני עולם נצח.

זאת ועוד כי הסוכה לא נותנת הגנה ממשית לאדם, כל רוח סערה יכולה לעקור את הסוכה, ולמה היא משמשת, רק

המצוות שקיים בשמחה, השמחה בקיום המצוה מהווה גם סימן, וגם סיבה, כי האדם ששמח בקיום המצוה מראה כי באמת זה חייו, כל מצוה שהוא מקיים הוא מרגיש כי הוא זכה, הוא קיבל דורון מאת המלך, והוא מאושר ושמח לעשות את רצונו, ועוד כי השמחה גורמת לאדם לעשות את המצוה בתכלית השלמות, הוא עוסק בעיסוק משמח ומהנה, אז הוא עושה את זה בכל ההנאה ובכל הרגש.

מפאת קוצר הגליון אי אפשר להאריך, אבל זה היסוד גם של חג שמחת תורה, השמחה שלנו עם התורה היא מחזקת את הקשר שלנו עם התורה, עם הקב"ה, אנחנו מראים כי נהיר לנו היטב כי התורה היא סוד אושרנו, כאן בעולם הזה ובעולם הבא, בכל הדורות יום שמחת תורה הוא יום מאושר, יום שמח, ביום זה נשיר את שירת חיינו, אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו.

כעת יצא לאור קונטרס כאל תערוג לימים נוראים, ויש שם מאמר נפלא ונורא על מים התחתונים, תוכן הדברים במאמר הנ"ל כדלהלן, חז"ל אומרים כי מים התחתונים בכו למה אותם הרחיקו מהקב"ה, והקב"ה אמר להם כי בניסוך המים, ובמלח של הקרבנות הם ישמשו למצוה לעלות ע"ג המזבח, ובכך נחה דעתם, והשאלה שנשאלת הרי מים העליונים נמצאים כל הזמן קרוב להקב"ה, ואילו מים התחתונים הם למטה כל הזמן ורק בזמן הקרבת הקרבנות הם עולים לגבוה, ועוד הרי ביהמ"ק בנוי רק כמה מאות שנים, ואיך הסתפקו בזה, ולבאר ענין זה זה אמר רבינו שליט"א יסוד נורא, כי אמנם המלאכים הם קרובים להקב"ה מאוד, וקירבתם יותר ממה שהאדם קרוב, וכן המים העליונים, אבל המלאכים אין להם אפשרות לזוז היכן שהם שם מקומם, אין להם עליה, ותקות כל הנבראים להדבק בבורא, להתעלות, רק האדם יכול עם מעשה מצוה שלו להתרומם, להתעלות, וכל המלאכים יש להם שמחה עצומה אם הם זוכים להתרומם ע"י עבודת האדם, ולכן למים התחתונים היה תשלום מה שהם זכו בעבודת ביהמ"ק להתקרב להקב"ה, נמצאו למדים כי היהודי הכי פשוט עם המעשה מצוה הכי פשוט מניע את כל העולמות, וכולם משתוקקים להיות שייכים למצוה הזו, כדי לקבל עליה, יהודי יקר תבין מה החשיבות של מעשה מצוה, כמה שמחה צריך לשמוח כל יהודי על כל מעשה מצוה שהוא זוכה בה, וזה באו בביהמ"ק ללמד, הנה זכינו ויש לנו מצוה להקריב קרבן, מה רבה הזכות, כדאי ורצוי לרקוד על המצוה הזו לילה שלם, כי הנה במצוה הזו אני מקיים את רצון ה' בבריאה, אני מתרומם ומרומם את כל הבריאה אתי, כל הנברא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו.

אמר רבינו שליט"א, מאלקנה לומדים כי אחד יכול להפוך את כל העולם, אם ינהג במסירות ובכנות ובהתמסרות, הנה אלקנה התחיל ממש עם מעט אנשים אבל זכה לגרום לכל עם ישראל לעלות לרגל כפי שתיארו חז"ל שהיה ישן ברחובה של עיר ועולה לרגל בפירסום וכך לאט לאט נתפשט ענין עליה לרגל זה כוחו של יהודי אחד שעושה מעשיו לשם שמים ובמסירות.

ומהו הענין של העליה לרגל, הג' רגלים הם זמני התיחדות בין ישראל לאביהם שבשמים, מטבע ההתיחדות, כי על ידי

זה נוצר קירבה, נוצר קשר של אהבה, הקב"ה מחכה לראות את בניו, והבנים מחכים לפגוש את האבא, ואכן כאשר עם ישראל עלה לרגל היה השראת השכינה, בניסים מיוחדים, להראות לבני ישראל ראו חיבתכם לפני המקום.

נשאל רבינו, איך אדם בעל יסורים ישמח בחג, כל כך קשה לו, התשובה היתה בהמחשה, אם יעמוד אדם ברחוב ויתן מכות לאנשים, ועבור כל מכה שהוא נותן הוא ישלם שקל אחד, לא יהיה הרבה אנשים שיסכימו לקבל ממנו מכה, אבל אם על כל מכה הוא יתן מאה דולר, ודאי יהיה הרבה אנשים שיסכימו לקבל מכות, כי זה עסק משתלם בעשר מכות אתה יוצא עם אלף דולר ביד, ואם עבור כל מכה הוא נותן אלף דולר במזומן ירוק מרשרש, יעמוד לפניו תור ארוך על כל הרחוב, מי לא מוכן לסבול מעט לקבל אלף דולר, אמר רבינו כל זה משל קטן לעומת השכר של היסורים, נו אז מי טיפש להפסיד דבר כזה, נכון אנחנו בורחים מיסורים, אבל אם הם כבר באו הם נפלאים, הם שונים זהב, אי אפשר לתאר את גודל הזכות והזיכוי שהם נותנים לאדם, כידוע מאדוננו הגאון מוילנא שפעם אמר כי אלמלא היסורים לא מצאנו ידינו ורגלנו ליום הדין הגדול, זה התקוה היחידה להגיע לשם נקי וזך.

כאשר נשאל רבינו מה לחזק את המשפחה, לקח לידי ספר קהלת, ופתח בסופו, וקרא ברגש רב, את חתימת המגילה, סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם, וחזר ושנה ושילש את הפסוק בקול נעים ורגש קודש, זהו, זה המשפט המסכם, לא דירה יפה לא נכסים לא משרה נאה לא שום דבר, רק דבר אחד, את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה דייקא כל האדם.

לסיכום, המסר שרבינו מבקש שיהדהד מסוף העולם ועד סופו, כמו שבכל הדורות האנשים מסרו את נפשם על לימוד התורה גם בדורנו אנו צריכים למסור את הנפש על לימוד התורה, כל יהודי באשר הוא, תכניס לעצמך את המסר הזה לראש, לימוד התורה הוא הכרחי, לכל אחד, זה לא לוקוסוס זה החיים, והעיקר הוא להבין ולחיות עם האמת, לא בשטחיות, לברוח מהרחוב לברוח מקרירות, כל מי שרואה עצמו שייך וקשור לרבינו שליט"א שידע כי רבינו שליט"א תובע מכל יהודי לחזור ולשנן, כי התורה והמצוות הם חיינו הם אושרנו עליהם תפארנו וזה מגמתנו.

ולשמר אוריה כזו אפשר וצריך להיות מקושר עם אוריה רצינית, עם אוריה של בית מדרש, רק שם לא תתבלבל, אם תהיה קשור עם שיעור תורה, עם ביהמ"ד עם ישיבה, עם אנשים שזוכרים תמיד מה מטרת חיהם, רק כך זה הדרך כי תוכל לשמור על עצמך מאוירת הרחוב, כי הרחוב סוחף, ברחוב אתה שוכח, נדמה לך כי באת לעולם הזה כדי לקנות כמה שיותר חיים טובים כאן בעולם הזה, ואז אתה נכנס לעול כבד, אתה צריך גם זה, וגם זה, והבית צריך להראות בהתאם, וכבר אין זמן ללמוד ולהתפלל כמו שצריך וכן הלאה, לכן כל יהודי צריך לזכור תמיד את היסודות האמיתיים, ולחזור עליהם ולשננם בכל עת מצוא, ואז יזכה לאור באור החיים לנצח.

מנחת דבר

**הערות ועיונים מחידושי רבנו הגאון רבי דוב לנדו שליט"א
נלקטו מספר "מנחת חינוך" עם הערות "מנחת דבר" מרבנו שליט"א
(מתוך הכרך העומד לצאת לאור בס"ד)**

ברכת "לישב" ב' פעמים בסעודה אחת

בן חו"ל האוכל ביום ראשון בסוכה ומברך על ישיבתו ושוב החשיך היום ונתחייב לאכול כזית נוסף מדין מצוות יו"ט שני, אף שכל הזמן הי' בסוכה, מ"מ מתחייב לברך שוב ברכת לישב בסוכה משום שברכתו הראשונה הייתה רק על מצוות ישיבה והשתא יש לו קיום מצוות אכילה ועל זה טרם בירך, מיהו בלא"ה נראה שכיון שחל יו"ט שני נתחייב לברך שוב אף משום מצוות ישיבה שהרי לגבי יו"ט שני מה שבירך ביו"ט ראשון הוי כאילו בירך קודם סוכות. ונפק"מ בין הנך שני טעמים בגוונא הנ"ל אם לאחר שהגיע יו"ט שני יצא לסוכה אחרת ובירך שם ואכל שם כזית ושוב חזר לסוכתו הראשונה, ולהשי' שמברך על כל סוכה, כה"ג יש לו לברך שוב מצד שברכתו ביו"ט ראשון על סוכה זו אינה פוטרתו כיון שמצד חיוב יו"ט שני דנים את יו"ט ראשון כיום חול. ועי' בזה באו"ש שלהי הל' סוכה.

ישיבה בסוכה ספק פסולה

היו לפניו ב' סוכות (בלילה הראשון) ואחת מהן פסולה ואחת מהן כשירה, ואינו יודע איזה מהן כשרה ואיזוהי הפסולה, יש להסתפק אי נימא דיאכל כזית בשתי הסוכות דממנ"פ יקיים עי"ז מצוות סוכה באחת מהן, או"ד דלא יאכל כלל, כיון דאם יזדמן לו שיאכל כזית הראשון בסוכה הפסולה נמצא שאכל חוץ לסוכה דשיעורו בלילה הראשון קודם שקיים המצוה בכזית, כמש"כ המנ"ח בשם הטור, ונמצא שביטל מצוות סוכה בקום ועשה. ומסתברא טפי דיאכל בשניהם, דהגע עצמך אילו אין לו סוכה כלל לאכול בלילה הראשון אזי הו"ל אנוס ומותר לו

לאכול חוץ לסוכה, וא"כ הכא נמי בנידו"ד מאחר שאינו יודע איזה מהן היא הסוכה הכשרה הו"ל אנוס וכמי שאין לו סוכה וממילא יאכל בשניהם ויקיים מצוות סוכה באחת מהן.

כונת מצוה באכילה בסוכה

בביאור הלכה סי' ס' ד"ה וי"א כתב שאם לא כיוון לשם מצוה בכזית ראשון בלילה הראשון דסוכות יצא, דבמידי דאכילה אין צריך כוונה, וכמו באכילת מצה. ולכאור' יש לעיין נהי שמדין חובת אכילה דליל ראשון יצא כיון שיסודו הוא מצוות אכילה אבל הלא עצם מצוות סוכה אין ענינו מצווה דאכילה ואם כן משום הא לא יצא וכיון שכן אף מצוות לילה הראשון לא יצא שהרי לא שייך לקיים המצוה בלי שיקיים מצוות סוכה, ויש לומר דמירי רק באופן שכיון למצוות סוכה ולא כיוון למצוה דחובת לילה הראשון ואהא מהני מה שהוא מצווה דאכילה [אולם באלף למטה תרכ"ו ס"ק צ"א מבואר לא כך]. בזמן תוספת יו"ט לכאור' יהני לקיים מצוות סוכה אבל לא יהני לקיום חובת לילה הראשון שהרי הוקש לפסח [ועי' ביה"ל סי' תרל"ט בד"ה ולא לענין הרוצה לקדש קודם הלילה] ועי' כתבי הגר"ח.

סוכה מצומצמת הכשרה ממנ"פ

סוכה דג' דפנותי' ז' טפחים שוחקים, ודופן האמצעית יש ממנה ולסכך כשר ד' אמות עצבים, ויש עוד דופן רביעית כנגדה בי' טפחים עצבים, כשרה ממנ"פ. ועי' גליון רע"א או"ח סי' שס"ג סכ"ד שדן בזה אי הוה מדין ספק לחומרא או דהוה עיקר הדין, ועי' טורי אבן מגילה ב' ב' ד"ה הא קמ"ל, ועי' חזו"א כלאים ס"י ס"ק ה' ומוכח שם דלאו ספיקא הוא.

איסור עצי סוכה בקרקע הסוכה

עצי סוכה אסורים כל שבעה, ויש לעיין בדין קרקע הסוכה לפי מה שכתב החזו"א (ב"ק סי' ט"ז ס"ק י"ט בד"ה ונראה) שקרקע הסוכה היא חלק מהסוכה, האם הקרקע נאסרת כל שבעה למ"ד שהדפנות נאסרים. - סוכה שלא מהני אלא לשבת דסוכה מדין מיגו דהוי דופן לענין שבת הוי דופן לענין סוכה לכאן פשוט שאינה נאסרת לכל שבעה.

בדין ישיבה בסוכה עגולה

סוכה שיש בה קרן אחת שאין בה ז' טפחים על ז' טפחים מרובע, כתב המג"א בסי' תרל"ד סק"א דאין לישב שם. ובבה"ל שם תמה על דבריו שלכאן די שיהיה בסוכה עצמה ז"ט על ז"ט מרובע ואז אפשר לישב בכל מקום ומקום, וראיה לזה דאם לא כן סוכה עגולה איך יושב בקרנותיה הלא אין שם זע"ז מרובע. ולכאן יש לומר שהיינו טעמא דיכול לישב בעגולה בכל מקום משום שכיון שאפשר לרבע בכל מיני דרכים אם כן כל מקום הוא חלק מהזע"ז מרובע בדרך אחרת, ואפילו אם יושב באופן שחלקו יושב ברובע זה וחלקו יושב במקום שהוא מרובע מדרך אחרת לא איכפת לו, וזה עדיף מיושב חלקו בסוכה זו וחלקו בסוכה אחרת. ועדיף גם כן מנידון האחרונים [עי' שער הציון סי' תרל"ג ס"ק כ"ג] לענין יושב בדופן עקומה וכל חלק ממנו יושב במקום שהוא דופן של חלק אחר מהסוכה. ואמנם ברמב"ן מלחמות ז' א' כתב לפי שיטת רב כהנא שטפח דדופן שלישי מעמידו כנגד ראש תור ומתיר רק כנגד ראש תור והיינו באלכסון ולפי זה יצא שאינו יכול לישב בקרנות שהרי אין בהם ז"ט על ז"ט מרובע.

מיגו דהוי דופן בזמן תוספת שבת

בדינא דמיגו דהוי דופן לענין שבת הוי דופן לענין סוכה, יל"ע בזמן של תוספת שבת אי הוה התוספת מן התורה אי אמרינן באותו זמן מיגו. ועי' במקביל עליו שבת אי הוה מה"ת. ובשמיני עצרת שחל בשבת י"ל דאסור לבן חו"ל להוציא מסוכה כשרה [דלא מהני לרה"י בשבת דעלמא והוי' כרמלית] לכרמלית, ולבן ארץ ישראל שרי (בתוך ד"א), ולא דמי לנשים ופשוט.

הכשר צדדי דסוכה בגזול

מחיצה דמהני להניחה כנגד ראש המבוי בכדי לסכך עליו בצד שיש בו לחי [לענין שבת שבסוכות, דמיגו דהוי דופן לענין שבת הוי דופן לענין סוכה] לשי' דסברי דבעינן מחיצה זו [עי' רמ"א סי' תר"ל ס"ז], אי הוי אותה מחיצה גזולה מאי, מי אמרינן כיון שאינה חלק ממחיצות הסוכה לא איכפ"ל שהיא גזולה, או שכיון שבלעדה לא יועיל הלחי והיא כמאן דליתא הרי זה פסול. - מחיצה גזולה העשויה לעצור רוח ים, יל"ע בה כנ"ל.

בענין קדימה במצווה שיש בה הלל

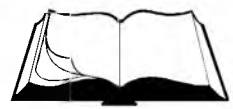
הקשו הראשונים בסוכה (ט' א' ל' א') אמאי צריך לקרא לפסול סוכה גזולה תיפוק ליה דהויא מצוה הבאה בעבירה, והרמב"ן בפסחים ל"ה תי' בשם תוס' קדמונים שמצוה הבאה בעבירה אינו פסול בסוכה אלא רק במצוות מסוימות, ומהם מצוות לולב שהלולב הוא הלול לשם הקב"ה, ויש להוסיף שהנה שיטת הבה"ג דהלל הוא דאורייתא, והקשה הרמב"ם בספר המצוות דהא הלל יסדו דוד ומה שייך לדאורייתא, ותי' הרמב"ן שם בספר המצוות שיש מזמורים שנוסדו קודם דוד המלך עי"ש, והרמב"ן שם הביא ע"ז דברי הגמ' אפשר ישראל עושין פסחיהם ונוטלים לולביהם ואינם אומרים הלל. והנה בנטילת לולב ליכא דין אמירת הלל מה"ת, ולכאורה הקשר שביניהם הוא משום שבנטילת לולב בעצמה יש הלול להקב"ה ועל כן מתחייבת מכוח זה אמירת ההלל ג"כ. ולכן שפיר פוסל בזה מצהב"ע. ויש להסתפק במצווה שמהותה הלל אם יש לה עדיפות על מצוות אחרות, והנה בגמ' מנחות מ"ד אמרינן אליבא דרבי שאם לא הביא מנחת נסכים, ונסכים איזה עדיף, ואמרינן שם נסכים עדיף דאומרים עליהם שירה ואף ששם איירי בנסכים שלא בזמנם דהוא בעי' במסכת ערכין אם אומרים עליהם שירה מ"מ עדיפי וכמבואר שם בתוס', ומוכח דכיון שאומרים עליהם שירה ממילא סוג וענין מצווה כזאת עדיף אף בשעה שאין שירה, וא"כ יש לומר כעין זה גם בלולב דעדיף על מצוות אחרות והיינו דכיון דמהותו הוא הלל הוא עדיף על מצוות אחרות וקודם לסוכה. [ואף דלא דמו הענינים, מ"מ מסברא יש לדון בנד"ד כעין הנידון שם].

ניתן לקבל גליונות חדווא דאורייתא על המועדים בכתובת d7080@013net.net

מי שיש בידו מכתבי חידו' וכתבים מרבנו שליט"א ורוצה לזכות את הרבים יפנה ל- 0777164926@okmail.co.il

מִי יֵרֵם הָיִי

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה לבד" (ברכות ח').

תשרי תשע"ז

דינאי סוכות

גליון 299

ההלכות זערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינאי שליט"א - רב ביהמ"ד צא"ל "דברי שיר" ב"ב

מקום שהרוח מצויה

מי שגר בקומה שלישית או במקומות פתוחים שמצויות שם רוחות, יש להזהר שהסכך או המחצלת יהיו ראויים לעמוד שם שבעה ימים, דאלי"כ כיון שבאותו מקום לא ראוי לעמוד שבעה ימים הוי סוכה פסולה (ע"י שו"ע סי' תרכ"ט סעיף י"ב, וע"י שעה"צ ס"ק נ"ה דשמא הוא פסול מה"ת).

השירת הסכך

במקום שיש רוח מצויה יכול לקשור את הסכך בדברים הכשרים לסכך בו, כגון בעלי לולב, או ב"גאוה" (חבל העשוי מהאילן, ולא נשתנה צורתו), וכן יכול להניח עליו קרש עבה (פחות משלושה טפחים) שמכביד על הסכך בכדי שלא יזוז ממקומו, אבל אסור לקשור עם חוטי מתכת או חוטי ניילון או סתם חבלים, משום שנחשב שמעמיד ומחזיק את הסכך בדבר שאינו ראוי לסכך בו ואסור (שו"ע סי' תרכ"ט סעיף ז' ומשנ"ב ס"ק כ"ב).

וכן אלו שיש להם מחצלות שהרוח נתפס בהם ומעיפם, יכולים לקשור בחוט כשר ולא נחשב ע"י לצורת תקרת בית מכיון שאין דרך לבנות בתים עם חוט (הגר"נ קרליץ שליט"א).

מזווה בסוכה שלפני הבית

עשה סוכה לפני הבית, נחלקו הפוסקים האם יש בו חיוב מזווה מדין 'בית שער' לביתו, דעכשיו נטפל לביתו, והגם שהוא ארעי, זה לגבי חיוב מצד עצמו, אבל כאן שהחיוב מצד הבית יש להסתפק. דעת המשנ"ב (תרכ"ו כ"א) בשם פמ"ג שסוכה חייבת מזווה מדין שער לתוך הבית, ובוזה אין פטור של ארעי, וע"י "מקדש מעט" (הל' מזווה סי' רפ"ו ל"ו) שחולק על הפמ"ג וסובר שזה פתח ארעי, ע"י שם. (ולפעמים למים נוראים עושים כניסה ארעית לעזרת נשים עם צורת הפתח ותלוי בגדון זה, "ספר סוכה השלם" עמ' ש"פ).

צירוף שטח לסוכה בצורת הפתח

שאלה: אם בא לצרף מתקרת הבית (פחות מג' טפחים) שטח לסוכה, האם צריך דוקא דופן או מספיק צורת הפתח? תשובה: יש סוברים שמספיק צורת הפתח (ספר "הליכות שלמה" בשם הגר"ש"י אויערבך זצ"ל), ויש סוברים שצריך דוקא מחיצת עשרה עומד מרובה על הפרוץ או מחיצת רוב ז' והשאר ע"י צורת הפתח (בעל "שבט הלוי" זצ"ל והגר"נ קרליץ שליט"א), ולא צריך להניח סכך כשר מתחת התקרה (פשוט).

סכך שהתרומם ברוח

שאלה: הסכך התרומם ע"י הרוח באופן שנפסלה הסוכה, ושבו חזר ונח הסכך במקומו הראשון, האם זה נחשב שלא לשם צל?

תשובה: יש אומרים שצריך לחזור ולהגביה לשם צל, כיון שבטלה נתינה ראשונה (הגר"ש"י אלישיב זצ"ל), ויש סוברים שאינו צריך לחזור ולהגביהו כיון שזה הטבע, וחזר למצבו הראשון (הגר"ש"י אויערבך זצ"ל).

החזיר סכך בשבת וביו"ט

שאלה: הרוח העיפה את הסכך בשבת, ובטעות החזיר את הסכך ע"י הסוכה בשבת, האם מותר לשבת שם או שיש בו משום מעשה שבת?

יסוד השאלה הוא, דמבואר במשנ"ב (בסו"ס תרכ"ו ובריש סי' תרל"ז), שיהודי בודאי אסור לו להחזיר הסכך בשבת וביו"ט (ודן שם לענין גוי האם מותר לו להחזיר, ויש קצת סתירה בדבריו, וע"י באחרונים), וא"כ הרי יש כאן מעשה שבת.

תשובה: בפשטות זהו רק בנין אוהל ארעי, א"כ הוי מלאכה דרבנן, ובשעת הצורך אפשר לסמוך על שיטת הגר"א (מובא ב"ביאור הלכה" סי' ש"ח סעיף א' ד"ה המבשל), שבמלאכה דרבנן בשוגג מותר ליהנות ממנו בשבת, ואפילו לפי מש"כ המשנ"ב (סו"ס תרכ"ו) בשם הפמ"ג שמספקא ליה שמא זהו איסור דאורייתא בזה, ע"י שם. הרי כבר כתב המשנ"ב (סי' ש"ח ס"ק ב') שכשיש ספק במעשה שבת הדין שהוא מותר, כיון שכל איסור מעשה שבת הוא דרבנן, ע"י שם, ולפ"ז בנד"ד למעשה אפשר לשבת בסוכה (הגר"נ קרליץ שליט"א).

שימוש בזוי בתוך הסוכה

לכתחילה אין להתקין את הגז בתוך הסוכה שאין דרך לעשות כן

בחדר חשוב בביתו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

מותר לעשות כיור בתוך הסוכה שאין זה תשמיש בזוי (הגר"נ קרליץ שליט"א).

מותר להוריד את כלי האכילה מיד לאחר סעודה שלישית, כיון שאין כוונתו לצורך הלילה, רק שלא יהא ביוזי לסוכה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

העברת פח אשפה, יש להסתפק כשצריך להוציא פח אשפה לחצר, האם מותר להעבירו דרך הסוכה או לא.

תליית כביסה, אסור לתלות כביסה בתוך הסוכה משום בזיון (ע"י שו"ת "לב חיים" ח"ג סי' ק"מ).

שחיטה, אסור לשחוט בתוך הסוכה (ע"י "דרכי תשובה", יו"ד י"א כ"א).

שינה בסוכה

מותר לישון יחידי בסוכה משום "שומר מצוה לא ידע דבר רע" (הגר"א זצ"ל).

רעש בימי הסוכות

שאלה: הרוצה לישון בסוכה אבל יש רעש גדול מבחוץ מעוברים ושבים או מתזמורת של שמחת בית השואבה וזה מפריע לשינה, האם מותר להיכנס לתוך הבית לישון?

תשובה: מכיון שיש הפרעה לשינה בסוכה, נחשב כמי שמצטער ופטור מן הסוכה, ויכול לישון בביתו.

(בתפילת שמו"ע של מוסף בראש השנה בברכת זכרונות כתוב: "לפניך נגלו כל תעלומות והמונן נסתרות שמבראשית", וכתב בספר "שפתי חיים" להגר"ח פרידלנדר זצ"ל, שיש הבדל בין "סתור" ל"תעלומות", דסתר היינו שאחרים לא רואים אבל אני רואה, אבל "תעלומות" היינו שאפילו אני לא יודע, וכגון כשעושים שמחות או 'בית השואבה', ומפריע לכל השיכון ויש להתחשב באחרים).

מי שאין לו בית לענין סוכה

שאלה: מי שכל השנה אין לו בית וגר במדרכה האם חייב בסוכה או ששם כמו שומרי פרדסים שפטורים מסוכה, דאצלו הוא "כעין תדורו" לאכול בשדה, וכן הולכי דרכים, שפטורים מסוכה, וא"כ גם הוא דרכו לאכול ברחוב?

תשובה: התם אין זה 'פטור' מסוכה, רק זה מפריעו כיון ששומר בשדה או הולך בדרך, משא"כ בזה בודאי חייב לגור בתוך סוכה.

סוכה או טלית

שאלה: לאחר התפילה רוצה ללמוד שעה נוספת ויכול ללמוד בביהמ"ד עם טלית גדול או בסוכה בלי טלית גדול (בסוכה מאוד חם ולא שייך ללמוד שם עם הטלית דהוה מצטער), בשניהם יש קיום דאורייתא, מה עדיף מצות סוכה או מצות ציצית?

תשובה: מסתבר שעדיפה מצות ציצית ששקולה מצות ציצית כנגד כל התורה כולה, ואף שיש בסוכה מעלה שמקיימו עם כל גופו (וכידוע בשם הגר"א זצ"ל), בכל זאת מעלת "כל המצוות כולם", עדיף. ועוד, ציצית הוא תדיר וקיייל תדיר קודם. וכל זה במי שאינו לבוש טלית קטן, אבל מי שיש לו טלית קטן והנדון הוא אם ילבש גם טלית גדול או ילבש בסוכה, מסתבר דלישב בסוכה עדיף (הגר"א"ל שטיינמן שליט"א).

חולה ציליאה

חולה ציליאה שאינו יכול לאכול מיני דגן מברך "לישב בסוכה" בכל פעם שנכנס, אם כבר הסיח דעתו מהפעם הקודמת (הגר"ש"י אלישיב זצ"ל, "חוט שני" סוכה עמ' ר"ג, עפ"י ה"ט"ז ומג"א, מי שמתענה מברך על הישיבה, וכן בנד"ד הוי כמו ישיבה בלי אכילה).

הנוסע בתוך העיר

שאלה: מי שנוסע לעיר אחרת במכונית ונמצא עדיין בתוך העיר, האם מותר לו לאכול כמו הולכי דרכים?

תשובה: יש סוברים שדוקא מחוץ לעיר יש דין של הולכי דרכים ולא בתוך העיר (הגר"ש"י אויערבך זצ"ל והגר"ש"י אלישיב זצ"ל).

ויש סוברים מכיון שבפועל הוא בדרך וצריך לאכול נחשב כהולכי דרכים ("חוט שני" סוכה).

אכילה בטיול מחוץ לסוכה

◀ **שאלה:** הנוסע לפארק בחוה"מ סוכות האם נחשב כמי שהולך בדרכים שפטור מלאכול בסוכה?

תשובה: יסוד הפטור של הולכי דרכים משום שהולכים ממקום למקום ולא הגיעו למחוז חפצם, אבל בזה שדעתו לנסוע לטיול בפארק, זה מחוץ חפצו, וזוהי הכתובת שאליו רוצה להגיע, לכן חייב לאכול בסוכה בפארק (הגר"י קרליץ שליט"א).

חשיבות כל רגע בסוכה

◀ **מין הגר"א** שליט"א שטיינמן מקפיד ללכת ד' אמות אחר האכילה, כדאיתא בגמרא (בבא מציעא ק"ג.) שלאחר האכילה לא ישן עד שילך ד' אמות לפני שהולך לשכב, ע"י שם (ע"י "באר היטב" ס' ק"ע ס"ק ט"ז), אמנם לאחר שאוכל בסוכה אם ילך ד' אמות הרי יוצא כמה דקות מן הסוכה, לכן מקפיד הגר"א שליט"א שטיינמן לעשות סיבוב ד' אמות בתוך הסוכה כדי לא להפסיד אותם רגעים.

אתרוג פסול שנפל בין אתרוגים כשרים

◀ **שאלה:** למוכר אתרוגים היו מאתיים אתרוגים עם פיטם ובלי פיטם, ומצא פיטם יחיד בין האתרוגים, ואין לו מושג מאיזה אתרוג נפל, האם י"ל שבטל ברוב או בשישים, ויכול למכור את כולם בתור אתרוגים כשרים מהודרים?

יסוד השאלה הוא, איתא בשו"ע (יו"ד ס' ק"ט סעיף א'), שמין במינו יבש ביבש בטל ברוב, ולא צריך שישים, ע"י שם, וא"כ י"ל שבטל ברוב. ואפילו נימא שאתרוגים עם פיטם ובלי פיטם, הרי הם כשני מינים, מ"מ כל הביטול הוא בתוך האתרוגים שאין להם פיטם, אבל האתרוגים שעדיין יש להם פיטם, אין להם חלק בתערובת כלל. **תשובה:** מכיון שקי"ל דביטול אינו נותן דינים רק מוריד דינים, ולכן כיון שאותו אתרוג הוא פסול א"א לבטל ולהוסיף דינים ולהכשירו ("שערי יוסף" שער ג' ס' ט"ו).

ועוד י"ל מכיון שמוכרים את האתרוגים כל אחד בפני עצמו נחשב כדבר שבמנין שאפילו באלף לא בטל וכמבואר ברמ"א (יו"ד ס' ק"י א').

מהלכות חול המועד

טעות בתפילת חוה"מ

◀ טעה בתפילת חול המועד (במעריב, שחרית או מנחה), והתפלל תפילת יו"ט במקום תפילה של חול, לא יצא ידי חובתו (שו"ת "הלכות קטנות" ח"א ס' ד').

טעה בנוסח המבדיל

◀ במוצאי שבת ליו"ט אמר "המבדיל בין קודש לחול" במקום "המבדיל בין קודש לקודש" - לא יצא כיון ששינה ממטבע הברכה המבואר בגמרא, ואם במוצאי שבת לחול המועד אמר "המבדיל בין קודש לקודש", היות שמצאנו שגם חול המועד איקרי קודש - בדיעבד יצא (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

חיוב אכילת פת

◀ **שאלה:** האם יש חיוב לאכול פת בחוה"מ?

תשובה: כתב המשני"ב (ס' תק"ל ס"ק א') חייב לכבד חוה"מ במאכל ובמשתה וכסות נקיה, שלא ינהגו בהם מנהג חול. וכתבו האחרונים, שיבטל בגמרא, ואם במוצאי שבת לחול המועד אמר "המבדיל בין בחוה"מ, והעיקר שאסור להתענות, ומה"ט אם שכח "יעלה ויבוא" בברכת המזון אינו חוזר ומברך, מ"מ לכתחילה מצוה לקבוע סעודה על הפת בלילה וגם ביום, משום דעיקר אכילה הוא לחם.

ניקוי כתמים

◀ וכן מותר לנקות כתמים אם יש בו צורך המועד, שאין זה בכלל כיבוס שאסרו חז"ל (ס' "הלכות חוה"מ" בשם הגר"מ פינשטיין זצ"ל, ובעל "שבט הלוי" זצ"ל). ויש סוברים שאם הבגד התלכלך לפני חג וידע מזה, והיה יכול לנקותו לפני החג, אסור לנקותו בחג (שש"כ פ"י ע"ב).

ניקוי כובע ונעליים

◀ וכן מותר להבריז ולנקות הכובע בחוה"מ, ואפשר להקל לצחצח נעליים בחוה"מ לצורך המועד (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

ברירת כביסה

◀ **שאלה:** האם מותר לברור סוגי הכביסה בחוה"מ, כדי שיהא מוכן לכבסו מיד במוצאי יו"ט אחרון?

תשובה: מכיון שגם בבגדים יש מלאכת בורר וכמבואר במשני"ב (ס' ש"י ס"ק ט"ו), הרי זה מלאכה דאורייתא שלא לצורך המועד, ואסור.

כתיבה

◀ מן הראוי להכין כסף מזומן מערב יו"ט לצרכי הקניות וכדומה, כדי שלא יצטרך לכתוב בחול המועד צ'קים או להוציא כסף מהבנק, או כדי למנוע מהמוכר לכתוב כשקונה בהקפה (הגר"י ישראלזון זצ"ל בשם חמיו הגר"ש אלישיב זצ"ל).

ומי שצריך לכתוב בחוה"מ (באופן המותר בחוה"מ) ולא הספיק להכניס מקודם, עדיף שיכתוב בער"פ אחר חצות, מאשר בחול המועד.

◀ לכתחילה יש להימנע מלהשתמש בשירותי בנק בחול המועד, ומי שיש לו צורך בכסף, עדיף שיוציא את הכסף ממכשיר הבנק האוטומטי

בלא להדפיס את הפתקית. כמו"כ, אם צריך לדעת כמה כסף יש בחשבונם שבבנק, יש להימנע מהדפסת דף החשבון וצריך להסתפק בהקרנתו על גבי מסך המחשב.

◀ מותר לכתוב חידושי תורה.

תיקוני כלים שונים

◀ **שאלה:** אם נשבר בחוה"מ תיקוני מים, חשמל, גז, תנור אפיה, מיקסר, מקרר, האם מותר לתקנם?

תשובה: איתא בשו"ע (ס' תק"מ ז') עושין תנור וכיריים שאפשר שיבשל ויאפה בהם במועד, וכתב המשני"ב אפילו מעשה אומן, כיון שהוא צורך אוכל נפש, וכל זה שנשבר בחוה"מ, אבל אם היה אפשר לתקנו מערב יו"ט, וכיוון מלאכתו במועד, אסור.

ובכלל זה תיקוני חשמל, מים וגז, שהם בכלל צורך אוכל נפש וכן תיקוני מקרר, מיקסר, תנור אפיה וכיו"ב.

תיקון טלפון בחוה"מ

◀ טלפון (סלולרי) שהתקלקל בחוה"מ יש סוברים שאסור לתקנו מעשה אומן, שאין זה נחשב לצורך הגוף (שש"כ ח"ב פרק ס"ו ס"ק פ"ה בשם הגר"ש אויערבך זצ"ל), ויש מתירין אפילו מעשה אומן כיון שרגילים בו, ובלי טלפון נגרם צער ועגמת נפש גדולה (שו"ת "באר משה" ח"ז ס' ט"ז), ולכו"ע תיקון טלפון מעשה הדיוט מותר.

ניגון בכלי נגינה

◀ מותר לנגן בכלי נגינה בחוה"מ כדי להתענג ואף שהניגון הוא מעשה אומן ("חוט שני" חוה"מ עמ' קצ"ה).

מלאכה שנעשתה באיסור

◀ מלאכה שנעשתה באיסור דינה כמעשה שבת, שבמזיד אסורה לעולם לעושה אותה, ולאחרים אסור עד אחרי החג ("מגן אברהם" ס' תקל"ח ס"ק ב').

הושענא רבה

נטילת הערבה בהושענא רבה

◀ עיקר מצות נטילת ערבה בהושענא רבה היא נטילת הערבה כמו נטילת לולב, בין לרש"י שמנועג בה, ובין לרמב"ם (פ"ו לולב הל' כ"ב) שחובט בה, וכן משמע בשו"ע (ס' תרס"ד ו') שהמצוה היא להגבירה, ע"ש.

ולפ"ז צריך גדרי נטילה דהיינו דרך גדילתה, ולכן אם נוטלין "הערבה" ומיד חובטין בה, יתכן שלא קיים המצוה כלל, ויש להיזהר בשעת אמירת הפיטום להחזיקה דרך גדילתה, ולא לכיוון למטה ולא לצדדים (ספר "ארבעת המינים השלם").

שמחת תורה

הקפות

◀ אין נכון ליתן ספר תורה לקטן בשעת ההקפות, וכעין שמצינו בגמרא (נ"ב פ"ז:) שאם מסרו כסף לקטן, נחשב אבידה מדעת (הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל, וע"ע משני"ב ס' קמ"ז ס"ק כ"ט).

ריקוד עם ספר התורה

◀ יש שנוהרו מלרקוד עם ספר תורה כי ע"י הקפיצות יכולות האותיות להימחק ולזוז ממקומן ויפסל הספר (ספר "שלמי תודה" עמ' תתק"פ, בשם ה"חזון איש" זצ"ל).

בני חו"ל בשמיני עצרת

◀ **שאלה:** בני חו"ל הנמצאים בארץ ישראל, ונוהגים בחו"ל לאכול גם בשמ"ע בסוכה, וכמבואר בשו"ע (ס' תרס"ח ס"א) האם יעשו כן גם בארץ ישראל?

תשובה: יש סוברים שיעשו קידוש ויאכלו כזית בסוכה, ואח"כ יגמרו הסעודה בתוך הבית (בעל "שבט הלוי" זצ"ל), ויש סוברים שבארץ ישראל לא צריכים לאכול כלל בסוכה ("לוח א"י") מכיון שזהו רק משום מנהג ולא מעיקר הדין, שהרי הרבה אוכלים רק בלילה ולא ביום, ומש"כ בארץ ישראל שכולם אוכלים מחוץ לסוכה, אין צריכים לאכול בסוכה.

"משיב הרוח"

◀ במוסף של שמיני עצרת מתחילים לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם" (שו"ע ס' קי"ד א'), אם אמר "משיב הרוח" וכו' לפני כן כגון בימי סוכות מחזירין אותו (שו"ע שם סעיף ד'), ואם טעה ואמר "משיב הרוח ומוריד הגשם" במעריב של שמיני עצרת או בשחרית אינו חוזר (משני"ב שם ס"ק ב').

עשרה שומעים בקריאת התורה

◀ צריך מאוד להיזהר כשחוזרים הרבה פעמים על קריאת התורה כדי לאפשר לכולם לעלות לתורה, שיהיו לפחות עשרה ששומעים את הקריאה שבירכו עליה, דאל"כ הרי ברכות המברך לבטלה ("ביאור הלכה" ס' קמ"ז ד"ה ולקחת, וע"י שם שכתב שאם אחד ישן או קורא שנים מקרא, אינם נחשבים כחלק מהעשרה).

"כל הנערים"

◀ **שאלה:** ממתי יש להכניס ילד לביהמ"ד לחתן "כל הנערים"?

תשובה: מהיום הראשון שנולד (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

בס"ד

ספרים טיול

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקקים

פנינים לחג הסוכות "במחיצת החפץ חיים"

בסוכות תשבו - סמל לחינוך. יהודי בא לפני החפץ חיים וצ"ל, לקבל ברכתו. שאלו החפץ חיים: "להיכן שולח אתה את ילדיך?", והודה: "לבית החינוך החילוני".

נרעש החפץ חיים: "הייתכן שיהודי מאמין ינתק בנו ממבועי האמונה, ויקריבם במו ידיו הכפירה?". מחה האב: "רבי, מלמדים שם חומש, 'סיפורי המקרא'..."

"והמורים" - חקר החפץ חיים - "דתיים הם, חובשי כיפה?". "לא" - הודה האב - "אבל מלמדים הם חומש, מספרים שיש בורא לעולם..."

"שמע נא" - אמר לו החפץ חיים - "בתורה הקדושה נאמר: 'בסוכות תשבו שבעת ימים, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים' (ויקרא כג, מג). והרי זו פליאה עצומה: אם ביקש הקב"ה שבנינו יידעו שזכינו כבוד בצאתנו ממצרים, די היה להורות לנו לספר זאת לבנינו. מדעו נצטוינו לצאת לשבעה ימים מדירת קבע ולהסתופף בסוכת עראי: התשובה היא, שהסיפור לא יקלט ולא ישפיע אם הבן והתלמיד לא יראו את האב והמחנך חיים בפועל לפי לקחם ומורשתם! והראייה, שכאשר נצטוינו להנחיל לבנינו סיפור יצאת מצרים וניסיה, אין המצוה אלא 'בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך', שהבן רואה את אביו מיסב לסדר, ואוכל בפועל את המצה והמרור!

ומעתה תבין מה ערך יש ללימוד התורה מפיו של מורה שאינו שומר תורה..."

סוכת שלום. סיפור מופלא סיפר מרן רבי חיים עוזר גרודזנסקי לרבי ברוך פייבלזון, ר"מ בשיבת ראדין. כשהתקרב הכהן הגדול רבי ישראל מאיר הכהן מראדין - בעל החפץ חיים - לגיל הזיקנה, נשא את זוגתו השנייה,

והנה בשנה הראשונה לאחר נישואיו, לקראת חג הסוכות הקים החפץ חיים את סוכתו במקום שתמיד הקימו ליד הבית, מקום שאין רבים מהלכים שם. לאחר שהסוכה כבר עמדה על תילה יצאה רעייתו הרבנית החוצה, הסתכלה בסוכה, הרהרה מעט ופנתה אל בעלה: "ישראל מאיר, המקום אינו מתאים כלל לסוכה. לפי דעתי רצוי להעמיד את הסוכה שם", והצביעה לעבר המקום שסברה כי שם יהיה לה יותר נוח.

ישראל מאיר הכהן שמע את תגובת אשתו שבאה באיחור זמן. בולם פיו ומעביר על מדותיו, אינו חס על כל עמלו הרב בהקמת הסוכה, ועל הכל אינו חס על זמנו היקר לו כל כך שהלך עתה לאיבוד. אינו חושב להתגונן בחזקה כי במקום זה עמדה הסוכה כל השנים. הוא אינו מוציא הגה מהפה, אלא פשוט סותר את הסוכה בזריזות האופיינית לו, ומקימה מחדש במקום עליו הצביעה אשתו.

אך הסיפור אינו נגמר בכך. כאשר עמדה הסוכה במקום החדש יצאה שוב הרבנית, הסתכלה היטב ובחנה את הענין מחדש. היא פנתה לבעלה ואמרה: "רבי ישראל מאיר, חזורני בי, רואה אני כי צדקת במה שהקמת את הסוכה במקום הראשון". שוב לא אומר החפץ חיים דבר וחצי דבר. בזריזותו המופתית הוא סותר את הסוכה, ומקימה מחדש במקום שעמדה כל השנים. בית ומנוחה

סיפר שהחפץ חיים היה לו תנור בסוכתו, שיהיה "תשבו כעין תדורו".

דיבור קדושה במקום הקדושה. וכן אם ירצה לספר עם חבירו יספר בסוכה, דסוכתו צריך להיות כביתו בכל השנה. ולפי שקדושת הסוכה גדולה מאד, ראוי למעט בה בדברי חול, ולדבר בה כי אם קדושה משני"ב ס"י תרלט סק"ב

חיוב מצוה כתב שלי"ה: ראיתי מבני עלייה שהיו מנשקין המצות ומרור, וכן הסוכה בכניסתו וביציאתו, וכן ארבעה מינים שבלולב, והכל לחיוב המצוה. ואשרי מי שעובד ה' בשמחה. משני"ב ס"י תעז ס"ק ה

בס"ד

ספרים טייל

- התפילה
במחיצת החפץ חיים
- השבת
במחיצת החפץ חיים
- הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים
- הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים
- פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים
- החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

סוכת החפץ חיים. בסוכתו לא היה שום הידור, עשאה מקרשים ודלתות כדרך כל בני העיירות הקטנות, ודקדק להעמידה במקום נקי ולא במקום אשפה, כן בקרקע ששייכת לו, ולא נגע במקום שרבים הולכים [משום מיצר שהזיקו בו רבים]. מובן שכל אכילתו ואפילו משתהו היתה בסוכה. כן, לימודו, שנתו היתה ע"פ רוב בבית מפני הקור. בעשירות ימיו האחרונות כשבנה עליה על ביתו, פתח שם את הגג, כדי שיוכל לישב בסוכה בימי החג, ושם היה אפשר לו לישון ג"כ. כן בשנותיו היותר אחרונות הוסיף על ביתו כעין פרוזדור, וג"כ עם גג פתוח, ושם היה אפשר לו לקיים כל הפרטים ובדיני הסוכה. דוגמא מדרכי אבי

להשאיר את השולחן קבוע בסוכה. שמעתי מתלמיד חכם אחד, שזכה להיות בחג הסוכות במקום אחד עם הקדוש החפץ חיים זצ"ל, וראה היאך דקדק בלילה, כשישן בסוכה, שהשולחן ישאר בתוך הסוכה. ופירש לו החפץ חיים זצ"ל טעמו, שברמ"א (סי' תרמ) איתא שאם מצטער בסוכה משינה אינו יוצא בה ידי חובתו גם באכילה, דבעינן סוכה הראויה לכל מילי, ואם לא – לא יצא. וא"כ הכא, שהשולחן חוץ לסוכה, אינה ראויה לקיים בה מצות אכילה, ועל כן אינו יוצא נמי בשינה, ולפיכך צריך להחזיק בלילה השולחן בסוכה, עכ"ד.

מצוה לשהות בסוכה כמה שיותר. אמר לי פעם בסוכות, כי משתדל הוא לא לצאת מן הסוכה כל מה שאינו מוכרח. ואפילו למנחה ולמעריב אינו יוצא. וסיפר שגם החפץ חיים לא היה יוצא כל היום מן הסוכה. אמנם לא ברור לי אם אמר כן גם לענין התפילות.

וראיתי הגאון האדר"ת זלה"ה כותב בא"ד: "ואם כי ירצה להתפלל בסוכה, ודאי יקיים מצות עשה של תורה, ועדיף טפי מתפילה בציבור ובבית המדרש, שהוא רק סניף למצוה, ואינו מן התורה. ואם גם נאמר שאין מצות סוכה גדולה מתפילה מצוה של רבים (בברכות מז:), אבל על כל פנים לא גריעא ממנה. ולכן כתב הרמב"ם 'רצה מתפלל בסוכה' וכו'. ואני מצידי כל פעם דאבה לבי על הליכתי לבית המדרש להתפלל, ומצות סוכה חביבה לי טובא, ורק כדי שלא יבואו העם לזלזל בתפילה בציבור, אשר גם בלעדי זה הורגלו להקל הרבה בזה".

מדוע לא רצה החפץ חיים' לנענע בארבעת המינים. פעם אחת לא היה בעיר להשיג ארבעה מינים, והביאו משנה שעברה, וכולם נענעו ונטלו אותם, אך איני זוכר אם החפץ חיים בירך עליהם. והנה בשעת קריאת ההלל ביקשו שהחפץ חיים יטול את הלולב עם שאר המינים, והחפץ חיים סירב. הוא אמר: אולי יהיה מישוה מהלומדים שייפגע מכך שלא נותנים לו כי אם לחפץ חיים, ולכן כדאי לו לוותר על המצוה של נענועים בהלל, כדי לא לפגוע בכבוד של מישוה מהציבור.

הארה נפלאה בענין ד' מינים. שמעתי מפיו הקדוש בענין הארבע מינים. זה טעם וריח, וזה טעם ולא ריח, וזה ריח ולא טעם, וזה לא טעם ולא ריח, יבואו אלו ויכפרו על אלו, וכמאמר: "ואגודתם על ארץ" וכו'. אמר: האתרוג אשר הוא במדריגה הכי גבוהה - התלמיד חכם, גם הוא צריך להיות אגוד לשאר המינים. אבל השלושה מינים קשורים ביחד תמיד כל היום, והוא האתרוג מתדבק להם בשעת עשיית המצוה, ואח"כ הוא שב למקומו שיחות הח"ח

לימוד מוסר מד' מינים. זכורני כי בלמדנו בהלכות לולב ויתר המינים, וכשהגענו להלכה של הדסים באם יבשו העלים, ונשארו שלושה עלים לחים בבד העליון, בדיעבד כשר. ולהרבה פוסקים, דוקא אם הם לחין, אבל אם הם כמושים פסולים. ואע"ג דכמו שכשר בהדס, כל זה דווקא באם היו כולם כמושים, אבל בכולו יבש והבד העליון מצילו, לא יכול להציל אלא אם הוא בעצמו לח לגמרי. ונאנח, ואמר, כי בשעה שהיו רוב העולם מחזיקים בתורה ובמעשים, אם כי נמצא פגמים בתורתנו ובמעשינו, לא גרע עכ"פ מכושים ועל פי הדחק נתרצה הקב"ה. אבל בימינו שבעוונותינו הרבים נמצאים הרבה מאד יבשים, בלי שום לחוחית של אמונה בה' ותורתו, ורק השרידים היחידים, מחזיקים בתורה ומצוותיה, והם צריכים להגן על כל הדור, עכ"פ צריכים להיות לחים, בלי שום פגם בתורתם ובמעשיהם ובקידוש שם שמים

לע"נ מורינו הגאון הצדיק רבי יוסף חיים סיטרוק זצ"ל. רבה הראשי של צרפת

גליון א' שנה א'
ערב חג הסוכות תשע"ז
a9140030020@gmail.com

תורה ודעת

מרבתינו לבית בריסק

ושמחת בחגיך - מו"מ בין מרן הגרי"ז זיע"א לרבינו הגרי"ד הלוי זצוק"ל.

מה שמבואר בפרק החליל, וברמב"ם (לולב פ"ח) כל סדר השמחה שהיו שמתין בחג הסוכות, צריך ביאור מ"ש יו"ט של סוכות שהרבו כ"כ בשמחה, וכמשי"כ הרמב"ם שם דרוקדן ומספקין וכו' מכל שאר שמחת יו"ט דלא מצינו כזה. ואמר בזה מו"ר זצ"ל [הגרי"ד הלוי] דבאמת יש להבין מה זה ענין ריקוד וכו' בכלל הלא עיקר השמחה הוא כמשי"כ הרמב"ם (יו"ט פ"ו ה"ו) וחייב אדם להיות כהן שמח וטוב לב. וביאר דרוקדן ומעשים של שמחה לא שייך אלא שכמתייחס לאיזה דבר, דהיינו שעושה כן לפני ה' במקדש, שהרי מקורו של ריקוד מצינו בדוד המלך ע"ה שנאמר 'והמלך דוד מפוז ומכרכר לפני ה' וגו' ושם ה' זה לפני הארון [והוסף שדוד לא ה' עושה כן משום דין כבוד רק משום דין שמחה כמפורש ברמב"ם (לולב פ"ח ה"ו)] וכמו"כ במקדש שהוא לפני ה' שייך פעולה של שמחה, והרי בחג הסוכות נאמר דינא ד'ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים'.

וכשהציע מו"ר זצ"ל את הדברים לפני מרן הגרי"ז זצ"ל הוסיף ואמר דהנה מבואר בשם הגר"א במעשה רב שכשהוציאו ספר תורה בשמחת תורה סיפק הגר"א כף אל כף ורקד בכל עוז עד שהחזירו הס"ת למקומה. וביאר מרן זצ"ל שישנם 'ששון' ו'שמחה', ושמחה הוא מה ששמח בלבנו, וששון הוא פעולה של שמחה, ופעולה לא שייך אלא לפני דבר מה וכשנ"ל. וע"כ כל עוד שהי' לפני הס"ת הי' שייך פעולה, ומשהחזירה שוב ל"ש אלא שמחה לבד בלבנו של אדם.

ואמר מרן זצ"ל עוד דבאמת הי' אפשר לומר דכיון דבניסוך המים כתיב 'ושאבתם מים בששון' א"כ נאמר דין ששון שפירושה פעולה של שמחה, ועל כן הוא דמצינו כל הפעולות האלה רק בסוכות. אבל אמר דזה ניחא רק להראשונים דכל השמחה הללו היתה בעת ניסוך המים, אבל להרמב"ם החולק דלא הי' שמחה זו בשעת ניסוך המים [עיי"ש לולב פ"ח ה"ב] או צ"ל כמשי"כ (מו"מ זה נמצא בכמה גוססאות, ע"י בספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א").

זה אלי ואנוהו - בדין הידור מצוה

יש לחקור בכל הידור מצוה אם זו מצוה חדשה להדר במצות, או דבזה שנאמר זה אלי ואנוהו יש גילוי על כל מצוה ומצוה שיש לה ההידור שלה, שלכתחילה ראוי לקיימה בהדרור וזמן המוכרח גם בדברים שאינם מעכבים בה, וההידור הוא מדיני המצוה עצמה.

וראיה לזה מדברי הרמב"ם (מילה פ"ב ה"ו) דחזר על ציצין שאין מעכבין את המילה אפילו בשבת, כל זמן שלא פירש. ואם נימא דהידור מצוה הוה מצוה חדשה בפנ"ע כיצד יתכן שמחלל שבת על ציצין שאין חתיכתם אלא משום הידור.

עוד הוא מוכח מרש"י בסוכה (כט: ד"ה יבש) דס"ל דפסול יבש ילפנין מ'ואנוהו' דבעינן מצוה מהודרת, וע"ש בתוס' שהק' דאין בהך קרא עיכוב דמ"ש מאגד. אבל עכ"פ אם הידור מצוה הוה מצוה בפ"ע לא יתכן כלל שזה יעכב בלולב, וכע"כ דס"ל לרש"י דזה מדיני מצות לולב וכוה גם הידורו מעכב אבל בע"כ אין כאן מצוה צדדית. ובדעת התוס' י"ל דס"ל באידך צד הנ"ל. אבל אין הכרח די"ל דגם אם שייך לגוף המצוה מ"מ אין מקור לומר שיהא עיכוב. ובעיקר היסוד הזה מבואר מה דאיתא ברמב"ם (איסורי בי"א) דכל דבר שהוא לשם הקל המוב יהיה מן הנאה והמוב, אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו, האכיל רעב יאכיל מן המוב והמתוק שבשולחנו, ככה ערום יכסה מן היפה שבכסותו, הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו, וכן הוא אומר כל חלב לה' עכ"ל. ודין זה הוא דין בנברא שמצוה להביא מן היותר טוב שיש לו וזה ל"ש ל'ואנוהו' אלא עניין אחר, שבכל מצוה יבחר את המוב ביותר והנאה, ושם נאמר הרוצה לזכות לעצמו. ונראה דבזה לא נאמר חיוב וגם לא שיעור שליש (כ"ק ט). אלא מן היותר טוב ויותר משל עצמו. (מהספר רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז - מכתבי הגר"א ארלנר שליט"א).

והשב כהנים לעבודתם ולויים לשירים ולזמרים והשב ישראל לנוהים.

ובפשיטות לשון לנוהים היינו ל'נחלתם בא"י' וצ"ב מאי שיימא שיבת ישראל לנחלתם לעניין הקרבנות דחג. ואמר מרן זללה"ה לבאר, דהנה בפסחים (ג: תוד"ה מאלוה) הקשו אמאי לא עלה רבי יהודה בן בתירא לרגל, ותרצו וז"ל י"ל שלא היה לו קרקע וכו' דפטור מפסח כמו מראיה עכ"ל. הרי מבואר מדבריהם שמי שאין לו קרקע פטור מראיה. ולפ"ז מבוארת בקשה זו להחזיר את ישראל לנחלתו, שע"י יתחייבו בקרבנות הרגל, וזה המשך התפילה 'ושם נעלה ונראה' דע"י שישבו ישראל לנחלתו יכלו להתחייב ולקיים מצות העלית לרגל (בבתי תלמידים ממרן הגרי"ז).

הושענא וכו' למען בן הנעקד על עצים ואש.

כתיב (בראשית כב ו) ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וגו' הנה האש והעצים וגו' ויבואו אל המקום אשר אמר לו האלקים ויבן שם אברהם את המזבח ויערך את העצים ויעקד את יצחק בנו וישם אתו על המזבח ממעל לעצים.

שאל פעם רבנו הגרי"ז זצוק"ל הנה בפרשת העקידה נאמר ויקח אברהם את עצי העלה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וגו' הנה האש והעצים וגו' ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלקים ויבן שם אברהם את המזבח ויערך את העצים ויעקד את יצחק בנו וישם אתו על המזבח ממעל לעצים. הנה לא נזכר שערך גם את האש ושנעקד יצחק גם על האש ואיך הי' באמת. והשיב רבנו הגרי"ז זיע"א הנה הדבר מבואר להדיא בהושענות להושענא רבה 'למען בן הנעקד על עצים ואש'.

ברכת המועדים לששון ולשמחה לחיים ולשלום

בתפילת המועדים אנו אומרים 'והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדך לחיים ולשלום לשמחה ולששון וכו', וכי יתכן מצינו בתורה ברכה מיוחדת למועדים. וראיתי מביאים בשם מרן הגרי"ז שהסביר דבסוף פרשת ראה (טז טו) 'והיית אך שמח' כתב רש"י שאינו ציווי להיות שמח אלא הבטחה מה' שכך יהיה. וא"כ יש לנו ברכת מועדים לשמחה וששון.

אלא דנתקשה מרן הגרי"ז דאכתי אין כאן ברכה 'לחיים ולשלום' והסביר דאיך יתכן שמחה בלי חיים ושלום א"כ בהכרח הכל נכלל בזה.

הנהגות ממרו הגרי"ז זיע"א בענייני ד' מינים - סוכה - ושמחת תורה.

- ♦ מרן הגרי"ז היה בודק שילוש ההדסים בזכוכית מגדלת.
- ♦ החזיק את אתרוגיו מרוקו - רובם בחזקת שאינם מורכבים. אך לאחר ששמע שנהיו האתרוגים במרוקו 'מסחר' ומטפלים בהם ואינם גדלים פרא. ירד בעיניו המעלה של אתרוג מרוקאי.
- ♦ בכל יום מימי חול המועד היה בודק את הלולב בזכוכית מגדלת אם הוא עומד בכשרותו.
- ♦ כשהיו אנשים באים אצלו לטול 'הד' מינים היה עומד אצל כל אחד ואומר 'הנני מקנה לך את הד' מינים על מנת שתחזירם לי. והיה אם תחזיר לי הרי הקניתי לך אותם. אולם אם לא תחזירם לי. הנני מודיע שלא הקניתי לך אותם מעולם [ככה"נ כדי שיהיה תנאי כפול] ואחר כך אחד שהיה נוטל היה מרים 'הד' מינים וקונה אותם שוב לעצמו. וחוזר חלילה.
- ♦ היה מקפיד אפילו שלא בשעת הברכה להחזיק 'הד' מינים בשתי ידים את הלולב כימין ואת האתרוג בשמאל. בשעת אמירת ההלל וההושענות [כן כתב מג"א סי' תרנא סק"ו]
- ♦ היה מתאמץ מאד בנענועים. והיה מנענע יותר מ'ה' פעמים בכל פעם. [פעם אמר על מה שאמרו 'קטן היודע לנענע חייב בלולב' - איני יודע אם היום הגדולים יודעים לנענע].
- ♦ היה מחזיק הלולב בנענועים ישר. ולא באלכסון. כדרך גדילתו
- ♦ כשנטלו כמה אתרוגים הקפיד שיקנו הכל קודם הברכה. וזאת לש' הרמב"ם שצריך שיהיו כולם לפניו גם אם נטלן בזה אח"ז נע"י שו"ע תרנא יב' ומכיון דבעי' שיהיה 'שלכם' אם אינם שלו יש בזה חסרון בתנאי של 'כולם לפני'.
- ♦ פעם לקחו סכך מקטן שמכר. ושאלו ג"א מתלמידיו. איך יכול להקנות. וגם אולי לקח מגזל. והשיב מרן זיע"א 'מאך נישט שווער' [אל תכבד].
- ♦ סיכך סוכתו בהרבה סכך [והגר"מ הלוי זצ"ל אמר שאולי הטעם כדי שלא יהיו מצטערים מלשבת בסוכה] ומה שצריך שיראו הכוכבים אמר הגרי"ז שאי"צ שבכל הסוכה יראו אלא די מה שנראים במקום אחד [ועי' משנ"ב תרל"א סק"ג].
- ♦ אמר שבשמחת תורה אפשר לשמוח ולרקוד אחר זמן יציאת החג. כי השמחה והשירה הוא משום 'סיום התורה' וזה שייך אפי' לאחר זמן יציאת החג. אבל במוצאי פורים אמר שלא שייך להמשיך אחר הזמן. כי זה שייך רק באותו היום שהוא 'יום משתה ושמחה' [ויעוי' במע"ר (רלב"ג ורמ"ח)].
- ♦ בשמחת תורה בבית מרן זיע"א כשאמרו 'אתה הראת לדעת' היה הגבאי מחלק הפסוקים. וכשסיימו לומר 'אתה הראת' עדיין היו שלא אמרו פסוק. והיו מתחילים שוב מתחילה עד שכל הנוכחים אמרו פסוק. וגם הבחורים אמרו. ואח"כ עשו ההקפות.
- ♦ לא נהגו לרקוד עם הספר תורה אלא הקפה אחת מסביב הבימה. ואז היו מניחים הספר תורה על הבימה וממשיכים לרקוד מסביב הבימה.

מגילת קהלת

וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך (קהלת ב יג).

יתרון החכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך. לכא' ענין יתרון שייך רק בדברים הדומים אלא שהוא יותר, אבל האור והחושך הם הפכים זה מזה. ואמר בזה משל לאיש אחד שסגור בחדר חשוך ואינו רואה כלום אך ע"י שהוא עוקב פה ושם יכול לדעת מן הנסיון היכן מונחים החפצים, וכשנתקל ברגל השולחן יודע מקומו של השולחן, וכן בכל החדר יכול ללמוד צורתה ועריכתה. אך אם יבא אחד וילחוש בכפתור של האור הרי בסקירה אחת יודע כל מה שטרח חבירו ע"י הנסיון. וביאר בזה דברי הגמ' בבכורות (ח): דשאל קיסר לר' יהושע בן חנניא נחש לכמה מיעבר ומוליד יעו"ש, ולאחר השו"ט עמו אמר אי חכימת זיל זכינהו [לחכמי דבי אתונא], הרי ע"י שידע דבר אחד זמן לידת הנחש הכריח הקיסר מזה שבידו לנצח חכמי יון, וצ"ב איך אפשר להוכיח כך מדבר אחד. אלא הענין שחכמי יון יודעים הכל ע"י שכל האדם ובכל דבר ודבר השיגו מן הנסיון והבדיקה מחכמה האנושית את מציאות הנבראים אבל ר' יהושע בן חנניא ידע כ"ז מן התורה שהיא המקור והשורש לכל הנבראים הרי ברגע קטן מושג כל תולדות הבריאה כולה כיון שהכל רק תוצאה מהאור של תורה ולכן כיון שידע דבר אחד מוכח ג"כ שידע הכל כיון שאינו יודע ע"י הבדיקה והלימוד בלידת הנחשים וממילא כמו שידע זה מוכרח שידע שאר החכמות. וזהו הפירוש שיתרון החכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך, ור"ל דרך ההשגה שע"י החכמה והתורה יש בה יתרון מהשגת החכמה שע"י מהלך של בדיקה ונסיון שהיא סכלות - כיתרון האור מן החושך, ור"ל דהשגת המציאות במצב של אור על ההשגה שבמצב של חושך וכמשל הנ"ל עכ"ל (אפיק מים, הגאון רבי משה שפירא שליט"א - ממון הגרי"ז זיע"א).

זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט (קהלת י א).

כששאלתי פעם את הגרי"ז מבריסק על אנשים מסויימים: היתכן שאנשים כמותם יעשו דברי שטות הגורמים לקלקולים ביהדות, ענני על זה: הנה כתיב 'זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט' (קהלת י א), והביאור בזה דשמן רוקח הוא שמן משובח המעורב בבשמים הנותנין ריח טוב, ואם ינתן בהם זבובי מות, יבאישו ויקלקלו את השמן הטוב. כמו כן חכמה וכבוד, אם יהיה בהם אפילו סכלות מעט, תיקר, תכבד, מיעוט הסכלות, את כל החכמה והכבוד ותכריע אותם, וכמו כן - סיים רבנו-כאן בארץ ישראל רובם נתערב בהם ציונות, וכשנתפשים לזה אף במקצת, מעט הסכלות הזו מכבידה על חכמתם, ומביאה אותם לעשות דברים שהם היפך החכמה. [הגר"א שלעזינגער קובץ קול התורה - משמיה דמרן הגרי"ז זיע"א. וביאר עפ"י מה שכתב מרן החזו"א זיע"א במכתבו הידוע בעניין לימודי חול אצל הצעירים וז"ל: 'מנויה וגמורה בסודם של רבותינו גדולי הדורות שלא להרשות לימודי חיצוניים לבני ישיבה בזמן שקידתם בתורה בהתלהבות נעורים וראו זה כמשחית בשות, ורובם נתקלקלו אם במדה גדושה, או מחוקה, או במקצתם, וקבעו למשפט ללחום בזה מלחמת מצוה', עכ"ל. ובמה שכתב 'מדה מחוקה' ולא נאמר בזה שיעור למטה, ביאר על פי דברי מרן הגרי"ז הנ"ל].

תגובות והערות, והכתובת למשלוח חומר מדברי מרנן ורבנן מבית בריסק וצוקללה"ה ושיבלחט"א : a9140030020@gmail.com
מכתבים למערכת, רעיונות והצעות בכתובת הנ"ל - המערכת שומרת לעצמה זכות שימוש בכל חומר הנשלח אליה ומתנה זאת בתנאי כפול וככל משפטי התנאים בדת תורתנו הק'. - אין להשתמש בחומר ללא רשות.

דעת תורה

יצחק אבינו - קבלת יסורים

מוצאים אנו במדרש שיצחק אבינו הוא היה זה אשר חידש בעולם את המושג של יסורין. כך מלמד אותנו המדרש (בראשית רבה כ"ז) - "יצחק תבע יסורין, אמר לפניו: רבון כל העולמים! אדם מת בלא יסורים, מדת הדין מתוחה כנגדו, מתוך שאתה מביא עליו יסורים, אין מדת הדין מתוחה כנגדו! אמר לו הקב"ה: חייך! דבר טוב תבעת, וממך אני מתחיל! מתחלת הספר ועד כאן אין כתיב יסורין, וכיון שעמד יצחק, נתן לו יסורים, ויהי כי זקן יצחק ותכהין".

מהמלאכות הקשות היא לדעת לקבל יסורים באהבה מתוך הרגשה של קרבת הקב"ה. חזל מלמדים אותנו (ברכות ה') ש"כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורים", אך ברור הוא שזה השרוי ביסוריו המרים מתקשה באותה עת לחוש בקרבה זו. זאת ועוד, מידת האמת היא שגם כאשר נדמה לאדם שצרות רבות ורעות באות עליו הרי לאמיתו של דבר הוא דבר טוב. מלמדת אותנו הגמ' בפסחים (נ.) על הפסוק "והיה ד' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד", שואלת הגמ' וכי כעת אין ד' אחד ואין שמו אחד. על כך עונה הגמ' - לא כהעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב".

את דברי הגמ' הללו ביאר המשגיח ממיר מרן רבי ירוחם זצוק"ל בס' דעת תורה, וביאר שלעתיד לבא יפקחו עיניו של האדם לראות ויבין שגם אשר נדמה היה לו בעולם הזה כרע, גם זה היה טוב מוחלט ואמיתי. לכך בהקשר של יסורים משתמשת הגמ' בקידושין בלשון של יום טוב. אכן בעולם הזה כאשר מורגש הכאב ודאי שאין אנו יכולים לברך הטוב והמטיב, אולם לעתיד לבא כאשר מתוך ראיית הטוב אף לא נרגיש את הכאב, אזי גם על אשר דומה היה בעינינו כיסורים, גם על כך נוכל לברך הטוב והמטיב. יזכנו הבורא להימלט מן היסורים, אולם באם חלילה יבואו, נדע לקבלם כיאה וכמתאים ליהודי מאמין.

אושפיזין עלאין

בשנה זו אנו משנים במעט מהמתכונת הקבועה בגליונות הרגילים ובגליונות החג. תחת זו מביאים אנו בזה שבעה מימרות שנשמעו מפיו רבינו בהקשר של האושפיזין עלאין קדישין אותם מזמינים אנו לסוכה בשבעת ימי החג.

אברהם אבינו - חינוך הדורות הבאים

מעלה מיוחדת מוצאים אנו באברהם אבינו כאשר נקרא הוא אוהבו של מקום. באים אנו בס"ד ללמוד ולברר בגין איזו מידה זכה אברהם אבינו לאותו תואר נפלא של אוהבו של מקום. ומשבוחנים אנו את הדבר מוצאים אנו את הפסוק (בראשית י"ח, י"ט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה בניו ואת ביתו אחריו". מבאר רש"י את הדברים "ידעתיו - חיבתי עליו". חיבתו של אברהם אבינו שנקרא אוהבו של מקום, "אברהם אוהבי", מחמת מה היא? מחמת אשר יצוה חינוך דורות הבאים!

בשום מקום ובשום מעשה לא הוזכרה לשון חיבה בכל הנוגע למעשיו הגדולים של אברהם אבינו. הן ברור הוא שכל מעשה ממעשיו של אברהם אבינו היה תורה שלימה, ולמרות זאת לא נזכרה חיבה זו בהקשר למעשים הללו. כמו כן לא נזכרה חיבה בהקשר לפועלו של אברהם אבינו שהיה מגייר את האנשים. רק כאשר מצווה אברהם את בניו ואת ביתו אחריו, רק אז נזכרת אותה חיבה מיוחדת. מעשה זה של חינוך הדורות הבאים, הוא ורק הוא הקיום הרוחני של כלל ישראל. זה המשקיע בדורות הבאים, זה המחנכם לדרך התורה, הוא אשר ממשיך את שלשלת הדורות והוא זה אשר זוכה לחיבתו של מקום. הורים אשר יקחו דברים אלו אל ליבם, מחנכים אשר יבינו את הנוקדה הגדולה הזו, בודאי שיעריכו את גודל הזכות אשר נפלה בחלקם בחינוך הדורות הבאים ויזכו לשפע סיעתא דשמיא בפועלם לחינוך הבנים והבנות.

אולם

לעתיד לבא

כאשר מתוך ראיית

הטוב אף לא נרגיש את הכאב,

אזי גם על אשר דומה היה בעינינו

כיסורים, גם על כך נוכל

לברך הטוב

והמטיב.

יעקב אבינו - לדבר עם השני

בחכמה

זכינו וכולנו ברי דעת היודעים שעלינו להיזהר בכבודו של השני ככבודינו ממש ותמיד להאיר פנים ולהיות לעוזר לאשר נזקק. עם זאת צריכים או לשים לב איך וכיצד אף מעבר לכך, בכל מגע ומגע עם אדם אחר צריכים אנו לנהוג בחכמה ובתבונה לבל נבוא מבלי משים לצערו חלילה.

בזמן שיעקב אבינו הולך לפגוש את לבן, משמגיע הוא לחרן פוגשד הוא ליד הבאר את הרועים. באותה עת מוצא לנכון יעקב אבינו לברר את מצבו של לבן עוד בטרם יפגוש אותו. ולכך פונה יעקב אל הרועים ושואל (בראשית כ"ט, ו') - "ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום". את פסוק זה מבאר הספורנו מנחיל לנו יסוד נפלא חשוב בהתנהלות שלנו בבין אדם לחבירו - "הנה השתדל לדעת את שלום לבן קודם שיראה פניו, כי אין ראוי לאורח הבא לפקוד את האזרח בעת שמחתו ובהפכו על אופן אחד". אומר

היה רבינו זללה"ה שאת דברי הספורנו הנ"ל שמע הוא ממור"ר הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל, שאמר שיעקב אבינו קודם שמגיע הוא ללבן מבקש הוא ללמוד אודות מצבו הכללי בכדי לדעת באיזה סבר פנים לגשת אליו, אם בסבר פנים של צער או בסבר פנים של שמחה.

לעיתים פוגשים אנו ידיד אשר זה זמן רב לא פגשנו. מתוך התעניינות כנה ואמיתית מבקשים אנו לדעת ולדרוש בשלומם ובשלום משפחתו. לעיתים שאלה שתישאל מבלי רגישות והכנה מוקדמת אודות אביו למשל, עלולה לפתוח פצע כואב באשר זה אשר אודותיו שאלנו אינו בקו הבריאות או אף אינו בין החיים.

נכון עצמינו מראש, נתנהל בתבונה וברגישות וכך לא נגיע לידי מצב בו חלילה נצער את השני.

יוסף הצדיק - שם שמים שגור על פיו

לגבי יוסף הצדיק מוצאים אנו בפסוק (בראשית ל"ט, ב') - "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח וגו' וירא אדוניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו". מבאר רש"י שם במקום - "כי ה' אתו - שם שמים שגור על פיו". דברי רש"י הללו מבוססים על המדרש תנחומא שם מלמדים אותנו חז"ל - "שלא היה שמו של הקב"ה זו מפיו, היה נכנס לשמשו והוא היה מלחש ואומר רבון העולם אתה הוא בטחוני אתה הוא פטרוני תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך וכו', ופוטיפר אומר לו מה אתה מלחש, והוא משיבו אני מתפלל שאמצא חן בעיניך".

יוסף הכיר בכל רגע ורגע מימי חייו ובכל פעולה ופעולה שעשה שכל אשר יעשה וכל אשר יפעל, הכל תלוי אך רק ברצונו של הקב"ה ובהשגחתו הפרטית. לכך הבין יוסף שבאם חפץ הוא להצליח אזי דרך אחת ויחידה היא אשר עומדת בפניו - לבקש ולסמוך רק על תפילה אליו ית"ש.

אלו הם חיים של אמונה המביאים לידי תפילה שלימה מעומקא דליבא. ואמנם מכח זה שהיה שם שמים שגור על פיו, זכה יוסף ל"ויהי איש מצליח", הקב"ה השפיע לו ברכתו למען יצליח בכל מעשיו, עד כי זכה ואף בית המצרי נתברך בגללו.

משה רבינו - זכרו תורת משה עבדי

מוצאים אנו בתנא דבי אליהו רבא (פרק ו') - "במשה מה הוא אומר (מלאכי ג') זכרו תורת משה עבדי וכו', לפי שבימי הושע בן בארי כו' ובימי שאר כל הנביאים לא היו יודעין לשפוך רחמים ולבקש תחנונים על ישראל כמו ששפך משה, לכך נאמר זכרו תורת משה - וכי תורת משה היא, והלא שלך היא ששעשעת עמה תקע"ד דורות קודם שנברא אדם וצרפת אותה ונתת אותה לישראל, מה ת"ל זכרו תורת משה עבדי? אלא, הואיל ועמד בתפילה ד' וה' פעמים והציל את ישראל מן המיתה, העלה עליו הכתוב כאילו כל התורה כולה של משה היא".

לומדים אנו במדרש אודות הסיבה שבזכותה זכה משה שהתורה הקדושה נקראה על שמו. הסיבה לאותה זכיה נפלאה היא התפילות של משה להצלת כלל ישראל. נבין ונדע, מתפילותיו הרבות של משה רבינו על כלל ישראל, לקיומם ולחיותם, למדים אנו על גודל מסירותו להם. אם כן פשוט וברור הוא שהאופן בו מסר משה את התורה לכלל ישראל היא באותה מסירות נפלאה. הן התורה היא תורת חיים של כולנו וברור הוא שמשה רבינו שכה מסור היה לכלל ישראל, ודאי הוא שכאשר מוסר הוא את תורת החיים לכלל ישראל, מוסר הוא אותה באופן הטוב ביותר שניתן להעלות על הדעת.

לומדים אנו מכאן עד כמה צריכה להיות המסירות של הורה או רב המלמד תורה לבנו/תלמידו. הן באם היה הבן או התלמיד חלילה וחס בגדר חולה מסוכן, האם לא היה האב או הרב קורעים שמיים בעבורם בתפילות ובשאר מעשים טובים. כך ובאותו אופן ומסירות צריכה להיות העברת התורה מהמלמד ללומד. באם נבין ונדע שעוסקים אנו בדיני נפשות, הרי שמובטח לנו שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו ומפי זרע זרענו עד עולם.

התפילה

אינה חובה

מעשית שעלינו לעמוד

בה דבר יום ביומו מספר פעמים

ביום. תפילה היא זכות נפלאה

וטובה עצומה שבורא עולם

העניק לנו ברוב

טובו וברוב

רחמיו.

אהרון הכהן - וראך ושמח בליבו

מביאים אנו בזה מדברי הגאון רבי בנימין קורלנסקי זצ"ל חתנה דבי נשיאה - זו היא מעלתם הגדולה של תלמידי חכמים אשר מושלמים במידותיהם הטובות. רואים אנו שהם אינם מתגאים על זולתם, אלא להיפך, הם בעלי ענוה והכנעה. כל ימיהם עסוקים הם בבנין נפשם, להוסיף להתלמד ולהתחנך. ומשכך זוכים הם להיות המרבים שלום בעולם.

הן ידוע הוא שהרודף שלום הגדול ביותר בעולם היה אהרון הכהן. אהרון הכהן היה שלם במדותיו שהרי אומר בורא עולם למשה רבינו שכאשר יראה אותו אהרון אחיו הגדול, אהרון שיש לו את כל הסיבות לקנא מדוע זכה אחיו הצעיר ממנו בהנהגה ולא הוא, למרות זאת מעיד עליו בורא עולם - "וראך ושמח בלבך". אהרון הכהן קנה בליבו ובנפשו את שלימות המידות הטובות עד כי רואה הוא את אחיו בגדולתו של אחיו ומתמלא ליבו שמחה. הוא אהרון הכהן שנקבע לדורות למעלת אוהב שלום, מכח אותו תיקון המידות הנפלא אשר היה מנת חלקו.

זוהי מעלת המידות הטובות אשר הינם בבחינת כלי מחזיק ברכה המקבל את כל ההשפעות הטובות שמשפיע עלינו בורא עולם ברוב טובו וברוב חסדיו. ואמנם באם נזכה אנחנו להתעורר ולהתחזק בזה, נזכה לבנות את חורבות העולם. אנו חיים בעולם אשר רובו חרב מבחינה רוחנית. הרי מעט שבמעט אנו בתוך מיליונים של ברואים אשר כמעט כולם אינם יודעים ולא כלום מכוונת ותכלית הבריאה. רק אנחנו המעטים מתוך כל האנשים החיים בעולמו של הקב"ה שזכינו לאורה של תורה. אנחנו אלו היודעים את

מטרת הבריאה. עלינו מוטל בלימודינו ועבודתינו לקומם הריסות חורבות העולם, להיות מקיימי עולם, וליצור כלים שנוכל לקבל את כל השפע הגדול שהקב"ה רוצה להשפיע עלינו.

דוד המלך - אין טוב אלא תפילה

במדרש שוחר טוב על תהילים מלמדים אותנו חז"ל על הפסוק "משכיל לדוד בהיותו במערה תפילה" וזה לשון המדרש - "בכל צרה שהיה נכנס היה בוטח בהקב"ה, וכשהיה במערה לא קרא אלא להקב"ה כו' ידע וראה שאין אדם עומד לו לא ממונו ולא חכמתו, ולא גבורתו, ומהו עומד לו, תפילתו, השכיל דוד וידע ואמר שאין טוב אלא תפילה לכך נאמר משכיל לדוד". הנה כי כן, דוד המלך בהשכלתו ובחוכמתו אמר לנו - דעו כי אין טוב אלא תפילה. התפילה אינה חובה מעשית שעלינו לעמוד בה דבר יום ביומו מספר פעמים ביום. תפילה היא זכות נפלאה וטובה עצומה שבורא עולם העניק לנו ברוב טובו וברוב רחמיו. הזמן של התפילה בו עומד האדם כעבד לפני מלכו וכבן לפני אביו ומשיח את ליבו בפני קונו זה הדבר שמשפיע ומביא לאדם את הטובה בכל מעשיו והנהגתו. רק על ידי תפילה יכול הוא להצליח בעסקיו, רק על ידי תפילה זוכה הוא לבריאות הגוף ולמנוחת הנפש, רק בזכות תפילה ניצול הוא מצרה וצוקה כשבאו עליו, או שזוכה הוא לנקדים רפואה למכה לבל יבואו אלו עליו. זה אשר לימד אותנו דוד המלך - "אין עומד לו לאדם לא ממונו, ולא חכמתו, ולא גבורתו, ומהו עומד לו תפלתו". כל מה שאדם צריך לו לגוף ולנפש - הכל תלוי בתפילה.

למען דעת

נביא בזה הנהגות ועובדות שנשמעו אודות ומפי רבינו הנוגעים לחג הסוכות

נתינת הארבע מינים

הקפיד לא לתת את הד' מינים לברכה ביום הראשון רק לכאלו שיש להם חתימת זקן.

נתן לברך על הד' מינים לכל הציבור והוא בירך האחרון כדי שלא יפסיק בנטילה בין הברכה לבין קריאת ההלל.

אתרוג עם פיטם

מלבד האתרוג שבירך עליו רבינו מהעץ שבחצירו שבדרך כלל היה בלי פיטם, נהג רבינו גם ליטול ולנענע אתרוג עם פיטם ממה שניטע מהשתילים שנלקחו מחצירו, בדרך כלל היה זה האתרוג שהביא לו הרב משה פרידמן ז"ל ויבלחט"א בנו הרב צבי פרידמן שהמשיך במסורת אביו. או מהרה"ג ר' מיכאל שטוקמן שליט"א. ובשנה האחרונה מאתרוגי פרנקל.

בניית הסוכה

בשנים מוקדמות יותר היה מסייע בבניית הסוכה. בשנים אח"כ היה נכנס רק לבדוק את הסיכוך אחר שגמרו לעשות, ומתוך שמחה של מצוה היה יושב עם בוני הסוכה ושותה לחיים ומעתיר עליהם שפע ברכות.

ברכת ארבעת המינים בסוכה

היו שנים שנהג רבינו לברך על ד' מינים קודם התפילה בסוכתו, והיה שנים שבירך בבית הכנסת. גם בשנים שבירך בסוכתו קודם התפילה בעיקר נהג כן ביו"ט הראשון משום דיש בו הדין דאורייתא "לכם", וטעמו היה שרוצה לברך שלו ראשון קודם ההקנאות לאחרים, ובאם יברך בביהכ"נ הרי יגשו אליו לבקש לברך על לולבו ולא רצה לעכב את המבקשים עד שהוא עצמו יברך!

[מהרה"ג י"ש שליט"א]

אתרוג מרוקאי ותימני

בעשר שנים האחרונות נהג הרב רפאל דדון שליט"א להביא לרבינו אתרוג ממרוקו, רבינו לקחו עמו לבית המדרש והיה נוטלו באמצע הלל בנענועים או בהושענות. במשך שנתיים שלח הגה"צ רד"ח פינטו שליט"א אתרוג ממרוקו לרבינו.

בשנה האחרונה תשע"א הביאו לרבינו גם אתרוג תימני, וגם בו נהג כל יום ליטול ולנענע.

שמחת בית השואבה

במוצאי יו"ט ראשון נהג לקיים זכר לשמחת בית השואבה מתוך נגינה ושמחה ואמירת ט"ו מזמורי שיר המעלות. והיה מקריא את דברי הרמב"ם והכס"מ בסוף פ"ח מלולב כשהוא מטעים את הדברים החוצבים ומבארם. האחים הרבנים לבית שושן שליט"א היו מנעימים בזמירות ובדברים ונהנה מאוד מריגשת לבם.

אשרי עין ראתה זאת, ועתה חסרנו כל...

לישב בסוכה

סוכות תשנ"ו. נשאל רבינו אם צריך לברך על שתיית כוס קפה ברכת לישב בסוכה, וענה אם אינך נוהג כהגר"א לברך על ישיבה בסוכה, אינך צריך לברך.

נהג לברך לישב בסוכה ואח"כ ברכת המוציא, ואמר כי ברכת לישב אולי חייבים בלא אכילה כמנהג הגר"א, וברכת הנהנין עדיפא שתהא סמוכה לאכילה.

השיעור הקבוע

בימי חוה"מ היה מוסר רבינו את השיעור אצל הרה"ח ר' טובי' שכטר שליט"א בסוכה, ובשנים המאוחרות שינו ונשאר השיעור בסלון בבית במקום הקבוע כל השנה (לא ידוע הסיבה).

זה מראה לבן

פעם נסתפק רבינו על אתרוג אם יש לו מראה לבן, והראה למרן החזון איש, לקח החזון"א את שרוול חולצתו הלבנה ואמר לרבינו זה מראה לבן.

שנת השביעית

אתרוגים שנלקטו בשביעית לא רצה לעשר בעצמו, כיון דחשש למ"ד דאזלינן בתר לקיטה, ולכן הברכה תהיה לבטלה. ומשום כך עשה שליח שיעשר בלא ברכה. פרט כשהיו גדלים בחצירו פרי הגויאבה שאז היה מעשר ביחד ומברך.

בשביעית אמר שלא כדאי לחתוך אתרוגים עם מזמרה אפי' שגדלו בשישית משום שחשש שהוי כדרך הקוצרים.

כשהיה פעם נידון בין בני הבית אם אפשר לקחת כסף על אתרוגים שהיו ספק שביעית אמר לתת הכל ללא קבלת שום תשלום.

למנוע עוגמת נפש

רבינו היה נוהג להתפלל בימי חוה"מ סוכות תפילת שחרית בכולל פוניבז' ניש לציין את היראת הכבוד וההכנעה שהיו רואים מרבינו זללה"ה למרן הגרא"מ שך זצוק"ל שגם היה מתפלל שם והיה יושב בספסל במעבר ליד דלת הכניסה, ורבינו זללה"ה היה יושב באמצע הטור הדרומי, והנה בסיום התפילה לא היה רבינו ממחר ממקומו לגשת להגרא"מ שך לאחל לו גוט מועד, כי ראה בזה טירחה יתירה, ופעמים שמרן הרב שך היה מתעכב איזה רגעים אחרי התפילה ורבינו היה מתקרב ממקומו לעבר דלת היציאה ליד מקומו של מרן הרב שך, והרב רפאל וולף היה קורא בקול למרן הרב שך דא איז ר' מיכל יהודה, ומרן הרב שך מרים ראשו ומביט לעבר רבינו ומברכו, ורבינו מתכופף בקידה והכנעה מול מרן הרב שך ומברכו בברכת החג. רבים מהמתפללים ציינו את המחזה הזה שהיה כולו לימוד. מענין לענין באותו ענין נראים הדברים גם בתמונה המפורסמת בה נראה רבינו זללה"ה עומד ומביט במרן הקהילות יעקב זצוק"ל בשעה שיצא מניחום אבלים אצל הגר"נ קרליץ שליט"א קיץ תשד"מ בפטירת אמו הרבנית הצ' ע"ה אחות מרן החזון"א]

ונהג לאחר שהחל רבינו בשנת תשנ"ח להתפלל בימים הנוראים בבית המדרש אהבת חסד, מפני הקושי ללכת ולטפס להיכל כולל חזון איש, הוצע בפניו שגם בימי חוה"מ יחל להתפלל שם, ויחסוך את הטירחה בהליכה עד כולל פוניבז' (שכן סבל אז מכאבים ברגלים מחמת בצקת). רבינו סירב מבלי לנמק טעם הסירוב. מכיון שנראה היה שהתפילה באהבת חסד תקל עליו, הוצע לו הדבר עוד פעמים מספר ולא מובן היה פשר סירובו. עד שאמר "בכולל פוניבז' מתפלל גם הרב הגאון רבי אברהם צבי לייכטמן (זצ"ל). הרב לייכטמן רגיל בכל יום לאחר שמסיימים הלל לגשת אלי ולנענע על הד' מינים שלי. אם לא אבוא לשם יהיה לו עגמ"נ לכן אמשך להתפלל בכולל פוניבז'". ורק אחרי שביררו אצל משפחת לייכטמן ואמרו שמחמת חליו של אביהם הוא לא יבוא לתפילה בכולל פוניבז', רק אז נעתר רבינו וקבע את מקום תפילתו בחוה"מ בבית המדרש אהבת חסד ניש להדגיש שרק אחר כמה פעמים שהעליתי את הדבר בפניו גילה לי טעמו בזה, וכל זמן שלא ראה צורך היה מסתיר את חשבונותיו].

שמחת תורה

נזהר מלישב בהקפות כשרקדו עם הס"ת, ובכולל חזון איש לאחר שנתעייף היה יושב מאחורי הקיר שמפריד בתוך ההיכל ליד הברזים. שם היה משוחח אתו הגר"י קלאר ארוכות בד"ת. ובשנים שהיה מתפלל באהבת חסד החזיק כל ההקפות ס"ת קטן בזרועותיו וישב עמו. סיפר מרן שאביו ז"ל היה נוהג לקנות בשמחת תורה את כל עליות המפטיר של כל השנה נשכך היה המנהג שם בולאז'ין למכור] והרבה פעמים במשך השנה היה אביו נותן לו בתור ילד מפטיר וקריאת ההפטרה.

היה מעורר על כך שלוקחים את הילדים הקטנים בהקפות על הכתפיים ורוקדים עמם, שמשמחים בזה את הקטנים והוא חסרון בכבוד התורה שנראה כרוקד לכבוד הקטן ולא לכבוד התורה.

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

חג הסוכות תשע"ז

.....

גליון מס' 137

דברי מוסר והתעוררות

במלכות שמים. ודומה הדבר לאחד שבא לדבר עם חבירו, וחבירו עונה לו שאיננו מעוניין בו, כך כביכול אומר להקב"ה 'דעת דרכיך לא חפצתי'.

החזון איש הגיב בדחייה של גועל נפש איך אפשר להכניס לפה דבר המטמטם את הלב

אם נרצה לבחון עד כמה אנחנו עבדי ד', נראה לפי הזהירות בקיום דברי חז"ל הק'. היה עובדא ששאלו למרן החזון איש זצוק"ל על חומר הנקרא 'זלאטין' שעשוי מחיות טמאות האם מותר להשתמש בזה, והגיב לשואל 'פוי, פוי, פוי', איך אפשר להכניס דבר כזה לפה הרי זה מטמטם את הלב והנפש?!

וזה יכול כל אחד לבחון בעצמו כמה יראת חטא יש לו, איך הוא שומר את פיו ודיבורו, את העיניים מראיות אסורות, שצריך לעמוד כמו נהג שמחזיק את ההגה באחריות גדולה שבלי שימת לב ח"ו יכול להגיע לאסונות גדולים, כך צריך להחזיק את עצמו. וכמה הכרת הטוב צריך שיהיה לנו להקב"ה שנתן לנו את האפשרות שברגע כמימריה אנחנו יכולים לעצום את העין מלראות דבר רע. וזה מחיצה גדולה בין התאוה, ועל זה הקב"ה נותן שכר כעושה מצוה, ומקיים בזה מצות 'ויראת מאלוקיך'.

והעובר על דברי חכמים ב"ד יכולים להכות אותו מכת מרדות. ומקשה המנחת חינוך וכי זה חמור כמו ג' עבירות, עיי"ש מה שתירץ. אמנם על כל פנים רואים כמה חמורים דברי חז"ל, וכל הקיום והמעשה שמקיים את דברי חז"ל הרי זה מראה על היר"ש שלו.

ביראת שמים כל דרגה לעומת השניה זה מרחקים גדולים

והשכר שמקבל על קיום דברי חז"ל הוא על היראת שמים. כמשאחז"ל בחגיגה עה"פ 'ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו' אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחת פעמים. ושמעתי על המאמר הזה את השיחה המוסרית הראשונה מהגאון ר' לייב חסמן זצ"ל, (שבט תרצ"ה, בישיבת כנסת ישראל חברון, שבירושלים עיה"ק), שביאר בזה שאחד חוזר על הלימוד עוד פעם יותר ממאה, זה לא ענין של חזרה כדי לזכור את הלימוד, אלא חזרה זו נובעת מאהבת התורה שיוקדת בו, שזה תוצאה של יראת שמים, ובדרגות של יר"ש כל דרגה לעומת הדרגה היותר גבוהה זה מרחקים גדולים, עד שאפשר להגדיר שזה עובד אלוקים, וזה לעומתו אינו נחשב לעובד אלוקים אפילו שגם הוא בעל דרגה נכבדה.

[מדברי רבינו מתוך שיחות מוסר בישיבה אייר תשמ"ט, מכתבי הרה"ג ר' שמעון סנדורמיסקי שליט"א]

אפשר לחיות כאן ולהרגיש מעין עולם הבא

יש בתורה מצות עשה ול"ת, תרי"ג מצוות אמרה תורה, והגר"א אומר שהתרי"ג מצוות הם תרי"ג כללים, אבל כל מצוה ומצוה יש בה הרבה ענפים. (הובא בספר מעלות התורה לאחיו רבי אברהם). אמנם פירשה תורה עונש העובר על אחת מהמצוות אבל לא אמרה תורה שכרם של מצוות, ובספר חרדים כתב הטעם, כיון שאין שום אפשרות של דוגמא לתת כאן בעולם הזה על שכר המצוות, כי יפה קורת רוח בעוה"ב מכל חיי עוה"ז, ואין כאן השגה בעולם הזה להבין יותר ממה ששייך להשיג כאן, וכמו אחד הנולד בלי עיניים רח"ל, לא שייך להסביר לו ענין של צבע וכד'.

וברבינו יונה (שערי תשובה ג' י') הביא הטעם בזה משל למלך שציוה לעבדיו לנטוע נטיעות בחצירו, ולא גילה לעבדיו שכר כל נטיעה, כך הקב"ה לא גילה לישראל שכר כל מצוה, כי אז יעזבו הקלות ויתעסקו רק בחמורות שמתן שכרן גדול יותר, והקב"ה רצה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, והתכלית הוא להנחילם עוה"ב ולהיות כל המצוות יחדיו לוויית חן לראשם.

והאמת היא מי שחי כאן בעוה"ז חיי תורה ומצוות ומעשים טובים הוא מרגיש כבר בחיי יום יום שלו מעין עולם הבא. ואצל יחידי הדור זה ממש כך, עד שהרואים אותם מבחינים בכך. כשהיינו רואים את החזון איש הרי היה ממש לוית חן על ראשו.

גזירות חז"ל וגזרותיהם הם יסוד יראת שמים

והנה צותה התורה לקבל ולקיים דברי חכמים, 'לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל', ואמרו חביבין דברי סופרים יותר מיינה של תורה (עבודה זרה ל"ה). וברבינו יונה שער ג' מאריך שהעובר על דברי חכמים חייב מיתה, ולמה הוא חמור יותר מן העובר על מ"ע ועל מל"ת, כי עובר על דבריהם לא מהתגברות היצר עליו, אלא כי תקל מצותם בעיניו, ולא יהלך לנוגה האמונה. והביא שם דוגמא שתראה אנשים זוללים מזלזלים בנטילת ידיים

[בישיבה שלמדתי בחז"ל היה בחור עברייני, והמשגיח זצ"ל ראה שהוא אוכל בלי נטילת ידיים, ועל ידי שהבחין בכך כבר ראה עליו כל מה שרצה לראות, כי אם יש ח"ו יש לזלזל בתקנת חז"ל כבר אין כלל יר"ש].

ולא רק מי שמזלזל בזדון ועובר על דרבנן הרי הוא אינו ירא שמים, אלא גם אם נכשל בדרבנן ואומר לעצמו נו זה רק דרבנן, הרי זה סימן שאין לו יר"ש שלמה. כי תקנות דרבנן וגזירותיהם וגדריהם הם בכדי שלא יעבור האדם על דאורייתא, וצריך לפחוד על דרבנן כמו דאורייתא, ומי שמקל בזה הרי זה כמרידה

החילוק בין מלך להדיוס

נשאל רבינו כיצד לבאר דברי בעל "אבן האזל" (בספרו על הרמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ה) שכתב שלכן דקדק הרמב"ם לכתוב דין מיוחד במלך שחייב לעסוק בתורה יותר משאר העם, כי ב"הדיוס מותר לו להתענג אף שזה יגרום לביטול תורה בהכרח ע"י השכרות, ולהדיוס אינו אסור אלא לבטל תורה בלי כל סיבה - שאז אם הוא מסיר לבו מהתורה עובר על ופן יסורו מלבבך וכו", האם הדברים כפשוטם ומה הכוונה בדבריו?

וכתב רבינו תשובה בכת"י: היה נראה בהקדם לפרש מה דכתיב (תהלים קי"ט, צ"ו) "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד", וכתב בס' "מעלות התורה" לאחיו של הגר"א מוילנא זצ"ל שמפרש את הקרא, אף שדרש רבי שמלאי (מכות כ"ג, ב') דתרי"ג מצוות נאמרו לו למשה כו', היינו תרי"ג כללים הכולל בזה מ"ע ומצוות ל"ת, אבל יוצא רבות קיומי מצוות בלא גבול, וזה מה שאמר הכתוב לכל תכלה וגו', פירוש הדבר, דכל מחשבה טובה בזהירות למנוע עצמו שלא יכשלו במכשול שלא לעבור איזה איסור, הוא קיום של מצוה למנוע את עצמו, לדוגמא: לשמור עצמו ולדייק בלשונו שלא יצא "מתוך שבחו בא לידי גנות", או להזכיר איזה שם או סיפור שמזה יכול להיות שיתחילו לדבר איזה ענין מה שיכול להתלקח שלהבת של מריבה וכדומה, כ"ז הוא כולו קיומי מצוה, וכן מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, וכמו כן מחשבות התלויות רק במצות חובת הלב בין באמונה בין בטחון וכדו', מה שכל הסה"ק "חובת הלבבות" מלא מזה כל חשבון וחשבון, כל מחשבה מהם נכלל בקיומי מצוה, וכן ח"ו מחשבת תאוות הגוף הוא כולו עבירות. ובכדי להינצל מלהיגרר אחרי תאוות הגוף, הדרך הוא למצוא את ההנאות בלימוד התורה, להשיג ולהבין את עמקות הלימוד, ואם ישיג את עומק ההבנה בתורה"ק ממילא יתבטל אצלו כל התאוות הגשמיות להיות רחוק מהם אפי' מכאלו שאין בהם ח"ו דבר

עבירה, אבל בכ"ז הם שייכים לדברים גשמיים.

ובזה יש ליישב כוונת ס' "אבן האזל" מש"כ החילוק בין מלך להדיוס, דבשניהם התורה הזהירה בל"ת פן יסורו מלבבך כל ימי חיך, מ"מ בהדיוס הזהירה היא שלא יבטל מעסק התורה בזמן שאין לו שום סיבה שהוא מבטל, אבל אם ממלא רצונו בתאוות גשמית המותרת, הגם שע"ז יתבטל מלימודו, נכון שגם בזה נכלל שחסר לו קיומי מצוות שעליהם נאמר לכל תכלה ראיתי קץ וגו', אבל מ"מ אינו עובר על הלאו פן יסורו כל ימך, אבל במלך הזהירה התורה שגם מחמת סיבות אלו אם הוא מבטל מלימוד הרי הוא עובר על פן יסורו וגו'. כן היה לכאורה נראה לפרש.

ובמכתב אחר ענה רבינו בנוסח אחר: מה ששאלת להבין מש"כ מרן הגרא"ז זצ"ל באבן האזל הל' מלכים פ"ג הלכה ה' ו', דחלוק מלך מהדיוס לגבי איסור ביטול תורה, דבהדיוס אם זה בא הביטול של הלימוד מחמת שמתענג באותו זמן תענוג גופני אין עליו תביעה של ביטול תורה, אבל במלך דכתיב והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו הרי שהזהירה התורה שיהא עוסק בתורה כל ימי חייו ביום ובלילה, כן הוא לשון הרמב"ם לפיכך דבקו הכתוב בתורה יותר משאר העם. כוונת מרן ז"ל על תענוגים הרגילים שהאנשים רגילים בהן שהוא צורך בנ"א, שלא שייך לתבוע אותו מחמת זה על ביטול תורה, כי דרכם של בנ"א הוא כן, כמו בנ"א המדברים מעניני העסקים והמסחר שלהם שהוא לצורך, ואף בזה מצינו בפ' הרמב"ן עה"ת בתחילת פ' קדושים אריכות הענין של פרושים תהיו בכל עניני הנהגת האדם וכדאיתא ביבמות דף כ' קדש עצמן במותר לך, אבל במלך הוא חובה כמבואר שם בלשון הרמב"ם, ומרן ז"ל בספרו קיצר בדבריו.

[העתק מתוך מכתבי רבינו]

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

רשימה מהגאון רבי חיים שינקר שליט"א – ראש ישיבת 'דרכי משה'

בגליון פסח תשע"ד פירסמנו דברים שנכתבו מתוך הקלטה מדברי הגר"ח שינקר, וכאן אנו מדפיסים רשימה זו ששלח לנו הוספות ותיקונים על הדברים שהובאו שם.

מוסרו של רבנו

כאשר למדתי אצל רבינו בישיבת תפארת ציון, היה רבינו משלב בתוך השיעור מפעם לפעם סיפורים על גדולי ישראל וגם דברי מוסר, [הוא סיפר ששאל את החזון איש על כך וקיבל על כך את אישורו, שיש להכניס דיבורי יר"ש בתוך השיעור. לימים שאלתי אותו האם עדיין נוהג בזה לספר סיפורים לעיתים, וענה לי מתוך אנוחה שהתלמידים של היום אינם כמו התלמידים של אז, וכוונתו כנראה שאז לא החשיב כל אחד את עצמו כמאן דאמר גדול].

מוסרו היה מתקבל על ידי התלמידים ללא התנגדות, ואף יותר מזה, הם גם אהבו לשמוע את מוסרו, ולכן זה גם חדר ללבותיהם והשפיע עליהם לטובה.

והנה טבע האדם כשמטיפים לו מוסר, זה מעורר אצלו התנגדות, ואם המוסר נאמר לרבים, הוא מחליט שלא התכוונו אליו אלא לאחרים, וכדברי הפסוק במשלי: גם אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הריפות לא תסור איוולתו ממנו, ומה שנאמר 'בתוך הריפות' לומר שזה הסיבה שאיוולתו לא סרה כי יאמר שהתכוונו לריפות ולא אליו, ואם יאמר המוסר אישית הוא יתנוגן שלא הוא האיש בזה, שהרי כבר בחטא הראשון בבריאה אמר האדם: 'האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל', וכתב הסופרנו: האשה אשר נתת עמדי, והיתה למכשול, ובזה ייחס אשמתו לקונו. תחת אשר היה צריך לומר כמו שאמר דוד חטאתי. ואז אין שום ערך למוסר והוא יוסיף לחטוא. וכמו שפירש הגאון רבי בנציון ברוק זצ"ל ר"י בית יוסף בירושלים את דברי חז"ל התמוהים שאמרו שאדם הראשון אמר אכלתי ואוכל, וכי יתכן שהוא אמר להקב"ה שיוסיף לאכול ולחטוא? אלא הכוונה שבדבריו שאמר שלא הוא האיש ממילא אין לו שום סיבה לא לחטוא פעם נוספת.

אבל כאמור מוסרו של רבינו התקבל באהבה, וזאת משום, כי צורת המוסר היתה מיוחדת, מוסר ניעות מלווה בטוב לב מאדם טהור, ואתן למוסר המיוחד דוגמא אחת. הוא נתן לנו מוסר ואמר כך: "אתם חושבים שאני אומר רק לכם מוסר, אך זה לא כך, אני קודם כל אומר את המוסר לעצמי, ואח"כ לכל אחד ואחד מכם", ובאומרו כך הניף את ידו בסיבוב קצר על השיעור, "ואחרי כן שוב עוד פעם לעצמי". ואנחנו הרגשנו שרבינו ואנחנו ביחד לומדים מוסר ומתעלים יחד וגדלים ביחד, ולכן מוסרו של רבינו היה לנו לעונג.

רבו הגאון רבי שלמה היימן זצ"ל

מו"ר החשיב את הגאון רבי שלמה היימן זצ"ל ראש ישיבת ריימל'ס בוילנא לרבו המובהק, וגם הוא זה שערך והוציא לאור את ספרו 'חידושי רבי שלמה' ועשה זאת לפי בקשתו של הגאון רבי דן אונגרשער זצ"ל ר"י בית מדרש עליון שבארצות הברית, שמסר לו את כתב היד של הספר, מה שקיבל מהרבנית אלמנת רבם רבי שלמה זצ"ל, כדי שידאג להוציאו לאור.

באחד מן הספרים המספרים על מסכת חייהם ויצירותיהם של גדולי ישראל בשנים עברו, נכתב על צורת לימודו של רבי שלמה היימן, שלעומת ראש ישיבה אחר שאהב את הפשט על אתר, היה רבי שלמה נוטה יותר להביא ממרחק לחמו.

היה בורו לי שאין בזה שמץ של אמת, ובזאת יווכח כל הלומד בספרו, וגם שלא יתכן שמי שלימד לימוד כזה, יחשיבו מו"ר רבי מיכל יהודה לרבו המובהק, בהזדמנות סיפרתי למו"ר את הנכתב על מורו ורבו, הוא הרים את ידיו ואמר בהתרגשות: אוי ווי הרי הוא היה ההיפך מזה, על כזה דבר שכתבו עליו צריך לצאת בהפגנה, אך הוסיף מיד, מה יש לי לצאת בהפגנה, הרי אין דבר אחד בכל הספר שכתבו את הדברים שאמרתי להם כפי שבאמת אמרתי להם.

זוהי ביקורת של תלמיד חכם אמיתי

מעשה היה בבית ההבראה של 'ועד הישיבות' בנתניה, שהובא לשם ספר חדש שנתחבר על ידי אחד מגדולי ראשי הישיבות. הגאון רבי אפרים בורודיאנסקי ששהה במקום נטל את הספר לחדרו ובמשך הלילה עבר על כולו. למחרת, כאשר נשאל רבי אפרים על ידי אבי זצ"ל מה דעתו על הספר, אמר: "יש בו קטעים טובים, קטעים בינוניים, וגם קטעים חלשים כדרכם של רוב הספרים, אבל" - הוסיף מתוך ביקורת - "לא מצאתי בו אף לא 'צריך עיון' אחד..."

כשיספרתי עובדה זו לרבינו, הגיב בהתפעלות: "זוהי ביקורת של תלמיד חכם אמיתי!".

לא ראיתי, לא ידעתי, לא שמעתי

כשלמדתי בצעירותי בישיבת 'תפארת ציון', היה אדם שגידל תרנגולים על גג הישיבה. והיו מתלמידי שיעור א' שהיו עולים על הגג וזורקים עליהם חפצים שונים. הם היו במהותם נערים טובים, אך כיון שזה מקרוב נכנסו לישיבה ועדיין לא ספגו את רוח הישיבה, נשאר בהם עדיין משובת נעורים. בתגובה למעשיהם אסרה הנהלת הישיבה לתלמידים לעלות לגג.

יום אחד בעוברי סמוך למקומו של המגיד שיעור ב' בישיבה הגאון ר' פייבל שטיינברג זצ"ל, הוא עוצר אותי ושואל מה עשיתי אתמול, אחרי מחשבה אני אומר לו שלא זכור לי שום דבר חריג שעשיתי אתמול, ואז הוא אומר לי תעמוד כאן ותחשוב ותזכר. אני עושה כמצווה עלי, חושב וחושב ולאחר מכן אומר לר' פייבל שאני לא נזכר בשום דבר, ואז הוא אומר לי קח כסא תשב ותזכר, ואני מאמץ את מוחי אך לא נזכר במאומה ואומר זאת לרבי פייבל, ואז הוא אומר לי בפליאה איך אתה לא נזכר שעלית לגג וזרקת חפצים על התרנגולות? ואז אני אומר לו, אני לא זוכר שעליתי על הגג וממילא גם לא זרקתי. ובליט ברירה הוא מבין שעליו להסגיר את התלמיד שסיפר לו זאת, התלמיד ההוא נקרא אליו והוא שואלו האם ראית אותו אתמול וזרק חפצים על התרנגולות? הוא משיב שלא ראה, ואז הוא מתפלא עליו ואומר לו, הרי אתה סיפרת לי כך, והתלמיד עונה לא התכוונתי אליו אלא על תלמיד משיעור א' ששמו דומה לשמו, והתעלומה נפתרה. ואז אומר לי ר' פייבל אני כבר סיפרתי על מעשיך לרבי מיכל יהודה, שלא ראוי לתלמיד כמוך הלומד בשיעור ד' אצל רבי מיכל יהודה לנהוג כך, ומחר אתקן ואומר לו שהיתה כאן טעות.

ואני תמהתי על מו"ר שגם למחרת שעדיין לא ידע מהטעות, מדוע במשך אותם יומיים לא הוכיח אותי על מעשי. ולמדתי מזה שיש לפעמים הנהגה, לא ראיתי, לא שמעתי, לא ידעתי.

וכתבתי כל זה באריכות מחמת לימוד נוסף שיש ללמוד ממנו, שאמנם ר' פייבל נהג כשורה ומילא את תפקידו כמתנך, אך אנו נלמד כפי שיש ללמוד ממקרים רבים נוספים, שכשאנו רואים מעשה שנראה בעליל שהוא נעשה רע, לא נוכל לשפוט בוודאות גמורה שאמנם הוא כזה, כי תמיד יש מקום לחשש, שמא יש סיבה נסתרת שגרמה לעשיית המעשה, או שיש חלק נוסף במעשה שאותו לא ראינו, ושואלי אם היינו יודעים אותם היינו מבינים שהמעשה הוא ראוי וצודק.

"אם נחסיר בשימת דגש על ההבנה הישירה והבהירה בדברי הגפ"ת - נחסיר את הכל!"

עיקר עמלו של רבינו היה להכניס את הגישמאק בהבנת הגפ"ת, אמנם, ברבות השנים, החל רבינו לשלב בשיעוריו גם "חידושים", באומרו כי כיום, לפי מצב הדור, יש צורך גם לייפות את הדברים בחידושי תורה, כדי למשוך את לב הנערים הצעירים למתיקותה של התורה. אבל אם כל זאת - "אסור לשכוח מה העיקר! ואם נחסיר בשימת דגש על ההבנה הישירה והבהירה בדברי הגפ"ת - נחסיר את הכל!".

ללמד איך ללמוד תוספות

הגאון מפוניבז' זצ"ל הורה לי - סיפר רבינו - "שאין ללמוד בישיבה קטנה מסכת נדרים! כי בשנים הללו צריכים ללמד את הבחורים ללמוד 'תוספות', ובמסכת נדרים אין תוספות!".

עין טובה לראות במעלת התלמיד

פעם העלה תלמיד קושיא אלימתא בשיעור. בפי רבינו לא היה מענה לשאלה, והוא החל מחפש במפרשים שבסוף המסכת ולא מצא. דקות ארוכות שקע רבינו במחשבות ויגע לפתרון הקושיא החמורה.

תוך שרבינו תר אחר תירוץ, פתח השואל עצמו והציע דרך לביאור.

והנה, טרם בחן רבינו את התשובה, פתח רבינו בשבח הבחור: "אה! איזו בקשת אמת! הלא השואל שאל שאלה חמורה, ובעצם הוא היה צריך להיות מעוניין שהקושיא תשאר קושיא, ללא מענה... הלא בכך הוא משתבח... והנה הוא התעלה על רצונו ונגיעתו הטבעית, וניסה לפרוך את הקושיא שלו עצמו! מה המריץ אותו לחשוב ולדחות את הקושיא? אין זו אלא בקשת האמת המקננת בקרבנו!"...

לא הבחור עצמו ולא חבריו העלו על דעתם שיש כאן מעשה הראוי להשתבח בו, אך רבינו בעינו הטובה, העלה את הנקודה העמוקה וחשף אותה לעיני כל! כי אנחנו הבנו שהתלמיד שהצליח לשאול שאלה כנ"ל, רוצה להצליח פעם שניה להשיב תשובה על שאלה שלא היה עליה תשובה, ורבינו פירש שהתשובה של אותו תלמיד מקורה באהבת האמת שלו.

ההצלחה בתורה איננה נרכשת בכלים הטבעיים

פעם באחד הימים שלמדתי אצל מו"ר נכנסתי אחרון לחדר השיעורים, והנה עצר אותי מו"ר ליד הדלת ושאל אותי האם אני יודע לומר לו מי מתלמידי השיעור נועד לגדולות בעתיד? בעודי חושב ותוהה לאלו בעלי כשרון כוונתו, אולי כוונתו לפלוני ואולי כוונתו לאלמוני, הפסיק אותי מו"ר ואמר לי: אל תנסה לחשוב, כי לא תצליח, לא אני ולא אתה מסוגלים לדעת זאת! [לא הכשרונות מבטיחים את עתידו של הבחור]. אני הבנתי בזמנו שכונתו שאי אפשר לדעת עתידות כי יכול להיות בעל כשרון גדול שלא יצליח כי אינו בעל הבנה, ויכול להיות אחד שאינו בעל כשרון אבל הוא בעל הבנה גדול והוא יצליח, אבל באמת כי ענין הצלחה תלוי בהרבה פרטים הנצרכים להצליח. והנה לפניכם אחד מהם שחשיבותו רבה, והוא מה שכתב תפארת ישראל (יכין) על המשנה במסכת אבות פ"ו מ"ב, שבה נאמר וכל מי שעוסק בתורה תדיר הרי זה מתעלה שנא' וממתנה נחליאל ומנחליאל במות, וז"ל: שלא תאמר לאו כל אדם זוכה לכתר תורה רק כשיש לו תרתי, שיש לו שכל גדול ושישתמש בו בתורה, ע"ז קאמר שכל העוסק וכו' ר"ל אפילו אין לו שכל גדול, אם משתמש בחכמתו שהיה לו למתנה מד' לתורה ומעש"ט, אז יהיה נחל א-ל, יזכה ד' שינחל חוזק א' לוקית, יותר מאשר יכול לקחת מטבעו, ועי"ז יתעלה שוב לבמות גבוהות עולם עכ"ל.

רשימה מהגאון רבי מרדכי דרורי שליט"א – ראש ישיבת 'חמד' ורב ביהכנ"ס 'חמדת צבי'

אנסה לשחזר מעט מעט ממה שזכור לי מהאי סבא קדישא רבינו רח"י מרן הגרמני"ל זצוק"ל.

שמירת העיניים

אמר לי שבשבילי ללכת מהבית [רחוב וילקומירר] עד השיעור שהיה מוסר ברחוב האדמו"ר מגור [מהלך של 5 דק' בתוך שכונת זכרון מאיר] זה כמו לעבור בגיהנום. [מפני הנשים].

אמר לי שבבילי שבת קודש לאחר תפילת ערבית שחוזר מהישיבה לכיון ביתו, אינו יכול לחצות את הכביש של רחוב חזון איש מפני הנשים ורק מיעוט נותנות לו לעבור.

התבטא שאינו מבין הרי 'כל כבודה בת מלך פנימה' ולמעשה הרוב שנמצאים ברחוב הם נשים.

צורת הלימוד עם התלמידים

היה מתבטא בחריפות על זה שלומדים לאט מדי ומביאים יותר מדי מפרשים, ופעם אמר לי קח דוגמא ממני שאני לא מביא כ"כ הרבה מפרשים, ואמרתי לו שמה שהוא מלמד אפילו מעט זה נקרא שהביא הרבה מפרשים משום שכל מה שהוא אומר זה כמו שמביא מנחת יהודה, הוא חייך ואמר לי שלפחות את לפי זה לא להמשיך.

תמיד אמר שיעיינו בחי' עולם בח"ב שמביא שרק על ידי כח התורה אפשר להתגבר על הנסיונות.

בהנהגה עם התלמידים

שעמדנו לפתוח את הישיבה אמר לי לדאוג שכל תלמיד יקבל את הלעפּלע [כפית] כבוד שלו וכו'.

וכן אמר לי לא לחכות להכרת הטוב – בדרך כלל לא מבינים להכיר תודה.

שנה ראשונה שפתחנו את הישיבה במושב חמד והיה על יד הישיבה גן משחקים ובצהרים הלכו לשם הבחורים, ואמרתי לו שאני מתבייש שאני רואה שהתלמידים שלי מתנדנדים כמו ילדים קטנים, ענה לי אדרבה שיוציאו את המרץ שלהם בזה.

תמיד במשך השנים שבאתי להתיעץ עמו על ענייני הישיבה כשעמדתי ללכת אמר לי 'ישר כח' כמו שאני עשיתי לו טובה.

הזכרות באמירת השיעורים

כשהתייעצנו איך לעשות את השיעורים והסדרים, אמר לי שכל החשבוניות צריך העיקר לחשב מה תועלת לתלמידים, שאמרתי לו פעם שיש לי נגיעה ללמוד מס' מסוימת שאני מתמצא בה, א"ל שזה הנגיעה הכי כשרה שיש.

תמיד היה אומר להכין את השיעור שיהיה ברור כשמלה, ועי"ז יהיה במנוחת הנפש לשמוע השאלות, ששואלים וכו' וכו'.

כמובן תמיד היה אומר לעודד התלמידים, טוב ששאלת וכו' וכו'.

בצורת השיעור אמר שמוטל החובה שבזמן המשא ומתן עם בעלי הכשרון, צריך שגם הבינונים והחלשים יוכלו להבין, וכן באמצע לסכם הדברים.

מרגלא בפומיה להרגיל תלמידים לעשות חזרות מרובות על הלימוד.

כמה פעמים התבטא ששמע מהחזון איש שרבותינו זה רש"י ותוס' ומהרש"א, ואמר שהרגיש שהיה הפסק נשימה לפני שאמר המהרש"א. סיפרו לי כמה וכמה תלמידים מיישבתינו שהיו מגיעים לרבינו למטרה אחת בלבד, כדי שיכניס ידם בין ידיו ולהרגיש החמימות שנובעת ממנו.

צופה היית לבית ישראל

כב' מערכת גליון 'דובב שפתים'.

ייש"כ על הופעת הגליון ודבריו הטהורים של מרן רה"י זצלה"ה שכל מילה במוסר או בעובדות והדרכות כולם הם תורה מזוקקת ומזוככה והרבה תועלת אני שואב מכך ובודאי יש בזה נח"ר לנשמתו בגז"מ.

ראיתי לאחרונה שפירסמו בגליון 'קול החינוך' תמוז תשע"ו מס' 86 את מכתבו של רבינו בענין הת"ת ברמות. וז"ל המכתב:

בס"ד ערש"ק קרח תשס"ט

למע"כ הגאון רבי... שליט"א רב ברמות ירושלים

היות ושמענו שנפרצה פירצה בשכונתכם לשנות חיו מעמד רשת של תתיים דבר שנאמר ע"י גדולי ישראל, הננו בזה לחזק ידיכם ועמכם כל העוסקים במלאכת הקודש בהקמת הת"ת על טהרת הקודש ביסודות נאמנים. ובזכות הב"פ פיהם של תשכ"ר תזכו שתשרה שכינה במעשה ידיכם.

נאום החרד על פירצה בחינוך ילדי ישראל

מיכל יהודה ליפקוביץ

על המכתב של מרן זצ"ל צירפו את חתימותיהם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ש אויערבך שליט"א לאור פרסומו של המכתב רציתי להוסיף פרט חשוב ובמיוחד בימים אלו, שלאחר כמה ימים מאז שקיבלנו את מכתבו המרגש של מרן זצ"ל, נכנסנו משלחת של אברכים ביחד עם המרא דאתרא שליט"א לרבינו מרן זצ"ל כדי לקבל ברכתו ועצתו בהקמת הת"ת החדש, ואיך שהתחלנו לפרוש את דברינו בפניו שהיה כואב את הפירצות שיש בגלל גזירות משרד החינוך, הודיע לנו בהפתעה גמורה שידיו מסולקות מכל הענין הזה שלשמו באנו, כיון שבראש הת"ת החדש עומד הגר"ש אויערבך, ולכן איננו מעוניינים להיות מצורף לכל העסק הזה. קשה לי לחזור במדויק על דבריו החריפים שדיבר אבל תוכנם היה, שאינו רואה בזה בנין להצלת החינוך הטהור אלא מגיעים אחרים. לא אשכח איך שכולנו ישבנו פעורי פה בתדהמה, לא הבנו אז למה ועל מה יצא הקצף, ויצאנו חרישית מחדרו הטהור. אהה רבינו, צופה היית לבית ישראל.

ואסיים בתודה על הגליונות הנפלאים שאני זוכה לראותם בקביעות בתוך 'קובץ גליונות' מגדולי ישראל.

הוראות והדרכות

זמן הלימוד צריך להיות קודש ולא ייצא שום נזק מעמידה עקבית בזה ללא וויתור

לפני כמה שנים בתחילת פעילותי בארגון אחינו, קרו הרבה מקרים שנוקקתי לצאת מהכולל בזמן הסדרים לצורכי פעילות, כגון מבחן לבחור ביישיבה או פגישה עם הורים שיכלו רק בשעות המסוימות של סדרי הכולל, דילמה גדולה היתה לי מה יותר חשוב מצד א' תלמוד תורה כנגד כולם, מצד שני הרגשתי שדברים חשובים מתפספסים לי, לדוגמא אם אשלח אותו למבחן עם משהו אחר יש סיכוי שזה לא יראה כ"כ טוב בעיני הרבנים ולא יקבלו אותו, או אם לא אפגש עם ההורים בזמן שנוח להם, הם לא יסכימו בסוף שהילד יבוא ליישיבה, הרגשתי למעשה שהפעילות דחופה, מאוד הייתי נבוך בספק זה, נכנסתי אל הקודש פנימה למרן ראש הישיבה ופרשתי לפניו את ספקותי, ענה לי מרן זצ"ל איני אומר לך כמה זמן מתוך היום להקדיש ללימוד וכמה לפעילות, אבל הזמן שאתה מקדיש ללימוד אם תחליט שכולו קודש ללימוד אתה תראה שכל הפעילות שאמורה להיות בזמן הזה לא תינזק בגלל הלימוד תורה, אתה תראה שימצאו הפתרונות הטובים ביותר בזמנים אחרים שלא יהיה על חשבון הלימוד, יצאתי מביתו מחוזק בהחלטה שאכן אעשה את הפעילות בזמנים אחרים לא על חשבון הלימוד, ואכן כך היה דברים הסתדרו ומצאנו פתרונות מצוינים לכל הפעילויות, למשל הצלחנו לשכנע את ראש הישיבה שיבחן אותו בין הסדרים או את ההורים שייפגשו איתנו בזמן אחר וכו', לאחר תקופה מסוימת כשחשבתי על הדברים עלה בליבי שחזן מהכח הסגולי שיש בלימוד התורה שהוא מעל כולם, ובודאי שזה הכח שעזר לפעילות, יש גם ענין שכאשר הדבר חשוב לך ובאמת אתה מחשיבו מעל הכל ולא מוכן לוותר עליו בשום אופן, אתה מתאמץ למצוא פתרונות אחרים שלא יפריעו לאותו דבר חשוב, אבל כאשר הדבר לא עומד בראש מעייניך אתה לא מספיק מתאמץ למצוא פתרון אחר, כי תמיד מונח לך בראש שבלית ברירה אתה יכול לוותר על הלימוד, ונראה לי שזה מה שהיה מונח בעומק תשובתו של מרן שהכל תלוי בהחלטתי איך אני יעמיד בעיניי את הזמן שהקדשתי ללימוד. (מהרה"ג ר' ישראל ליוש שליט"א).

פירורים משלחן גבוה

מתוך כתבי נכד אחי רבינו, הרה"ג ר' ע. לובשיץ שליט"א

בדרכי הלימוד

באחד מלילות שב"ק של החורף (תשנ"ב בערך) ירדתי אליו מהיישיבה (כפי שנהגתי מפעם לפעם), ואז היה עת רצון וסיפר לי על סדרים ביישיבה (ישיבת חברון), [והכוונה היא באמת לזמן בין הסדרים] כיצד היה מנצל את רגעיו.

סיפר שבישיבה לא היה מספיק מקום בחדר אוכל ולכן היה צריך להתחלק לשתי משמרות אכילה, והוא לקח את המשמרת השנייה ובינתיים היה מכין גמרא ירושלמי [סוגיות שאין בבבלי] והיה מלמד לבחורים צעירים עד שהגיע שעתו ללכת לחדר האוכל.

ובזמן הארוחה הקפיד לבא מוכן עם רעק"א בשו"ת שגם זה היה מכין קודם, ואז היה מדבר מזה בשעת האוכל. [אגב בישיבה בשיחות ושיעורים תמיד הזכיר שהיה מנהג בישיבה לדבר בסעודות מרעק"א, ומעולם לא הזכיר שזה המנהג שלו האישי, וחשבנו כי כך היה נהוג בישיבה, ובאמת זה היה מנהג שלו כנ"ל אלא שלא רצה לגלות זאת ברבים].

עוד נהג ללמוד טור וב"י על הסוגיות שנלמדו בישיבה, [נדמה לי שאמר שהיה לומד זאת בסוף שבוע].

ובערבים לאחר הסדר כאשר עמל היום מאחוריו, היה הולך עם קבוצת בחורים בחולות גאולה [עדיין לא היה מבנים סביב לישיבה בגאולה], וחוזרים מלבנים את הסוגיות שלמדו במשך היום, שמעתתא בעיא צילותא.

במוצאי שבת היה כותב את השיחות [ונדמה לי שהוסיף שבאמת עיקר התועלת היה לו מהלימוד העצמי, ולא דוקא מהשיעורים(?)], [ואת השיעורים והחידושים], והיה עושה כן עד שעה מאוחרת בלילה, ורק אז היה יורד לחדר האוכל לאכול מלוח מלכה, בזמן שכבר לא נשאר מה לאכול מלבד מעט קומפוט [שהמבשלת שמרה עבורו בידעה שמגיע מאוחר], ואת זה היה אוכל לסעודה רביעית.

כאשר דיבר כל זאת זלגו עניו דמעות והוסיף ברגש - הא, אלו היו הימים הכי יפים שלי, אני רואה זאת מול העיניים כאילו זה היה עכשיו.

(ב) מאוד שיבח את הלימוד בתקופת הישיבה קטנה, ואמר שזה היסוד והעיקר בישיבה קטנה, ואין את זה אח"כ בישיבה גדולה. והסיבה שבישיבה קטנה נוהגים לחזור כל סוגיא לכה"פ ד' פעמים חוץ מחזרה שבועית וחדשית, כדי לצאת מה שכתוב בגמ' שיש לחזור ארבע פעמים. [והסביר שלכן בישיבה קטנה פוניבו' נהוג סדר הכנה ושלוש סדרי חזרה יומית].

ובישיבה גדולה, הורה לי ללמוד רא"ש, ר"ן (על הרי"ף), ורשב"א או ריטב"א, תלוי באיזו מסכת.

(ג) ובשיחותיו היה חוזר ומדריך כיצד ללמוד, קודם לראות שמבינים את הגמרא עם רש"י, וכאשר מבינים אפשר לעבור לתוס', ואם עדיין התוס' לא ברור אז לחזור שוב על הגמרא עם רש"י, וכשהיה ברור גם התוס' כבר יובן מאליו. אח"כ להבין את הקושיא, ואם רואים שתירוץ התוס' עדיין אינו ברור, אז לחזור על קו' התוס' שוב, ואז לראות את התירוץ, כי כשקושיא מובנת, זה הבנת חצי תירוץ. ואח"כ אם יש קושיות או אי הבנות, אפשר להסתכל במפרשים כמהרש"א ומהר"ם.

והורה כי חוץ מהסדר הנ"ל ומה שנאמר בשיעור ע"י המגיד שיעור הערות או מפרשים, אין להסתכל ולעיין בספרי המפרשים, כולל ראשונים ואחרונים ומחברים וכדו'. ועובדא הוה באחד התלמידים המוכשרים של השיעור שהביא שרשב"א מקשה ומיישב קושיא שהוקשתה לרה"י, ולאחר שעייין ראש הישיבה ברשב"א פנה אל התלמידים בתקיפות, -הרי אמרנו לא להסתכל בספרים! ואז הראה איך שהרשב"א כותב להיפך מהבנת הבחור, והוסיף כי כשלומדים לבד בספרים אפשר לעקם את הראש.

בענין זה, כשלמדנו בבא בתרא בשיעור ב', האברך (גיס) שלמד איתי אז אחרי סדר שלישי, ניגש לשאול אותי כדאי לעבור הגמ' עם רמב"ן ועוד ראשונים כסדר. והרה"י התנגד לזה, ואמר שדי במה שלומדים בשיעור עם הר"מ.

ולגבי כתיבת השיעורים, אמר לי, כי זה כמציל ספינה מטביעה בים, שכך נשאר לדורות מה שלמדו בשיעור, וכך הורה לי כשהייתי בישיבה גדולה לכתוב השיעורים.

(ד) ולדבר בלימוד עם הצוות, ואפי' בהיותי כבר אברך כולל... היה חשוב לו שאדבר בלימוד עם ראש הכולל.

ודרך אגב אחז שמכיון שבכולל ... לומדים בעיון ובהספק וזה כולל טוב, לא כדאי לעזוב את בני ברק למקום אחר ששם לא נמצא כולל ברמה כזו, [אא"כ אוכל אח"כ לחזור לאותו כולל. והוסיף כי יש הספק בעיון שזה מאוד חשוב, ואולי הוסיף גם שלומדים מוסר].

(ה) פעם כשהגעתי ללמוד איתו ביום שישי את הקביעות שלנו [הייתי לומד עמו כל יום שישי בצהרים], היה באמצע לכתוב חידו"ת [ונדמה לי שזה היה בבין הזמנים], ומאוד שמח לקראתי, ואמר כמה טוב שבאתי, כי עכשיו נוכל ללמוד. ושאלתי הרי הראש ישיבה לומד גם עכשיו, וענה כי נכון שהוא כותב חידו"ת, אבל זה עדיין לא כמו ללמוד, אינה דומה כתיבה ללימוד עצמו.

(ו) מעשה בבחור שהיה לו איזה טרדות המחשבה, [בחור זה היה עוזר לבחורים הזקוקים לתמיכה ועידוד וכדו' כי היה לו חוש לזה, אך זה גם השפיע עליו והטריד לעיתים את מנוחתו], וביקשני להתייעץ עבורו עם רה"י. עצת רה"י היתה, לקחת סוגיא וללמוד בעיון ולהתעניין בה עד כמה שאפשר, ולחשוב באותה סוגיא, וכך המחשבה תהי' תפוסה בלמוד. ואמר כי כך עשה בעצמו בתור אברך צעיר כשהיו לו טרדות [רפואיות וכדו']. והוסיף כי כל זמן שהגמרא היתה פתוחה לפניו, לא הפריע לו שום טרדה, ואין שסיים ללמוד וסגר את הגמרא, מיד הופיעו הטרדות, ולכן טוב לתפוס משהו בעיון להסיר הטרדה ע"י מחשבה של תורה.

ובתור אברך הורה לי, כי עיקר הלמוד זה בעיון [וכמובן גם חזרה], ולדעת הש"ס די להקדיש חצי שעה ביום.

(ז) בהזדמנות אחרת אמר לי שכדאי ללמוד משניות בע"פ ולחשוב בזה בדרך וכדו', ואפשר להתחיל במסכת אבות.

וגם בישיבה דיבר על שמירת העיניים והמחשבה, ואמר שטוב להתרגל לחשוב בלמוד [כפי הנראה אמר בסדר זה-] אם אפשר לחשוב על הסוגיא, זה הכי טוב, ואם לאו לכה"פ ללמוד משניות בע"פ, ואם לא זה, אפשר לחשוב בישיבה גדולה עקרי האמונה [ונדמה שאמר] ואפי' לחשוב על פרק אשרי מסדר התפילה, העיקר שהמחשבה תהיה תפוסה.

ובענין שמירת העיניים שמעתי ממנו בשיחה בת"א [בישיבת בין הזמנים שם], כי צריך לדעת שהרחוב בת"א טמא וא"כ המרצפות של המדרכה מלאות טומאה [שנספג בהם], ולכן כשיוצאים מבית המדרש יש להזדרז לעלות על ההסעה שלא יתפס בו מטומאת המקום.

בעניני שידוכין ונישואין

א. במה שמקובל להפגש בין האירוסין לחתונה, השיב, שנמנע מלהורות בזה, (כמה פעמים וכדו'), כיון שאינו עוסק בעניינים מעין אלו, [בכל אופן נדמה לי שאמר שאפשר להתקשר לומר גוט שאבס].

אך דבר אחד כן אמר, שכשאחד מבניו היה מאורס וזה היה בתקופת הימים הנוראים, אז קבעו שכל חודש אלול ועד אחרי יוה"כ לא יהיו פגישות ביניהם, שלא להפסיק את עבודת הימים הנוראים.

ואמר לי ראש הישיבה, שלאחר האירוסין אין לדבר עם חברים עניינים שבין הארוס לארוסתו, וכל השאר, וזהו משמירת הדיבור.

ב. לאחר אירוסין כשהגעתי לרה"י יעץ לי, שתמיד תראה אותך עם ספר ביד. והוסיף (בערך בזה הלשון), אמרתי לאחד שביקש הדרכה, כי אם אשתו תראה אותו בטל בבית, בסוף היא תעשה ממנו סמרטוט.

ושאלתי א"כ האם הכוונה שבזמן הארוחה אני אשב עם ספר והיא לבד. וענה לי שאפשר ללמוד ביחד, והמליץ על רמב"ן עה"ת או נ"ך כגון דניאל עזרא נחמיה וכדו' עם מצודות, אבל על חובת הלבבות אמר כי זה ספר קשה וכבד. ואפי' עם ביאור לב טוב זה עדיין קשה.

ג. חידש לי, שאף בדבר שראוי לא לספר לאף אחד (וזהו משמירת הדיבור), מ"מ אם ישמח להורים בבשורה הטובה, יש לספר להם, ואכמ"ל.

אמר, שיש נושאים מסויימים שכשצריך לחזקם יש לדבר זאת רק בזמן של ריצוי ומאד בעדינות, אולם עם כל הנחיצות שבדבר, אם זה עלול לגרום מתח או ריחוק עדיף שלא לומר כלום!

אפשר לומר לאשה משל, שהנשמה היא כמו נוצה קלה שבקלות עפה ממקום למקום ובקלות נחה על כל מקום אפשרי, ובנשיפה אחת קטנה כבר איננה באותו מקום. כך הנשמה היא כ"כ עדינה, שבנשיפה קטנה אפשר לפספס אותה, ולכן חשוב קדושת הדיבור מאוד, שלא להפסיד הנשמה. כך אמר לי להסביר את הענין.

ד. [היה פשיטא ליה שראוי לאברך להקפיד על תקנת עזרא, ומטעם שבגמ'].

ה. באחד הפעמים שהתקיימו שיעורים בעניני הבית היהודי על ידי רב גאון אחד, אמר לי כי מכיון שהוא אינו מכיר את הרב הנ"ל ואין לו אפשרות לברר, א"כ שב ואל תעשה עדיף.

ו. לגבי ענייני כספים הזהירני כמה פעמים שלא לקחת שום הלוואות, [ונדמה לי שאמר על עצמו שכך הוא נהג כל השנים גם כשהיה קשה], חוץ מפעם אחת שהיה נידון להרחיב הבית ולא היתה ברירה, הסכים שניקה הלוואה קטנה, [זה היה בסכום שאפשר להחזירו תוך שנה בערך].

עוד יעץ לי, על כספים שקיבלנו לחתונה, להמירם למטבע חוץ ולשמרם בגמ"ח, [ואפי' הוסיף בזמנו, כי כעת הדולר יקר, וכדאי לחכות שירד].

על חיסכון בבנק לא רצה להורות לי מבחינה הלכתית ויעץ לי לפנות לרבנים מורי הוראה.

ז. כשהתארס, יעץ לו הרה"י ללמוד עם השווער, אמנם אח"כ כשאמר שהוא לומד יותר בעיון, והשווער יותר בהיקף, הסכים שלא.

תשובות ופנינים מרבינו מרשימות הרה"ג ר' אליהו גרינבוים שליט"א

לימוד מוסר. *לי המשגיח האור יחזקאל אמר ללמוד כמה פעמים בשבוע שערי תשובה שער ג' וכמה פעמים מסילת ישרים, (האם לא ספר א' (קבוע)?). **ת.** חלק ימים (לפעמים) זה וחלק זה. והדגיש (המשגיח) למה דוקא שער ג', שזה לימוד המצוות (המעשים) עם מוסר ביחד.

* (לגבי לימוד המוסר, אם צריך להיות לפי הצריך תיקון?). **ת.** לא מוכרח לפי התיקון מעשים, אלא ספר קבוע, והיינו כל מה שלומדים, וכשיש דבר נוגע ע"מ לקיים יש בזה תועלת.

* **שקיעות בלימוד** ... זה ע"י שכל המחשבה תפוסה בלימוד כל הזמן, וזה ע"י שחוזרים כמה פעמים (על הגמ'), שאפשר לחזור ע"ז אח"כ (בדרך). * (עצה לחשוב בלימוד). להכין טוב, ובהמשך בעזה"י.

שיעורים. * (כדי לנצל את השיעורים). תכין טוב, אז קל להשתתף. (אם לא גומרים לחזור עם חברותא..) צריך לחזור, אם לא חוזרים מה נשאר.

* (כדאי) לכתוב את הדברים בהרחבה, אף שזה לוקח הרבה זמן, התועלת מרובה, ובשיעור (לכתוב) בקצרה.

- (ואת ההגדרות איך לזכור (אם כותבים רק קצר בשיעור)? **ת. לחזור** עם חבר (ולברר הדברים), ואיך אפשר לכתוב בתור חזרה בלי לברר קודם!.. * לחזור על הגמ' עם הפירוש מה שהר"מ אומר.

* **רציפות.** זה דבר חשוב, רציפות, צריך להתרגל לאט לאט, אבל לא בלחץ. * (לקבוע שעות לא לדבר באמצע הלימוד?), בטח.

* (מה נקרא) **חבר** טוב, מי שיש לו מידות טובות ויראת שמים. ש. (ואם לא, לא להתחבר איתו- האם לא לדבר איתו?) **ת.** לא כתוב לא להגיד לו שלום.

* (בשביל **ללמוד עם בחורים** צעירים, צריך להכין לפני"ז?). **ת.** בודאי, שאל"כ לא יודעים מה להגיד ומה לא, ומתבלבלים באמצע וקורים טעויות. * (אם כדאי ללמוד עם בחורים צעירים, אפי' שזה לוקח זמן כפול, ההכנה והלימוד?). **ת.** בודאי, שזה ללמוד וללמד, יש בזה תועלת גדולה. צריך גם לדעת ללמוד את הלימודים שצריך לו (לגדילתו), אבל גם להשקיע בזה, שזה ללמוד וללמד.

כולל. * (שאלתי אם ללכת לכולל הלכה, קצת אחרי החתונה).... וענה שצריך ללמוד עוד כמה (שנים) מסכתות.

* (באיזה כולל ערב עדיף ללמוד, אם שלומדים מה שרוצים, או משהו מסוים?) **ת.** אם הייתי מכיר את השואל הייתי יכול לענות. (ואם עדיף ללמוד בכולל ערב מה שלומדים ביום?) **ת.** ודאי עדיף ללמוד מה שלומדים ביום, שכמה שלומדים יותר, יותר טוב.

ביטחון. * שאלה. אדם שבוטח בהקב"ה שיעשה לו הטוב ביותר, באיזה זכות יכול האדם באמת לבטוח שד' יעזר לו הכי טוב, מי אמר שזה מגיע לו? **ת.** באותה הזכות שהוא בוטח בקב"ה שיעשה לו הטוב, [שהוא עושה הכל ממש], זוהי הזכות שהקב"ה יעשה לי הטוב. אבל שבוטח בהקב"ה באמת לא רק שאומר שבוטח, והקב"ה רואה ללבב. - ואפי' שאף הרע זה לטובה? **ת.** אך בזכות הביטחון ד' יעשה שיהיה לו מה שגם נראה טוב.

חינוך. * (בילדים בני שנה) - בודאי כבר יש מה לעשות חינוך בפועל, האמא ודאי כבר מבחינה.

* לגבי הלימוד בבית מה שהרב כותב, אם עדיף שיהיה דוקא בצהרים שהילדים רואים? **ת.** עדיף בזמן ששומעים. וגם (עכ"פ) צריכים לדעת כשאבא הולך ללמוד.

[האם] גם בני שנה וחצי מבינים זה? **ת.** בגיל שנה וחצי קולטים, מאד קולטים. ואם ההורים מברכים בקול אז (הם קולטים זה), ואח"כ במשחקים שלהם הם מנסים לחקות את זה... אני רואה את זה בחוש אצל הנינים.

אם עדיף לימוד ארוך או אף קצר? **ת.** גם בקצר יש (תועלת). הרי רואים בגמ' שהיו מכניסים את המיטה של התינוק לאיפה שלומדים.

* (ללמדו תורה ציוה לנו משה, אם הלשון או הענין של הפסוק?) **ת.** הלשון. (ואף אם מדבר הרבה דברים ואת זה עוד לא אומר?) **ת.** זה עוזר.. - (האם גם בבית?) **ת.** אין הבדל. - (ולא עדיף שמע ישראל?) **ת.** אין הבדל. - (האם מפני שצריכה לעזור לתורה?), **ת.** [יותר מזה], גם צריכה ללמוד החלקים ששייך לה, אמנם אין זה מדין/מצוות ת"ת.. - (ושייך ע"ז מאורסה- מורשה?). **ת.** כן..

* ילדים בגיל שנה וחצי בערך, האם שייך לספר להם **סיפור יציאת מצרים**? **ת.** תלוי כאו"א לפי מה שהוא.

- ואיך אפשר לספר עבדים היינו, הוא לא יודע מה זה עבד? **ת.** אפשר לפרש לו עבד, [היינו] שצריך לעבוד קשה, קשה מאד, את זה נראה לי ששייך שיבין.

* ילדים קטנים בני שנתיים שלוקחים אחד לשני (או רבים), אם צריכים ההורים לעשות משהו או לא להתערב כלום? **ת.** עד כמה שאפשר באופן טוב ולא באופן צעקה, אז זה טוב.

* (**סוף שיחה:**) צריך לינצל מהרחוב שמלא תאוות.. אני רואה מהשואלים, שאף הלומדים ומתמידים.. יש נסיונות.. הראש ישיבה צריך להיות כמשגיח, להורות הדרך, ובעיקר התורה, שידע התלמיד הדרך.. כמעט אין היום משגיח.. אחרי ר' יחזקאל זצ"ל..

* (כנ"ל) לימוד התורה בהתבוננות וחשבון מביא לידי זריזות.

* (**סוף שיחה:**) **בבין הזמנים** צריך להתפלל שחרית במקום שמתפללים לאט, ואח"כ לאכול, ואם מבקשים או שרואים שצריך לעזור לאמא, אז לעזור ואח"כ לקבוע סדר לימוד, אבל לא מסכתות חדשות אלא לחזור על מה שלמדו כבר, וקרוב יותר לפסח לקבוע גם זמן ללמוד פרק ערבי פסחים, שאז ה'סדר' ממש עם מדרגות רוחניות גבוהות.

קנייני תורה. * מה שאמר לסובבים (לנכדים): קנייני התורה הם המצוות שבנ"א למקום ובנ"א לחבירו.

-הקב"ה מחבב את התורה עם מ"ח קניינים... [כך אומר הר' הירש פלאי, וברוך ה' שכיוונתי לדבריו...].

* (ללמוד שפה בשביל לדבר עם הסבתא?) ל"צ, אפשר להסתדר כך. (יכול להיות שזה תשובה גם לענין ללמוד אידיש להבין ת"ח).

* בחור שמתחבר לבחור מודרני, מה להסביר לו שלא כדאי? לומר לו שזה מאבדו מעוה"ז ועוה"ב / (או שהרב אמר) שזה מכלה גוף ונפש.

* (משיחה יום ד' י"ח טבת ס"ט). צריך להתפלל על החיילים, אין לנו עניין שימותו הרוצחים, אלא שיהיה שלום, ויש חיזוק באמונה ולכן הם מצליחים, ומניחים תפילין, וא' אחרי ניתוח להוציא החלקים שנכנסו בו ביקש תפילין, והוא לא התחנך כמותנו.

* המסילות ישרים בסדר ויכוח (שיצא מחדש) אם כדאי לעבור עליו? תשובה. מוצאים שם דברים יפים... אבל העיקר המס"י הרגיל...

שאלה: האם אחרי פעם א' במסילות ישרים הרגיל, כדאי לעבור על הויכוח? ת. פעם אחת? צריך המס"י הרגיל תמיד ללמדו, כל החיים יש... להתקדם איתו.

ש. ואם כדאי שפעם אחת לעבור על הויכוח? ת. מוצאים שם דברים יפים. (וגדולים, ויסודות גדולים).

על משמור קדושת כרם ישראל – מתוך מכתב רבינו

הנה המטרה הקדושה של מייסדת בית יעקב ע"ה וגדולי ישראל שעמדו לימינה היתה לרומם את ליבן של בנות ישראל ליראת ה' ויופי מעלת הצניעות, כנגד כל אותם רוחות ואידיאלים שונים שנפוצו וזרעו הרס רב בין צעירי הדור. אבל וודאי לא היתה שום כוונה להרבות בידע והשתלמויות בדברים אשר אין חפץ בהם לעבודתו ית'.

ואמנם מכח מציאות מצבם הכלכלי של משפחות בני התורה כאן בארצה ומחוסר האפשרויות הוחלט ע"י גדולי הדור וצ"ל בשנת תשי"ל להתיר ללמוד בסמינרים גם "הנחלת השבונות", אולם נאמר אז כי חייבים לתת דעת על כך שתהיה הרחקה מוחלטת מכל דבר שיוכל להביא לקשר לימודים באוניברסיטה וכן מלעשות את עיקר מפרץ ומפץ לעיקר, ועל כן הוחלט לאסור לערוך מבחני בגרות, אלא רק מבתנים הנעשים למסגרת בית יעקב.

לדאבונינו נפרצו הגדרים בזה מאוד, ויש סמינרים שהכניסו לימוד מקצועות שמביאים לשם כך מורות אן מורים בוגרי האוניברסיטאות, וכן כדי להכשיר עצמה למקצוע זה שנלמד בסמינר מוסיפים גם לימודים מיוחדים במכוני הכשרה, שיש בזה פירצה גדולה בצניעות בת ישראל.

גם הכניסו בתוך מערכת הלימודים מבחני בגרות, [וגם אלו שמכניסים קצת מקצועות אלו כבר נותנים פתח למשרד החינוך לאפשרות התערבות בתכני הלימודים]. וכן מתחילים ללמד מקצועות אלו במשך כל שנות הסמינר כאשר עיקר המטרה היא להשתלם ברכישת מקצוע.

ולכן אין פלא שבשפורצים הגדרות יכול לקום בירושלים מכון למוזיקה שהוא קשור באופן ישיר למכללה בתל אביב, והרבה מבנות בית יעקב הולכות ללמוד שם, מבלי להבין שהדבר נוגד למסגרת של בת ישראל.

'כי הכביד חושך הגלות מאוד' – מכתב רבינו תמוז תש"ע

בקיץ תש"ע התערב הבג"ץ בענין בית הספר לבנות בעמנואל, וחייב את ההנהלה להחזיר ולבטל את ההפרדה שעשו שם בין שני הקבוצות, לאור ההבדלים הבולטים בערכי החינוך ומסגרות הבתים שלא התאימו לימוד משותף. החלטות בג"ץ איימו אז על כל המפעל הקדוש של החינוך העצמאי בארץ הקודש, ולכך מלכתחילה היו מגדולי ישראל שנקטו שלא נתערב בזה, אולם דעת רבינו הנחרצת ועמידתו בראש המאבק והקמת הקרן למען העמידה בגאון ובעוז נגד בית המשפט הביאה לכך שכל גדולי ישראל הצטרפו לעמוד בחזית המאבק, עד שנוכחו כל העומדים בראש המערכת השלטונית והמשפטית כי היהדות החרדית לא תיכנע מסנקציות כספיות ופוליטיות. (רבינו יצא באותם ימים בכמה קריאות קודש שהתפרסמו כאן בעיתונות בארה"ק, בזה נביא את מכתבו של רבינו לגדולי התורה שבגולה).

למע"כ גדולי התורה ראשי הישיבות ורבני הקהילות שבגולה

שאו ברכה מאת ה'.

הנה ציבור הקדוש של החרדים לדבר ה' כאן בארצינו חק' נמצא כעת במלחמה גלויה וקשה עם פושעי ישראל עוקרי הדת אנשי השלמון שרוצים לכפות עלינו את דעתם בנוגע לחינוך צעירי הצאן ולהכריע כפי דעתם בנוגע לתקנות הצניעות בבתי החינוך לבנות. והגיעו הדברים עד כדי כך שנלקחו בשבוע שעבר עשרות אבות של תלמידות מעיר עמנואל לבית הסוהר, וגזרו באכזריות אותם פושעי ישראל הרודפים את שומרי התורה גם על האמהות שיכנסו אח"כ ג"כ למאסר, דבר שלא נשמע כמוהו בכל מדינות העולם.

מלכד ברוסא בעת השלמון הקומוניסטי. וגם גזרו קנסות כבדים בקרוב למאתיים וחמישים אלף דולר, לבד ההוצאות הכבדות של שכירת עורך דין, והוצאות לימוד התלמידות בתקופה זו.

ולכן הקמנו קרן למען החינוך המהור בא"י בפקוח של שלשה רבנים מפורסמים, וציבור תושבי ארץ ישראל הרימו תרומות נכבדות אולם עדיין אין הקומץ משיבי את הארי.

בשעה קשה זו שהחושך יכסה ארץ שעשרות אברכים יושבים מאחורי סורג ובריח על המאם שרצו לשמור את משמרת החינוך המהור, אנו פונים למע"כ בפניה נרגשת מלב כואב, אנא בואו לעזרת ד' בגיבורים לעמוד לימין היהדות החרדית בארצינו חק, וכל אחד ישפיע על אנשי קהילתו וכל העומדים תחת השפעתו לתמוך באותם גיבורי כח שהם שלוחי דידן, לקדש שם שמים בכל העולם. שיהיה בידם האפשרות הכלכלית לשלם את כל הקנסות וההוצאות הכבדות שהומלצו עליהם.

וכל המסייעים יזכו לרוב נחת דקדושה מכל צאצאיהם לאו"י. ובוודאי יחשבו כל המשתתפים למקדשי שם שמים ברבים.

בתפילה שנזכה מהרה לראות בישועת ישראל שיתרומם ויתגלה כבוד השי"ת וכבוד התורה ושומרי מצוותיה בעולם, כי הכביד חושך הגלות מאד. וכדאיתא במדרש תהילים פ' כ"ב ואין לך חושך גדול מזה קודם עלות השחר שהלילה דומה לגלות ועלות השחר הוא הגאולה.

'שופץ' ונבנה המצבה במקום קבורת אבי רבנו זללה"ה' בבית החיים העתיק שבעיירה וולאזין

"כנראה שהיו לאבא זכויות גדולות שבזכותן שרדה מצבתו למרות כל התהפוכות..."

הננו לבשר כי בס"ד מרובה נמצאת מצבת קבורת אבי רבנו זצוק"ל הוא ניהו הרב ר' משה דוד ז"ל, המצבה נמצאה שכובה ושבורה עם אותיות דהויות, ובחודש אב האחרון יצאו לוואלוזין כמה מנכדיו, ועמלו קשות לזהות מקום הקבר המדויק, ואמנם בס"ד נמצא המקום המדויק ע"פ סימנים וקברים סביבתיים, וכן סימנים שנתנה בתו הרבנית רוזובסקי תחי', ובעיקר מקום מציאת המצבה ותנוחת שכיבתה.

ובעזר השי"ת עלתה בידם לבנות את המצבה מחדש, ולשלב בה גם חלק מהמצבה המקורית. והיא עומדת בולטת לתפארת בבית החיים דוואלוזין, עד שכל הנכנס לבית החיים לעלות על ציונו של הגר"ח מוואלאזין זיע"א פוגש במצבה. ואמנם ביום היא"צ של החפץ חיים זיע"א צולמה המצבה ע"י אחד המבקרים, ורואים חלקי אבנים ששמו על המצבה, אות לכך שביקרו שם יהודים חרדים, בוודאי זכות גדולה זו של מכבדו בחייו ומכבדו לאחר מותו, שלמעשה גם מכבדו של רבנו זיע"א לאחר מותו כלול בזה.

ונביא כאן בקצרה אודות אבי רבנו הרב ר' משה דוד שרבנו מכנהו בראש ספרו בן לא"א ירא אלקים, ואת כל הצלחתו לגדול בתורה ולהיות ספון באהלי תורה תולה רבנו בהוריו נ"ע, וכך כותב רבנו אאמו"ר ר' משה דוד ב"ר מיכל יהודה זללה"ה שמסר נפשו כחו ומאודו כל ימיו להדריכני בדרך הישרה, להיות מתופשי התורה ולהגות בה.

כשהיה רבנו בן עשר, כבר סיים את חוק לימודיו אצל המלמדים שבעיירה בני הדור הישן, והוריו עמדו בפני שאלה קשה - היכן ילמד ילדם הצעיר. ל"בית הספר" בדמותו החדשה (תרבות), לא רצו לשולחו. בית הספר היה סמוך לביתם (גם הוא עמד ברחוב סמוגון), ובמו עיניהם חזו בטיבם של תלמידיו - אבל מאידך אי אפשר היה להותירו ללא כל מסגרת חינוכית.

בדעתו של ר' משה דוד עלה רעיון: הוא פנה אל בית הישיבה הסמוך, וביקש לו בחור או אברך, שילמד בכל יום עם מיכל יהודה הצעיר, במשך שעה או שעתיים, ובשאר היום יחזור וישנן את תלמודו.

ר' משה דוד הישיש, כבר עזב זה מזמן את עסקיו, ועיקר כלכלת ביתו התבססה על תמיכה בת שלושה דולרים שנשלחו אליו מדי חודש מבניו שבאמריקה.

מתוך אותם שלושה דולרים הופרשו שני דולרים (דולר באותם ימים היה שווה בערכו לכתשע זלוטי פולניים). ללימודו של רבנו בן העשר, - כשבני המשפחה מצטמצמים ומסתפקים ביתרה בת דולר אחד בלבד. הסכום הנכבד שהושקע כתשלום עבור 'מלמד פרטי', לא היה נחשב למאומה בעיניו של ר' משה דוד, למול התועלת בהתמסרותו המוחלטת של המלמד ולהשקעתו בתלמידו בכל כוחו ומרצו.

"עד יומו האחרון" - אמר רבינו - "מוכן היה אבי מורי זכרו לברכה, להקצות כל סכום כסף כדי להבטיח שילמדו אתי טובי המלמדים. וגם לאחר מכן, כאשר ביקשתי לנסוע לישיבה, תמיד חקר ובדק שיש שם את כל התנאים על ידם אוכל לשבת ולהתעלות בתורה. מסתבר, שהקרבתו הרבה למען לימודי והתפילות שבודאי נשא, הביאו אותי אל המקום בו אני נמצא כיום - בין כתלי בית המדרש".

*

לימים החל אחד מנכדי רבינו ללמוד מסכת גיטין, רבינו העניק לו את ספרו 'מנחת יהודה' על המסכת, ובטרם מסר לו את הספר, פתח בהקדמה, וקרא לפניו את מה שכתב שם בדברי הודאה לבורא עולם - "על כל הטוב שגומל עלי... ושמר עלי וגידל אותי באהלה של תורה, וכל זה בזכות דורי

נוחם עדן... שמסרו כל מאוּדס וחסכו פתם מפיהם, בכדי להחזיק עבורי רב ומורה דרך לתורה..." - זה היה ממש כך! תיאר את מסירות נפש הוריו למען לימודו תורתו, בהתרגשות גדולה, כשדמעות זולגות מעיניו - וסיים לקרוא: "זכירת חסד זה צריך להישאר לעד עולם, לי ולזרעי שיחיו, כי הוא החסד הכי גדול שכולל כל החסדים".

באחד משיעוריו, כאשר הזכיר את מסירותו של אביו ללימוד תורתו, הפטיר: "הרי יש מצווה של כיבוד אב אפילו לאחר מיתה. וכשאני מזכיר את זה, הריני מקיים בזה מצוות כיבוד אב".

במסע של גדולי תורה ומוסר לקברי אדירי התורה באירופה בחודש אב תשס"א, בעת ביקורם בבית העלמין הישן בוולוז'ין, להשתטח על קברו של רבי חיים מוולוז'ין. להפתעם גילו בתוך סבך הצמחיה בין המצבות הבודדות שנותרו לפליטה בבין העלמין, את מצבת קברו של אבי רבינו. כשסיפרו לו על כך, והראוהו את תמונת המצבה, התרגש ואמר: "כנראה שהיו לאבא זכויות גדולות שבזכותן שרדה מצבתו למרות כל התהפוכות...".

הרב ר' משה דוד נולד לאביו ר' מיכל יהודה, בסביבות שנת תקצ"ט. הוא עוד זכה בילדותו להכיר ולראות בעיניו את רבי יצחק מוולוז'ין - בנו של מייסד הישיבה רבי חיים בעל נפש החיים זי"ע. (רבי יצחק מוולוז'ין נפטר בכ"ו סיון תר"ט). ברטט ובגעגועים היה רבינו מעלה על נס פרט זה, כי על ידי כך היה קושר את עצמו בקשר הדוק לדורות קמאיים בשלשלת מוסרי התורה - הלא רבי יצחק מוולוז'ין עצמו שזכה בילדותו להכנס בהיכל הקודש של הגאון מוילנא - ואם כן, אביו, ר' משה דוד, הרי הוא דור שני לרואי פני הגאון מוילנא. (וראה בהספדו של רבי יוסף פיימר מסולצק (דרשות רבינו יוסף מסולצק, ירושלים תשנ"ה, עמ' קנ): "אחד היה בדורנו, גאון עוזינו רשכב"ה החסיד וקדוש רבינו אליהו מוילנא, רבינו בדורו כמשה בדורו, ואחריו תלמיד שמסך ידו עליו מו"ר הגאון האמיתי החסיד מ' חיים זצוק"ל ר"מ ד"ק וולאזין, ואחריו נשאר לנו בנו הגאון צדיק וחכם מ' יצחק ר"מ דק"ק הנ"ל, שהיה בו מעין חכמת וצדקת מר אביו, והיה דומה לנו כאילו מו"ר מר אביו חי"").

והיה זה לדידו של רבינו, קשר של רוממות. קשר מחייב ומדברן בהתקשרותו ללא סייג לתורה המסורה מסיני ואהבתו אותה ללא מיצרים. ירא אלקים מרבים היה ר' משה דוד, וכאשר רוח הכפירה במסווה התנועות האידאולוגיות - הסוציאליזם ודומיו - החלה לנשוב בעוז באותם הימים, כשהיא סוחפת אחריה את מיטב הנוער היהודי, נחרד ר' משה דוד לעתיד צאצאיו - שלושת בניו ושתי בנותיו - ומיהר לשגרם לאמריקה, בתקווה ששם ישמרו על מסורת אבות.

אך ליגונו ולשברון לבו, הגיעה השמועה הרעה לקערווע, כי גם באמריקה פורקים מעליהם המהגרים החדשים עול תורה ומצוות. או אז מיהרה אשתו (מזיווגו הראשון) לנסוע אליהם בתקווה להשיבם למוטב. משהגיעה לשם מצאה כי אף שילדיה עצמם עדיין מתנהגים כיהודים כשרים (ואף ניהלו מסעדה כשרה), אבל באין חינוך יהודי לצאצאיהם אחריהם, סופם להתבולל בין גויי הארץ, ואם כן מה הועילו בתקנתם? אדרבה, באירופה - גם הרחוקים ביותר - עוד שומרים על זהות יהודית כלשהי, ומתוך כך ישנו עוד סיכוי שישוּבו למוטב, אם לא בדור זה אזי בדורות הבאים. לעומת זאת, יהדות אמריקה בשנים הללו גזרה על עצמה ועל הדורות הבאים התבוללות וכליון רוחני מוחלט.

לכן בקשה והתחננה לילדיה שישוּבו עמה לאירופה היהודית, אך הם כבר השתרשו באוירה האמריקאית החומרית וסרבו לשוב עמה. מדוכאת לב ורצוצת נפש שבה לביתה בוולוז'ין, ומרוב עגמת נפש נפלה למושב, ושוב לא קמה ממיתת חוליה עד שהשיבה נשמתה לבוראה.

לפני פטירתה, ביקשה מקרוביה: "שמרו נא על ר' משה דוד, ומנעו ממנו בכל תוקף, לבל יסע אף הוא לאמריקה בנסיון להשיב את לב ילדינו לאביהם שבשמים. אין לי ספק, בהכירי אותו, אם יראה במו עיניו את מצבם הרוחני, שלא יחזיק מעמד".

לאחר פטירת אשת נעוריו, הוצע לו שידוך עם אשת חיל, אלמנה צעירה לימים, מהעיירה וולוז'ין - שהיתה ידועה בצדקה ובייחוס לבבה. ומסופר, שאף אשתו הראשונה, בעת שכבה על ערש דוי, רמזה לו לר' משה דוד, כי אשה צדקנית זו ראויה לו...

ולעת זקנותו של ר' משה דוד, והוא כבן שבעים ושבע שנה, זכו הוא ואשתו לבן - הוא רבינו, ולאחר מכן לבת - היא הרבנית יהודית לאו"ט, שנישאה לימים לרבי שמואל הכהן רוזובסקי ראש ישיבת הכהנים בירושלים¹.

¹ נולד בשנת תרע"ח בבריסק, לאביו תלמיד ישיבת וולוז'ין ומחשובי חסידי סלונים ושו"ב ממוחה. רבי שמואל למד בישיבת תורת חסד שבברנוביץ שיסד האדמו"ר בעל בית אברהם מסלונים. אחר למד בישיבת כנסת בית יצחק בקמניץ, ונתחבב על מורו ורבו רבי ברוך בער לייבוויץ. בשנת תרח"צ עלה לארץ הקודש. זמן מה למד בטבריה בחברותא עם רבי שלום נח ברוזבסקי לימים האדמו"ר מסלונים בעל נתיבות שלום. ואחר למד בישיבת חברון - שם התקרב לראש הישיבה רבי אהרן כהן והמשגיח רבי מאיר חדש, והתחבר בידידות עם רבינו, שלימים נעשה לגיסו. לאחר נישואיו גם בשנים שעסק עשה תורתו קבע בכל עת ושעה. בחורף תשל"ו נטש את מלאכתו והתמסר להקים בין חומות ירושלים 'כולל הכהנים' ללימוד סדר קדשים. היה איש אמונם של גדולי ישראל ופעל רבות למען קדשי ישראל. חיבר ספר 'אמרות שמואל', על עניני קדשים. נפטר ה' באלול תשע"ב.

רבי שמואל ולהבחל"ח אשתו הרבנית יהודית אחות רבינו שתח"י, פתחו את לבם וביתם לכל מבקש, ובמיוחד לרבינו, שהעמידו את ביתם לרשותו כשנזקק למנוחה לדוגמא, כאשר נזקק להבראה לאחר ניתוח שעבר על עיניו, וכן בימי בין הזמנים. קשר קרוב במיוחד היה לרבו כל הימים עם ילדי ונכדי אחותו תח"י.

הרב ר' משה דוד נלב"ע ב"ט אדר א' תרצ"ב בשעה שרבינו למד בישיבת רמז"ל שבז'לנא, כשלוש שנים לאחר מכן בשבט תרצ"ה הגיע רבינו ארצה עם אמו ואחותו, אודות לפעילותו והשתדלותו של אחיו ר' אריה לובשיץ ז"ל שדאג לאמו שנשארה באלמנותה בוולאזין, והעלה ארצה כדי לדאוג לקיומם ורווחתם.

בתמונות המצורפות בזה, שצולמו בשבועות האחרונים. האחת נראית המצבה המחודשת. ובשניה נראים ציבור מתפללים למעלה על קברו של מרנא ורבנא בעל הנפש החיים זצוקללה"ה זי"ע, ואחרים שסיימו את תפילתם יורדים בהר לכיוון הקבר של אבי רבינו זללה"ה.

יהיה ניתן בס"ד להשיג הגליין בבית מרן זללה"ה.

להערות והארות אפשר להתקשר לטל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאיר הודעה בתאקולי] או דרך פקס 036186624.

פנינים ביאורים חידושים מרבינו הגדול הגאון החסיד מרן רבי חיים שלמה ליבוויץ זצוקללה"ה

חג הסוכות תשע"ז

סכך גזול

התוס' (סוכה ד' ט' ע"א ד"ה והוא) הקשו דלמאי איצטריך קרא דלך למעט סוכה גזולה והרי תפוק"ל דפסול משום מצוה הבאה בעבירה, והוכיחו דכל הפסול של מצהב"ע הוא רק מדרבנן יעו"ש. וזקני הגרב"ד תי' בימי חורפו דאיכא נפק"מ אם הפסול הוא משום מצהב"ע או משום גזול, לענין הדין דתעשה ולא מן העשוי וכגון בגזל סכך וסיכך ואח"כ קנאו מהבעלים, דאם מצד דין מצהב"ע לא יהי' בזה חיסרון דתעשה ולא מן העשוי כיון דדין מצהב"ע הוא רק דין בקיום המצוה ולא מקיים מצוה בדבר עבירה אבל אינו עושה חיסרון בעשיה וממילא אם עכשיו דקנה מהבעלים דכבר לא הוי בעבירה יצא יד"ח, משא"כ אם הפסול הוא משום המיעוט דלך למעט גזולה א"כ גזול הוי זה פסול בגוף הסוכה כמו פסול מחובר וזה עושה חיסרון בעשיה וממילא יהי' חיסרון דתעשה ולא מן העשוי, וא"ש דלהכא איצטריך קרא לך לאשמועינן דהוי זה פסול בגוף הסוכה ונפק"מ לענין דין תעשה ולא מן העשוי.

והגר"א ברלין שליט"א אמר לי שאמר תי' זה לחמיו הגר"ש אלישיב זצ"ל, והעיר לו דלדעתו דבאופן דגזול סכך וסיכך בהם אי"צ למיעוט קרא דלך להוציא את הגזול כלל, דהרי בסוכה בעינן סיכוך לשם צל והוא גדר יחוד כמו יחוד כלי לגבי טומאה וק"ל דיחוד צריך בעלים, וא"כ גזול אין יכול לכוון כלל כוונה של לשם צל וכמו דקיי"ל דגזול אינו יכול ליחוד כלי לגבי קבלת טומאה, ובהכרח דכל מה דצריך למעט גזול איירי באופן שגזול סוכה שלמה העשוי בראש העגלה או בראש הספינה שמטלטלין היא ונגזלין והוא כבר נעשית ע"י הבעלים לשם צל, ומעתה בכה"ג לא שייך פסול דתעשה ולא מן העשוי וא"כ לא שייך כלל לתרץ כתי' הנ"ל. אולם לענ"ד הוא חידוש גדול לומר כן דבעינן דין בעלים כדי להתפס לשם צל, דאינו דומה למה דק"ל דיחוד צריך בעלים דהכא בסיכוך לשם צל אי"ז גדר יחוד אלא בפשוטו הוא ענין של כוונה למציאות גרידא דהסיכוך יהי' לשם צל, וממילא אינו תלוי בבעלים כלל אלא בהעושה ומי שמסכך הסכך רשאי לכיוון שהוא לשם צל.

לכם בשאר ימים

הגר"ז גם בשאר ימים היה נותן את הד' מינים במתנה ע"מ להחזיר, ושאלתי לבניו מדוע עשה כן, והרי בשאר ימים לא צריך לכם ולמה הקפיד דלקנות, והתנה ע"מ להחזיר שישאר שלו אח"כ. ואמר לי דכידוע הגר"ז היה לוקח כמה סוגי ד' מינים, אפי' שיתכן דבנטילת ד' מינים הראשונים רק הלולב היה כשר והשאר פסול ובנטילת הד' מינים השניים רק האתרוג כשר והשאר פסול, מ"מ הכל הצטרף, מכח הדין דנטלן בזה אחר זה יצא, והנה הרמ"א בס' תרנ"א ס"ב הביא מהרמב"ם דאפי' דנטלן בזה אחר זה יצא מ"מ צריך שהכל

יהי' לפניו, וסבר הגר"ז דכדי שיהיה חשיב לפניו צריך שהכל יהיה שלו, דאם אין הכל שלו אין זה נקרא שהכל לפניו, דמה שיש לו רשות גרידא ליטלם עדיין לא נקרא שישנו לפניו, ולכן הקפיד גם בשאר ימים ליתן עם מתנה ע"מ להחזיר כדי שהכל יהי' שלו, [ואחד העיר דלפ"ז אולי גם קנין שאלה יועיל ע"ז ולא צריך שיהיה שלו ממש וצ"ע].

זה קלי ואנוהו

שי' רש"י בסוכה (דף כ"ט ע"ב) דמה שצריך הדר בד' מינים, הוא משום הדין דזה קלי ואנוהו, והתוס' הקשו ע"ז דהדין דאנוהו הוא רק לכתחילה אבל לא מיפסל בהכי, כדמוכח ממה דאמרי רבנן לולב מצוה לאגדו משום שנאמר זה קלי ואנוהו, לא אגדו כשר ע"כ, הרי דהדין דאנוהו אינו פוסל.

והגר"ז אמר דלא קשה כ"כ על רש"י, דהנה מצינו כה"ג דהדין ואנוהו עושה פסול כדאינא בגיטין דף כ' לגבי ס"ת דבכתב ע"ג כתב פסול משום דבעי זה קלי ואנוהו. והגדר בזה מתי אמרינן דהוי פסול ומתי אמרינן דהוי לכתחילה, צריך לומר דבכה"ג דהוי מופקע מאונוהו כמו הכא ביבש דאיכא איזה גריעותא בזה הוא פוסל, משא"כ באופן דרק חסר בואונוהו כגון דחסר אגד בכה"ג הוא רק דין לכתחילה, ודומה לזה מצינו לגבי דין מן המובחר בקרבנות דליפנין מקרא דבעי מן המבחר, דגם שם יש אופנים שזה פוסל ויש אופנים שאין זה פוסל אלא הוא רק דין לכתחילה שלא יביא אבל אינו נפסל, והגדר בזה הוא כנ"ל דבמקום דהוי מופקע ממובחר פסול אבל במקום דרק חסר מובחר אינו רק דין לכתחילה שלא יביא.

ספיקו של המ"ב אם איכא מצוה לאכול כל השבעת ימים בסוכה

המשנ"ב בס' תרל"ט סקכ"ד נסתפק לפי מה שידוע דעת הגר"א דמצוה לאכול מצה כל שבעת ימים, כפשוטה דקרא "שבעת ימים תאכלו מצות" אלא דמצות עשה הוא רק בערב משא"כ אח"כ הוא רק מצוה בעלמא, אפשר דהוא הדין הכא בסוכה מצוה לכתחילה לאכול פת כל שבעת ימים ע"כ.

לכא' מספיקו של המשנ"ב מבואר דנקט בדעת הגר"א דלא כמו שידוע שסובר דאפי' דחובה יש רק בלילה הראשון מ"מ קיום מצוה איכא אף כל שבעה ימים, דא"כ מה מספק"ל המשנ"ב אי גם בסוכה איכא לדינא דהגר"א, הא בסוכה ודאי דאם אוכל מקיים מצוה דאחרי שאוכל הרי מחויב לאכול בסוכה, אלא מבואר שהבין דדעת הגר"א היה, דאיכא מצוה לכתחילה לאכול, ואע"פ דלא הוי חיוב עשה מ"מ איכא מצוה לכתחילה לאכול, וכן מורה לשונו של המשנ"ב, ומה"ט נסתפק אי איכא מצוה לכתחילה לאכול בסוכה בשאר ימים. אולם באמת דספיקו של המשנ"ב הוא נפק"מ גם לענין קיום מצוה, כגון לענין אכילת כזית, דלפי השי' דבליילה הראשון מקיימים המצוה בכזית א"כ אם דינו של הגר"א הוא גם במצות סוכה דבמה שיש חיוב בלילה הראשון יש בזה

העשוי כגון אם יעשה הסוכה בזמן שהיה שם קדירות וקערות ואח"כ יסלקם, דתהיה הסוכה כשירה, כיון דהפסול אינו בגוף הסוכה אלא רק בדין הישיבה דלא הוי ישיבה דתשבו כענין תדרו, ממילא אינו עושה דין דתעשה ולא מן העשוי.

אכילת לחם הפנים ושיירי מנחות בסוכות

מקשים העולם איך אכלו הכהנים הלחם הפנים והשיירי מנחות בחג הסוכות, הא לכא' לא יכלו לעשות סוכה בבית המקדש, דהא קי"ל דהכל בכתב וא"ל להוסיף כלום במקדש, ולאכול אחר סוכות א"א דהא נפסל בלינה, ובדוחק י"ל דאכלו פחות מכשיעור כביצה דאין חייבים בסוכה, אולם אפשר לומר דיכלו לעשות הסוכות בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש דדינם קודש רק לענין אכילה, אבל לגבי שאר דברים כגון לגבי טומאה וכדו' אינם כקודש, וממילא יתכן דאין בזה גם הדין דהכל בכתב דלענין זה דינו כחול, וצ"ע.

ביאורים על סדר התפילה

ושמחנו בתיקונו, דהנה קי"ל דבית המקדש השלישי ירד מהשמים, וא"כ במה אנו נקיים המצוה דועשו לי מקדש, וצ"ל דזה יהיה ע"י תיקון דלתות, וא"כ זה מה שאומרים והראנו בבנינו דהנה בנין בית המקדש לא נבנה ורק נראה, אולם ושמחנו בתיקונו דאנחנו נעשה התיקון דלתות עכ"ד.

וצ"ע דהנה בגמ' בסוכה דף מ"א ע"א איתא על הא דתנן דהתקין ר' יוחנן בן זכאי שיהא יום הנץ כולו אסור ובגמ' איתא הטעם דמהרה יבנה בית המקדש ויאמר אשתקד מי לא אכלנו בהאיר המזרח השתא נמי ליכול ואינהו לא ידעי דהשתא דאיכא בית המקדש עומד מתיר, ובגמ' פריך דמחצות היום תשתי דהא תנן דבזמן בית המקדש הרחוקים מותרין מחצות היום ולהלן שאין ב"ד מתעצלים, ומשני לא צריכא דאיבני כלילה אי נמי סמוך לשקיעת החמה והיינו שלא היו מספיקים להביא העומר קודם חצות, ועיי"ש ברש"י שהקשה הא אין בונים בית המקדש כלילה וא"כ איך יחוש שיקריבו העומר למחר ות' דבית המקדש השלישי ירד מהשמים.

ולכא' לפי המהרי"ל י"ע דעדיין צריך לתקן הדלתות, [דבודאי הדלתות מעכבים בבנין הבית משום הכל בכתב], וזה גם כן א"א לעשות כלילה דאין בונים כלילה, ומה תי' רש"י, וצ"ע. ולכא' לדעת רש"י דכל בנין בית המקדש ירד מהשמים, יחזור הערת המהרי"ל דאיך יקוים מצות בנין ביהמ"ק, ונראה דרש"י סובר דמצות בנין ביהמ"ק העיקר בה היא התוצאה שיהיה ביהמ"ק בנוי, ואין המצוה גוף מעשה בנין ביהמ"ק, אלא הוא רק הכשר שיהיה ביהמ"ק בנוי, והרא"י לזה דהנה מצינו בכמה מקומות דבנין בית המקדש נעשה ע"י עכו"ם, וא"כ איך קיימו המצוה דועשו לי מקדש הא אין שליחות לעכו"ם, וע"כ מבואר דהמצוה דועשו לי מקדש העיקר הוא במה שהוא בנוי וא"כ אין צריך לדין שליחות, אלא במה שנעשה בנוי ממילא מתקיים המצוה, וא"כ אפי' אם יבנה ביהמ"ק בידי שמים ג"כ יקוים המצוה של בנין ביהמ"ק.

קיום גם בשאר הימים, א"כ קיים בכל הימים מצוה בכזית, אפי' דאינו מחויב לאכול הכזית בסוכה. [וצ"ע לפי"ז אמאי לא יברך ליישב בסוכה על כזית].

באיסור להניח קערות וקדירות בסוכה

המ"ב בס"י תרל"ט סק"ו כתב על הדין דאסור להשאיר קדירות וקערות בסוכה, דמ"מ בדיעבד אין נפסל הסוכה, אולם בשעה צ"ש הביא בזה מו"ר ראשונים ד"א דהסוכה נפסלת בכה"ג, והביא מהחיי אדם שהביא בשם רבינו מנוח דמכל מקום בשעה שהם בתוכם אין לברך אז לישב בסוכה דהוא פסול מדרבנן עיי"ש, וכתב דיש להחמיר בזה ע"כ. וברור דאפי' להנך ראשונים דס"ל דהסוכה פסולה אין הפי' דהסוכה בעצמותה פסולה אלא הוא רק חיסרון בישיבה דלא הוי ישיבה של תשבו כענין תדרו, כיון דכל השנה אינו יושב בכה"ג. והנפק"מ לפי"ז דלא יהיה בזה הפסול דתעשה ולא מן

שובי נפשי למנוחכי

שובי נפשי למנוחכי כי ה' גמל עליכי, אאמ"ר הביא בשם הגרנ"ט דפי' הפסוק, דדוד המלך ע"ה אומר כשיש לו צרות אימתני הוא במצב "שובי נפשי למנוחכי" הוא כשיודע "כי ה' גמל עליכי", - כשהוא יודע שהקב"ה עשה את זה, וא"כ בוודאי שהכל לטובה ואין לו על מה להצטער.

יאמר נא ישראל

שמעתי ממורן הגרא"ז מלצר שביאר מה שאומרים בהלל יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו, ואח"כ אומרים בנפרד יאמרו נא בית אהרן וגו' וכן יאמרו נא יראי ה' וגו' ולכא' מדוע אומרים בנפרד בית אהרן ויראי ה' הרי כולם נכללו בכלל יאמר נא ישראל.

ואמר שכל אחד אומר הודאה על החלק שלו, ישראל אומרים הודאה על החלק שלהם עצם הצלת כלל ישראל דהנה בכל דור דור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילו מידם, ובית אהרן אומרים הודאה על החלק שלהם דהיינו הסיוע שיש להם בעבודתם, ויראי ה' אומרים הודאה על החלק שלהם הסיוע שיש להם בעבודת ה'.

בבית הגדול

יל"ע הרי בית המקדש אינו כ"כ גדול ומה אמרינן הבית הגדול, ונראה דנחשב גדול משום מה דאיתא שהיו עומדים צפופים ומשתחוים רווחים ולא היה אחד שאמר לי צר לי המקום, וזה הפי' גדול, דהיינו שהיה גדול בלא גבול שהיה מקום לכולם. ויש להוסיף עוד, דעיי' בחת"ס שכתב דלא רק מה שהשתחו רווחים היה נס, אלא גם מה שעמדו צפופים ג"כ היה נס, דגם זה לא יתכן בדרך הטבע שיעמדו שם כל ישראל אפי' צפופים.

ושמחנו בתיקונו

מובא מהמהרי"ל דלדין לפרש מה דאמרינן והראנו בבנינו

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
גליון 114 האזינו סוכות תשע"ו
shneiderav1@gmail.com 0527697944 או בדוא"ל

דבר המערכת

רבינו ז"ל היה מסדר בכל מיני אופנים ודרכים את מועדי חודש תשרי כדי להבין קשורם זה בזה. השיחה הראשונה קיבלתי מידידי הרב י"ש שליט"א. הרבה יסודות נחוצים שזורים בה. השיחה השניה מעיני ישראל [עמ' קט"ו]. הגליון מופיע במהדורא מוגדלת לנצל ימי החג להעמיק בענייניו.

הגליון הבא יצא בעזר ה' לקראת שבת בראשית

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

אבד עשרו בענין רע (דהיינו משום איזה טעות שעשה) ויצא נקי מנכסיו, נפשו עליו תאבל ותכבד אנחתו ונפשו מרה לו". ולעולם לא ימחל לעצמו על שטות זו שעשה וכאן מונח עומק החטא, דע"י חטא הוא יוצא נקי מנכסיו וברגע קטן יכול לצאת נקי מכל רכושו, וזה גובה החרטה.

הרמב"ם בהלכות תשובה פ"ז מצייר לנו כיצד מתיחסים לאדם בשעת החטא כל זמן שלא עשה תשובה "אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, מובדל מה' אלהי ישראל שנאמר עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם, צועק ואינו נענה שנאמר כי תרבו תפלה וגו', ועושה מצות וטורפין אותן בפניו שנאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי", היינו שעלה לרגל וקיים חיובו אך אין למקום נחת רוח ממנו. נתאר לעצמנו אדם שרכש לעצמו רכוש של צדקות ונכשל בדבר מאוס, מיד הוא מוגדר משוקץ ומרוחק ומתועב וכו', הרי איבד כל רכוש הקדושה שלו ויצא נקי מנכסיו באופן רע, ונשתנה מן הקצה אל הקצה ממש, זהו ציור החטא ועל זה בנוי היגון של רבינו יונה להרגיש שנמצא במצב כזה עגום.

זהו האסון היותר גדול של החטא.

וכשמגיעה שעת המשפט ויודע שצריך ליתן דין וחשבון על כל מעשיו, ויש בהם גם מעשים אשר לא טובים, אז מתחיל להרגיש מלבד החרטה מצד עונשי הגוף והנפש, גם כמה רחוק הוא נורק וכמה נשתנה היחס אליו, ואז הוא נגש למשפט ברצינות ובצורה אחרת, ועושה תשובה ונהפך כל המצב והיחס אליו מן הקצה אל הקצה, שהרי אין מצב אמצעי אלא או שהאדם קרוב ממש או ממש

סדר מועדי תשרי ואופי שמחת סוכות

ושמע"צ

כדי להבין מדוע נקרא מועד סוכות זמן שמחתנו נבאר תחילה את סדר המועדות של חודש תשרי שכן חג הסוכות הוא סיומם.

ראש השנה

הנה ר"ה הוא תחלת המעגל והוא יום דין ומשפט. טבע האדם כשחוטא ח"ו באמצע השנה ואינו רואה מיד תוצאה מעשית מחטאו נעשה החטא קל בעיניו, ואינו דואג ממנו כל כך כיון שלא נולדה ממנו שום תוצאה כלל. אך כשמעמידים את האדם למשפט על חטאיו מתחיל להרגיש בחוש את מה שעשה, כיון שהעמידה עתה למשפט היא תוצאה מהמעשים שעשה, כי המשפט יוציא תוצאה מכל מעשה, ואז מתחיל לחשוב על הם סיכויו במשפט ומה יכול לעשות כדי לצאת ממנו בשלום, ובמה יכול ח"ו להפסיד הכל. אלו המחשבות שעוברות אצל כל אחד בזמן כזה, ואז מתחיל להרגיש את משמעות האסונות המונחים בחטאים, כי המשפט הוא מן הקצה אל הקצה ספרי חיים והיפוכן, וכשמרגיש את האסון שיכול לצאת מן המשפט ממילא מתנער ללכת בכיוון שיכול להנצל ומבין את האסון שבחטא.

האסון הנורא שבכל חטא

ואם נרצה לבאר כמה גדול הוא האסון של החטא, אין לנו מילים לזה רק למדנו בראשונים מהו, כי בעינינו ענין החטא הוא דבר כללי עבריות על ציווי הבורא, אבל זו תפיסה מאוד כללית ואין בה עדיין כדי לזעזע את האדם. והנה רבנו יונה בתחילת שעת בענין החרטה מצייר בפרוטרוט מדוע צריך האדם להתחרט על מעשיו. ראשית משום עונשי הגוף וגרוע מזה רח"ל עונשי הנפש, וגרוע מזה ההשפלה שהשפיל האדם את עצמו יותר מבעל חי, שהבע"ח שומר את עצמו מטרגדיות והאדם החוטא לא שמר את עצמו ובעיקר השלישי העמיד את החרטה על גובה אחר ועשאו עיקר בפ"ע, "כי יתכן שיתחרט וירע בעיניו על חטאתו אשר חטא, ולא השלים חקו בזה, כי גם הפסד דינר או איסור קשה בעיני האדם, אך אם

להיפך, כמ"ש הרמב"ם גדולה תשובה שמקרב את האדם לשכינה כו' אמש כו' והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד כו' מודבק בשכינה שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם, צועק ונענה מיד שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה, ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה שנאמר כי כבר רצה הא' את מעשיך ולא עוד אלא שמתאווים להם שנאמר וערבה לה' מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות, עכ"ל.

ולכן המועד של ר"ה הוא מכוסה "בכסא" כי שמחת המועד מכוסה, ומצוות המעשית היא תקיעת שופר, והיא האות של אותו יו"ט, וקולות השופר הם גנוחי וילולי, וכמ"ש בגמ' כי איתרע ביה מילתא באיניש גנוחי גנח וילולי ליל, וגניחת השופר היא על האסון שבחטא, דאדם שאירע לו דבר רע יש לו צער מזה וגנוחי גנח מצערו וזוהי החרטה מן החטא, אבל האסון שבחטא משינוי היחס כלפיו ממש עד הקצה האחרון זה ילולי ליל, כאן הוא מילל ואינו גונח כי אינו יכול לעצור עצמו מצעקתו. זוהי צורת השופר לקרוע סגור לבו של אדם ולהוציאו משאול תחתית שנפל אליה.

שמחת יום הכפורים

ואח"כ בא יוה"כ עיצומו של יום שמכפר עם התשובה, ומתחיל לרחוץ מן הלכלוך של החטא, והיחס כלפיו מן השמים מתחיל להתהפך להיות אהוב ונחמד וקרוב לאלקי ישראל ויש נחת ממעשיו, כמאמר הכתוב וערבה לה' כו' וכשנים קדמוניות, שחזר למצב הקודם ויצא מאפילה לאור גדול ונשתנה מן הקצה אל הקצה ממש, זהו ציור יוה"כ - כניסה לאור גדול. עד כאן עמדנו על הציור בנפש של מי שעבר את הימים הנוראים כראוי.

רצוננו לעשות רצונך - בתעלומות הלב

ידוע דברי הרמב"ם פ"ב מתשובה, ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו כו', ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו וגו' עכ"ל, היינו שהרמב"ם מתאר בפנינו המדרגה של גמר הפרישה מן החטא ואז התשובה מנקה אותו לגמרי. ואם תנאי התשובה הוא עד שיעיד יודע תעלומות שלא ישוב ולגבי יוה"כ עיצומו של יום מכפר, א"כ בהכרח שביום זה של כפרה יש מגע עם התעלומות [א.ה. כי התשובה מגיעה עד לתעלומות כנ"ל מהרמב"ם], והזמן [א.ה. היינו עצומו של יום] מכריז שלא ישוב לחטא זה לעולם כי אם לא כן הרי הוא טובל ושרץ בידו כי עדיין לא פירש מן החטא. ביאורו הוא שהאדם מלא וגדוש במעשים ובתגובות נפשו למעשים אשר

נפגש בהם, ואם ינסה האדם לחפש בתעלומות לבו מיהו בעצם ומה הדברים שרק נלזים אליו לסיבות שונות, לא יוכל לעמוד על כך מחמת רוב המעשים וערבות התגובות. אבל חז"ל עמדו על עומק לבן של ישראל ואמרו (ברכות יז) שבעומק לבם הם אומרים "רצוננו לעשות רצונך אלא שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות מעכב", היינו שהמכשול אינו שייך לעצם האנוכיות של ישראל אלא ערבות שנתערב כאן מחמת רוב צרת הגלות כו' שמחמתן יש באדם כל מיני תגובות נפש וכו', אבל בעצם כל תשוקתן ומגמתן של ישראל הוא רק "לעשות רצונך", והוא רצון בפשיטות שאינו תלוי בשום דבר ולכן אינו יכול להתבטל כשבטל הדבר, ודבר זה הוא בירושה אצלנו מאבותינו, וזהו ענין היוה"כ שניתן במתנה לישראל מאוצר מתנת חנם "וחנותי את אשר אחון" ופירש רש"י "אע"פ שאינו הגון" והוא תמוה, אבל כיון שנפתח לישראל ביום הזה עומק לבבם שרצונם לעשות רק רצונו ית' ומי שזוכה לעשות תשובה ביוה"כ, תשובה זו נובעת מעומק לבבו שרוצה בפשיטות לעשות רצונו ית', וממילא מתקיים כאן התנאי של פרישה מן החטא שהוא "עד שיעיד עליו יודע תעלומות", כי הנקודה הזו של רצוננו לעשות רצונך שהיא הפרישה מן החטא היא מופקעת בעצם מכל חטא, וזהו עיצומו של יום מכפר, שהתשובה באה מנקודה המופרשת מן החטא בעצם. עד כאן סיכמנו בקיצור את עבודת הנפש עד ליום הקדוש.

זמן שמחתנו - שמחת כפרת העוונות

אחר יוה"כ בא המועד של סוכות בו נמשכת שמחה משמחת הכפרה של יוה"כ, כמו שאומרים בפייט שאחר סדר העבודה "אשרי עין ראתה המשוררים, וכל מיני שירים, אשרי עין ראתה שמחת בית השואבה, עם שואבת רוח הקדש רוח נדיבה, אשרי עין ראתה שני המלובן, משעיר הקרבן, אשרי עין ראתה כל אלה, הלא למשמע און דאבה נפשנו". שמחה זו היא על דרך מה שנתבאר לעיל שאם האסון היותר גדול הוא החטא, היציאה ממנו היא שמחה גדולה מאד, כי אין לך שמחה גדולה מזו לצאת נקי מכל לכלוך החטא, השמחה זו נובעת מאותה נקודה עמוקה של רצוננו לעשות רצונך שמשם באה התשובה של יוה"כ כנ"ל, ואנו מכריזים רבונו של עולם רצוננו להיות דבוקים רק בך ולא שום דבר אחר, זוהי שמחת המועד.

חל שם שמים על הסוכה

הנה בפשטות הסוכה היא הגנה מן השמש, שכן צריך שתהא צלתה מרובה מחמתה, אבל לשון חז"ל בדף ט' "כשם שחל שם שמים על החגיגה

כך חל שם שמים על הסוכה וזה נוגע להלכה שאין להשתמש בסכך הסוכה שלא לצורך מצות סוכה. אבל לשונם ז"ל הוא שחל ש"ש על הסוכה רצונם לומר שכמו שקרבן חגיגה ככל הקרבנות הוא רק לשם הוי"ה ב"ה כן בסוכה אין יותר מהוא ית' היה הוה ויהיה. כונתם שהצורה הפנימית של הכניסה לסוכה היא להיות מוגן מכל דבר זר שלא יכנס בנפשו של אדם, לא פחות מהגנת הסכך מן השמש. איזו נקודה בנפש האדם יכולה להכנס לסוכה, רק אותה נקודה של "רצוננו לעשות רצונך", שהיא נקיה לגמרי כי אין רצונה מלבד עשיית רצונו ית', היא המרגשת בסוכה את ה"חל שם שמים על הסוכה", כי היא חיה באוירה זו, וכלשון חז"ל בזה"ק המפורסמים "מאן דאיהו מגזעא ושרשא קדישא ליתב בצלא דמהימנותא" כי עומק הגזע והשרש של כלל ישראל הוא רק ה"רצוננו לעשות רצונך" שאינו זו מרצון זה. המרגיש קדושת הסוכה הוא סימן מובהק שחי בו אותה נקודה של רצוננו לעשות רצונך.

עוד נלמד ממה שהסכך עשוי דוקא מפסולת גורן ויקב, שאינו מקבל טומאה, ולא מן האוכל עצמו שיכול לקבל טומאה, הוא משום שמדובר כאן בנקודה המופקעת מכל חטא וטומאה, שרצונה רק לעשות רצונו ית', כי הצורה הפנימית של הסוכה שהיא צלא דמהימנותא נעשתה בשביל נקודה זו. מה שצריך לצאת לנו מן הישיבה בסוכה [מה שלא היה אפשר להשיג חוץ לסוכה] שאנו רק ברשותו ית' בהחלט, על אף השעבוד מלכויות והשאור שבעיסה המעכב אבל אין כאן רשות אחרת, רק מלך מלכי המלכים, שהוא הממליך מלכים אבל רק לו נשאת המלוכה, ורק בהשקפה דרך "השאור שבעיסה" רואים אחרת, אבל אין זה המבט האמיתי. דבר זה צריך לבעור בנפש ולהחקק בה, שבכל מצב המבט האמיתי הוא רק שהכל רשותו ית', ואם רואה אחרת ידע שהוא רק מתוך המבט של השאור שבעיסה. זהו ציור הכללי של בנין ג' המועדים דר"ה יוה"כ סוכות הקשורים זב"ז.

השמחה בסוכות של לומדי התורה הק'

אמנם יש להוסיף שיש ציור נוסף בסוכה השייך במיוחד לבן-תורה, והוא עומק אחר לגמרי וכל בן-תורה שייך לזה. עד עתה דברנו על צד הכפרה של יוה"כ וכיצד נמשכת מזה שמחת חג הסוכות. אבל ידוע מהמשנה סוף תענית שיוה"כ הוא גם זמן מתן הלוחות השניות, והוא יום חתונתו שנדרש בחז"ל על מתן תורה ופרש"י מתן לוחות, כיון שנתנת התורה לישראל היתה מיד ליד ממש ולא רק שלימד את התורה במעמד הר סיני, ונבאר עתה את ההמשך למהלך זה בסוכות.

המ"ב מביא בהלכות שמחת תורה (סי' תרס"ט) ב' עובדות משני ענקי רוח בכלל ישראל - האר"י הקדוש והגר"א ז"ל, "והעידו על האר"י ז"ל שאמר שהמעלה העליונה שהשיג באה לו ע"י שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה, וגם על הגר"א ז"ל כתבו שהיה מרקד לפני הס"ת בכל כחו". הסיבה שהמ"ב הביא ב' עובדות אלו כדי שנדע מה השמחה יכולה להביא בעבודת השי"ת. מתוך עובדות אלו למדנו שזכו להשגתם בתורה מתוך אותה שמחה של מצוה. ביאור הענין, הנה כתיב "כי נר מצוה ותורה אור" נר היינו הבית-קיבול של השמן, והאור נתפס בפתילה שבו ובווער עם השמן שהוא החומר המדליק, והיינו שהבית-קיבול לאורה של תורה הוא המצוות, מלבד התנאי בלימוד שהוא צריך להיות על מנת לעשות כיון שכאן הוא עולם המעשה בלבד, גם המצוה היא כלי לקבל אורה של תורה.

מצות כלי קיבול להארת עיניים בתורה

נבאר את הדברים יותר באופן מוחשי, הנה בכל יום אנו מבקשים אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו, לשון תחנונים ממש, ותן בלבנו להבין ולהשכיל (להשיג הכל) לשמוע ללמוד וללמד לשמור (דהיינו לשנן שיהיו דברי תורה מחודדים בפיו) ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך - ולא סתם אלא באהבה, וזה עדיין לא די אלא הוסיפו אנשי כנה"ג אחר כל זה והאר עינינו בתורתך כו', ולכאורה מה היה חסר אחרי שביקשנו להשיג הכל ולקיים הכל באהבה, אלא שאחר עשיית המצוות באהבה, כשמקיימים מצוות בשלמות, מקבלים כלי קיבול חדש להארת עינים בתורה.

יש לבאר מהי אותה "הארת העינים" בתורה, ומהו ה'להבין ולהשכיל' שלפני זה, הנה בכל שבת ויו"ט נוסח התפלה הוא קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך, מקדימים את קיום המצוה לתורה ולא כמו הבקשה בברכת אהבה רבה כנ"ל, והענין הוא שבכל זמני קודש הוגבהה הנפש באופן טבעי לרקע אחר שממנו רואים הכל במבט אחר, ואז אינו מבקש על עשיית המצוה לבד אלא קדשנו במצותיך, ופירוש תיבת קודש הוא מופרש ומובדל, והיינו שמבקש להיות מופרש מכל חוויות תבל ושייך רק לחוויות המצוות "וחי בהם" שהוא חי רק בהם, חיים של קדושה בלבד מנותק מכל הגשמיות, ואז יכול כל אחד להוציא חלקו המיוחד לו בתורה, שכל יהודי יש לו חלק פרטי מיוחד בתורה וכדי לקבל חלקו הפרטי צריך להיות מקודש במצוות, על דרך שבארנו "הארת העינים" בתורה שאחר עשיית המצוה שהיא הארה לראות את חלקו בתורה, ואף שתורה

וקדושתה היא למעלה מן המצוות, מ"מ המצוה היא הבית קיבול לתורה אור.

לזכות לחלקו המיוחד בתורה

וכאן הוא הקשר המיוחד של בן-תורה ליוה"כ וסוכות, כנ"ל שביוה"כ ניתנה תורה לישראל, כי כל התורה כלולה בלוחות כמבואר בחז"ל, ואחר קבלת המעיין הזה של התורה, צריך להעמיד בית-קיבול מיוחד לשפע כזה, והוא חג הסוכות זמן שמחתנו, וזה מלבד המחילת עוונות והיציאה מאפילה לאור גדול כנ"ל שהם דברים המביאים לידי שמחה, אך כשכל זה נכנס לגדר שמחה של מצוה בסוכה ובהד' מינים זו שלמות הבית-קיבול להשגת התורה. וכמ"ש הרמב"ם סוף הל' לולב "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא-ל שצוה בהן עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב" כי השמחה היא ביטוי הנפש המלאה אושר מקרבתה להשי"ת, אושר בהסוכה, אושר בהד' מינים, זה נותן למצוה ערך אחר, וזה מתחיל לבנות בכלל ישראל את הכלי לקלוט את התורה שניתנה בלוחות ביוה"כ.

כאן מבינים בהבנה חדשה הבנה של בן-תורה מהו זמן שמחתנו, יש ציור של שמחה השייך לכל נפש מישראל שהתרחץ והתנקה מלכלוך טומאת העוונות, ויש ציור של שמחה לבן-תורה הבונה כלים לקליטת התורה שהיא חייו, ואין לך זמן מוכשר לבנות כלי קליטה לתורה מאותו זמן שיש שמחה טבעית על כפרת העוונות. וכמ"ש שהנקודה הנכנסת לסוכה היא הנקודה הפנימית של 'רצוננו לעשות רצונך' שהסוכה אינה מקבלת טומאה, והיא ה'גזעא ושרשא קדישא', ה"ה בשמחתה של מצוה לבנות כלים לתורה, כי המצוה בחג הסוכות היא ביטוי לרצוננו לעשות רק רצונו ית', ממילא היא מצוה יותר בשלמות, נבנה כאן בית-קיבול חדש לגמרי.

שמחת תורה

ועפ"ז נבין ענין שמיני עצרת, כתיב בסו"פ ראה "והיית אך שמח" וכתב רש"י זו הבטחה היא, כיון שכבר כתיב ציווי "ושמחת בחגך" ממילא פסוק זה אינו ציווי אלא הבטחה, אמנם ידוע לנו מחז"ל שיש כאן ציווי לרבות לילי יו"ט האחרון לשמחה, ולכאורה אם הוא ציווי אינו הבטחה. ויש להביא בהקדם דברי הגר"א ז"ל למה נאמר ציווי זה בדרך מיעוט ולא בדרך ריבוי, ואמר שהוא באמת מיעוט, שביום אחרון של חג אין לא סוכה ולא לולב ולא שמחת בית השואבה, שכל זה היה עזר וסיוע בחג לבוא לידי שמחה בשלמות, אך בשמע"צ אין את

כל האמצעים האלו ובכל זאת יש ציווי לשמוח, שהרי כתיב 'שמח' אחר המיעוט, א"כ הוא לרבות יו"ט אחרון, ותיבת אך הוא מיעוט והריבוי הוא בתיבת שמח, עכ"ד הגר"א ז"ל. ובאמת אם לקחו ממנו את כל האמצעים המביאים לידי שמחה - הלולב דידן נצח והסוכה המגינה - במה ישמח, אלא המדובר כאן הוא דשמע"צ הוא התמצית והמרכז המכוון מכל המועדים, דהיינו שעל ידה הוא מתגלה, והוא מ"ש בהזוה"ק שבשמיני עצרת נפתחים מעיינות התורה, פי' כיון שכל הבריאה הינה בשביל גילוי התורה, לכן ביום שהוא מרכז הכל נפתחים ונשפכים מעיינות התורה, ואז אין לך דבר משמח יותר מזה, כי התורה היא החפץ היכול לשמח את האדם ביותר בקרבתו להשי"ת,

ואף שאין בידו חפץ של מצוה כלולב וסוכה מ"מ השמחה היא גדולה ביותר, ואז תגובת נפשות ישראל המרגישים את שפע התורה בנפשם - שמחת תורה, והרקידה היא אות על האושר הזה שאין לנו אושר גדול ממנו.

כל בן-תורה יש לו רגע אחד עכ"פ במשך ההקפות שמרגיש שאין לו יותר מן התורה ולא כלום, וחץ ממנה אינו צריך ואינו רוצה, שכשמקבלים מעיינות התורה הנפש צועקת איני צריכה יותר מזה כלום, זוהי ההבטחה על השמחה שאמר רש"י כי כשהנפש מקבלת מעיינות התורה ודאי שהיא בשמחה גדולה.

לא רחוק לומר דמה שידוע בכלל ישראל שבהקפות של הלילה שמחים יותר משל יום, לא בגלל שעייפים כבר, כי בשמחתה של תורה אין עייפות, אלא ההארה על זה היא משום שההבטחה של רש"י נאמרה על לילי יו"ט אחרון, כמ"ש חז"ל לרבות לילי יו"ט אחרון לשמחה, וכלל ישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם, הדגישו את שמחת הלילה יותר, וזה יופי הביטוי לרצוננו לעשות רצונך, בשעה שאוחזים בספר תורה ומרגישים אין לנו בעולמנו רצון אחר מלבד רצונו ית'. השי"ת יעזור שנזכה לנצל את הימים לשמחתה של מצוה ועליות בתורה, ולא לבזבז לריק את ימי המועד לא פחות מיוה"כ (כי כל הקדוש מחבירו חרב מחבירו).

שמעתי מרבי יוסף ליס זצ"ל שהיה בשמחת תורה בישיבת מיר, ורבי ירוחם ז"ל היה עומד אצל הבימה רוקד ושמח בשמחתה של תורה, ופ"א באמצע ההקפות כשהיו בשמחה גדולה דפק על הבימה וכך אמר, עברנו את יוה"כ ואנו אוחזים כעת בשמחת תורה מסופקני במה הבוי"ת שמח יותר ביוה"כ שלנו או בשמחת תורה. הביאור כנ"ל באמת יוה"כ הוא קודש קדשים שבת שבתון, אבל

זמן שמחתינו [מאמרי חודש השביעי עמ' ס"ח]

כתיב (מ"א ח) בסוף תפלת שלמה המלך בעת שנכנס להתפלל פעם ראשונה בביהמ"ק, "למען דעת כל עמי הארץ כי הו"ה הוא האלקים אין עוד" (והיא התפלה שאומרים בכל יום אחר ההושענות). והנה אף שתפלה זו לריבוי כבוד שמים אפשר לאמרה כל יום, מ"מ היא מתאימה ביותר לבית המקדש, כמבואר בחז"ל כמה מקומות, משום שבהמ"ק הוא אורו של עולם כי היתה בו הארה מסוגית האור הראשון דמע"ב, כמו שכי במדרש (שם) יהי אור זה ביהמ"ק, ומאמר "יהי אור" האיר מסוף העולם ועד סופו, היינו שהכל היה מבורר, כדכתיב יום אחד שהתברר יחידו של עולם. מביהמ"ק האירה ברירות זו על כל העולם, לכן שלמה המלך התפלל תפלה זו דוקא בביהמ"ק.

בעבודת האדם יש שני כחות עיקריים בשני איברים פנימיים - המח והלב השולטים על כל התנועות החיצוניות. מבין שניהם המח הוא החשוב כי העבודה היא להגביר השכל על הלב, וכמו שכי רבינו יונה "חכמת לב וטובת שכל כו' ולמשול בגוף וכל תולדותיו", ועל שניהם נאמר נעשה אדם בצלמינו כדמותינו, וכי רש"י "להבין ולהשכיל" והכונה למח והלב, כידוע במקרא שהבינה שייכת ללב "ולבבו יבין", וכח החכמה "להשכיל" הוא בראש. כח החכמה עוסק בעצם ההשכלה בתורת כלל לפני שפירט וחילק בה, אבל כח ההבנה [א.ה. הנקרא "בינה"] הוא להוציא פרטים מתוך הכלל, ועד כמה שהוציא יותר פרטים הרי הוא יותר מבין, ואף שהמושכל נמצא אצלו בתורת כלל, אבל מכיון שהלב נוצר בשני יצרים טוב ורע לכן קיימת בו תכונת הפירוט, ושם נעשית הוצאת פירוט המושכל שבמח.

ושלמות הסוגיא הוא כשמשתמש גם עם צד הרע [א.ה. הנמצא בלב] לעבודתו ית', כמ"ש בכל לבבך בשני יצריך ומשתמש בדבר הרשות לקדושה, ואז חוזרים הפרטים [א.ה. שבלב] להכלל, ושני הצדדים נכללים תחת הקדושה. זוהי סוגית יחוד הלב, והשבות אל לבבך כי הו"ה הוא האלקים כו' [א.ה. היינו שבהנהגותיו ית' יש הקבלה לכח החכמה והבינה שבאדם, והם שם הו"ה כנגד החכמה שהכל באחדות גמורה ואילו שם אלקים הוא כנגד הבינה וכפי המובא בשו"ע תקיף ובעל הכחות כולם]. יחוד זה שייך בעולמינו כמו שהיה בעת מתן תורה ויהיה לע"ל, אבל בעולם ההוא יתברר שאין שני צדדים שנכללו יחד, הו"ה הוא האלקים, אלא הכל אחד ונשגב הו"ה לבדו ביום ההוא. והסיבה לכך כי שם שולט ביחוד כח ההשכלה הנקרא בחז"ל ובמקראות "עדן" המקביל ל"חכמה" שהיא הכח העדין ביותר לקלוט תענוג, כי תופסת את עצם הדבר שלא בדרך פרטים, אבל כהיום כח ההבנה הוא בלב וכן כל כח ההרגשה, המדות והתפעלות הוא בלב.

לכן ענין השמחה שייך אל הלב ביותר, כי בזמן ומצב שמחה אדם סובל גם שני הפכים, ודעתו רחבה יותר (ואפי' אם יבקש ממנו שונאו טובה, יענה לבקשתו מה שבזמן אחר לא היה מסכים, כי בזמן רחבות הדעת יכול להיטיב לו, דגם השונא נכלל תוך מצב השמחה), וכל זה הוא בעולמינו השייך לחילוק ופירוד, ולע"ל (באחרית הימים לימות המשיח) כשתגלה פרשת היחוד ויהיה ה' אחד ושמו אחד, אז "ישמח ה' במעשיו" תכלית כל שית אלפי שנים דהאי עלמא, וכל זה הוא שכר עבודת הלבבות (שהוא עבודת איחוד כנ"ל). וכן עתה בעולמינו בימים טובים הוא עולם השמחה של כלל ישראל, ובפרט חג הסוכות וביותר בבית המקדש, וכל זה ניתן לישראל חלף עבודת לבבם בימים הנוראים, שזכו ליוהשבות אל לבבך וקבלו את מתנת השמחה לראות הכל ברחבות הלב. זוהי הארת השמחה הבוקעת מה"לעתיד לבוא" אל תוך עולמינו במועדים.

וזהו שבשמחת בית השואבה רקדו יחד צדיקים ובעלי תשובה, שהם ב' סוגים בכלל ישראל והתאחדו בשמחה. כמו שאמרו (סוכה ג) ת"ר יש מהן אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו אלו חסידים ואנשי מעשה, ויש מהן אומרים אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו אלו בעלי תשובה, אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו.

ולכן גומרים בהושענות בתפלה זו למען דעת עמי הארץ, כי בימי השמחה ניתנת אפשרות להתרחב על כל העולם "למען דעת כל עמי הארץ" זו התרחבות בכללות, ובפרטות בית המקדש היה מיוחד לזה שמשם שואבים רוח הקודש - ראה מסוף העולם ועד סופו, ולכן שלמה המלך אמר תפלה זו אחר שבנה את ביהמ"ק, כי משם יוצאת לעולם הכרת ה"אחד", וכלל ישראל הרי יש להם שייכות לזה בחג הסוכות. ובה נבין עוד שהמיוחד במקדש הוא ענין ההקפות (מה שאנו עושים הוא רק זכר למקדש), כי ההיקף תופס כל דבר המוקף מכל צדדיו.

מערכת מועדי חודש השביעי - זכיה לתורה [עיני ישראל ח"ב עמ' קטו]

יחוד השמחה לחג הסוכות

אנשי כנסת הגדולה טבעו להוסיף במטבע ברכת שמונה עשרה ביום חג הסוכות הזה, "זמן שמחתינו". מבואר שעיצומו של חג הסוכות הוא זמן שמחה, והגם שבכל המועדים יש חיוב שמחה, אבל בסוכות נאמר בתורה "ושמחת בחגיך וגו' והיית אך שמח", ועמדו המפרשים בזה, במה נתייחד חג הסוכות להיות מועד

של שמחה יותר משאר המועדים, וביארו עפ"י הפשט שהוא זמן האסיף של התבואה לפני הגשמים, והאדם שמח בכך. נדבר על הנקודה הרוחנית הגורמת לשמחה בחג הסוכות.

להבנת הענין נקדים יסוד מוסד וברור והוא שכל מועדי תשרי קשורין זה לזה, שהרי לא במקרה נתקבצו כולם

בחדש א'. ובמהלך חודש זה ישנו תהליך המתחיל בראש השנה ומסתיים בשמיני עצרת, נמצא ברור שהראש השנה ויום הכיפורים שקדמו לחג הסוכות, הם הגורמים לשמחת חג הסוכות, ונבאר זאת ע"פ פשטות הדברים ממש. ותחילה נסכם בקצרה מה הרכוש שזכינו לו בר"ה ויוה"כ ומשם נמשיך להבין הקישור לסוכות ושמיני עצרת.

בר"ה "גנוחי ויליל" – חרטה ויגון על החטאים

ראש השנה הוא יום הדין, תורפו של יום זה הוא במצות תקיעת שופר. מבין ג' חלקי התקיעה – תר"ת, נקרא עיצומו של יום – "יום תרועה", נבאר ע"פ הפשט את מהות התרועה. הנה צורת התרועה נתבאר בגמ' (ר"ה ל"ד א') שהיא "גנוחי ויליל", כדרך אדם שנאנח ומיילל על צער, וצריך לברר על מה היא הגניחה והיללה? הביאור הפשוט הוא שהסכנה של הדין שנערך ביום זה היא נוראה ואיומה, כי יכול להיות תוצאות של אסון נורא, וע"ז האדם גניח ויליל. אך יש מובן פנימי יותר, יש כאן ביטוי של תשובה וחרטה על עוונותיו בב' אופנים, "גנוחי" ו"יללה".

בשע"ת (ש"א) העיקר הראשון של תשובה הוא החרטה שיתבונן כמה הפסיד לגופו ולנפשו בכשלון החטא עיי"ש באורך, והעיקר השלישי הוא היגון ח"ל כי יתכן שיתחרט וירע בעיניו על חטאתו אשר חטא, ולא השלים חוקו בזה, כי גם הפסד איסר או דינר קשה בעיני האדם, אך אם אבד עושרו בענין רע ויצא נקי מנכסיו נפשו עליו תאבל וכו' וכאבו נצח ויגון בלבבו יומם, ויותר מהמה ראוי שיצטער ויאנח מי שהמרה את השי"ת וכו' עכ"ל, כלומר שכשלון החטא הוא איבוד כל רכושו וקניניו הרוחניים ממש. נבין היטב מדוע בחטא א' מאבד את עשרו ויוצא נקי מנכסיו עפ"י דברי הרמב"ם (פ"ז מהל' תשובה ה"ו) ח"ל אמש היה זה שנוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה ע"כ, ובה"ז ח"ל אמש היה זה מובדל מה' אלקי ישראל וכו' צועק ואינו נענה וכו' ועושה מצוות וטורפין אותו בפניו וכו' ע"כ. מצב זה הוא איבוד מוחלט של כל קניני הרוחני שרכש ע"י תורתו ומצוותיו כל חייו, שכן העושה עבירה אחת, מאבד כל חיניו בעיני הקב"ה, שאינו מרוצה מתפילותיו ומצוותיו, אין לך "איבוד עושרו ויצא נקי מנכסיו" גדול מזה, אסון ממש. והאדם המבין את משמעות הדברים כראוי, מסתובב עם לב מלא יגון ואנחה, ואינו מוחל לעצמו על טפשותו, שאיבד כל עשרו ע"י "ענין רע" של כשלון החטא. זהו "הגנוחי ויליל". עצם ההבנה שהחטא הוא מכשול רע לגופו ולנפשו בדרגת "חרטה", גורם לו "להאנח" על הפסדו, אבל כאשר מעמיק ומבין שהוא בעצם איבוד כל רכושו הרוחני, ומובדל מאלקי ישראל, הרי הוא בדרגת ה"יגון", ובוכה ו"מיילל" על האסון הנורא שעשה לעצמו בטפשותו. נתבאר בזה המצב "החשוך" השורר בראש השנה.

ביוה"כ יציאה מאפילה לאור גדול שאהוב ונחמד למעלה

יום הכיפורים הוא יום המסוגל ביותר לתשובה, כי יש עזר אלקי עצום להתעורר לשוב בתשובה, וכן התשובה

מקובלת ביום זה ביותר, ואף עיצומו של יום מכפר, שאפשר לזכות בו לכפרה גמורה, ולהתרצות שוב להיות קרוב אל השי"ת, וכלשון הרמב"ם הנו' (פ"ז ה"ו) גדולה תשובה שמקרב את האדם לשכינה שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך וכו', אמש היה זה שנוי וכו', והיום הוא אהוב ונחמד וקרוב וידיד ע"כ, עוד שם (ה"ז) והיום הוא מודבק בשכינה שנאמר ואתם הדבקים בה' אלקיכם, צועק ונענה מיד שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה, ועושה מצוות ומקבלין אותן בנחת ובשמחה וכו' עכ"ל, ואין לך יציאה מאפילה לאורה יותר מזה.

ביוה"כ – מתגלה ה"רצונינו לעשות רצונך"

נבאר קצת מה פשר הדבר שהתשובה מתקבלת ביוה"כ בקלות יותר. הנה יש בנו תכונות וכחות רבים, רצונות ושאיפות עד אין קץ, ולכל מאורע שאנו נפגשים בו, יש תגובה נפשית, של שמחה או של עצב, הרגשת השתייכות אל המאורע, או ריחוק ממנו וכדו', ואין אנו יודעים להגדיר איזו תגובה נובעת מה"עצמיות" שלנו, ואיזו תגובה היא רק "מקרה" מכח השפעות חיצוניות. גילו לנו חז"ל מהו הרצון האמיתי שלנו, ח"ל (ברכות י"ז) אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רצונינו לעשות רצונך, ומי מעכב שאור שבעיסה ושיעבוד מלכויות. היינו שהרצון העצמי שלנו הוא רק לעשות רצון השי"ת, ומה שיש בנו דברים שאינם כפי רצון ה', הן נטיעות זרות של השפעות מבחוץ, או ע"י פיתויים חיצוניים או ע"י כובד עול הגלות, ואפי' שנכשלנו מלין פעמים במשך הגלות, מעידה כנסת ישראל, שכל זה הוא "מקרה" מכח ההשפעה החיצונית, אבל רצונינו בעצם הוא לעשות רצונך.

בימות השנה מתערבות ההשפעות השליליות שבחוץ לתוך השאיפה הקדושה לעשות רצון השי"ת. זה גורם עיכוב וקושי לעורר את הרצון הפנימי האמיתי שלנו לשוב להתקרב אליו ית' לעשות רצונו בלב שלם, ואף כאשר מתעורר האדם לתשובה, יש קטרוג השטן ומדת הדין שזו התעוררות מקרית, ואדרבא השאיפה העצמית היא להיפך ח"ו, והתשובה היא מקרית ע"י התעוררות חיצונית. אבל ביוה"כ יש הפקעה של כחות הרע, והרצון האמיתי הפנימי פורץ מאליו לשוב בתשובה שלמה ולעשות רצונו. ועוד זאת שביה"כ לית ליה לשטן רשות לאסטונו (יומא כ' א'), שאינו יכול לקטרג ולומר שהמעשים הלא טובים הם העצמיות שלו, והתשובה מקרית ח"ו, וממילא יש עדות נאמנה של "בעל התעלומות" (על פי לשון הרמב"ם "עד שיעיד עליו בעל התעלומות"), שהתשובה היא הרצון האמיתי שלנו, והיא פרישה אמיתית מן החטא, כי מעיד הקב"ה שהאדם הגיע לתשתית הנפש שלו, לעורר את הרצון האמיתי שלו לעשות רצונו, ואפי' תנועה קלה של פרישה מחטא [א.ה.ה. הוא סוד משמעות הקבלות הקלות שדובר עליהן בעלון 14 שיש בהן כח עצום כי התפיס למעשה נקודה אמיתית עמוקה בנפשו], יש עליה עדות של "בעל התעלומות" ית', שהיא נובעת מהרצון הפנימי לעשות רצונו, וע"כ מתקבלת בו התשובה בקלות יותר.

שמחת חג הסוכות מכח היציאה מאפילה לאורה ביוה"כ, ומצות סוכה – לעשות רצונך בשלמות

כעת נוכל להכנס לשמחת חג הסוכות והחיתום של שמיני עצרת.

יציאה נפלאה זו מן האפילה של החטא והסתרת פניו ית' אל האור העצום של הכפרה ביוה"כ שזוכה לאור פניו בקירבה ואהבה, היא הגורמת ל"שמחה" של חג הסוכות. האדם שהרגיש את המשמעות האמיתית של החטא שהוא איבוד כל רכושו ממש, ומה הועילה הנפש בכל קניניה הרוחניים, אם רעה בעיני אדוניה, והוא משוקץ ותועבה ומובדל מהשי"ת, ונפשו מרה לו וגנוחי ויליל בעוצם רעה ויגון על כך, כשזוכה אח"כ לכפרה לשוב להיות מרוצה בעיני השי"ת, אהוב ונחמד קרוב וידיד, הרי השמחה פורצת מאליה בחג הסוכות.

וכן מפורש בתהילים (פרק מ"ח) "יפה נוף משוש כל הארץ ירכתי צפון", בצפון שהקריבו בו חטאות ואשמות ונתכפרו מן החטא, שם היתה השמחה הגדולה ביותר, והוא המקום השמח ביותר בכל הארץ [א.ה. עיין מדרש תהלים שם ושמור"ר תצוה פ' ל"ו א' ופסיקתא מ"א תקע"ו]. והפייטן במוסף דיוה"כ מתאר את השמחה הנפלאה של עם ישראל, בראותם שהלבין חוט השני ונתכפרו עוונותיהם, "תפיק צהלה, תביע דיץ ותדודה, תחתיות ארץ צבי זמר שמעו... מצואתם רוחצו מטנף צחנתם זכו... רוממות א-ל יתגו בגרונם, בלשונם רון בפימו שיר חדש, יגילו ברעד, יעבדו ביראה, קדוש ישראל מקדש קדושים, לשנן לרנן לתופף ולצלצל, ולנצח בנגינות ולהנעים זמרי... ששים וגלים בשמו כל היום, חדים בשמחה את פניו..." ע"כ. זוהי השמחה הנפלאה המיוחדת של חג הסוכות, לאחר שזכו לכפרה וטהרה ביום הכיפורים.

מצות הישיבה בסוכה היא המשך ישיר של אותה ההתעוררות פנימית של תשתית הנפש הישראלית, לעשות רצון השי"ת (שכאמור התעוררות תשתית זו בנפש היא יסוד הכפרה של יוה"כ), שכן נכנס כל גופו בעשיית רצון ה' בישיבת הסוכה, שכל אבר וכל גיד שלו מקיים מצות הדירה בסוכה, ובזה מבטא את התעוררות הנקודה הפנימית, שאין לו רצון אחר זולת עשיית רצון השי"ת.

יוה"כ – טהרת הדעת, ובסוכות – למען "ידעו" דורותיכם

נעמיק בזה יותר. המשנה בסוף יומא מגדירה את טהרת הכפרה ביוה"כ, "זורקתי עליכם מים טהורים, וטהרתם מכל טומאותיכם", ברמב"ם בסוף הל' מקואות מבואר שמשמעות ה"מים טהורים" בפסוק זה הם "מי הדעת". ח"ל המכוין ליבו לטהר נפשו מטומאת הנפשות במחשבות האון והדעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מזה, והביא נפשו במי הדעת טהר עיניו. ביאורו הוא שעיקרו של מקרא זה נאמר על הכרת האמת לעתיד לבוא, שתרבה הדעת בעולם, כמ"ש "ומלאה הארץ דעה את ה'", כמים לים מכסים. ביוה"כ זוכים לתופעה מעין זה [א.ה. כשיטת הגר"א בכתביו

שמועדי חודש תשרי הם מעין ארועי אחרית הימים, עיין אבן שלמה פי"א סי' י', הקב"ה מגביה את נפשות ישראל לדעה טהורה בהכרת יחודו ית', והיא זריקת ה"מים טהורים" שנאמר שלהי יומא. והוא עומק הדברים אשר אמרנו שביוה"כ מתעוררת הנקודה הפנימית של כל איש מישראל לעשות רצונו ית', כי הנפש מרגישה את הופעת אמיתת המצאו ית', ולכן מתבטלים כל הרצונות האחרים, ורצונינו הבלעדי הוא לעשות רצונו ית'.

אחרי שזכינו ביוה"כ ל"דעה" נכונה בהכרת האמת, באים לישיב בסוכה להיות מוקפים בדעת אמיתית כמ"ש למען "ידעו" דורותיכם וכו', דחל שם שמים על הסוכה, והיא רשותו של הקב"ה במדה מסוימת [א.ה. עיין עיני ישראל ח"ב עמ' ק'], והרצון שנפתח ביוה"כ לעשות רצונו ית', נשלם בסוכות, שמוקפים בקיום מצוות השי"ת מכף רגל עד ראש כנ"ל. אחרי שמתנתק מהדעות הרעות הנגרמות ע"י שעבוד מלכויות ושאר שבעיסה, חוזרים להיות ברשותו של הקב"ה לגמרי, ורצונינו הוא רק לעשות רצונך.

קנין תורה – ע"י שמחה של מצוה

עד כאן דיברנו מה שנוגע לכל יהודי, ועתה נוסיף דברים הנוגעים לבן תורה, המחפש דרכים להתעלות בתורה, וחפץ לנצל את שעות הכושר המיוחדות, המסוגלות לקנין תורה.

איתא במתני' שלהי תענית "צאינה וראנה בנות ציון במלך שלמה וגו' ביום חתונתו" - זה מתן תורה, ופירש"י ביום הכיפורים שניתנו בו לוחות שניות, כלומר שבחג השבועות ניתנה התורה במאמר פיו בע"פ, וביוה"כ היתה נתינה מיד ליד, כל רחבה ועומקה של התורה כנוסים בלוחות, ובו נשלם ה"מתן" תורה. נמצא שיוה"כ הוא יום מסוגל לקנין תורה, אמנם שלמות הזכיה בתורה הוא דוקא ע"י זמן "שמחתינו" בחג הסוכות, וכפי שנבאר בעז"ה.

הנה במשנ"ב (תרס"ט סקי"א) הביא על ענין שמחה של מצוה, עדות שהעידו על ב' גדולי עולם ענקי הרוח, האריז"ל והגר"א ז"ל, הגר"א ז"ל היה מרקד לפני הס"ת בשמח"ת בכל כחו, והאריז"ל מסר לתלמידו הנאמן מהרח"ו ז"ל, שמה שזכה להשגות עצומות בתורה, לדברים של רוח הקודש ממש, היה בזכות שמחתו במצוות, דהיינו שראה בכל מצוה את אושר החיים, עד שהיה מאושר שבמאושרים על כל מצוה שזכה לקיים, ועי"ז זכה שנפתחו לו מעיינות החכמה ונתגלו לו רזי תורה, כלומר דהגם שכל היגע בתורה קונה דברי תורה כמ"ש חז"ל יגעת ומצאת תאמין, אבל לזכיה מיוחדת בתורה שיפתחו בפניו שערי אורה, לגלות מעמקים למעלה מהשגת אנוש הטבעית, ולהתעטר בכתרה של תורה, לזה צריך את מעלת שמחה של מצוה.

נר מצוה – בית קיבול לאור התורה, שלמות הנר מצוה – בשמחה ובקדושה

נבאר מפני מה ה"שמחה של מצוה" פותחת שערים בקנין תורה, הנה איתא בפסוק "כי נר מצוה ותורה אור" כלומר שהמצוה היא כמו "נר", שהוא ה"כלי

קיבול" המחזיק את השמן והפתילה, והתורה הוא האור עצמו, ומבואר בעצם פשוטו של מקרא, שהזכיה בתורה היא כפי שיעור הבית קיבול שהכין האדם בקיום המצוה. דוגמא בולטת לכך מוצאים בברכת אהבה רבה, שיש לכאורה פליאה גדולה בסדר מטבע הברכה. פותחים ומבקשים "ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה", כלולים בבקשה זו כל חלקי התורה, עצם הלימוד, בינה להבנת עומקה, ולימוד ע"מ לעשות, ושוב חוזרים ומבקשים על הכל מחדש "והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצוותיך וכו'", וכפל הדברים אינו מובן שהרי כבר ביקשנו על כל זה בתחילה? הפירוש בזה הוא שעצם הזכיה בתורה הוא אכן ע"י יגיעה ועמל בעסק התורה ובצירוף כח התפילה, כמ"ש חז"ל שלהי נדה דהא בלא הא לא סגי, ובוה זוכים "להבין ולהשכיל ללמוד וכו'". אבל עדיין אין זוכים בזה לגילוי הפנימיות האמיתית של התורה, בהשגות עליונות שהם למעלה מהתפיסה שלנו, ורק לאחר שזוכים לשמור ולעשות את כל דברי תורתך באהבה ובשמחה, חל "בית קיבול" בנפש לזכות להארה חדשה של דברי תורה מרוממים וגבוהים יותר [הארת העינים המיוחדת גורמת שקיום המצוות יהיה במדרגה גבוהה יותר, בדבקות גמורה – "ודבק לבנו במצוותיך", וביחוד הלב לאהבתו ויראתו, וע"י קיום המצוות בדבקות עילאית, יפתחו שערים עליונים יותר בתורה, והוא לגלגל חוזר עד אין קץ].

עצם היסוד שקנין תורה תלוי בכח העשיה, מפורש בדברי חז"ל ברכות י"ז שכל טוב לכל עושיהם, ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם, אמנם הגם ש"כל עושיהם" זוכים לשכל טוב וקנין תורה, דהמצוה היא "נר" ובית קיבול לאור התורה, אבל בכדי לזכות למדרגות מיוחדות בתורה, צריך עשיה בשלמות. ושלמות המצוה היא ע"י ב' התנאים הנז', הא' שמחת המצוה שיקיים המצוות באהבה ושמחה, כפי שהאריך הרמב"ם בסוף הל' לולב בחיוב עבודת ה' מתוך שמחה של מצוה, שהנפש מאושרת במה שזוכה לעבוד את בוראו, לקיים מצוותיו, ולעשות נח"ר לפניו, (וזהו הפירוש בברכת אהבה רבה שאחר ה"ללמוד ולקיים באהבה", יש זכיה מיוחדת ל"האר עינינו בתורתך" כנ"ל), והב' קדושת המצוה (קדשנו במצוותיך ותן חלקנו בתורתך), שיפרוש מאוירת החול שסביבו וידבק בקדושת המצוה, וע"י מתקדש ה"בית קיבול" לזכות לקדושת התורה, ונשפע עליו שפע מיוחד לקבל חלקו המיוחד בתורה, וזהו הפירוש בדרך הפשט ממש, במה שהבאנו דהאריז"ל זכה למדרגתו הנוראה בתורה ע"י שמחה של מצוה.

שמחת החג ושיבת הסוכה – הבית קיבול למתן תורה דיוה"כ

ועפ"י הקדמה זו נבין היטב את הקישור הנפלא בין יום הכיפורים וחג הסוכות. דהנה כאמור יוה"כ הוא יום "מתן תורה", שניתנו בו לוחות שניות, אשר כל התורה כולה כלולה בהם, אמנם בשביל שיזכה האדם להארתה המיוחדת של התורה, ניתן לנו תיכף חג

הסוכות, זמן שמחתינו, שמכח השמחה במצוות החג, שמרגיש האדם אושר נפלא, במה שזכה לעבוד את בוראו לישב בסוכה ולנענע הלולב, ורואה בזה את שיא האושר וההצלחה שלו בחיים, ולא שמנענע את הלולב וחושב על תענוגות החיים של טיול או שאר הנאות שמחכים לו בחוץ, אלא לבו שש ושמח, שזוכה לעבוד את השי"ת, שאין קץ לגדולתו ושלמותו הבלתי תכלית, בזה יכול לזכות לשלמות ה"מתן תורה" דיוה"כ, למדרגות עילאיות בהשגת התורה, וכפי ששאבו רוח הקודש משמחת בית השואבה בחג הסוכות. ובנוסף ל"שמחת" החג, ניתנה לנו מצות ישיבה בסוכה, שהיא בחינת קדושה שפורש מסביבת החול ונכנס לגמרי לאוירה של מצוה בכל הרמ"ח ושס"ה, שכולם שותפים בקיום ה"תשבו כעין תדורו", ובוה חל בית קיבול מקודש בנפש, לזכות להארת התורה באופן מיוחד, והוא ההשלמה של המתן תורה דיוה"כ.

שמי"ע – שפיכת מעיינות התורה לנפשות ישראל

שמיני עצרת, הוא הסיום הנפלא של מערכת זכיית התורה ע"י שמחה של מצוה, דהנה כתוב בפרשת ראה בסיום פרשת המועדים "והיית אך שמח", ופירש"י שזהו הבטחה שבגמר המועדים נזכה לשמחה, וצ"ב מה מבטיח ענין זה.

הנה בפסחים (ע"א א') דרשו חז"ל עה"פ "והיית אך שמח", לרבות לילי יו"ט האחרון של חג, ויש בכאן פליאה עצומה הלא כל אכין ורקין מיעוטיין, ואין יתכן ש"אך" שמח בא לרבות, ועמד בזה אדונינו הגר"א ז"ל באדרת אליהו, ומתרגם שזהו באמת "מיעוט", שבשמי"ע אין עוד מצוות אחרות של סוכה ולולב, אלא מצות שמחה בלבד, וצ"ב באמת במה תוכל הנפש לשמוח, הרי אין לו כבר דברים המשמחים אותו, אלא שבאמת יש בשמיני עצרת דבר העולה על כל חג הסוכות, והוא דאיתא בחז"ל שבשמי"ע נפתחים כל מעיינות החכמה, ונשפכים לתוך נפשות ישראל, ואין לך שמחה יותר משמחת התורה, וע"כ אין צריך עוד איזה כלי גשמי לשמוח על ידו, דהדברי תורה גופא משמחים לב, והוא יום של שמחה בעצם.

נמצא שהגם שיום הכיפורים היה יום של נתינת התורה, אך הנפש אינה יכולה לקבל את מעמקה וגנחותיה, באשר חסר לה הבית קיבול של ה"נר מצוה", ובחג הסוכות הוא שלמות הבית קיבול ע"י "השמחה" של מצוה, וכן ע"י הדבקות במצוה בכל מציאותו בדירת הסוכה, וע"י זוכים שבשמ"ע שופכים את מעיינות התורה בפועל ממש לנפש, ונשלם המתן תורה דיוה"כ כראוי. זהו פשר ההבטחה שיגמרו המועדים בשמחה, כי זוהי סגולתו של יום זה להעניק לישראל את הדברי תורה בשלמותם, ואין לך שמחה גדולה מזו, וכמדומה שכל בן תורה יש לו עכ"פ כמה דקות בשמיני עצרת, שמרגיש מאושר במה שהוא מקושר עם התורה, וכל רצונו הוא רק להיות דבוק בה תמיד.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - חג הסוכות תשע"ז -

שהחיינו בקידוש

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' תרמ"ג סע' א') דסדר הקידוש, יין קידוש וסוכה ואחר כך שהחיינו.

והטעם שמברכין שהחיינו לאחר קידוש וברכת לישב בסוכה, לפי שברכת שהחיינו חוזר גם על קידוש היום וגם על מצות סוכה.

אך איתא בשולחן ערוך (סי' תרס"א סע' א') דביום טוב שני של גלויות אינו כן, אלא אומר קידוש ואחר כך שהחיינו ואחר כך לישב בסוכה, דהאי שהחיינו הולך רק על היום ולא על הסוכה.

ויש לחדש דהיינו רק בבנה הסוכה תוך שלשים לחג וכדלהלן:

א. שהחיינו בקידוש גם על בניית הסוכה

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' תרמ"א סע' א') דהיה ראוי לברך ברכת שהחיינו כשעושה הסוכה לעצמו בעת הבניה, אלא שאנו סומכים על שהחיינו שאנו אומרים על הכוס של קידוש.

וכתב בביאור הלכה (שם ד"ה אלא) שאם באמת בירך שהחיינו בשעת עשיית הסוכה, הנה על מצוות סוכה פטור לומר שהחיינו, אך על הזמן של סוכות, דהיינו לברך שוב שהחיינו בשעת קידוש על היום טוב, נחלקו קמאי, וספק ברכות להקל.

ב. קודם שלשים אינו שעת עשייה

הנה כתב בביאור הלכה (שם ד"ה כשעושה) דהא דמברכין שהחיינו על עשיית הסוכה, היינו דוקא כשעושה הסוכה תוך שלשים לחג, אבל אם עשאה קודם שלשים, אע"פ שכשירה כשעשאה אותה לשם חג, מכל מקום לא מקרי שעת עשייה לברך עליה זמן.

ג. יום טוב שני

הנה הטעם דביום טוב שני מברכין שהחיינו קודם לישוב בסוכה, דשהחיינו אזיל רק על היום ולא על הסוכה, דהרי כבר בירך שהחיינו ביום הראשון על הסוכה, וזה לא גרע מאילו בירך בעת עשיית הסוכה, והרי כתבנו לעיל באות א' דאם בירך על העשייה אינו מברך אחר כך על הזמן.

[והא דמברך על היום אע"פ שבירך אתמול, ולא גרע מעת עשייה, ובעשייה פוטר גם היום, צריך לומר דמכל מקום ברכת האתמול לא מהני לזמן כיון שהוא חול אם היום קודש ומהני רק למצות סוכה].

והשתא יש לעיין אם בנה הסוכה קודם ל' יום, נמצא דאין ברכה על העשייה, אם כן מה שבירך ביום הראשון אינו על העשייה אלא רק על הזמן ועל המצוה, וזה לא מהני לפטור הזמן דיום השני, נמצא דביום השני חייב בברכת שהחיינו גם על המצוה, ואם כן שבירך גם ביום השני שהחיינו לאחר לישוב בסוכה כמו ביום הראשון. והוא דבר חדש. וצריך עיון.

מצטער לאחר זמן

הנה אמרינן מצטער פטור מן הסוכה. ויש לדון מהו במי שיוזע שאם ישן בסוכה, כעבור שבוע יהא מצונן, אבל עד אז לא יהא לו מאומה, האם פטור מן הסוכה מחמת מצטער.

א. צדדי הספק

הנה היה נראה פשוט דבאמת פטור, דגם בביתו לא היה ישן בכהאי גוונא, ואם כן אין זה תשובו כעין תדורו.

[ויש לדון מהו אם הוא מסופק אם כעבור זמן יהא מצונן, מי נימא דמספק חייב, או דנימא דתליא היאך היה עושה בביתו בספיקא].

ולא כתבתי זאת אלא ששמעתי בשם הגאון רבי שאול ברייש

שליט"א דאומר שאינו כן אלא חייב בסוכה דהשתא אינו מצטער. אך הרי אם אינו רוצה לישן בסוכה דירא מגנבים ויודע שהגנבים יבואו עוד שעה, הרי גם עכשיו לא יישן בסוכה. [והנה לענין עינוי נפש בנודדת על דבר שלאחר מכן יביא לה עינוי נפש, ודאי יכול להפיר].

ב. אינו מחזיר שלו

הנה אמרינן בגמרא בבא מציעא (ל' ב') לענין השבת אבידה, דכל שאינו מחזיר בשלו, גם בשל חבירו פטור מלהחזיר, וכגון אם בשדה מחזיר לעצמו גם לחבירו יחזיר, ואם בעיר אינו מחזיר לעצמו גם לחבירו לא יחזיר.

ודיינינן בגמרא מהו כשדרכו להחזיר בשדה ואין דרכו להחזיר בעיר, ומוצא אבידה בשדה וצריך להחזירו בעיר, מי אמרינן דאינו חייב להחזירו, דהשבה מעליא בעינן, והרי לאו דרכיה להחזיר בעיר, או דילמא חייב להחזירו, דבשדה מיהת הוא דאיחייב ליה, וכיון דאיחייב ליה בשדה איחייב ליה בעיר.

הנה שמעינן להצד השני בגמרא דחייב להרים האבידה בשדה, וכיון דכבר לקחה צריך להחזירו בעיר. [א"ה, וכך פסק המחבר בחו"מ סי' רס"ג סע' ב].

חזינן דאזלינן בתר השתא, ולא אמרינן שכיון שאחר כך ימשיך בעיר אם כן פטור גם השתא. והכי נמי נימא לענין מצטער דאזלינן בתר השתא דאינו מצטער, אע"פ דאחר כך יהא מצטער.

אך לעני"ד זה איתמר רק בדין השבת אבדה כיון דהשתא היה לוקח בשלו ואין ללמוד מכאן לדין מצטער.

ג. יורד גשם לאחר זמן

הנה אמרינן כשירד גשם פטור מן הסוכה. והנה יש לעיין מהו כשעכשיו הגשם אינו יורד, אבל יודע נאמנה שעוד מעט יירד גשם.

מי אמרינן שחייב בסוכה עד שיורד גשם, או ימתין עד שיבוא הגשם ואז ילך לביתו, או דילמא אמרינן שלא ילך לישן בסוכה כלל, דהרי גם ללכת לביתו באמצע השינה הוה צער, שהרי אמרינן (סי' תרל"ט סע' ז') דבירד גשם ובא לביתו ונכנס למטה ופסק הגשם, אין צריך לעזוב מיטתו ולחזור להסוכה, מפאת דגם זה מצטער, ואם כן נימא שלא ילך כלל לישן.

והנה מפורש בבכורי יעקב (סי' תרל"ט סק"ל) דיש בזה פלוגתא קמאי, וכתב דיש להשאיר בסוכה ובלא ברכה, ואם כן נסתייע פסק הגאון רבי שאול ברייש שליט"א. וכל זה צריך תלמוד.

הדס שענביו מרובים

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' תרמ"ו סע' ב') דהדס שענביו מרובים על עליו פסול, ואם מיעט ענביו כשר, ואין ממעטים אותם ביום טוב לפי שהוא כמתקן.

תו אמרינן (שם סע' י"א, ושם במשנה ברורה ס"ק ל"ז) דאם אין לו ביום טוב אלא הדס כזה שענביו מרובים מעליו, נוטלו לזכר בעלמא כדי שלא תשתכח תורת לולב, אבל אינו מברך עליו.

ויש להעיר דאמאי נוטל כזה הדס לזכר בעלמא, הרי לכאורה מצאנו כמה אופנים דשרי להוריד הענבים ביום טוב:

א. יאמר לנכרי

הנה בפשוטו אם יש לו נכרי יאמר לנכרי ללקוט הענבים, דהוה ליה שבות דשבות במקום מצוה, [דהרי האיסור מתקן בהדס אינו

אלא מדרבנן].

והרי בכגון הא דאמרינן דאם היה שופר או לולב על אילן, דאין עולים על האילן ביום טוב להורידו, הרי אם יש נכרי יאמר לנכרי לעלות על האילן להורידו.

ב. בין השמשות

תו יש לעיין דיתחייב ללקוט הענבים בבין השמשות דסוף היום טוב, ואע"פ דהוה עדיין ספק יום טוב, מכל מקום הא כל שהוא משום שבות לא גזרו בין השמשות, ואחר כך יטול ההדס כשעדיין בין השמשות, דהרי אכתי הוה גם ספק יום, וספיקא דאורייתא לחומרא. [וכן יעשה בלולב על גבי אילן].

וכי תימא דהוה תרתי דסתרי, דהרי ממה נפשך אם בין השמשות יום היאך יטול הענבים הרי אסור משום מתקן ביום טוב, ואם הוה לילה ומותר ללקוט, אבל כבר אין לו המצוה ליטול הדי' מינים.

אך הרי מבואר בתוספות בעירובין (ל' ב' ד"ה ולפרוש) דלא אמרינן כך, אלא גם בתרתי דסתרי לא גזרו בין השמשות. [דהרי כתבו דמכיון דשרינן שבות בבין השמשות בכניסת היום מכיון דהוה ספק יום, הוה ליה עירוב, אע"פ דכל העירוב להצד שזה לילה, ולצד שזה יום לא הוה עירוב].

וצריך לומר דאין הכי נמי, ואיירינן שבין השמשות לא יוכל ללקוטם.

ג. יבקש מהשני לאוכלם

אך יש לעיין עוד, דהנה איתא בשולחן ערוך (סי' תרמ"ו סע' ב') דמותר לאדם אחר ללקוט הענבים לאכילה. וביאר במשנה ברורה (שם סי' ח') דדוקא איש אחר שליטון לאכילה ואינו מתכוין להכשירו מותר, ואע"פ דפסיק רישא הוא אך הרי לא נחא ליה בהכשר ההוא, משא"כ באותו האיש גופא הוה פסיק רישא דניחא ליה. [אם לא דאית ליה הדסים אחרים לצאת בהן].

ולפי זה הרי יאמר בעל ההדסים לאדם אחר שיאכל הענבים, דלגבי הבעלים שוב הוי שבות דשבות במקום מצוה.

וכמו ביום טוב שני של גלויות, לדעת האוסרים [ועיין שערי תשובה סי' תצ"ו סק"ב] לבן חוץ לארץ שיש לו יום טוב שני לומר לבן ארץ ישראל לעשות בשבילו מלאכה, דמכל מקום בפשוטו יהא מותר לו לומר לבן ארץ ישראל למיעבד שבות לצורך מצוה דלא גרע מנכרי.

[וכי תימא דמכל מקום גרע דהישראל בתורת שליחות ואם כן יתחייב המשלח, אך הא חזינן (שו"ע סי' רס"ג סע' י"ז) דשרינן למי שקיבל תוספת שבת לומר למי שלא קיבל תוספת שבת לעשות מלאכה ולא אמרינן דהוה ליה כאילו עשאה בעצמו מכח שליחות. ועיין תשובות הגרע"א קמא סי' קצ"ד].

אמנם זה תליא במי שעושה לדעת חבירו אם שדינן עליה כל הכוונות של המשלח. [ונדן בזה הגאון לבושי שרד (ספר נאות דשא שיצא מכתב יד בתשובות שבסוף הספר). וכן דן בזה בתשובות ויען דוד (מהגאון ר' חיים יוסף דוד וייס שליט"א או"ח סי' נז)].

וכן תליא זה בדינא דמהרי"ק (שורש קל"ז) בהעושה מלאכה בשבת עבור אחר וכל מטרתו רק להמלט מהמצוה אם חשיבא צריכה לגופה או לא, דדעת מהרי"ק דהוה אינה צריכה לגופה, [ועיין בתשובות בית יצחק (או"ח סי' ל"ד אות ו', ואת"י) דדייק מדברי התוספות בשבת (ע"פ ב' ד"ה הניחא) דלא סברי הכין].

וכן עיין בדברי המשנה ברורה (סי' ש"ב סע' א' שם ד"ה והוא) לענין מי שמנקה בגד חבירו וחבירו מקפיד ואיהו לא מקפיד. [ועי' מה שהבאנו בפרשת ויקהל פקודי תשע"ג].

מפסיקין ליטול לולב

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' תרנ"ב סע' ב') דאסור לאכול קודם שנוטל הלולב. וביום הראשון שחייב בנטילת לולב מדאורייתא, אם שכח והתחיל לאכול, חייב להפסיק לאכול כדי ליטול לולב.

אמנם כל זה בהתחיל לאכול באיסור, אמנם בהתחיל לאכול בהיתר, כגון שהתחיל לאכול יותר מחצי שעה קודם שהגיע עלות השחר, אפילו ביום הראשון אינו צריך להפסיק. [בדאינא שהוא ביום].

אמנם לענין תפילה אינו כן, אלא מפסיקין אף בהתחיל בהיתר

כגון שהתחיל לאכול חצי שעה קודם עלות השחר, כיון דאסמכוה אקרא 'דלא תאכלו על הדם'. (שולחן ערוך סי' פ"ט סע' ה' ומשנה ברורה שם ס"ק כ"ט דהעיקר כדעה הראשונה).

והקשה ה"י (סי' תרנ"ב סק"ד) אם כן אמאי מהני התחיל בהיתר קודם עלות השחר לענין לולב, הא בלאו הכי צריך להפסיק סעודתו משום חובת תפילה. [וכל שכן ביו"ט שצריך גם לעשות קידוש].

א. תירוץ הבכורי יעקב

הנה תירץ בבכורי יעקב (שם) דאיירי בהתחיל לאכול קודם עלות השחר, אלא באמצע סעודתו הפסיק כדי להתפלל ולעשות קידוש, ואחר כך שכח ליטול לולב אלא חזר להשלים סעודתו, דבזה אמרינן דמשום לולב אין צריך להפסיק ומותר לגמור אפילו ביום ראשון כיון דהתחיל בהיתר.

ב. טענת המשנה ברורה

אך כתב במשנה ברורה (ביאור הלכה שם) דלא בריא תירוץ הבכורי יעקב, דהרי כיון דכבר הפסיק סעודתו כדי להתפלל, ומדינא אם לא היה שוכח היה מחוייב ליטול הלולב קודם שיאכל, וכי בשביל ששכח לעשות כן מקרי התחיל בהיתר.

אך לעני"ד יש לעיין בסברת המשנה ברורה, דהנה יש לדון בהתחיל בהיתר לפני מנחה ולפני קריאת שמע של מעריב ולפני תפילת מעריב ולפני הבדלה, והיה צריך להפסיק למנחה, דהוה הזמן עובר, הרי יחזור לסעודתו אף לאחר השקיעה, האם נימא דכבר הפסיק סעודתו והיאך ימשיך, אלא דלגבי הני אכתי הוי בסעודתו, אם כן הכי נמי בנידון ה"טז והביכורי יעקב.

ג. לדון לבאר דברי המשנה ברורה

אמנם יש לחלק, דהא דמפסיק למנחה, לא דחייב להפסיק, אלא מפאת המציאות שאינו יכול להתפלל ולאכול ביחד, אבל אין איסור באכילתו, משא"כ בגוונא דהמשנה ברורה, התם חייב להפסיק לאכול בשביל להתפלל מפאת איסורא, דהרי אסור לאכול לפני תפילת שחרית משום 'לא תאכלו על הדם', ואם כן בזה נימא דבאמת כבר לא חשיב התחיל בהיתר.

ד. פורס מפה ומקדש

אך העירו דאכתי תיקשי מהא דפורס מפה ומקדש, ואחר כך ממשיך באכילתו אף שעכשיו סמוך לקריאת שמע של ערבית, ולא אמרינן דכיון דהפסיק לקידוש היאך ימשיך לאכול, ובאופן זה ליכא לתירוץ הנ"ל.

סכך קודם לדפנות

הנה איתא ברמ"א (סי' תרל"ה סע' א', ומשנה ברורה שם סק"ט) דצריך לעשות קודם הדפנות ורק אחר כך הסכך, וטעמא, דבעינן דבשעה שהוא עושה הסכך יהיה הסכך נעשה לשם צל דהיינו אהל, וכל שאין מחיצות אלא גג לחוד אינו קרוי אהל. (ומקורו בהגהות מיימוני פ"ה מהל' סוכה אות מ').

אך אם עשה דופן סמוך לסכך ברוחב טפח ולאורך כל הסוכה, כבר יכול לסכך, דכל שיש מחיצה טפח מקרי אהל ושם סוכה על הסכך, ואחר כך יכול להשלים הדפנות, דהוה מוסיף על האהל שהיה מעיקרא דשרינן. [כמו בחוטט בגדיש].

והנה אמרינן בגמרא עירובין (מ"ד א', וכך קיי"ל בשו"ע סי' תר"ל סע' י"ב) דיכול לעשות מחבירו דופן לסוכה כדי להכשיר הסוכה, רק ביום טוב צריך שלא יידע אותו שהועמד שם שבשביל מחיצה הועמד שם, דאי לאו הכי מכיון דידוע דמכשיר הסוכה בעמידתו, אם כן הוא בכלל עשיית אהל עראי דאסור ביום טוב.

והקשה בפרי מגדים (א"א סי' תר"ל סק"ט) היאך מעמידין אדם למחיצה בסוכה כשאינו יודע, הרי הוה סוכה פסולה, דהרי הסכך קדם לדפנות.

ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

א. טפח סמוך לסכך

בפרי מגדים (שם) דחה דאיירי באופן שיש טפח סמוך לסכך.

אך בבית השואבה נחלק עליו בזה, דאין לומר דאיירי בהכי, דהרי

אם כן שרי אף בידוע שעומד משום מחיצה, דהרי מותר לעשות מחיצה המתרת כשיש כבר מחיצת טפח.

ב. נעשה בהכשר

ברב פעלים (או"ח ח"א סי' ל"ב) כתב ליישב דאם בשעת כניסת החג היה דפנות ורק אחר כך נפל, אם כן הרי נעשה בהכשר, ואז אין בזה משום תעשה ולא מן העשוי. אך הא נחלקו בזה הפוסקים. [א"ה, עיין מגן אברהם סי' כ"ג סק"א, שערי תשובה סי' תרכ"ו סק"ז].

[ובספר הלכות חג בחג על סוכה (דף ל"ג) כתב כישוב הנ"ל, וכתב דכן מוכח מגמרא בעירובין, דאין לומר כדחיתת הפרי מגדים כמו שטען בבית השואבה. אך לענ"ד צריך עיון דאין הכרח מהגמרא דיש ליישב כדברינו דלקמן].

אך לדינא יש לדון דשרי, דיש ספק ספיקא להיתירא, חדא, דיש לומר דכל דינא דהגהות מימני, אף אם פסול בדיעבד [ולא כהב"ח דהכשיר בדיעבד], מכל מקום היינו רק מספק. תו, דבתעשה ולא מן העשוי והיה בהכשר נמי יש לומר ספיקא דדינא וכהנ"ל, ואם כן הוה ליה ספק ספיקא לקולא.

ותליא נמי בעשה דופן לאחר הסכך, אך היה ספק אם היה שם טפח סמוך לסכך, אם נימא להקל ספק ספיקא, וכן היה נלענ"ד, ובפרט דהב"ח מקיל בהאי דינא. וראיתי בשלמי תודה על סוכה (סי' ל"ב עמוד שצ"ד) הביא בשם חוט שני להקל בנפלה המחיצה דמותר לחזור ולהעמידה.

ג. טפח על ידי לבד

הנה נלענ"ד דאם אין דופן טפח, אלא רק דופן פחות מטפח וסמוך לסכך תוך ג' טפחים, נמי מהני, דהרי אמרינן לבד וחשיב אהל.

אבל יש לדון, שהרי הטפח חל עם הנחת הסכך, דהא רק כשיש הסכך אמרינן לבד, ואם כן באנו לנידון אם שפיר דמי היכא דנעשה סכך כשר בבת אחת עם הנחתו, ודנו בתוספות (סוכה י"ג ב' ד"ה אם) בנידון זה לענין המסכך בפירות דרך באותה שעה שחל שם סכך אינם מקבלים טומאה. [ותליא בתירוצים בתוספות שם].

[והנה בביאור הגר"א (סי' תרל"ה) כתב ראייה להאי דינא דבעינן דפנות קודם לסכך, מהא דדינינן בפי תקרה בסוכה, וכתב רש"י דהיתה מחיצה ונפלה, ותיקשי למה לי למימר שהיתה מחיצה, אלא דבלא זה קדם הסכך, וכתב הגר"א מפאת דלפי תקרה בעינן ד' טפחים, ומשמע דאם בכל דהו הוה אמרינן פי תקרה היה כשר, ותיקשי הוה ליה בבת אחת, ויש לומר דהגר"א קאי להני תירוצי בתוספות דכשר בבת אחת].

ולאור האמור יש ליישב קושיית הפרי מגדים, דהרי טפח דלבד מהני לענין שם אהל, ואם כן הוה דפנות קודם לסכך, אך לא מהני לענין להשלים מחיצה דהיתר בשבת, כמו שכתב בחזון איש (או"ח סי' נ"ב סק"ח).

ד. טפח שלא כנגד האדם

אך אשיחה אשר עם רוחי ואדברה וירוח לי, דיש ליישב דברי הפרי מגדים בעוד אופן, והיינו דהטפח הסמוך לסכך אינו כנגד האדם, אלא מרוחק הימנו יותר מג' טפחים,

ואם מרוחק הימנו והלאה כלפי חוץ, הנה כל הסכך קיבל שם אהל, אבל לענין האדם, חשיב מחיצה המתרת שאסור לעשותו בשבת, דהרי האדם לא חשיב המשך של מחיצת הטפח שהוא כלפי חוץ, [וצריך עיון לומר דהאדם חשיב המשך של טפח, דהרי האדם מתיר רק מלפנים והטפח לא מהני להתיר שם].

וכן אם הטפח כלפי פנים בתוך ד' אמות, והאדם עומד כלפי חוץ ויפעול כאן דופן עקומה, האם נוכל לומר כאן דיש כאן המשך של טפח למחיצה מתרת.

ואולי בהני ב' גווני מכל מקום הוי המשך, ואנוכי לא אדע, אך תירוצי הקודם דלבד כמדומה שהוא טוב וישר.

ה. רוח רביעית

תו יש ליישב, דהנה זה פשוט דסגי בטפח סמוך לסכך בשלש רוחות, דהרי לסוכה סגי בג' דפנות.

והשתא יש לעיין אם היה טפח סמוך לסכך בשלש רוחות, אבל הדופן שעשה הוא ברוח רביעית, דהסוכה כשירה, אבל בפשוטו אין כאן מוסיף טפח להתיר עשיית מחיצה.

אלא דתיקשי דיעמיד האדם תחת הטפח ואז יוכל להודיעו. ויש לומר דאיירי באופן שלא שייך שיעמידנו שם.

ו. אחרי הז' טפחים

יש לומר עוד יותר מזה, שהיה טפח לאורך ז' טפחים ברוח אחת, אבל המחיצה שעושה הוא באותה רוח אבל לא תחת הטפח באופן שאין כאן מוסיף, אבל הסכך שפיר כשר.

ז. נעשה טפח מהסכך

עוד יש לומר שעשה הדופן בתחילה קודם לסכך, ולאחר שנכנס היום טוב נפל חלק מהסכך באופן שיש בסוף הסכך טפח למטה, ואחר כך נפלה הדופן, [והיינו דלא היה שעה דהיה סכך בלא דפנות, דמתחילה היה דפנות גמורות, ואחר כך לפני שנפלו הדפנות נעשה מחיצת טפח מהסכך].

דהרי שפיר חשיב דפנות קודם לסכך, ויכול למיעבד דופן חדשה, אבל היתירא דמוסיף על טפח יהא תליא בהא דדנו הפוסקים נ"ע חזון איש או"ח סי' נ"ב סק"ח ד"ה כתב) אם בעינן טפח ששרי להוסיף עליו מערב שבת ומערב יום טוב.

ח. החליף מחיצה במחיצה

תו יש ליישב, דבאמת ליכא טפח, והיה אדם מערב יום טוב לשם מחיצה, ואחר כך סיככו, ואדם זה רוצה לילך ומביאים אחר במקומו, דהסכך ליכא למפסליה דלא היה בפסול. ואיסור מחיצה מתרת ליכא, דהרי רק מחליף מחיצה במחיצה. אבל לישנא דסוגיא דעירובין (שם) לא משמע דאיירי בכהאי גוונא.

ויש לעיין באמת כשהיתה מחיצה קודמת לסכך, אלא רוצה להעמיד מחיצה אחרת לפניו, [כגון כדי להרויח פחות מג' טפחים סכך פסול], והאי מחיצה הוה לאחר הסכך, והוה סילוק מחיצה למחיצה הקודמת מהו.

ויש לומר דתליא אם אמרינן תעשה ולא מן העשוי כאשר בבת אחת, דתליא בבי' תירוצי התוספות שהבאנו לעיל (אות ג'), ואם כן נוכל להקל מספק ספיקא.

אבל באמת לאחר העיון, נראה דכאן לכולי עלמא כשר, דהא כל הזמן יש לסכך שם סכך, ומאי איכפת לן שנשתנו הסיבות, ולא דמי לדברי התוספות שאם קודם הסיכוך לא היה שם סכך, ורק בעת הסיכוך נעשה סכך. [וראייה לזה מפי תקרה דאינא בגמרא (י"ח ב') דמהני, ולרוב הפוסקים מיתוקמא כשהיתה מחיצה ונפלה].

[ועוד יש לדחות דמביאין האדם ואחר כך מנענעים הסכך על ידי נכרי].

נכבה הנר בסוכה

כתב בתרומת הדשן (סי' נ"ג, מובא ברמ"א סי' תר"מ סע' ד') דבנכבה הנרות בסוכתו, ויש לו נר בביתו, ובשבת הרי אסור לטלטל הנר מהבית להסוכה, אם כן מותר לצאת מהסוכה כדי לאכול בביתו במקום נר, דדרך בני אדם להצטער מלאכול במקום חושך.

ולכאורה ביש נכרי, שיאמר לנכרי להביא הנר מהבית לסוכה, דהוה ליה שבות דשבות במקום מצוה.
ויש לדון בהאי דינא בכמה אנפי:

א. אמירה לנכרי לצורך מצוה קיומית

העירו דאין להתיר אמירה לנכרי למנוע שיהא מצטער, דהרי כיון דהשתא פטור ממצות סוכה משום מצטער, לא שרינן שבות דשבות, דהרי לא שרינן שבות דשבות כדי לקיים מצוה קיומית, כגון לברכת כהנים לאחר שכבר בירך פעם אחת, או להתעטף בטלית רק לקיים מצוה. והכי נמי לסלק מצטער.

אך חזינן בבאר יצחק (או"ח סי' י"ג) דהתיר לבנות סוכה על ידי שבות דשבות, חזינן דשרינן לצורך מצוות סוכה, ואם כן הוה הדין לסלק המצטער.

תו, הרי מתבאר לקמן (אות ד') דשרי לומר לנכרי ליקח נר אף שלא לדבר מצוה אם כן שוב יתחייב.

ב. בביתו לא היה טורח

תו העירוני דאין להתיר להביא נר על ידי נכרי, דהרי גם בביתו בנכבה הנר בחדר אחד לא היה טורח להביא נר על ידי נכרי.

וגם זה צריך עיון, דמכל מקום מפאת המצוה יביא נר, והרי בחול

המועד ודאי חייב להביא נר לסוכה.

ג. מותר גם לצורך עונג יו"ט ולצורך הברכה

אלא יש לדון בדלילה הראשונה אין להתיר לומר לנכרי, דהרי יש אומרים דמצטער חייב בסוכה בלילה הראשונה, ואם כן גם בלא הנר יאכל בסוכה.

אך מכל מקום יהא מותר מפאת מצוות עונג יום טוב, והיינו כדי שיוכל לאכול באור, ויהא מותר אף בשבת ויום טוב דעלמא.

ועוד, דהרי במצטער בלילה הראשונה מספק אינו יכול לברך, ואם כן הוה דבר מצוה שיוכל לברך.

ד. שרי לומר לנכרי לקחת נר

תו, דהרי כתב במשנה ברורה (סי' רע"ו ס"ק ל"א) דהטעם דשרי לומר לנכרי לקחת נר, ואין כאן אמירה לנכרי שבות, היינו מכיון דגם הישראל יכול לקחת הנר בטלטול מן הצד כגון באצילי ידיו, ולפי זה מותר לומר לנכרי לקחת הנר לסוכה אפילו אם אינו דבר מצוה, אלא הנידון יהא להעביר הנר דרך כרמלית.

ה. אמירה לעכו"ם לספק מצוה

אלא דבר מן דין יהא מותר משום ספק מצוה, והיינו כדי לצאת דעת הסוברים דאין מצוה.

והרי בפשוטו בספק מצוה נמי שרינן שבות דשבות. וכן באמירה לנכרי בדבר מצוה בספק איסור דאורייתא. והרי בתשובות באר יצחק (או"ח סי' י"ג) כתב להתיר לומר לנכרי לבנות סוכה ביום טוב, כיון דלתוספות בשבת (צ"ה א' ד"ה והרודה) הוה רק איסור דרבנן דאיכא מתוך מכה מגבן, אע"ג דלרמב"ם בונה ביום טוב הוה דאורייתא. וכעין זה כתב בתשובות בית אפרים (א"ה, לא מצאתי).

[אמנם בתשובות הגר"א (קמא סי' ס"ד) כתב דאסור לומר לנכרי להטיל מום בספק בכור, ואולי התם גרע. ובחזון איש כלאים (סי' א' סק"א ד"ה ואפשר) כתב להתיר לומר לנכרי למיעבד הרכבה בספק כלאים].

ו. ספק מצוה

הנה אם נימא דבאמת שרי לומר לנכרי, אם כן הא מחוייב לקרוא לנכרי כדי לקיים מצוות סוכה, ואם כן צריך להעמיד פיסקא דתרומת הדשן כשאין נכרי, או כגון שהנר יכבה מחמת רוח או מחמת גשם ובסוכה אין גשם.

[ואם ספק יכבה תליא בנידון דלעיל בספק אם שרינן לומר לנכרי, והנה הכא כבר ספק במציאות, ואם כן יש לומר דהוה ליה דבר שיש לו מתירין, אך לא שייך לומר שיעשה לאחר השבת דהא יפסיד המצוה, וצריך עיון אם בכהאי גוונא פקע דין דבר שיש לו מתירין].

לולב שאול בלא ברכה

הנה כתב במשנה ברורה (סי' תרמ"ט ס"ק נ') דבשאל ביום טוב שני, איכא דסברי דיצא דלא עדיף מחול המועד, דהרי אנו בקיאים בקביעה דירחא, ואיכא דסברי דלא יצא, דכיון דאנו עושין משום ספיפקא דיומי אפשר דינו כראשון.

ולכן אם יש לו רק שאול, אין צריך לטרוח לקחת לולב שלו, אלא נוטל לולב שאול, רק לא יברך עליו.

וקשיא לי בגוה, נהי דקיים המצוה, דהרי יש על מי לסמוך, אך הרי אין לו הברכה, ואין לקיים מצוה בלא לברך עליו, דהרי קיימא לן (משנה בתרומות פ"א מ"ו) דאלם לא יתרום מכיון דאינו יכול לברך.

א. מצוה מופקעת מברכה

נלעני"ד ליישב, דהא דאלם לא יתרום, היינו מכיון דאותה מצוה דהפרשת תרומה הוה מצוה ודאית, אלא האדם המקיימו אינו יכול לברך, והרי אין לקיים מצוה בלא ברכה, משא"כ בנידון דידן עצם המצוה דלולב שאול ביום טוב שני מופקעת מברכה, דלענין ברכה יש לחוש דילמא אינו יוצא בשאול.

תדע, דהרי מותר לעשר בשני ימים טובים בחוץ לארץ על תנאי, וכהא דאמרין במשנה בעירובין (ל"ט א, ופירש"י שם) דמתנה אדם על הכלכלה של טבל ביום טוב ראשון של ראש השנה, ואומר, אם היום חול תהא זו

תרומה על אלו, ואם היום קודש אין בדברי כלום, דהרי אין מגביהין תרומה ביום טוב, ולמחר אומר, אם אתמול קדש והיום חול, זו שאמרתי אתמול תהא עכשיו תרומה על אלו, ואם היום קדש ואתמול חול, כבר היא תרומה מאתמול, ואוכל הכלכלה המתוקנת ומשייר התרומה.

והנה אינו מברך על האי הפרשה, דהרי כל יום הוה ספק, ותיקשי, הרי יש כאן מצוה ממה נפשך בלא ברכה, אלא על כרחך כהנ"ל דשאני היכא דמצד המצוה לא שייך לברך עליו.

ב. ט"ז לענין ציצית

הנה כתב הט"ז (סי' תקפ"א סק"ב) דהשלוח ציבור לסליחות באשמורת הבקר, צריך להתעטף בטלית אבל לא יקח טלית שלו, דהרי להרא"ש (הלכות קטנות הל' ציצית סי' א') חייב בברכה בכסות המיוחד ליום אפילו לבשו בלילה, ואם כן למה יכניס עצמו תחילה לזה שילבש דבר שיש בו ספק ברכה ולא יברך, אלא יקח טלית חבירו, והרי אין לברך על טלית שאולה, ובודאי כאן דלא נתכוין אלא משום צניעות בעלמא.

חזינן מדברי הט"ז דלא יקח טלית אם אינו יכול לברך עליו, אע"פ דהא דאינו מברך עליו הוה מצד הטלית. אך יש לומר דדבריו הם רק להנהיגה טובה.

ג. בדיקת חמץ

הנה כתב בשער הציון (סי' תל"ג סק"ה) דאין לעשות לכתחילה בדיקת חמץ בליל י"ג, דאף דמצד הבדיקה אין קפיידא בזה, מכל מקום יש למנוע מזה, משום דמפסיד הברכה, דהרי קיימא לן דהבודק קודם הזמן לא יוכל לברך, והוה דומיא להא דערום לא יתרום משום שאינו יכול לברך.

חזינן דאע"פ דהמניעה הוה מצד המצוה אפילו הכי אמרינן דדמיא להא דאלם לא יתרום.

ואולי שאני בבדיקת חמץ דהיא מצוה ודאית, ורק זמן המצוה היא ספק, משא"כ בנידון דאתרוג שאול ודכלכלה, דעיקר המצוה הוה ספק, בזה אמרינן דאין צריך לטרוח.

הישן בשמיני בסוכה

הנה אמרינן בגמרא ראש השנה (כ"ה ב') הישן בשמיני בסוכה לוקה, כאשר מכון לשם מצוה. ויש לדון בהאי דינא בכמה אנפי :

א. כמה התראות

יש לעיין מהו אם לא יצא החוצה, ומתרים בו פעם אחר פעם בשחותו בסוכה. מי דמי לכלאים [וטומאה] דלוקה כמספר ההתראות, וכדאמרין בגמרא מכות (כ"א ב') דאפילו לא שחה אלא כדי לפשוט וללבוש חייב.

אך יש לומר דהכא גרע, דבשלמא התם קעביד בגופו, משא"כ הכא לא חשיבא בגופו, ודמי לבל יראה דאינו עובר אלא פעם אחת.

ב. ישן בתשיעי בסוכה

אם ישן רק בתשיעי אינו לוקה, דהרי אינו המשך של שבעת הימים דסוכות, דהרי הפסיק בשמיני.

אך אם ישן בשמיני ותשיעי, לעני"ד לוקה פעמיים, דבכהאי גוונא גם התשיעי הוא המשך של השבעה ימים.

ואם ישן בחוץ לארץ בתשיעי, הנה חך שינת שמיני אינה בעבירה, ואם כן לענין דאורייתא נימא דדמי רק לישן בתשיעי. אך יש לומר דמכל מקום הוי המשך. ועיין.

ג. התראה

וצריך עיון אמאי הישן בשמיני לוקה, הא בעינן שיעבור תוך כדי דיבור להתראה.

ויש לומר דההתכוונות לישן חייבת בסוכה. אמנם תוספות בברכות (י"א ב' ד"ה שכבר) כתבו דאם אינו נרדם תהא ברכת הסוכה ברכה לבטלה. אלא יש לומר דבאמת נרדם תוך כדי דיבור.

[ויש לעיין במספקינן אם ירדם תוך כדי דיבור, אם הוה התראת ספק, דהנידון רק על ההתראה ולא על העבירה. עיין מה שכתבנו בפ' ויקרא תשע"ה].

הגליון הזה הוא גליון חלקי.
בסייעתא דשמיא יצא לאור
גליון מורחב לקראת חג
הסוכות תשע"ז הבעל"ט

נא לתרום להדפסת הגליון
סוקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב,
0737263949 טל' 035703949
L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל
פרשת האזינו - וזאת הברכה

כי הוא חייכם

"ויאמר אליהם שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום וגו' כי לא דבר ריק הוא מכם כי הוא חייכם, ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה". (פרק ל"ב פסוק מ"ו – מ"ז).

כולם.

התפעלות הנפש

ובביאור הדבר מבאר מרן החפץ חיים זצ"ל במעשה, שהיה בעירו זקן מופלג שהיה מספר שבנערותו המלך ניקולאי ביקר בעירו, והיה מספר על מעמד הביקור עם כל פרטיו ופרטי פרטיו. הוא סיפר את הדברים בכזו חיות כאילו שעכשיו ממש ראה את הדברים, שום דבר הוא לא החסיר. ואפילו זכר לספר את צורת הבגדים וצבעיהם שלבשו המלך וחייליו וצבעו של הסוס ומראהו.

כולם התפלאו איך הוא זוכר את הכל כל כך במדויק, ובתחילה חשבו שהוא ניחון בכח זיכרון מיוחד במינו. אבל כשהתחילו לשאול אותו על מאורעות ומעשים אחרים שהתרחשו בעת ההיא בעירו, ראו שהוא כבר שכח אותם ולא ידע לספר עליהם מאומה. ומעתה הפלא גבר במיוחד איך הוא זוכר את כל הטקס של ביקור ניקולאי בעירו עם כל פרטיו, בזמן שדברים אחרים הוא כבר שכח מלפני עידן ועידנים.

והתירוצו הוא, שבאמת לא היה לו כח זיכרון מיוחד, ולכן את כל שאר המעשים מהעת ההיא כבר שכח, אבל הכלל שדבר שאדם מתרגש ומתפעל ממנו בצורה מופלגת, הוא נכנס לו בתוכו ונחרט במוחו לעולם ועד, והביקור של ניקולאי בעירו גרם לו התפעלות עצומה בנפש עד שנחרט ונחקק במוחו כל הסיפור ולא נשכח לעולם.

היסוד הזה הוא הסוד של כח הזיכרון בתורה, מי שלומד את התורה בצמיגות גדולה, וכל ידיעה חדשה בתורה או סברה חדשה ששומע בדברי התורה, מקבל מתוך התפעלות ושמחה עצומה על החידוש שנוסף לו עתה, זה נחקק ונחרט לו על לבו ואינו שוכח ממנו לעולם.

ורבי אליעזר בן הורקנוס שהיה בור סיד שאינו מאבד טיפה, לא היה משום שקיבל בתכונת הנפש כח זיכרון מיוחד, אלא משום שהחשיב את התורה בחשיבות כזו שהיא היא עיקר חייו, וכל לימוד חדש שלמד או ידיעה חדשה ששמע גרמה לו התפעלות נפלאה, וזה גרם לו שהדברים נחקקו בלבו ולא נשכחו, כמו בור סיד שאינו מאבד טיפה.

וזה מעלה שהוא עמל עליה בכל כוחותיו, שהתייגע בתורה ביגיעה עצומה עד שהפך את התורה לכל מהות חייו, ומכאן זה כל לימוד בתורה גרם לו התפעלות גדולה והשתוקקות רבה להשיג ולהבין את זה, וכיון שכך הרגיש את התורה לכן לא איבד ממנה מאומה. ואת המעלה הזו שבחו רבי יוחנן בן זכאי, שזכה להשיג את התורה בצורה כזו מרוממת. ועל זה נאמר במשנה שרבי אליעזר בן הורקנוס מכריע את כולם.

שש אנכי על אמרתך

בקריאת שמע נאמר בפסוק (דברים, פרק ו' פסוק ו'), "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום וגו'". ופרש"י, "אשר אנכי מצווך היום, לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה, אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה. דיוטגמא מצות המלך הבאה במכתב".

ובפסוק בישעיה (פרק נ"ה) כתוב, "הוי כל צמא לכו למים". ופרש"י,

ופרש"י, "שימו לבבכם, צריך אדם שיהיו עיניו ולבו ואוזניו מכוונים לדברי תורה וכו'. כי לא דבר ריק הוא מכם, לא לחנם אתם יגיעים בה כי הרבה שכר תלוי בה כי הוא חייכם וכו'".

הנה הפסוק כותב על התורה "כי הוא חייכם", לומר שלימוד התורה הוא לא סתם לימוד חכמה שאדם נצטוו ללמוד ולהגות בו, אלא התורה היא עצם החיים של האדם. שכאשר עוסקים ועמלים בתורה, מתעלים ומתרוממים, עד שזוכים לחיות את התורה שהיא תהא בבחינת "כי הוא חייהם".

בור סיד שאינו מאבד טיפה

במשנה באבות (פרק ב' משנה ח') כתוב, "חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי, ואלו הן וכו', הוא היה מונה שבחן רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה, רבי יהושע אשרי יולדתו, רבי יוסי חסיד, רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא, ורבי אלעזר בן ערך מעין המתגבר. הוא היה אומר, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם וכו'".

מבואר במשנה שהיתה לרבי אליעזר בן הורקנוס מעלה מיוחדת, שלא היה שוכח שום דבר מלימודו, והיה כמו בור סיד שכאשר ממלאים בתוכו מים או יין לא נאבד מהם אפילו טיפה אחת, אלא הבור שומר על המשקה שבתוכו שישאר בשלמותו. כך היתה אצלו התורה שמורה בשלמות ולא שכח שום דבר מהתורה.

ולכאורה יש להבין מהו השבח הגדול הזה שרבי יוחנן בן זכאי משבח את רבי אליעזר בן הורקנוס שאינו שוכח את תלמודו, הלא בפשוטו מה שלא שכח היה מפני שהקב"ה נתן בו כח זיכרון מיוחד במינו, וזה גרם לו שכל מה שלמד לא שכח. וא"כ לא מובן מה שייך לשבח אותו בזה, הלא אין זה שבח ששייך לו באופן אישי, אלא זה מעלה בנפש שהקב"ה נתן לו, ועל מה ולמה מגיע לו שבח על כך, הרי כך הוא נברא. ובשלמא מעלה שאדם עמל עליה בכל כוחותיו עד שזכה להשיגה, בזה מובן שהוא ראוי לשבח על זה שעלה והתעלה עד שהשיג את הדרגה והמעלה הזו, אבל דבר שהוא לא עשה כלום כדי להשיגו, אלא כך הוא נולד וכך היא תכונת נפשו, לא שייך לשבח על כך.

ובפרט יש להוסיף שהמשנה ממשיכה "אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם", שמעלתו של רבי אליעזר בן הורקנוס היתה מעל כולם עד שהוא מכריע את כולם. ובזה וודאי יש להבין איך יתכן שמעלה כזו שבאה לו מתנה משמים בתכונת נפשו, היא מכריעה את כל שאר המעלות של חכמי ישראל שעמלו והתייגעו עד שהשיגו אותם, ואנו מחשיבים אותו בדרגה כזו שמעל כולם. הלא אין ערך ואין השוואה בין מעלה שבאה לאדם מתוך עמל ויגיעה, לבין מעלה שהאדם קיבל בתכונת נפשו, וממילא איך יתכן שמעלתו הזו של רבי אליעזר בן הורקנוס נחשבת הרבה יותר משאר המעלות של החכמים שהשיגו אותה בעמל עד כדי כך שהיא מכרעת את

חיים. שכשם שדרכן מכוון את הפרה לחרוש טוב כדי שעל ידי זה התבואה תצמח טוב ויצא ממנה חיים לעולם, כך דברי תורה מכוונים את לומדיהם לדרכי חיים, שהתורה מאירה לאדם ושומרת עליו מכל מכשול וטעות שלא יכשל ויפול בדרכי מוות, אלא יזכה ללכת בדרכי חיים.

והנה דרכן שומר על הפרה ומכוונה ללכת בדרך הנכונה, רק בשעה שהוא מחובר לפרה. ואילו כשיורידו אותו מהפרה אין מה שיכוון אותה ללכת לתלמיה והיא הולכת להיכן שהיא חפצה. ומעתה היה צד לומר שאם תורה נמשלה לדרכן, א"כ השמירה של התורה היא דווקא בשעה שהאדם עוסק בתורה, ואם הוא גמר עכשיו את הלימוד שוב אין לו את השמירה והוא יכול ליפול לדרכי מוות.

וזה הפשט בדברי הגמרא, **"אי מה דרבן זה מטלטל, אף דברי תורה מטלטלין"**, שאולי דברי תורה מטלטלין כדרכן, וכאשר לא עוסקים בתורה אין היא משמרת.

ולזה הפסוק ממשיך, **"תלמוד לומר מסמרות"**, שהשמירה של התורה היא קבועה אצל האדם כמו מסמר שקבוע בקיר שאי אפשר להסירו, כל מי שעוסק בתורה התורה שומרת עליו ומצילה אותו מדרכי מיתה לדרכי חיים, גם בשעה שהוא לא לומד.

אבל עדיין לא די בזה אלא הגמרא ממשיכה, **"אי מה מסמר זה חסר ולא יתר, אף דברי תורה חסירין ולא יתירין"**, מסמר בשעה שהוא קבוע בקיר אפילו שהוא מחובר חזק מאוד וכמעט שאי אפשר להסירו, בכל זאת המסמר הוא מסמר והקיר הוא קיר, שהחיבור לא עושה אותם לדבר אחד ולמציאות אחת, אלא הקיר נשאר כמות שהוא שהוא קיר, והמסמר נשאר מסמר כמות שהוא. ולא די בזה אלא שכאשר קובעים את המסמר בתוך הקיר הוא נחסר, שנחסר חלק מהקיר בכדי שהמסמר יוכל להכנס לתוכו. כך היה צד לומר על התורה שאע"פ שהיא משמרת את האדם בין כשהוא עוסק בה בין כשאינו עוסק בה, בכל זאת אולי התורה והאדם הם שני ענינים, שהאדם נשאר בדרגתו כמות שהוא, והתורה היא אצלו כמו דבר חיצוני שקבוע בו ומשמרו, אבל לא עושה את האדם לבחינה אחת. ויתכן גם שהתורה מחסרת את האדם שעל ידי שעוסק בתורה מפסיד דברים אחרים.

לזה אומרת הגמרא, **"תלמוד לומר נטועים, מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה פריין ורביין"**, שהתורה אצל האדם היא כמו נטיעה שפרה ורבה, שכשנלמדים תורה מתעלים ומתרוממים. והתורה היא לא סתם מחוברת לאדם ומשמרתו, אלא היא מרוממת את האדם לדרגות אחרות, עד כדי כך שהוא בעצמו נהפך לחלק מהתורה, וכל חייו משתנים להיות חיי תורה. ממילא לא די שהיא לא מחסרת את האדם ומפסידה ממנו דברים ותענוגות אחרות, אלא היא מרוממתו ומגדלתו, והיא משלימה לו את כל החסר.

"לכו למים, לתורה". ובתהילים (פרק ק"ט) נאמר, **"שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב"**. מבואר בכל זה שצריך להשתוקק לתורה בצורה מופלגת עד מאוד, כל יום צריך לראות את התורה כדבר חדש כאילו היום ניתנה ולרוץ לתורה כמו שרצים לקרוא את ציווי המלך. ויחד עם זה לשמוח בתורה כמוצא שלל רב. וכאשר עמלים בתורה זוכים להתעלות עד שהתורה נהפכת לבחינה כזו של **"כי הוא חייכם"**, וזוכים לשמוח בתורה ולהשתוקק ללמוד ולדעת עוד ועוד, ומכאן זה זוכים לזכור את כל התורה ולא לשכוח מאומה.

הרי זה מתעלה

ובתורה כתוב במשנה באבות (פרק ו' משנה ב'), **"וכל מי שעוסק בתורה תדיר הרי זה מתעלה"**. וזהו דבר שזוכים רק בתורה, שבכל החכמות מי שעוסק בהם אינו מתעלה, ואפילו אם הוא זוכר ויודע את הכל אין זה משפיע על פנימיותו שיתעלה ויתרומם. אבל בתורה כשעוסקים בתורה ועמלים בה, זוכים להתעלות מעלה מעלה.

וזה גם ההבחנה בין מי שיודע את הכל מכח הזיכרון או יודע מכח העמל בתורה, שאם זה רק מחמת הזיכרון שיש לו תכונה בנפש של זיכרון מיוחד הרי הידיעות שלו אינם משפיעות על הפנימיות. אבל אם הוא זוכר את התורה מכח העמל שעמל בה ושמח בה, זה משפיע על הפנימיות שיעלה ויתרומם.

ואצל רבי אליעזר בן הורקנוס מובא בפרקי דרבי אליעזר (פרק ב'), שזמן קצר לאחר שהתחיל ללמוד, התעלה לדרגות נשגבות עד שכתב, **"והיה ר' אליעזר יושב ודורש ופניו מאירות כאור החמה וקרנותיו יוצאות כקרנות משה רבינו, ואין אדם יודע אם יום ואם לילה"**. שזכה להתעלות בתורה עד שכאשר דרש לרבים בתורה, אור התורה היה בוקע ממנו בצורה מוחשית עד שלא היו יודעים אם הוא יום או לילה.

דברי חכמים כדרבנות

בגמרא בחגיגה (דף ג' ב') מובא כמה דרשות שרבי אלעזר בן עזריה דרש בבית המדרש, ואיתא בגמרא **"ואף הוא פתח ודרש דברי חכמים כדרבנות וכמסמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרועה אחד"**. למה נמשלו דברי תורה לדרכן, לומר לך מה דרבן זה מכוין את הפרה לתלמיה להוציא חיים לעולם, אף דברי תורה מכוונים את לומדיהן מדרכי מיתה לדרכי חיים. אי מה דרבן זה מטלטל, אף דברי תורה מטלטלין, תלמוד לומר מסמרות. אי מה מסמר זה חסר ולא יתר, אף דברי תורה חסירין ולא יתירין, תלמוד לומר נטועים מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה פריין ורביין וכו'.

בביאור דברי הגמרא נראה לומר, בתחילה הגמרא ממשיכה את דברי תורה לדרכן, **"לומר לך מה דרבן זה מכוין את הפרה לתלמיה להוציא חיים לעולם"**, אף דברי תורה מכוונים את לומדיהן מדרכי מיתה לדרכי

משה כותב בדמע - בגדרי תקנת קריאת התורה

"וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה'". (פרק ל"ד פסוק ה').

סוף הפרשה מי כתב אותם, רבי יהודה סובר שיהושע כתבם שלא יתכן שמשה כותב וימת שם משה בזמן שהוא עדיין חי, ורבי שמעון חולק שמשה כתבם בדמע.

יחיד קורא אותם

והגמרא מביאה עוד הלכה על הפסוקים הללו **"אמר ריב"א אר"ג אמר רב, שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם"**. ופרש"י, יחיד קורא אותם, כלומר אין מפסיקין בהן. וברש"י במנחות (דף ל' א') כותב, **"יחיד קורא אותם, אדם אחד קוראן ואין מפסיק בינתיים כדי לעמוד אחר ולקרוא"**.

והיינו שבקריאת התורה צריך לקרוא את שמונת הפסוקים הללו ברצף אחד בלא להפסיק באמצע, שהרי בכל קריאת התורה אפשר להפסיק

בגמרא בבבא בתרא (דף ט"ו א') איתא, **"אמר מר יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה (מן וימת משה עד סוף הספר, רש"י), תניא כמאן דאמר שמונה פסוקים שבתורה יהושע כתבן, דתניא וימת שם משה עבד ה' אפשר משה מת וכתב וימת שם משה, אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע דברי רבי יהודה ואמרי לה ר' נחמיה"**. אמר לו רבי שמעון אפשר ספר תורה חסר אות אחת, וכתוב לקוח את ספר התורה הזה, אלא עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע וכו'. כמאן אזלא הא דא"ר יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב, שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן, לימא רבי יהודה ודלא כרבי שמעון, אפילו תימא רבי שמעון הואיל ואשתנו אשתנו.

והנה הנידון בגמרא הוא על שמונת הפסוקים הללו מוימת שם משה עד

שום חיוב של קריאת התורה, ואין שייך שיקים חובה שהיא מופקעת ממנו ואינה שייכת אליו כלל.

אלא מוכח מדבריו שסובר שקריאת התורה היא בגדר חובת יחיד, שיש חיוב על כל יחיד לשמוע קריאת התורה, אלא שהצורה של קיום המצווה היא בציבור. ולפי זה אפשר להבין שיש כמה פסוקים, שבהם נאמר שאפשר לקיים את המצווה והתקנה של הקריאה גם ביחיד, שפסוקים אלו כיון שיהושע כתבם או משה כותב בדמיון נשתנו משאר פסוקי התורה ואפשר לקיים בהם את התקנה של הקריאה גם ביחיד.

אבל אם הקריאה היא בגדר חובת הציבור, ויחיד בפני עצמו מופקע מעיקר החיוב, א"כ לא מובן איך יתכן שיחיד יוכל לקרוא את הפסוקים הללו בתור קריאת התורה.

התחילו בעשרה ויצאו מקצתן

ונראה דאין זה ראייה, ובאמת יתכן לומר שקריאת התורה היא חובת הציבור ולא חובת היחיד, ובכל זאת תתכן מציאות שתהא חובה על היחיד לקרוא. דהנה בשו"ע (סימן קמ"ג סעיף א') שכתב "אין קורין בתורה בפחות מעשרה", שהתקנה לקרוא בתורה ולברך תחילה וסוף נתקנה דווקא בציבור ולא ביחיד, ולא שייך מושג של קריאת התורה ביחיד. שקריאת התורה כפי התקנה של קריאת התורה שצריך לברך תחילה וסוף זה שייך רק בציבור, ויחיד שלוקח ספר תורה וקורא בו אין זה מוגדר כקריאת התורה, אלא כלימוד תורה בלבד ואינו יוצא בזה ידי חובת קריאת התורה, ואינו יכול לברך תחילה וסוף. ומעתה כותב הרמב"ם חידוש שבאלו השמונה פסוקים שבסוף התורה מוימת שם משה עד הסוף, את זה אפשר לקרוא אפילו ביחיד, שיחיד שלוקח ספר תורה וקורא את הפסוקים הללו קיים מצוות קריאת התורה, וכמובן גם יכול לברך על זה תחילה וסוף. וזהו חידוש גדול שכל ההלכה שנאמרה בקריאת התורה שצריך דווקא ציבור לא נאמרה על אלו השמונה פסוקים, אלא באלו הפסוקים נאמר דין קריאת התורה אפילו ליחיד.

ובראב"ד השיג וכתב, "אמר אברהם, לא שמענו דבר זה מעולם וכו'", ומה שכתב הוא ענין זרות הוא מאוד והצבור היכן הלכו. אבל למעשה כך הוא דעת הרמב"ם ששמונה פסוקים שבסוף התורה, יכולים לקרוא אותם אפילו ביחיד ולקיים בהם את המצווה והתקנה של קריאת התורה. וההלכה של "אין קורין בתורה בפחות מעשרה" לא נאמרה על אלו הפסוקים.

בגדר חיוב קריאת התורה

דהנה בגדר התקנה של קריאת התורה דנו באחרונים אם היא חובת הציבור או חובת היחיד, דהנה ההלכה היא ש"אין קורין בתורה בפחות מעשרה", שאין קריאת התורה ליחיד אלא רק לציבור. ומעתה הנדון הוא האם כל החיוב שחייבו חז"ל בקריאת התורה הוא בגדר חובת ציבור, שכל יחיד ויחיד כשהוא יושב לבדו בביתו אין עליו שום חיוב לשמוע קריאת התורה, והחיוב חל רק על הציבור, שכאשר יש ציבור של עשרה איש חלה עליהם חובת קריאת התורה. או דלמא שקריאת התורה היא חובת היחיד, שיש חיוב על כל יחיד ויחיד לשמוע קריאת התורה, אלא שהצורה והמקום שבו אפשר לקיים את החובה הזו הוא רק בציבור. ובפשוטו ההגדרה של קריאת התורה היא כצד הראשון שהוא בגדר חובת הציבור ולא חובת היחיד, אבל בשם הגר"ח מברסק מובא שהוא נקט כצד השני שזה חובת היחיד. ועיין בזה בספר "ויטע אשל" (עמוד תרכ"ה) שהביא את דברי הגר"ח. (ועיין בשלמים מציון לפרשת וילך תשע"ז, שהובאו הדברים בארוכה).

ונראה להוכיח מדברי הרמב"ם הללו שהוא חובת היחיד, דהנה דעת הרמב"ם שההלכה שנאמרה בשמונה פסוקים שבסוף התורה ש"יחיד קורא אותם", הכוונה היא לגבי דין קריאת התורה שבזה אין צריך ציבור אלא אפשר לקרוא את זה גם ביחיד.

ולכאורה אם כל החיוב של קריאת התורה הוא בגדר חובת ציבור, ואינו בגדר חובת היחיד, א"כ אין אפשר להבין את ההלכה הזו שיש כמה פסוקים בתורה שבהם יש קריאת התורה ביחיד, הרי יחיד הוא מופקע מעצם החיוב של קריאת התורה, ומה שייך שיעמוד ויקרא לבדו את שמונה הפסוקים הללו ויקיים בהם תקנת קריאת התורה, הלא אין אצלו

הזו שם קריאה בציבור, ואי אפשר לסיים. אבל בשמונה פסוקים שבסוף התורה כיון שהם נשתנו משאר התורה, בזה נאמרה ההלכה שיחיד קורא אותם שאם חל על היחיד חובת קריאה שהתחיל לקרוא בציבור, וכשהגיע לאלו הפסוקים יצאו רוב הציבור והוא נשאר לבדו, יכול לסיים את הקריאה וייצא בה ידי חובה. וממילא באמת ההגדרה של קריאת התורה היא שזה חובת ציבור ולא חובת יחיד, ואין מציאות שיחיד לבדו יקרא בתורה וייצא בה ידי חובת קריאת התורה. אלא שכאשר התחיל את הקריאה בציבור, נאמרה הלכה כיון שהציבור כבר נתחייבו בקריאה, וחל על הקריאה הזו גדר של קריאה בציבור, שוב אין פוקע מזה שם קריאה בציבור ויכולים לסיים את הקריאה אם נשארו רוב ציבור. ובשמונה פסוקים שבסוף התורה כיון שהם משונים משאר התורה שיהושע כתבם או משה כותב בדמיון, זה סיבה שגם אם יצאו רוב הציבור או כולו ונשאר רק אדם אחד יחיד, לא יפקע מהם שם קריאה בציבור ויכול היחיד לסיים את קריאתם וייצא בהם ידי חובה.

ובאמת כבר בכסף משנה העמיד את הרמב"ם באופן כזה שהתחיל לקרוא בעשרה, דהנה הראב"ד כתב השיג על הרמב"ם, וכתב "ומה שכתב הוא ענין זרות הוא מאוד והצבור היכן הלכו". וכתב בכסף משנה ליישב את דעת הרמב"ם, "י"ל דמשכחת לה שהיו עשרה בבית הכנסת ויצא אחד מהם, או שלא היו בבית הכנסת אלא תשעה".

וכאשר שני גאונים כאלו נפגשים ומדברים ביניהם אין צורך לומר שהדיבור הוא בדברי תורה, וכך שניהם עמדו זמן רב ודיברו בלימוד.

לא קשה לתאר מה היה באותו זמן שדיברו ביחד, בוודאי היו שם קולות וברקים עד השמים, כאשר השאגת אריה מוכיח בפלפוליו כשיטתו, הגאון בגאונותו מוכיח כדבריו, ובפרט שדרך לימודו של השאגת אריה שונה משל הגאון. בטח היה שם ששון ושמחה עם ויכוחים סוערים בלימוד, עד שהגיעו לעמק השווה. לאור שסיימו לדבר בלימוד, הזמין הגאון את השאגת אריה לאכול אצלו את סעודת ליל שבת.

אמר לו השאגת אריה, שהוא קיבל על עצמו שכאשר הוא בגלות ואינו נמצא יחד עם אשתו, שלא לאכול בשולחן שיושבת שם אשה. ולכן הוא מוכן לבוא לאכול אצל הגאון בליל שבת, אבל בתנאי שלא תשב אשה על יד השולחן.

והוסיף הגר"צ בהתפעלות, תראה מי זה ה"שאגת אריה", **בזה קדושי! בזה טהורי!** הוא היה בגלות מופקע מכל תענוגי העולם הזה, וכאשר הגאון בכבודו ובעצמו מזמין אותו לאכול על שולחנו הוא מסכים לוותר על התענוג הגדול הזה, אם יושבת על השולחן אשה. ובאזיה אשה מדובר? כאשת הגאון, שהיא בעצמה היתה צדקת גדולה, והראיה שהגאון בעצמו ישב בשולחן שבו היא יושבת.

אמר לו הגאון, בליל שבת זה הזמן היחיד בשבוע שבו אני יושב בשולחן יחד עם האשה, ולכן אני צריך לשאול אותה אם היא מסכימה בליל שבת הזה לא לשבת על יד השולחן בשעת הסעודה, אני לבד לא יכול להסכים על הדבר הזה. ושוב הוסיף הגר"צ בהתפעלות, תראה מי זה הגאון, עד שיש לו הזדמנות לשבת בסעודה יחד עם השאגת אריה ולדבר עימו בלימוד, וזה לא סתם לדבר בלימוד, אלא זה לימוד של הגאון עם השאגת אריה ומי יכול לתאר איזה חידושים מופלגים עתידים להתחדש בלימוד שילמדו ביחד בסעודה. ובכל זאת אם זה על חשבון האשה, אז אין שום חשבונית, דבר ראשון צריך לשאול את האשה...]

הגאון שאל את אשתו, והיא ענתה שהיא לא מוכנה לכך. כל השבוע היא לא רואה את הגאון, הוא יושב בחדרו ספון וטמון בתורה. ופעם אחת בשבוע יש לה את העונג לראות את הגאון וזה בסעודת ליל שבת, על התענוג הזה היא לא יכולה לוותר בשום מחיר...

לא הניחה אחריה כמותה

עתה פנה הגר"צ אל האברך השואל, ואמר "אני רוצה לשאול אותך שאלה, איך יתכן שאשתו של הגר"א, שהיא יודעת מי זה הגר"א, והיא יודעת שאם הגר"א רוצה להזמין את השאגת אריה לשבת בשולחן שבת בוודאי זה לא סתם כך... ובוודאי עתידים להתחדש ביניהם חידושים גדולים ועצומים, איך יכולה למנוע מהגר"א לשבת בשולחן עם השאגת אריה? איך יש לה את האומץ והכח לעשות את הדבר הזה?".

אולי אפשר ליישב שאשתו של הגר"א לא היתה בדרגה כזו גבוהה, ומשום כן העדיפה את התענוג שלה על ההזמנה של השאגת אריה. אבל אי אפשר לומר כך, שהרי כל מילה של הגר"א היתה תורה, וכל שכן כשמדובר על דברים שנכתבים על המצבה שהם נחרטים שם לנצח בוודאי שמדקדקים בהם דקדוק רב, וכאשר נפטרה אשתו של הגר"א ציווה הגר"א לחרוט על מצבתה את המילים "**לא הניחה אחריה כמותה**", כלומר שהגאון סבר שהיא היתה הצדיקה הגדולה ביותר באותו הדור. וממילא איך יתכן שהצדיקה הגדולה הזו, שאין יותר צדיקות ממנה, היא מסוגלת לא לוותר על התענוג שלה לראות את הגר"א ונחמת כן למנוע מהשאגת אריה לבוא לאכול אצלו את סעודת ליל שבת?

אמר האברך להגר"צ, זהו באמת שאלה חזקה על אשת הגר"א, אבל השאלה הזו אינה מיישבת את השאלה הראשונה על אשת רבי אברהם, ואדרבא עכשיו יש לנו 2 שאלות, ומהו התירוץ לשניהם?

אמר לו הגר"צ, "באמת השאלה שאלה, אבל כדי לענות לאשתי ששאלה את השאלה על אשת רבי אברהם, די בזה שתאמר לה ששאלת אותי את השאלה, ותספר לה את הסיפור על הגר"א והשאגת אריה, ותראה שזה יספיק בעבורה...". האברך קיבל את התשובה / השאלה, ובלית ברירה גם הוא הסתפק בזה לעת עתה.

עולם הבא בעולם הזה

בשנה הבאה ניגש האברך שוב אל הגר"צ, ואמר "אני רוצה לשאול שאלה שכבר שאלתי אותה בשנה שעברה, אלא שהפעם אני שואל את השאלה הזו ולא אשת". ושאל את התמימה על שתי המעשיות הללו, איך אפשר להבין את אשת הגר"א שאינה מוכנה לוותר על ההנאה שלה, בשביל כך שהשאגת אריה יוכל לאכול בביתם בליל שבת. ואיך אפשר להבין את אשת רבי אברהם אחי הגר"א, שאינה מוכנה לוותר על התענוג שלה בכדי שבעלה יוכל ללמוד חברותא עם אחיו הגר"א.

הגר"צ שתק וחשב זמן רב, ולפתע התחיל כולו לרעוד, ופתח את פיו ברעדה ואמר "**מי אנחנו שנבוא להסביר את מעשיהם של אשת הגר"א, ואשת רבי אברהם אחיו.** אבל דבר אחד צריך לדעת, לשבת עם הגר"א בשולחן בליל שבת, זה לא תענוג של עולם הזה, זהו תענוג של עולם הבא! אפשר לבקש מאשה לוותר על הכל, אבל לוותר על עולם הבא אי אפשר לבקש ממנה. היא לא צריכה לוותר על עולם הבא, והיא לא מסוגלת לוותר על תענוג של עולם הבא, זה פשוט לא שייך! וכמו כן התענוג של אשת רבי אברהם כשהיא רואה את הבית שמכור בשביל קיום מצוות אתרוג, זהו תענוג של עולם הבא, ועל עולם הבא היא לא צריכה לוותר כי אינה מסוגלת לוותר!!!".

מספר הגר"י לורנץ שליט"א על שני סיפורים ששמע מהגר"צ פלמן זצ"ל, אשר שניהם מובילים לשאלה אחת ובסוף גם לתירוץ אחד.

אין לי הנאה ושמחה גדולה מזו

ראשיתו של דבר, הוא הסיפור הראשון, אשר בכל שנה ושנה היה הגר"צ רגיל לספרו בשיעורו בחג הסוכות. הסיפור הוא על הגאון רבי אברהם זצ"ל אחי הגר"א בעל "מעלות התורה", שהגר"צ היה מצאצאיו, והיה מספרו כפי ששמע בנערותו מאביו ומקנתו שכך היה מקובל בידם ובמשפחתם.

הגאון רבי אברהם התגורר במקום מרוחק מוויילנא, פעם אחת הוא מקבל מכתב מאחיו רבנו הגר"א שברצונו ללמוד עימו חברותא, ולכן הוא מבקש ממנו אם יש באפשרותו לעבור דירה לוויילנא כדי שיוכלו ללמוד שם ביחד.

רבי אברהם השיב לאחיו הגר"א, שהוא היה מאוד רוצה לעבור לוויילנא כדי ללמוד עימו יחד, אלא שאשתו אינה מסכימה בשום פנים לעזוב את עיר מגורם. ומדוע? משום מעשה שהיה. בוויילנא ובכל הערים בליטא

לא היו גדלים אתרוגים, ובכל שנה לקראת חג הסוכות היו מביאים אתרוגים ממדינות רחוקות. ומשום כן מחיר האתרוגים היה בדרך כלל מאוד יקר, שעצם זה שהאתרוג הוא פרי נדיר במקום הזה זה לבד גורם להעלאת מחירים, וכאשר נוספו לזה עוד הוצאות הדרכים זה גרם להעלאת נוספת.

היחידים מתוך הציבור שיכלו לקנות לעצמם אתרוג במחירים הללו קנו, ואילו לשאר הציבור שלא היה לו אפשרות לקנות אתרוג היו גבאי העיר קונים אתרוג מקופת הקהל, ועליו היו כל הקהל מברכים בחג.

שנה אחת החורף התארך מעבר לזמן הרגיל, וממילא הפשרת השלגים היה בזמן מאוחר יותר, וכך יצא שכאשר התקרב חג הסוכות הדרכים היו מלאות במים ולא היתה אפשרות לעבור בהם. וכאשר הדרכים חסומות אין משלוחי אתרוגים, ולא היה אפילו אתרוג אחד בכל העיר.

כמה ימים לפני סוכות הצליח להביא אחד מהסוחרים אתרוג אחד לעיר, אלא שאם כל שנה המחירים היו גבוהים, הרי באותה שנה ביקש עליה מחיר כפול ומכופל. היחידים שקנו לעצמם בכל שנה אתרוג, מיד התייאשו מלקנותו כששמעו על המחיר הגבוה. גבאי הקהל נבהלו גם הם מהמחיר, ומיד התכנסו כדי לדון יחדיו אם חייבים לקנות במחיר כזה, ולאחר דיון ארוך החלט שאין להם אפשרות לקנות בכזה מחיר.

באותו יום חזר רבי אברהם לביתו בצער על הידיעה שהשנה לא יהיה להם אתרוג בחג. בבית סיפר לאשתו את החלטת גבאי הקהל.

אשתו נבהלה מאוד, ואמרה "**איך יתכן חג סוכות בלי אתרוג?**". והתחילה לחשוב מה אפשר לעשות כדי להשיג את האתרוג, ופתאום עלה לה רעיון, הבית שבו התגוררו היה בית נאה, גדול ומרווח, שקיבלוהו מהוריה בנדוניה של החתונה, ובאמת אינם צריכים בית כל כך גדול, וממילא הם יכולים למכור את הבית הזה לעבור לגור בצריף קטן כמו כל העניים, ובכסף של הבית יקנו את האתרוג. מיד הציעה את ההצעה הזו לבעלה, רבי אברהם, והוא הסכים לדבריה. ותכף החליטו ללוות עכשיו מיד את הכסף לקניית האתרוג ולאחר חג למכור את הבית, ובכסף שיקבלו בעבורו יפרעו את החוב.

רבי אברהם יצא מיד ללוות את הסכום הנדרש לאתרוג, קנה את האתרוג. ולשמחתם ולשמחת כל אנשי העיר, וזו בדרך על האתרוג הנדיר הזה ולקיים את המצווה בכל שנה ושנה. לאחר חג קיימו את החלטתם, מכרו את ביתם המרווח, ובמקומו קנו צריף קטן, וביתרת הכסף פרעו את החוב.

וכאשר הגיע המכתב מהגר"א שמבקש מהם לעבור לוויילנא, אמרה האשה הצדקנית לבעלה רבי אברהם, "כל יום שאני עוברת ליד הבית היפה שהיה לנו, ואני נזכרת שבית זה היה שלנו ומכרנו אותו בשביל קיום מצוות אתרוג, **אין לי הנאה ושמחה גדולה מזו בעולם**, ואת ההנאה הזו איני יכולה להפסיד".

וממילא אמרה האשה שמשום כן אינה מסוגלת לעזוב את העיר הזו לעולם. את התשובה הזו שלח רבי אברהם אל אחיו הגר"א, שמשום כן אפילו שהיה מאוד רוצה ללמוד עימו חברותא, בכל זאת אין לו אפשרות לעבור דירה לוויילנא. את הסיפור הזה היה מספר הגר"צ בשיעורים בהתרגשות רבה, (בשנים האחרונות היה גם בוכה מהתרגשות).

מסירות נפש לתורה

שנה אחת ניגש אל הגר"צ אחד מהמתפללים, וסיפר לו שבחג סיפר את הסיפור בביתו לבני הבית, ואשתו שאלה על כך שאלה, "אם בשביל קיום מצוות אתרוג שנה אחת, האשה מסכימה למכור את כל הבית שלהם ולעבור לגור בצריף עלוב, איך יתכן שבשביל לימוד תורה יום ולילה יחד עם הגאון מוויילנא, האשה הזו אינה מסכימה לוותר על ההנאה שלה, ואינה מסכימה לעבור לוויילנא – אין שום הגיון שבשביל מצוות אתרוג שנה אחת היא מוותרת על כל חיי הנוחות ומוכרת את כל הבית, ואילו למצוות תלמוד תורה עם הגאון מוויילנא היא לא מסכימה לוותר על הנאה של ראיית הבית".

הגר"א והשאגת אריה

הגר"צ נהנה מאוד מהשאלה, חיך ואמר "אני אספר לך סיפור אחר". וכה סיפר – השאגת אריה עשה הרבה שנים גלות, הוא לבש בגדים פשוטים כדי שלא יכירו אותו, והיה נודד מעיר לעיר, ובכל עיר היה ישן בבית הכנסת ומתנהג כאחד מהעניים.

באחד ממסעותיו הגיע לוויילנא, הגאון מוויילנא ראה אותו ומיד זיהה אותו, והכיר שהאדם הזה אינו עני ככל העניים אלא מדובר בגאון השאגת אריה.

המיוחדות של יו"ט דשמחת תורה

השמחה העצומה בהיכלי התורה

א. כשאנו באים ליום הגדול - יום שמחת תורה, עלינו לדעת את מעלתו של היום הנשגב הזה, בכדי שנשכיל לנצל כל רגע מהיום הזה, ובכדי שלא נהיה בבחינת שוטה המאבד מה שנותנים לו. היום עובר ביעף וכשלא תופסים מה שמתרחש בו, מאבדים מיליונים...

ראשית, מכיון שהנידון כאן על שמחה ב'תורה', כל רואה יראה שמעגלים מעגלים יש, כי לא ראי שמחת הבעלי-בתים בתורה, כשמחת עמלי התורה עצמם. והגם שכל יהודי צריך לשמוח בתורה שלכל אחד יש חלק בתורה, אבל בפועל, ככל שמתקשרים יותר אליה, שמחים ועליזים עמה. ועל אחת כמה בתוככי עולם הישיבות, בהם מתגדלים פרחי כהונה המשקיעים כוחותיהם בלימוד התורה כל ימות השנה, שם אכן רואים בחוש שהשמחה מרקיעה שחקים.

כל שנה יש עמלי תורה שמתרוממים אל-על בעבודת השמחה והריקודים, רואים אותם מפזזים ומרקדים סביב התורה ללא הרף בכל שעות הריקודים, והכרת פניהם ענתה במ כי הצליחו בסייעתא דשמיא לחדור לעומק לבבם - לטהרו ולחברו אל האלקים. אם תדבר איתם הם יגידו לך שחוויה רוחנית כזאת לא חוו מימיהם ואפי' בנעילה לא הגיעו לדגות כל כך נישאות. אבל אין בכך כל חסרון, כי כל אחד והנפש המיוחדת שלו, ובבני עליה אלו, מה שלא הצליח לעשות חלק היראה בצום ובתפילות, הצליח לעשות חלק האהבה.

למה קל להשתייך אל שמח"ת

ב. עומק ההסבר מדוע קל להשתייך לשמח"ת, משום שחגי תשרי מסודרים בסדר עליה בלתי פוסק - זה למעלה מזה, ואי אפשר להגיע לכל חג בלי השלב שקדם לו, שכל המציאות של הכפרה בעשי"ת ויוה"כ שייכת רק אחרי ההמלכה של ראש השנה, וכל המציאות של הישיבה בצילא דמהימנותא שייכת רק אחרי הכפרה הגדולה של עשי"ת ויוה"כ. ושמיני עצרת בא על גבי סוכות, שאחרי שבעה ימים כבר יכולים להגיע לכזאת קירבה ודביקות גם בלי הסוכה וד' מינים. ולכן אך טבעי הדבר שבשמיני עצרת שהוא פסגת הימים הנוראים, יעלו בלב הרגשות מרוממות, ומחשבות של גדלות שלא היינו רגילים אליהם עד עתה.

חילוק נוסף בין עבודת יום זה לשאר הימים, שבימים נוראים אנו צריכים להצמד לנוסח התפילה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה, ויש בקשות שגבוהות מאיתנו, אבל בעת ההקפות שרים הרבה בקשות ותפילות נוראות שקל מאוד להתחבר אליהם, ולכן מי שמונצל את ההזדמנות ומתבונן במה שהוא שר - וטהר ליבנו לעבדך באמת, אחת שאלתי מאת ה', קדשינו במצוותיך, לב טהור ברא לי אלקים,

שכל אלו בקשות ותחניות שדרושות לכל אחד, והם פורצות ממש מעומק הלב, וממילא בקל באים דרכם לקרבת ה' ותשובה עילאה.

והנה עצם עניינו של שמיני עצרת שבא אחר סוכות בו נאגדו כל המינים זה עם זה, מזבא בשם צדיקים לבאר שזהו מה שאמר אותו הגר להלל הזקן למדני את כל התורה על רגל אחד, ותמוזה וכי שוטה היה? אלא שביקש לדעת את כל המערכות שנאמרו על אותו רגל אחד הידוע - שמחת תורה, והשיב לו הלל 'מאן דעלך סאני לחברך לא תעביד' שזהו הסוד של הרגל האחד הזה שימצא את הדרכים להתאחד עם זולתו, וצריך לדעת שכל קהילה וקהילה וכל ישיבה וישיבה זה מרקם שלם של חיים, וכל אחד מהפרטים משלים את השלימות הרוחנית של המקום הזה, וכמו שבס"ת כל חסרון אות פוסלת את הכל, כך כל סכסוך ומחלוקת של יחידים פוגמת בחיבור המושלם של הכלל כולו. וזהו עוד טעם שששמ"ע מגיע רק אחרי שנתגבשו כולם זה עם זה ונתפייסו זה לזה ביוה"כ.

האופן להגיע לשמחה שלימה

האם כל אחד ראוי לשמוח

ג. ישנו אובייב שמנסה לגזול מאיתנו את השמחת תורה, והיא הרגשה (הכאילו) ריאלית של - 'על מה ולמה אני חוקד...?' ולפעמים זה נובע מכינות וישרות פנימית ואמיתית, שמגיע למסקנה שלכאז' לא עשה כדי צורכו במערכת הימים הנוראים. ובאמת אחרי שחווים את העליה של נעילה, מעריכים הרבה יותר את האפשרות לעלות, ומצטערים על כל רגע שלא ניצלו בזמן באלול ובימי עשי"ת.

אבל במדרש כתוב 'נגילה ונשמחה בך' בכ"ב אותיות התורה, כלומר, אפילו מי שנמצא רק בדרגה של שינוי א'-ב' גם לו יש סיבה מספקת לשמוח בתורה, ופעם בדרשת ליל שמח"ת סיפר הגאון רבי יהודה עדס שליט"א ששמע מהרב איסחייק המשב"ק של מרן הגרא"מ שך זצוק"ל, שפעם כשהסיע אותו שמע שמזכיר את כל הא'-ב' מריש ועד גמירא שוב ושוב, ושאלו לפשר הדבר, והשיב לו שהיה צריך לסעוד את אשתו בחוליה כל הלילה ולא נותר בו טיפת כוח אפילו לחשוב בלימוד, אבל עכ"פ הוא יכול לחזור על אותיות הא'-ב' וגם זה לימוד תורה. והחז"א היה מורה לגנוז את דפי לימוד הא'-ב' של תימוקות. וזהו שאומר המדרש שאפילו אם יש בידו רק א'-ב' כבר נחשב סיבה ראויה לשמוח בשמחת התורה. ועל אחת כמה וכמה אברך שבוודאי היו לו סדרי א' וב' וג' רבים שהתמתק בהם בלימוד התורה, פשיטא שחובה גדולה יש לו לשמוח בתורה.

וכתב בשפת אמת (סוף תרס"ד) מאד צריכים לשמוח בשמחת תורה ולכבדה, הרי אמרו הלומד מחבירו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד, ומה נעשה אל התורה בעצמה אשר מלמדת אותנו תמיד

מסוגלת ומתרצה בה כדי שיוכל לחזור אל ארמונו. וכך כלל ישראל בכל שנה עושה מאמצים גדולים לשוב למעלתם, אבל סוף סוף ירדת הדורות קיימת, והקב"ה כביכול מתרצה בכל שנה לשוב ולהתאחד עם כלל ישראל של שנה זו, למרות ירידתם מדחי אל דחי, כי אין למלך אומה אחרת זולת כלל ישראל שכרת עמה ברית, ובשעת החיבור רוצה המלך לשכוח מכל המתח של הדין.

ודבר זה מפורש בדברי הזוהר הידועים על אשת יפת תואר דכתיב בה 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים' דא היא ירחא דאלול, וצריך להבין דלא בכדי נטפלו חז"ל לפסוק זה, אלא דכאן מתבאר הנוראות של החיבור של קוב"ה וישראל, שאע"פ שכלל ישראל בגדר אשת יפת תואר שאין ראוי לשאתה כלל, בכל זאת הקב"ה חושק בנו, ומכריח אותנו לעשות את כל ההכנות באלול ועשיית ויה"כ כדי שיהיו ראויים לחזור ולהתאחד עימו בשמ"ע.

ולכן גם אנו מצינו צריכים לשכוח מכל המתח של הדין, ולהתרגש ולהתפעל שהקב"ה מתאווה לדור בתחתונים גם בדורות השפלים הללו, וכמו שביליל הסדר יש סימן שנקרא 'נרצה' שמי שעשה כסדר הזה הריהו מרוצה להי"ת, וכל יהודי כשמיגיע לסימן של נרצה צריך לשמוח שהוא זכה להשלים את כל ענייני הסדר, ולא להיכנס לנערוון ועצבים שאולי לא אכל כראוי את הכזיתים ולא היסב כהלכה וכו', כי כל זה עצת היצר כמוזב, כך היום צריך להגיע למהלך של 'נרצה', ולהיות מרוצה ושמח במה שכן הספקנו בעבודת ה', והדברים ק"ו שאם הקב"ה מעיד שהוא מרוצה מאיתנו, כ"ש שנהיה מרוצים מעצמינו.

החיבור של שמח"ת ושמ"ע

עוד יום אחד

ה. **אבל** יתירה מכך יש עומק נפלא בגדר השמחה של שמ"ע, שאינו 'זכר' למה שעשה עם אבותינו אלא הוא ענין שעושה עימנו, כי בכל המועדים, קרה פעם משהו באותו יום, כמו פסח זכר ליציאת מצרים באותו לילה, שבועות זכר למתן תורה בעת ההיא, ראש השנה יום בריאת האדם, סוכות זכר לענני כבוד, חנוכה זכר לנצחון החשמונאים, ופורים זכר לנצחונינו על המון ועמלק, משא"כ שמ"ע נעשה בכל שנה ממש עימנו. כדאי בסוכה נהא, (והביאו רש"י עה"ת באמור) שבכל שנה הקב"ה אומר לכלל ישראל אחרי שכפרתם על שבעים אומות, עכשיו בבקשה ממכם תתעכבו עימי עוד יום אחד ותביאו רק פר אחד עבורכם, ויום זה מעין חדר ייחוד בינינו להקב"ה וכדדרשוהו אקרא ד'הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בו' ובזוה"ק כתוב דמאן דהוי בלחודאי עם מלכא מקיים המלך את כל בקשותיו, וכך ביום שמח"ת מקבל הקב"ה את כל תפילותינו.

ובמכתב מאליהו (כרך סוכות) ביאר, דהטעם שמהחורבן ואילך חיברו את שמחת תורה ליום שמיני עצרת, משום שנתבטלה הקרבת פר אחד, ולכן צירפו ליום זה את שמחת התורה שכתוב בה פרשת הקרבנות כענין ונשלמה פרים שפתינו.

איך לעבוד את השם, ומה הכבוד אל התורה להגות בה יומם ולילה, כתיב 'סלסלה ותרוממך' פרש"י כמחזור אחר עוללות בכרם ע"ש, **כי באמות התורה אין לה שיעור ויש לכל פרשה ולכל פסוק ולכל תיבה ולכל אות כמה עולמות עליונים מיוחדים**, אבל הקב"ה הניח לנו פיאה ועוללות כדכתי' לעני ולגר תעזוב, וכל מה שאנו יכולין להשיג הכל נובלות התורה שלמעלה, וכפי מה שהאדם יודע זאת ומחזר אחר עוללות כעני ואביון אז התורה מרוממת אותו, וכן כתוב באבותינו שעמדו על הר סיני ויתייצבו בתחתית ההר **שהבינו שהם רחוקים מן אמיתיות התורה רק אחזו התחתית ההר** ולכן נתרוממו ונתעלו עד לשמים, גם צריך איש ישראל למצוא הארת התורה בכל מקום **שאין לך דבר שאין בו תורה**, וכשהאדם נותן לבו לחפש למצוא איזה לימוד בכל הבא הבא לפניו הוא בכלל סלסלה ותרוממך וכו' עכ"ל השפת אמת הנוראה והמרוממת.

נרצה' דסוכות

ד. **אך** האמת היא שכל הטיעון הנ"ל טעות ביסודו, וכדי להסביר זאת נשתמש במשל נפלא: מלך היה מסייר במשך כל השנה ברחבי ממלכתו, ואשתו המלכה נותרה בודדה בארמון השומם, בתחילה עוד שרדה בבדידותה, אבל במשך הזמן התיידדה עם הכפריות באיזור, והיתה לומדת את מנהגיהם הארציים ומתלבשת ברישול כמותם, כשהמלך ביקש לחזור לארמונו, הוא נחרד לשמוע את מעללי המלכה, וברוב כעסו הוא הורה להשליכה לבית הכלא, כעבור כמה ימים נערך משפט כנגד המלכה שמבזה את המלך במנהגיה הנלוזים, והיא מצידה טענה שהשיעמום אכל בה בכל פה ומבחינה היא מאד חפצה לשוב לארמון אל כבודה הראשון, המלך הסכים לך בתנאי שתלמד שוב את גינוני המלוכה, וכך כעבור תקופה היתה מוכשרת לענוד שוב את כתר המלכות כבראשונה.

כך בדיוק מתייחס אלינו בורא העולם, בבואו פעם בשנה לבדוק את מעשי כנסת ישראל ואת מצבם, והנה הוא רואה את המלכה שלו במצב שפל ביותר, וכמו שנזכר בפיוט שאומרים קודם הוידי 'אנו רעייתך ואתה דודינו...' וכך המטריקון של אלול 'אני לדודי ודודי לי' שמורה על קשר הנישואין כביכול שיש בין ישראל להקב"ה, אבל במשך השנה הושפענו אולי מהרוחות הזרות שנושבות בחוץ וירדנו מדרגתנו, ובר"ה הועמדנו לדין ע"ז, עד שביו"כ אנו מתוודים וצועקים שהננו רוצים לשוב אל דרגתנו הראשונה, ואז בסוכות הקב"ה מכניס אותנו בצלא דמיהמונותא יחד עם האושפיזין, כדי שבחברתם נלמד את גינוני המלוכה, ונהיה ראויים לתואר 'רעייתך', ובשמיני עצרת נגמר ונשלם עסק הנישואין הזה, וזהו השמחה הגדולה שביום זה שבו חוזרת המלכה אל הארמון כבראשונה.

והנה כל אחד מבין שאחרי שהמלכה חוזרת לארמון מוכרח המלך לשכוח מכל המתיחות של הכלא והמשפט, כי אחרת אין כאן התקשרות תקינה של הארמון הנשיאותי, וכל הכלא והמשפט היה רק כדי להכריח את המלכה לחזור למעלתה ככל שתוכל, אבל אחרי שעשתה מה שעשתה מבין המלך שליותר מכך אינה

והנמשל מבואר, בתחילה בערב ראש השנה המלך מגיע לעולם שמרד בו, ואז אותם שנשארו נאמנים לו, צועקים 'המלך...! והקב"ה נוטל את כל הנאמנים אליו ומביא אותם לארמונו, וזהו בחינת 'ויהי' שעולים כולם לעולם התשובה, שהוא גבוה מעל עולמינו, ולא אוכלים ולא נותנים לגוף את חלקו, כי אנחנו לא כאן. ובעיקר זה יום שמחוץ לגבולות המלחמה כי אין לשטן רשות לקטרג ביוה"כ, ואח"כ המלך מחלק כלי נשק משוכללים לכל באי שערינו, הלא הם ארבעת המינים שתפקידם לעצור רוחות זרים וטללים רעים, ושוב חוזרים לגבולות העולם ובונים סוכה, ומקיפים את התיבה בכל יום הקפה אחת וביום השביעי שבע הקפות, וביאר ברוקח שביחד הכל עולה י"ג הקפות כנגד י"ג מידות של רחמים, וכך היה ביריחו שהקיפו ששה ימים הקפה א', וביום השביעי הקיפו ז' תיבות והחומה קרסה, וכך בעבודתנו בהקפות זוכים אנו להפיל את חומות הטומאה, שזה כעין ההשתלטות על המורדים במשל.

ולפ"ז יובן ענין ההקפות של שמחת תורה, שאחרי שהפלנו את חומות הטומאה עלינו לבנות מחדש את מוסדות הקדושה, וע"כ על מקום הריסת חומות הטומאה, בונים חומות חומות של קדושה להתחיל את השנה מתוך בניה מחודשת.

וכיון שמדובר בלימוד התורה ע"כ לא מספיק להקיף הקפה אחת בלבד, דבנוגע ללימוד התורה צריך שינון מתמיד ואולי אחר כמה וכמה חזרות יכול לומר עד כאן הקפה א' וכדו'.

קניית פסוקי אתה הראת

ז. **לאור** האמור נמצא מקור ושורש למה שנהגו בישיבות למכור את פסוקי אתה הראת ואת ההקפות בעד דפי גמרא, כי תכלית ההקפות של שמחת תורה לחזור ולבנות את גבולי הקדושה, ואין לך דבר שבונה את חומות הקדושה כמו ההתחייבות ללמוד דפים.

והיצר אוהב לומר לבחור, שהוא בין כך ילמד מעצמו את הדפים הללו... (וזה שקר גס... כי בלי 'מחייב' לא לומדים אותו דבר...) ולמה צריך להיכנס לכזה עול? (והתשובה היא, כי זה מביא לקשר חזק לתורה), ולפעמים מרגיש שזה מכביד עליו... (ובאמת התחושה הזאת רק בהתחלה), אבל באמת מעבר לקשר העצום אל התורה שעושה קבלה כזאת, צריך לדעת שמי שמקבל על עצמו דפים נשלחת אליו סייעתא דשמיא מיוחדת להשלים את מנין הדפים שקיבל עליו. (מלה"ד דומה לחתן שמקבל מהשווער דירה, כך מי שנושא את התורה נותן הקב"ה לחתן את הכלים לעמוד בחיוביו).

וכן אינו דומה לימוד קבוע שמתשייך לאיזה סדר מחוייב, ללימוד מקרי ומזדמן, ואי' בספה"ק דהקביעות היא סוד הקדושה, ויש קביעות מצד הזמן הקבוע ויש קביעות מצד ההספק, והשאלה הראשונה ששואלים אדם אחר פטירתו אם קבע עתים לתורה, ולכן כל מי שזכה לקחת על עצמו ללמוד כמות מסויימת של דפים, נכנס כל הלימוד שלו לסדר של קביעות ומצטרפים דפיו זה לזה, ומעלים את כל לימודו למערכת של קביעות, אשרי הזוכה...

והעומק בדבריו, דענין פר אחד הוא לבטא את דביקותינו לקב"ה באופן שזר לא יעבור בינינו, ועיקר עניינו במה שהוא בא אחר כילוי ע' אומות, ומשנחרב הבית מתגלה דביקות זו ע"י הריקודים עם הס"ת וההקפות, כדאי' בזה"ק ד'אורייתא וקוב"ה וישראל חד הוא'.

ולציור הדברים עלינו לתאר לעצמינו כאילו אצל אחד אחד מונח בדואר מכתב ממתיתבא דרקייע בשם ה' אלקי ישראל, שאחר כל עבודת ימי הסוכות שלו, מבקש הוא ממנו מאד שיעשה עוד יו"ט אחד כדי להתקשר ולהתאחד עימו, וכמה הדבר מרגש ומרומם.

ויום שהוא במנין 'שמנה' מבטא את החלק של 'הנשמה' (שהם אותם אותיות), שהוא יום שכולו מעל הטבע, שכל המציאות של ריקוד שייך רק מכוח הנשמה, שע"י הנגינות והשירים הנשמה מצליחה להתגבר לגמרי על הגוף, ולהכריחו להתאים את עצמו לנעימות ולתענוגות של הנשמה, ורואים שיש ריקודים עד כלות כל הכוחות, שאלמלא כוח הנשמה לא היה יכול להיות מצב כזה.

באופן שהריקודים של שמיני עצרת הם כנגד המחול שעתידי הקב"ה לעשות לצדיקים שהוא יתב' באמצע העגולה וכל אחד מורה עליו באצבע ואומר - 'הנה אלקיני זה קיוונו לו וישיענו'. וכן בפסוקי אתה הראת אנו מזכירים זאת 'ואמר ביום ההוא הנה אלקיני וכו', והמהר"ל מבאר בדרשת חז"ל זו, שהצדיקים שזיכנו את הגוף שלהם בעוה"ז, הם זוכים שהנשמה שולטת לגמרי על גופם, וע"ז הם זוכים להשתייך לאותו מחול דלעתידי לבא, עכ"ל. ויל"פ דכך גם אנו בכל שנה ושנה לאחר כל הכפרה של עש"ת ויום הכיפורים שולטת הנשמה בתוקף גדול על גופינו עד ששייך גם אצלינו בחינת מחול הצדיקים דלעתידי לבא, וזהו פשר ההתעוררות הגדולה שמורגשת אצל חכמי העבודה ביום נפלא זה, שאפשר להגיע בו לדביקות עילאה מעין הדביקות דלעתידי לבא.

ענין ההקפות

גדר ההקפות דשמחת תורה

ו. **ועתה** נבא לבאר את החילוק בין ההקפות של הושענא רבא להקפות שמח"ת, ובפרט שבהקפות של הו"ר מקפידים לעשות בדיוק שבע הקפות לא פחות ולא יותר, וכן בהקפות שכלה מקיפה את החתן מקפידים שיהיו שבע הקפות, ואילו בהקפות של שמחת תורה מקיפים ושוב מקיפים ואין סופר ואין מונה, הלא דבר הוא...

ונראה להשתמש במשל הידוע של המדרש אודות התענית של ערב ראש השנה ונרחיבו קצת, משל למלך שהיו לו כמה ממלכות, ואחת מהם מרדה בו זולת כמה שנשארו נאמנים לו, המלך יצא אליה בחיל כבד, ותיכף כשהגיע זעקו הנאמנים והריעו יחי אדונינו המלך, המלך אסף את אותם הנאמנים ולקחם לארמונו וכדי לתת להם כוחות להתאמץ ולהלחם, הראה להם את סגולות אוצרותיו המפוארים ואת כל כבודו ותפארתו, ואח"כ חילק להם כלי נשק חדישים והחזירם אל הממלכה, ובזמן קצר התגברו על המורדים, ואח"כ שבו וחיידשו את מוסדות המלוכה בכל הממלכה.

כמה יש לכוון בבקשה זו, שיחדש ה' את לבותינו, ויברא לנו לב רוחני חדש, וכמו שיש מושג של 'שדרוג' למשל שרוצה לחדש את הפלאפון הישן כדי לקבל מכשיר משוכלל יותר, שבמכשיר הקודם היה לוקח לו החיוג כמשך דקה, וכעת במכשיר החדש זה לוקח רבע דקה, והציבור מוכנים לשלם על זה יותר, וכך כאן הבקשה היא שיהיה לנו לב מהיר יותר, לב משודרג, שאם עד עתה יצא שבתחילת התפילה לא חשנו כ"כ רגשי התעוררות, ורק ב'על הצדיקים' התעורר הלב, מעתה יהיה לנו לב, שתיכף ב'מודה אני' יתעורר בנו רשפי אש ואהבה ויראה להקב"ה.

< המלוכה והממשלה לחי העולמים

שיר זה נראה כאילו לקוח מהפגנות הנטורי קרתא בירושלים, ומה ענינו לשמח"ת...? וכן שרים בהתלהבות 'מי הוא זה מלך הכבוד', ומה ענין המלוכה לשמיני עצרת...? ונראה בזה, דהנה כל יהודי בעולם מוכרח להיות באחת מן המלוכיות שקיימות בבריא, או תחת מלוכותו של מלך עליון (ואז פתוח אצלו הארון קודש) או של מלך אביון רח"ל (ואז סוגרים את הארון הקודש שמפסיד את השפע), וכל עבודתנו לברוח בתכלית מהמלך אביון, וזהו הצעקה של השירים הללו, שאנחנו שייכים למלוכה של הרבש"ע שלו המלוכה ולו הממשלה והוא לבדו מלך הכבוד.

< משה אמת

בשיר זה נוהגין לקפוץ, וביאור מנהגן של ישראל הוא, דאיתא ברש"י עהפ"ס לא בשמים היא, שאם היה בשמים היינו עולים אל השמים להשיגה, וזהו הביטוי בקפיצות של משה אמת, שאנו מוכנים אפילו לקפוץ לשמים. (ויתכן שזה רומז לבני קורח שמנסים לקפוץ ולצאת מהגיהנום והם צועקים תמיד 'משה אמת').

בענין כל הנערים: נהגו כולם להסתופף תחת הטלית. ולכאורה בשלמא בחתן תורה וחתן בראשית רוצים להכלל בעליה החשובה שמסיימת את התורה, ושמתיחלה את התורה, אבל מה הענין של כל הנערים...? ויתכן לומר בהלצה שבכל אחד יש חלק של ילדות שעדיין לא טיפל בו, וכלפי זה הוא עדיין במושגים של 'כל הנערים'...

בענין ריקוד עם ס"ת פסול: יש לומר, דכמו שביורה"כ מתירים להתפלל עם העבריינים כך בשמ"ע רוקדים בפועל עם העבריינים, שכל יהודי גם אם עבר עבירה ח"ו יכול עדיין לתקן ולחזור בתשובה.

בענין מוסף: יש להזהר בו מאוד, שעצרת מהותו קליטה בפועל של כל השפע, שנספג אז בנו כל מה שאספנו בימים הנוראים.

ולסיים יש לידע את מעלתו של יום שמ"ע: דהנה ביוה"כ אין השטן מקטרג כלל, והרווח הוא, דתמיד יש כוח רוחני של עבירה גוררת עבירה, אולם ביום הכיפרים נפסק לחלוטין הגרירה הזאת. הבעיה היא שליצר יש את כל מפתחות לבבנו וא"כ אחרי יוה"כ הוא שוב יחזור ללב ויעשה כבתוך שלו חלילה, ולכן מגיע שמיני עצרת שאז מחליפים צילנדרים וכבר אין לו מפתחות לליבנו. (או משל אחר, ליצרה"ר יש מכשיר גי' פ.א.ס. לזהות כל אחד מנתיניו, אך כעת בשמ"ע מתנק הקשר עם היצרה"ר לחלוטין ומעתה כל אחד יכול להתחיל דף חדש, באופן שהיצר כבר אינו מזהה אותו במכשיריו). ולמדנו כמה מעלת יום זה, ויה"ר שנזכה להכיל את כל השפע.

אין מסיחין בשעת ה-ריקודים

ח. צריך לדעת שכל ההקפות הם בעצם תפילות ובקשות ויש להתייחס אליהם כשעת התפילה גופא, וכמו שאין מסיחים בשעת התפילה, כך אין להסיח מאומה בשעת ההקפות. ונכתוב כאן קצת מן העמקות של השירים הידועים, ותן לחכם ויחכם עוד...

< צוה ישועות יעקב

ידוע דאיתא במדרש 'אורי' בראש השנה ו'שעי' ביום הכיפורים, שמבקשים את ישועות ה', וכן בכל הסוכות צועקים הושע-נא עד יום השביעי שנקרא הושענא רבא, אבל יש ישועה הגדולה מכולם, היא הישועה של שמחת תורה, שהיא באה בציוריו של הקב"ה, וזהו - צוה ישועות יעקב, והרמז הוא ש'צוה' גי' 101 לרמז על ההקפות החוזרות ונשנות שבאים ללמד שאינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד, ובסידורים נדפס על ותשובה ותפילה וצדקה 'צום קול ממון' שכל אחד בגימטריא קו"ל וביחד הם עולים לגימטריא של זא"ת, והיינו 'זאת התורה' שהתורה כוללת את כל דרכי התשובה, וכששרים שיר זה אפשר להוריק ישועות לעולם אולי יותר מן ההקפות של הושנא רבא וכמבואר.

< אשרי העם שככה לו

'שככה' גימטריא 'משה', ול"ו רומז על ל"ו מסכתות של הש"ס, ולל"ו נרות שמדליקים בחנוכה שהם כנגד ל"ו שעות שהאיר האור הגנוז בעולם קודם שנגזר בתורה שבע"פ, וזהו עומק השיר אשרי העם שככה לו היינו אשרינו שיש לנו את משה שע"י זוכים לל"ו מסכתות של הש"ס ולגילוי האור הגנוז. והבעש"ט אמר שככה"ר ר"ת כתר כ"ל ה'כתרים, שע"י לימוד התורה אפשר להגיע לרום המעלות.

< תורת ה' תמימה... מחכימת פתי

הח"ח מסביר שמדובר כאן על רוממות התורה, שכמה שלא חידשו בה בכל הדורות, בחידושים וספרים לאלפים ולרבבות, בכל זאת לא התחילו עוד להבין את עמק חיקרה, וכאילו נשארה היא עדיין תמימה ושלמה ללא חסרון כלל. ומאידך עם כל עמקותה ונוראותה היא 'מחכימת פתי' כלומר שאפילו בעל מוח חלש מסוגל להתחכם ולהפך למוכשר ומהיר ע"י עמלו בתורה, ואדם נוטה להאמין ליצרו שמשכנע אותו שאינו מסוגל ואינו מתאים ללימוד, ושחסר לו את היכולות להתמיד ועוד תירוצים, אבל דוד המלך מצווה בתהילים שהתורה 'מחכימת פתי'...

< אנה עבדא דקוב"ה

ישנם תירוצים רבים שנובעים מההרגשה שאיני מסוגל ואיני יכול ואין זה מתאים לכשרונותי וכו', אבל אם מסתכלים על עבודת ה' כעבודת, א"כ נעלמים כל התירוצים, כי קבלתי פקודה לבא לסד א', ופקודה ללמוד בסדר ב', ופקודה להמשיך בסדר ג' ואיך אסרב פקודה של בורא כל העולמים, וצריך להחזיר את האמת הזאת לעומק הלב, ולחזור עליה שוב ושוב אנה עבדא דקודשא בריך הוא!! אבל א"ז באופן של עצבות חלילה אלא באופן של זכות וזכייה, ולכן זה נאמר בדרך שיר ונגינה, כאומר: כן, אנה עבדא דקודשא בריך הוא... אהה, אשרי שזכיתי!! וחז"ל אמרו הדבק לשחור וישתחוו לך... וכי התכוונו ללמד לרמות את העולם, אלא מי שנעשה עבד לאדם גדול, נדבק בו מאותה גדולה, ושפיר שייך להשתחוות גם לו. ועל אחת כמה וכמה שמרויחים כל הון יקר ונעים מכל שמץ עבודת לקב"ה.

רשימות מתוך כתבי אחד מתלמידי רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א

(אין לסמוך על הדברים להלכה)

איתא בגמ' דמשמת רבי בטלה הענוה והקשו וכי לאחר רבי לא היו ענווים וכי האמוראים והראשונים וכו' לא היו ענווים. ותירצו שוודאי שהאמוראים היו ענווים אמיתיים וגם הראשונים וכו' אבל משמת רבי בטלו מושגים של ענווה.

וחושבני שבדור הזה אפשר לומר שמשלהלכה לעולמה הרבנית הצדקנית בת-שבע אסתר קניבסקי ע"ה בטלו גומלי חסדים. בגופם בנפשם ובממונם כפשוטו ממש ללא גוזמא.

ועמדה לימין בעלה מרן שליט"א שישים שנה ובמשך כל השנים הייתה קמה מבעוד לילה כשרבינו שליט"א קם להגות בתורה לראות אם צריך משהו וגם בליל שבועות לא הייתה ישנה שמא רבינו שליט"א יצטרך את עזרתה באמצע הלילה.

היכן יש עוד בית בישראל שכולו הפקר ממש ושכל מסכנה ושבורת לב מוצאת שם אוזן קשבת. גם בזמנים הכי לחוצים שיש בערבי שבתות וחגים שהייתה עסוקה למעלה מראשה בהכנות לשבת והחג

היכן יש עוד בית בישראל שאין בבית אפי' חדר פרטי אחד ללא שיכנסו שם אנשים ויעשו בו כבתוך שלהם.

לפני שנתיים [התש"ע] הגעתי בעת הסעודה המפסקת לבית רבינו הגר"ח שליט"א וראיתי את הרבנית ע"ה עומדת בפתח והיה ניכר שמחפשת משהו ושאלתי אותה מה מחפשת וענתה בפשטות "אני מחפשת אורחים". השמעתם דבר כזה מימיכם אשה קרוב לגיל שמונים שעומדת לצום יום שלם מה שמטריד אותה בזמן סעודה המפסקת זה שאין אורחים

בכל מוצאי יו"כ לאחר שהבדיל מרן שליט"א על הכוס. לא טעמה ולא שתתה כלום אלא הייתה מגישה עוגות לכל הציבור הגדול שהגיע לבית רבינו שליט"א וגם לאחר חלוקת העוגות לא שתתה ולא טעמה כלום אלא הייתה מתחילה להגיש את הבשר וכו' ולא עזרו תחנוני בני-הבית שלכה"פ תטעם משהו.

ועכשיו אכתוב כמה דברים על הרבנית ע"ה

(א) הרבה פעמים באמצע סעודת שבת בבוקר כשהייתה שומעת קדושה הייתה עוזבת הכל והולכת לענות את הקדושה והרבה פעמים היה זה יותר מפ"א.

(ב) שמעתי מעד נאמן שפ"א הכינה קוגל ואדם שעבר שם בטעות הפיל את הקוגל הרוחת על רגלה, ומיד אמרה לו הרבנית בפשיטות האופיינית לה "לא נורא" "לא קרה שום דבר", ורק כשלא ראה אמרה לאשה שעמדה בסמוך שתביא קערת מים קרים.

(ג) שמעתי מעד נאמן [שהיה נוכח בבית בשעת מעשה] שפ"א הגיע מאן דהו לבית רבינו שליט"א ורצה לדבר שם עם מישהו ולא רצה שתשמע הרבנית ע"ה וביקש ממנה ברוב עוז חוצפתו לצאת מהחדר, ובמקום לצעוק עליו הגם לכבוש עימי וכו', יצאה מהחדר.

(ד) סיפרה הרבנית (תחי') ע"ה שבין בנה הג"ר שלמה שליט"א לבת שאחריו היה הפרש של כמה שנים, וכל כמה שנים הרב בודק את המזוזות וכשהוא בדק את המזוזה בחדר שינה התגלה שהמזוזה היתה הפוכה.

(ה) סיפרה הרבנית שכשזרקו סקאדים במלחמה באמצע הלילה לא התיר רבינו שליט"א לומר תהילים כשמתעוררים באמצע השינה כי הרי צריך לברך ברכות התורה אלא הוא התיר לומר ב' דברים לאחר נטילת ידים אדון עולם וכמדומה שגם נשמת.

(ו) עוד סיפרה הרבנית (תחי') ע"ה שפ"א עבר ר' אריה ליד בית משוגעים ושמע משם צעקות ושאל מה זה ואמרו לו שזה איזה משוגע אחד שלא מטפלים בו ואמר להם ר' אריה זה קרוב שלי ולמה אתם לא מטפלים בו וכששמעו שכך החלו לטפל בו ואמרה הרבנית (תחי') ע"ה שזוכרת שכל שבוע הוא היה הולך לבקר את המשוגע

(ז) סיפרה הרבנית (תחי') ע"ה שפ"א ביום כיפור כאב לה הראש מאוד ורצתה לקחת כדור ושאלה רב אחד, ואמר לה שלא יתכן שיש לה כאבים שהיא לא יכולה לחכות עד מוצאי יו"כ, וכשנודע הדבר לסטייפלער הגיע מכולל חזו"א ואמר לה שתיקח את הכדור. ולמחרת יו"כ בשעת לילה מאוחרת העירו אותה הבנים של אותו רב ואמרו לה שלאבא שלהם יש כאבי ראש שהוא לא יכול לחכות עד הבוקר ושתביא להם כדור בשבילו. ללמדו שיש כאבי ראש שא"א לחכות. [וכמובן שלא אמרה הרבנית את שמו של אותו רב]

(ח) סיפרה הרבנית שהיתה לה אחות בת שנה שנפגעה מפגז ולאחר תקופה נפטרה. ואמרה שזוכרת שישבו שבעה. והיה לה עוד אח שנפטר ולא ישבו עליו שבעה כי היה לפני גיל חודש

(ט) בזכרוננו [כמדומה לפני כמה שנים] שסיפרה הרבנית שכשאירס רבינו את בנו הרה"ג ר"ש שליט"א, היה החתן צעיר מאד, ואמרה לו הרבנית מה בוער כ"כ מוקדם, וענה לה רבינו שכתוב שעד שלא ירדו כל הנשמות לעולם לא יבא משיח, ואמר רבינו אני לא רוצה שמצידי יהיה את המניעה לביאת המשיח!.

(י) בזכרוננו ששמעתי מהרבנית ע"ה שאחת מבנותיה הייתה עוזרת לאשה אחת ומחמת כך הייתה מחסירה בסמינר [או מאחרת] ופ"א פגש את הרבנית ע"ה מנהל הסמינר ושאל אותה ע"ז וענתה לו הרבנית "אצלינו מעשה חסד קודמים לסמינר!".

(יא) יומיים או שלוש לפני פטירת הרבנית ע"ה שאלוה כמה פעמים דיברה עם החזו"א וענתה פ"א וביקשתי ברכה

(יב) סיפרה הרבנית ע"ה שרבינו היה מכה את הילדים אם היו מעורבים במכות בלי לשאול ולברר למה הם הרביצו

(יג) עוד סיפרה שהיה רבינו מכה גם למי שקורע את הספרים ופ"א אחת מהילדות בגיל שנתיים קרעה דף מספר וכשהגיע רבינו להרביץ לה ע"כ אמרה עשיתי מעשר ורבינו חיך ולא הכה אותה. והייתה שם אמו של הגה"ג ר' חיים גריינימן [זצ"ל] ואמרה זה מהבית שלנו בקוסובה.

(יד) עוד אמרה שבעל הלשם אמר שמי שיקרא על שמו יהיה צדיק ויר"ש.

(טו) שמעתי מהרבנית ע"ה שגיסתה הרבנית ברמן ע"ה בילדותה פ"א גנבה לחזו"א את האפיקומן, ובקשה בעד זה ברכה שיהיו לה בנים טובים, והחזו"א בירך אותה

(טז) עוד אמרה על אביה מרן הגריש"א (שליט"א) זצ"ל, שהוא היה בן יחיד, ולפניו היתה אחות אחת שנפטרה בגיל חמש, ופ"א אמו ירדה למחסן לבכות, ופתאום נכנס בעל הלשם לחדר ושאל אותה למה היא בוכה, והיא סיפרה לו, ושאל אותה הלשם למה את בוכה במחסן, ואמרה לו שלא רצתה להפריע לו ללמוד, אז הוא בירך אותה ואמר לה, את לא רצית להפריע לי ללמוד שיהיה לך בן שיאיר את עיני ישראל

(יז) עוד שמעתי מהרבנית ע"ה שפ"א היה כהן שנתן גט ואח"כ היה סיפור שלם והוא רצה להחזיר אותה, והוא הלך לסטייפלער והסטייפלער אמר לו שהוא לא רוצה להכריע אבל שיבדקו את הגט וילכו לרב אלישיב, והלכו לרב אלישיב והוא הסתכל בגט וראה שבחור ובחורה חתומים בגט

יח) שמעתי מהרבנית ע"ה שהיתה נוכחת במקום בשעת מעשה, שהגיע בחור בן כ"ה לרבינו, ואמר לו שמציעים לו בחורה כהה והוא לא רוצה לקחת אותה, וענה לו רבינו מי שמגיע כמה ימים לפני סוכות יש לו מבחר גדול של אתרוגים והוא יכול להחליט מה לקחת ומה לא, אבל מי שמגיע ביום האחרון חייב לקחת את מה שיש.

יט) שמעתי מהרבנית ע"ה שכמה ימים לפני פסח הגיעה הביתה, ורבינו אמר לה בטרונא שכל הבית הפקר וכל אחד עושה בו כרצונו, ולקחו לו את הלולים, ואמרה לו הרבנית שלא ידאג ומחר ימצאו את הלולים, והלכה לישון, אבל רבינו לא נרדם, ובשעה שלוש וחצי לפנות בוקר התעוררה, וראתה שרבינו אינו במיטה, קמה והלכה וחיפשה אותו בכל הבית ולא מצאה אותו, פתאום ראתה אותו נכנס לבית [והיה עם נעליים בלי גרביים ועם כיפת לילה], ואמר לה שהוא עכשיו חיפש בפחים את הלולים ולא מצא אותם, וחזרה הרבנית לישון ולאחר זמן מה מעיר אותה רבינו בשמחה גדולה ועצומה, ואמר לה מצאתי את הלולים [וסיפרה הרבנית ע"ה שכשמצא את הלולים שמח שמחה גדולה ועצומה ולא זכור לה שהיה שרוי בשמחה גדולה כ"כ מעולם].

כ) שמעתי מהרבנית ע"ה שהרב אלישיב היה אצל החזו"א והם דיברו חמש דקות ואחרי שהוא יצא החזו"א אמר אני רוצה שהוא יהיה שווער של "חיים" [א"ה רבינו שליט"א] כך שמעתי מחמותי שהחזו"א אמר לה.

כא) והנני להוסיף את אשר שמעתי מהגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א, ששמע מהגרי"ש שלאחר שהגיע לראות את רבינו הגר"ח ק שליט"א בלומז'א, נסע לב"ב למרן החזו"א זצ"ל ודיבר עמו מענין השידוך, ואמר לו מרן החזו"א זצ"ל שיקח את רבינו שליט"א לחתן, כי הגר"ח הוא הרוגצ'ובר של הדור הבא, והוסיף הגרי"ש לגר"י אפרתי שהחזו"א התכווין בעיון ובבקיאות.

כב) שמעתי מהרבנית ע"ה שאביה הגרי"ש אלישיב לא היה באף שבע ברכות שלה.

כג) שמעתי מהרבנית ע"ה שר' אריה לוי היה מגיע לבית סוהר לבקר אסירים, וראש עיריית ר"ג פ"א היה שם, ומאז הוא נקשר לר' אריה לוי, וכשהוא נהיה ראש העיר נולד לו בן והוא הזמין את ר' אריה לוי לברית והוא הגיע אלינו לשבת, ואחרי הסעודה הוא הלך ברגל עד ר"ג, ואמרנו לו מה אתה מטריח את עצמך ללכת עד ר"ג והוא ענה שהוא יודע שימנע עי"ז הרבה חילולי שבת.

כד) סיפרה הרבנית ע"ה על השבת שבין האירוסין לחתונה שהגיעה לב"ב, הייתי אמורה להגיע לכאן, והסטיפלער שלח את רבינו שיחכה לי בתחנה המרכזית, וכשהגעתי ירדתי והגעתי לב"ב למשפ' גולדשמיד, [קרובי השדכן ר"א פלצ'נסקי זצ"ל], והיא ליוותה אותי עד הדלת של הסטיפלער, וכשנכנסתי שאלו אותי איפה חיים וענית לא יודעת, אז אמרו לי בטח הוא בתחנה המרכזית, וכיון שזה היה לפני שבת הסטיפלער לקח מונית ונסע לתחנה המרכזית, וראה אותו יושב שם בתחנה ולומד.

כה) עוד סיפרה הרבנית ע"ה עשר שנים אחרי החתונה הייתי צריכה את רבינו, והוא היה בבית של החברותא ר' בערל ויינטרוב זצ"ל, והלכתי לשם ורבינו פתח את הדלת, ושאל אותי מה את רוצה, ואמרתי אותך, והוא נורא נורא נבהל שאשה צריכה אותו [א.ה. והיתה מתארת הרבנית שהרב מאד נבהל] ובסוף כששם לב שזו הרבנית אמר הה זה את, ושאלו את הרבנית ע"ה האם נבהלה כשראתה שהחתן שלה לא מכיר ואמרה לא, לא נבהלתי הייתי רגילה לזה מהבית של אבא שלי שהוא לא מכיר אף אחד.

כו) שמעתי מהרבנית ע"ה כשהייתי ילדה בת 12 אבא שלי לא הרגיש טוב, והוא התפלל בבית, וראיתי שכשהוא גמר שמו"ע אחרי עושה שלו' לפני יהיה רצון הוא אמר פסוקים, ושאלתי אותו מה זה, והוא אמר שהוא אמר שיר למעלות, וזה סגולה לשידוך כך אמר בעל הלשם, והוסיפה הרבנית שהיה מעשה בחברון שהיה עשר

בחורים בני עשרים וחמש [ובין הבחורים היה אחד מחתני רבינו שליט"א]
וכשהתחילו לנהוג לומר את השיר למעלות כנ"ל, תוך חודש כולם התארסו.

(כז) סיפרה הרבנית ע"ה שרבינו שליט"א למד חברותא וברותא עם אחד, ופ"א אמר לו רבינו שליט"א שעקב איחוריו הוא צריך לבוא לישון בביתו, ואמר לו הנ"ל שהרי גם בנותיו ישנות בבית, ענהו רבינו שליט"א בנותי צנועות גם בשינה, וכך הוה והגיע לישון בבית רבינו שליט"א [א.ה. ושמעתי מידידי הרש"ז נ"י ששמע מבתה הרבנית שטיינמן (שליט"א) ע"ה שזוכרת שלא ישן בחדר שכולם ישנו אלא בהול שבכניסה].

(כח) שמעתי מהרבנית ע"ה שפ"א בער"פ שחל בשבת אחרי שגמרו את שתי הסעודות הלכה לישון, וחלמה שיש באיזה מקום בבית חתיכת לחם והחתיכה גדלה וגדלה עד שהגיע לגודל של כיכר לחם, ומיד קמה והלכה לאותו מקום ומצאה שם כיכר לחם [א.ה. אין חלום בלא דברים בטלים והמקום היה מושכר לגוי אך אפ"ה הוי תועלת כי יתכן שרבינו שליט"א מקפיד לא למכור חמץ בעין לגוי וכמו שמטו משמיה דהגר"א ז"ל].

(כט) שמעתי מהרבנית ע"ה שדעתו של רבינו שליט"א שנשים יכולות לקדש לפני התקיעות.

(ל) שמעתי מהרבנית ע"ה שפעמים שבעלה רבינו שליט"א מדבר באמצע השינה בלימוד

(לא) שמעתי מהרבנית ע"ה שאחד ביקש ברכה שיוולדו לו ילדים וברכה אותו הרבנית בתאומים, ואמר אותו אחד שהוא רוצה שברכה זו תעבור גם אצל הרב, ואמר הרב למה ברכת בתאומים שיהיה שלישיה, ולשנה הבאה נולד שלישיה שני בנים ובת, ואמרו זאת לרב שליט"א אמר אשתי צדקה כי שני בנים שווים לבת.

(לב) שמעתי מהרבנית ע"ה שפ"א אחת מבנותיה התלוננה שאינה רוצה ללמוד לימודי אנגלית וכששמע זאת רבינו שליט"א לקח מכתב וכתב "בתי לא מחוייבת ללמוד לשונות של גויים".

(לג) עוד שמעתי מהרבנית שפ"א אחת מבנותיה לא הצטיינה כ"כ במקצוע מסויים, והמורה לא ידעה מה לכתוב בתעודה ושלחה מכתב מה לעשות, ורבינו שליט"א כשראה את המכתב לקח מכתב אחר, וכתב "נא לתת לבתי את הציון המגיע לה ולא להחניף לה כלל וכלל" (א"ה ומובן ופשוט שכל מקרה לגופו).

(לד) שמעתי מהרבנית ע"ה שפ"א חמותה [הרבנית פשא מרים קניבסקי ע"ה] כשהייתה ילדה עברה בין שני גברים, והעיר לה אחיה מרן החזו"א למה עברה, וענתה שלא היה ברירה, ענה לה החזו"א אם זה היה אש גם היית עוברת?.

(לה) ספרו לפני רבינו שליט"א שהרבנית אחרי החתונה עבדה אצל ר' נחום יואל הלפרין בת"א, והוא רצה לקחת את הרבנית איתו ברכב לעבודה ולא הסכים מרן החזו"א זצ"ל, ושאלו את רבינו האם הטעם שמרן ז"ל לא הסכים הוא מטעם ייחוד, וענה רבינו שאין זה צניעות שאשה תיסע בקביעות עם גבר.

(לו) שאלתי את רבינו למה נשים נוהגות להקל ולא ליטול מים אחרונים, וענה רבינו שאין הבדל, והמקילין מקילין שגם גברים לא נוטלים, והוסיף רבינו אצלינו גם נשים נהגו ליטול.

(לז) וכן נהגה הרבנית ע"ה ליטול מים אחרונים, והמנהג אצל רבינו שהמזמן נוטל ידיו ראשון למים אחרונים, ולאחמ"כ רבינו וכל הסועדים נוטלים, ורבינו מסמן למזמן מתי להתחיל, ותמיד היה רבינו ממתיך עד שהמים אחרונים יגיעו לרבנית ע"ה, ורק אז היה מסמן למזמן להתחיל.

יהיו דברים אלו לעילוי נשמתה הטהורה
ונזכה שתהיה מליצת יושר על כל עם ישראל

אמת על תילה

ללא כחל ושרק

הר"ר מאיר ויסברגר זצ"ל

להצטרפות: y3364@okmail.co.il

מאמר זה נכתב ופורסם ע"י הר"ר מאיר ויסברגר זצ"ל כחודש לאחר פטירתה של הרבנית ע"ה.

לעילוי נשמתה

פטירתה של הצדקת הרבנית קניבסקי ע"ה הותירה חלל ריק. באמת לא חלל אחד, אלא חללים רבים.

כשעיקרו של בית נחסר, אין די בקינה ובהספד. סקירה ממצה ומקפת, ככל שתהיה, של מעשי ופעלי אשה מיוחדת זאת, אין בכוחה לסתום את החלל שנפער. תיאור אישיותה, ככל שיהיה מדויק ומלא, וגם אם יצליח להכניס לתודעת כולנו, בפרט לבנותינו, איך נראו חיי הצדקת ע"ה, לא ימלא את הריק שנותר. אמנם-כן: אין בכוח יחיד לסגור, לתקן את הקרע. אך הרי בכוח הרבים, כל איש ואשה כפי יכולתם, ניתן לסתום פרצות, למלא חורים שחורים שנוצרו עם פטירת אדם כה מושלם. אמנם המשימה קשה שבעתיים כשמדברים בשלמות נדירה כל-כך, חד-פעמית. אך בכל-זאת, אף שלא עלינו המלאכה לגמור – אין אנו בני-חורין להיבטל הימנה.

*

היכן תימצא בת ואשת גדולים, נינת ונכדת אדירי התורה, מארי דכל תלמודא על בוריים, לומדי תורה לשמה, עוסקי בתורת-חסד עד-כלות ועד בכלל, יודעי תורת הסוד על נגליה ונסתריה. היכן תימצא בת שתינק מיומה הראשון אך תורה ולימודה מתוך הדחק. היכן תימצא נערה שתמשיל עליה את התורה ופז-יקרה בשלימות הכי נשגבה, כשתינשא לאיש חמודות שיאחד שתי משפחות גדולי הדור לבית אחד. היכן תימצא אשה שתגיע לשיאים לא נודעו, עד תכלית, בכל תחום ששייך ומיוחד לנשים.

היכן תימצא בדורנו-דור-שפל אשת חייל שתניק לבניה ובנותיה ותעניק לכל סובביה, מנץ החמה ועד נצנוצי לבנה וצבאותיה את לשד הנפש ותמציתה, בחיוך מאושר, בשמחה אין-קץ, ולא תשייר לעצמה ולא כלום חוץ מתורת בעלה הגדול שליט"א אותו שימרה בנאמנות אין-קץ ששה עשורי שנים ובשביעית יצאה במיתה קלה ליאור באור עולם.

היכן תימצא אשה שתבין ותבחין בכל נושא, פרטי וכללי, תקלע אל השערה ולא תחטיא בכל דבר וענין, בעצה ובתושיה, בחכמה ובתבונה ובדעת, במתק שפתיים לכל דלה ומעוקה; ובד-בבד תצטנע, תכיר את מקומה בענווה אמיתית, ולא תפסוק ולא תכריע בשום ענין בו בעלה הגדול הוא הסמכות ולא היא.

היכן תימצא דירה קטנטנה אשר בצל קורתה נתארחו ונתכבדו אורחים כה רבים בכל עת, אף סמוך לכניסת השבת, עת המתינו לשאול ולבקש עצה ותושיה מבעלה הגדול שליט"א. ולא ידע איש אם רבו בדירה הקטנטנה, בכל שבוע,

אנשים או נשים למאות ולאלפים – מי לרב ומי לרבנית – והכל בהפרדה מלאה ובצניעות אין מְשֻׁלָּה. חכמת אשה בנתה ביתה באופן כה נפלא ומיוחד במינו.

שללה לא יחסר בעולם האמת בו זכותה, בו תמשיך ותלך מחיל-אל-חיל בארחות-יושר בניה ובנותיה.

*

סיפור חייה העשירים של צדקת זאת ע"ה יתפרסמו ויתבדרו לבטח ברחבי העולם החרדי ויותירו את רישומם על אורחות חיינו. לא יהא בית יהודי אמיתי, בכל דרג שהוא, בו לא יתבצע דבר-מה, קטן או גדול, שינבע ממורשתה. אותה אש-טהרה גדולה ונשגבה אותה הדליקה: אותם מי-טהרה שהציפה בנחלי עוז אמונתה וצדקתה, ימשיכו לבטח להשפיע.

אבל החלל הרוחני שלנו יישאר ריק. כי אין מי שמסוגל בדורנו הירוד לחיות את החיים הגשמיים בצורתם ה'פשוטה' וה'עלובה', ולהתעלות בחיים רוחניים בצורתם הייחודית, המרוממת, הנשגבה.

משום-כך אין בדורנו אשה שפטירתה תביא, בתוך שעות ספורות, באישון-ליל-מוצש"ק חול-המועד, עשרות אלפי גברים ונשים שילווה לבית עולמה.

אשה כזאת, אחת מאלף, לא נמצא.

אבל אלף נשים, בנותינו היקרות הממלאות באלפיהן את בתי יעקב, יכולות לעשות יחדיו, כל אחת כפי כוחה, את שעשתה הרבנית קניבסקי ע"ה לבדה.

כל אחת שתפנים כי תפקידה להיות עיקרו של בית, תעשה כל שצריך, תימנע מכל סרח עודף ומיותר, ותזכה להיות אם הבנים שמחה. ובזכותן ניגאל.

אחר לכת צדקת זאת, שהבריקה לנו, תרתי-משמע: הבריקה והאירה לנו באורה: הבריקה וצחצחה את עולמנו בצחצחות נפשה – אסור לנו לשוב אל עולמנו כאילו נותר כפי שהיה: כאילו יציב הוא, לא מתנדנד ויורד: כאילו כך היה לעולמים וכך יהיה.

גם קודם לסילוקה של צדקת זאת בחטאינו, חובה היה עלינו לפקוח עיניים ולהביט. חובה היה עלינו לסקור את המתפתח אצלנו, יורד מן הראש, עוקף את הלב במפלסי מעקשים, נוחת אל הכרס, ומשם אל העקבתא-דמשיחא, שם מרגיעה הנפש הבהמית, מכרזת בתופי הטמטום הרועש: שלו' עליך נפשך.

כעת, בשעת הכושר, כשהלבבות פתוחים יותר, צובטים יותר; כשהאוזניים כרויות יותר, מקשיבות; כשהעיניים צופיות עלי-שור, מבינות את העבר שנוצר משך שבעים ותשע שנות עמל מפרך – כעת חייב נים קטן מנימי נפש יהודית, להימתח. מחשבת מוסר משכל יהודי טהור, לא גויי וגס, חייבת למצוא מקום בראש. שאם-לא-כן, הרי שחודש תשרי – טנק הדלק היהודי – נותר ריק. חלול ומחולל. וחבל.

לוויית הצדקת בעיצומו של חג, בעיצומו של תשרי – כששמחה ותוגה נמסכים זה בזה שלא לרצוננו – חייבתנו חובה גדולה, להבין כי עלינו להריע, לזעוק, לקוות להעביר סוף-סוף גילולים מן הארץ. להבין כי היה הדור זקוק לכיפור גילולינו גם לאחר היום הקדוש.

הרי לא יתכן שתיוקן הדור יתבטא בהסבת שמות כמה בתי ספר ואולמות שמחה ע"ש הצדקת. וגם אם ייכתבו מאה ספרי תורה על שמה, לא יוכלו הם למלא חלל קטן אחד בלב, לסתום חור אחד בראש, אם לא יפסיק עולמנו לחגוג כמנחנו.

*

הבן והבת החפצים לראות את טוב הבית הלזה, טוב יעשו אם ימקדו את מבטם לשלושים השנים הראשונות, חדלי הפרסום והתהודה. שנים מאושרות שהחלו עוד מקודם לבית אשר ברחוב רשב"ם.

אוהב ימים לראות את הטוב האמיתי, ילמד את גדלות הנפש דוקא בשלושים השנים הראשונות, לא האחרונות, בהן היתה הדירה הקטנה אחת מתוך בתי תלמידי חכמים גדולים וידועים אשר בבני-ברק. מי זוכר, מי חושב על כך? – חוששנו שאף אחד! מי מודע לשלושת עשורי שנים ראשונות – שנות מסירות נפש של רעיה נאמנה לבעלה הצנוע, הלא ידוע אלא לחכמים ספורים. מי מודע למסירות הנפש של בת גדולים ומורמים מעם, הפורקת מבעלה, לחלוטין, עול חשבונות רבים ועול דרך-ארץ – הכל בשקט חרישי, בלא פרסום. מי בחן אז את מעשיה בזכויות מגדלת. ומי בוחן היום איך בנתה החכמה אז את ביתה, איך הקריבה את כל-כולה למען בעלה ותורתו? מי צפה לפני ארבעים שנה את שלושים השנה האחרונות? – כמעט אף אחד! שמא אף אחד.

באמת חובה עלינו ללמוד מוסר יותר מן השנים הראשונות; שנים ללא צלולים, שנים ללא סיפורים מפה לאוזן, שנים ללא אותות ומופתים. שנים של הקרבה ללא-גבול העושה הכל בסתר שלא על-מנת לקבל פרס ופרסום; שנים שמכוחן מתפרסמים היום כל המעשים הנפלאים בשלושים השנים האחרונות.

*

אלא שצורת החיים הטרופים, השטחיים, אליהם הורגלנו בהשפעת הרחוב והתקשורת הרדודה, לא מאפשרים להביט, לפחות, אל המתרחש תחת חוטמנו. ומקל וחומר שלא מעבר לו.

אנו מעדיפים להתעלם מן הנורמות הרחוביות החודרות אל מיטב הנוער, אל הישיבות שנחשבו אז, בצדק, למדבריות. היום צריכים הבנים להיות אידיאלסטים כדי להילחם בנורמות המיובאות אל עולם התורה.

אילו למדנו מעט, מעט מן המעט, מצניעות הבית הגדול הזה, היינו מתריעים בקול רם וצלול, יוצאים חוצץ נגד הצרמוניה המבחילה המתחוללת ברחובות השמחה החרדית משופעת השמחות בלע"ה. היינו מביעים את חרדתנו מאופן גידול הבנים היקרים, מהם ייבנה לנו הדור הבא של בני תורה טהורים, לא מלוכלכים בנפש המודרנה. היינו מכריזים באזני בני התשחורת, כי אנו, הקשישים בני ארבעים פלוס, שעוד זוכרים את החתונות שלנו – מתעוותים בחימה, כשאנו רואים נערים מעווי עוויות, מעוותי עוויות, מסתוללים בנפשויותיהם. אנו נגעלים מתנועות הגוף המבחילות של רבים מבנינו, שלא חלים ולא מרגישים בגסות המלווה את ריקודיהם. אנו בזים לזה המתעוות במיקרופונו, מהדס כתרנגול שחוט, סותם כל אוזן ופה בעזרת מתופף מנוחנח. אנו תמהים עד-מאד, מדוע השכילו אך ישיבות ספורות ונבחרות להלחם בגועל הנפש הלזה.

אם לא היינו נסחפים בזרם, היינו, אנו הקשישים, רוקדים רק באופן המיושן והטהור, נמנעים מלהכנס למעגלי הורה 'בעל פעוריים', מתעלמים מהצרמוניה המתזמרת, בעלת הווליום מחריש האוזניים.

אילו למדנו מעט מצניעות הבית הגדול הזה, היו באים לידי ביטוי רגשי הרחמנות כלפי מזומרי ה'ימים' הזוכים לזמזום ריקני, שמלפניו ומאחוריו צפצוף אחד ארוך על המלכים לרגע קטון.

*

פרסום רבים ממעשיה ופעולותיה בחן, בענווה, בסתר, בצניעות יהודית 'קיצונית', כיאות לבת ירושלים של מעלה – צריך היה, חייב היה לטעת בנו, כלשון הזהב של הדוד החזון-איש זיע"א, 'בוז וגיעול נפש להמתעוללים' בדרך החיים ה'קיצונית' הלזו. שהרי מטרת הפרסום של מעשיה וצדקתה, אחת היא: לצקת בנפשותינו את קנאת הסופרים המרבה חכמה: ליטע בקרבנו את יצר החיקוי להולכים בדרך הישרה והיחידה הזוכה לאהדה נצחית, אמתית וכנה. אבל פרסום שיזמזם כיתוש לרגע, ויגורש ממוחנו ומליבנו כעבור שניות ספורות, ללא הותר עקבות – פרסום שכזה,

נוח לו שלא נברא משנברא. כי אין לשקר רגליים, גם אם ילווה בתזמור בהרכב מלא, בבוקסות ענק ובכל הפעלולים.

כל סיפור ענווה שסופר ושיסופר, צריך להוות משל בעינינו, כשאנו הנמשלים. היינו, לבחון את המרחק בין הסיפור ובין הנהגתנו-אנו. תפקיד כל סיפור שכזה הוא לגרום למאמץ כלשהו מצידנו, שיקצר את המרחק במשהו. וזה, באמונה, שווה הרבה יותר מתרומה לקרן החדשה שהוקמה לזכרה.

כל מעשה ממעשי צדקתה שסופר ושיסופר, צריך להוות משל בעינינו, כשאנו הנמשלים. היינו לבחון את המרחק בין צדקותיה לצדקותינו. תפקיד כל סיפור לגרום למאמץ שיקצר את המרחק במשהו. וזה, באמונה, שווה יותר מספר תורה חדש לזכרה, שהוחל בכתיבתו. לכך צריכים להיות כל מבטינו ומגמותינו, להגביה ליבנו בדרך ד'.

לזכותנו ייאמר, כי, רובנו ככולנו, לא זכינו לספוג מילדותנו אויר ירושלמי צלול כמו הרבנית ע"ה – ולא רק בביתה הגדול, אלא בכל שכונת גוואי של ירושלים שמלפני מאה שנה, ששעריהם סגורים היו על מנעול ובריש; שפתחיהם אינם נפתחים לעולם – חוץ מלזה הפתי, שבא לטמא. שיכונים עתירי רוח היו, מדולדלי גשם. אכן קל היה להם, לנושמי הפסגות הגבוהות, לעמוד במצבים קשים הרבה יותר משלנו, שוכני הבקעות והבקתות העלובות.

אין הקב"ה, הרחום ומכפר עוון, בא בטרוניה עם בריותיו ולא ניתבע ממנו על הולדתנו פה ולא שם.

אבל חובתנו להציץ לכל פינה אפילה שבסמטאות ירושלים-של-מעלה; לחשוף כל מעשה, קטן כגדול, שימלא את הפאזל ויציג תמונת אמת אוטנטית של עולם הפרושים והצדיקים ההם.

לווית הצדקת בעיצומו של חג, בעיצומו של תשרי – כששמחה ותוגה נמסכים זה בזה שלא לרצוננו – מחייבת אותנו חובה גדולה, לשאוף ביתר-שאת להעביר סוף-סוף גילולים מן הארץ.

*

אשה כזאת, אחת מאלף, לא נמצא.

אבל אלף נשים, בנותינו היקרות הממלאות את בתי יעקב, יכולות לעשות יחדיו, כל אחת כפי כוחה, את שעשתה הרבנית קניבסקי ע"ה לבדה.

ואלף גברים יכולים, בהחלט יכולים, לשנות, להחזיר את עטרת ירושלים-של-מעלה ליושנה.

ויהיה זה לעילוי נשמתה יותר מכל.

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

קרית ספר בית הכנסת: קהילת משך חכמה 053-3127555 ברכפלד * ישיבת מיר דרדק 08-9741667 בבתי הכנסת *אוהל תורה *חניכי הישיבות רשב"י	הר נוף בבתי הכנסת: *אמרי שפר *קהילת בני תורה *חניכי הישיבות- רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרס) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) סורוצקין בבתי הכנסת: *אהבת תורה *באר שמואל סנהדריה המורחבת *ביהכ"ס עזרת תורה עזרת תורה 054-8474651 (אלקין) *בית הכנסת בית ישראל קרית יובל 052-7639488 רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' *ביהכ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	*חזון איש *פוניבז' (אוהל קדושים) *ברסלב אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה בית מאיר בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה פונוביז' קהילות יעקב קרית מלך שערי תורה תפארת ציון מרכז *חנות גל פז- ר' עקיבא 88 *חנות שאבעס חזון איש 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) בבתי הכנסת: *מנין אברכים (אבוחצירא 9) קרית הרצוג 03-5708404 (שטרן) 052-7640848 (פרידמן) שכון ה' 053-3151405 (נמירובסקי) *ביהכ"ס המרכזי	מופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: *קייטית שיטית אלעד 054-8415551 (הופנר) ישיבת בני ראובן משדוד רובע ג' - קרית חרדים 058-3231891 (שוורץ) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל)
נס ציונה מוסדות אור תורת שלום בכולל בראשות הרב יפת שליט"א נתיבות 054-8454356 (טרבלסי) נתניה רמת אפרים 052-7664668 ביהכ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (וייס)	רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' *ביהכ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבון) חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזינער) ישיבת נחלת הלויים הדר *ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) פלז סטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן)	שקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה ג' *ביהכ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה
עוצם ישיבת נר זרח פתח תקוה גני הדר בבתי הכנסת: *אוהל אברהם *מקוה בעש"ט קרית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243 רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול	רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' *ביהכ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעין) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה ג' *ביהכ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה ביתר גבעה A *ביהכ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 050-4156578 (מון) בני ברק *שכון ג'/הודעה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) ויזניץ 050-4192923 (טסלר)
רכסים גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) בביהכ"ס *היכל משה - בנה ביתך	רמת אשכול ביהכ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעין) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים *היכל צבי רח' סירקין *אשכנז רח' יעל *בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא
רמת השרון 052-7141747 תפרח 08-9924520	רמת אשכול ביהכ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעין) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים *היכל צבי רח' סירקין *אשכנז רח' יעל *בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא
לרבים המבקשים קובץ גליונות גדול (A4) ניתן להזמין מראש במוקדי ההפצה.	רמת אשכול ביהכ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעין) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים *היכל צבי רח' סירקין *אשכנז רח' יעל *בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [*ללא הזמנה מראש]

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

